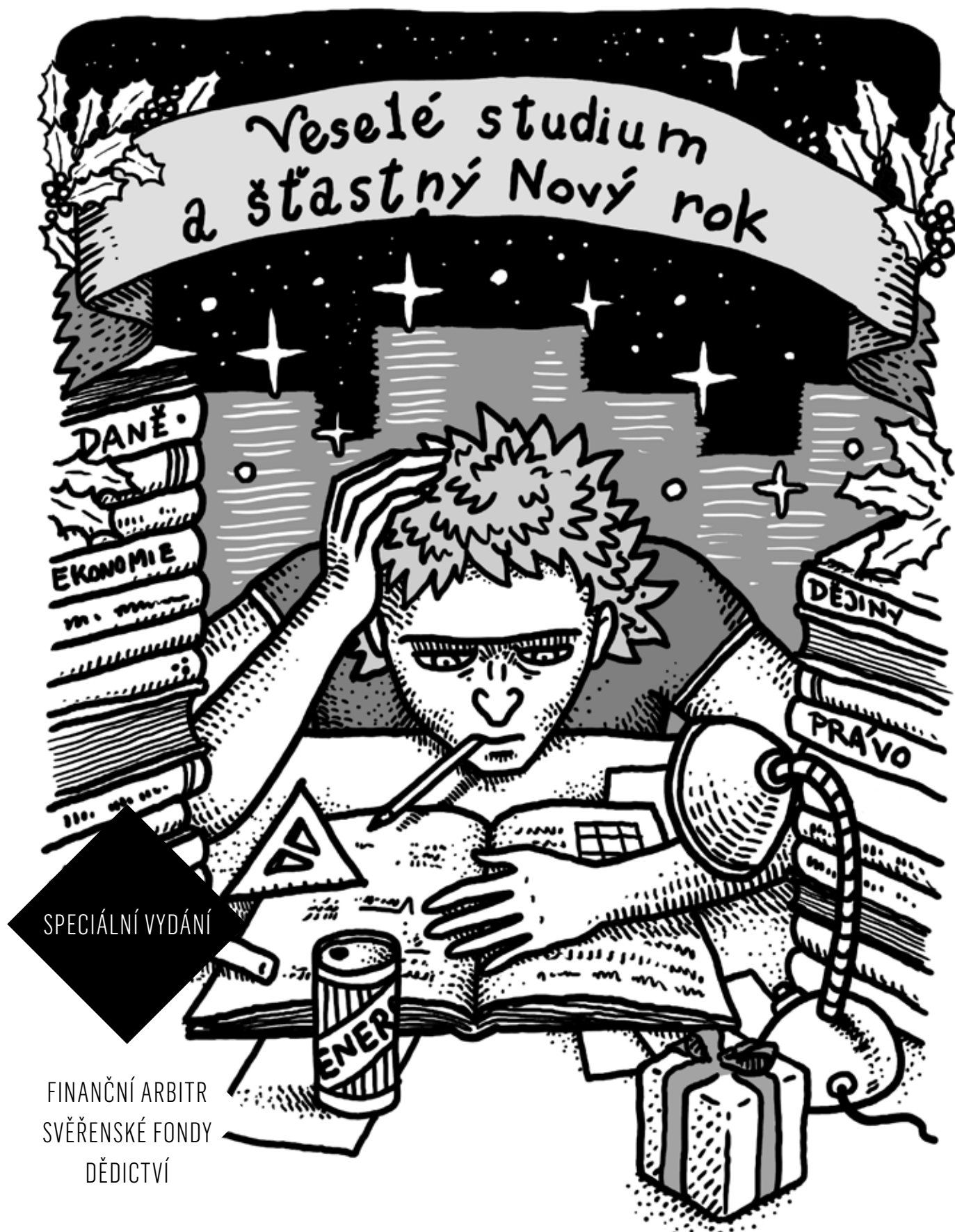

Právní rádce

Speciál

Měsíčník vydavatelství Economia — www.pravniradce.cz

Tři témata pro studium i praxi

EDITORIAL

Vážené kolegyně, vážení kolegové. Přinášíme vám již druhé speciální vydání Právního rádce ke studiu. Tentokrát jsme se vydali cestou ucelené publikace tří recenzovaných témat, se kterými jste se pravidelně setkávali v uplynulém roce. Na následujících téměř sto stranách tak naleznete užitečné informace o finančním arbitrovi, svěřenských fondech a dědickém právu. Ať už je využijete ke zkouškám či jen jako obohacení o ucelený pohled na dané právní oblasti, přeji vám inspirativní čtení.

Finanční arbitr (6 – 36)

David Merenda a Martin Hout, zaměstnanci Kanceláře finančního arbitra, připravili skvělou sérii týkající se činnosti finančního arbitra v České republice. Na následujících stranách tak zjistíte, jaké je jeho postavení, dozvíte se o jeho evropských kořenech a ústavněprávních souvislostech. Prakticky si projdete řízení před finančním arbitrem a soudní přezkum jeho rozhodnutí. Závěrem se pak autoři zaměřují na porovnání této instituce s Českým telekomunikačním úřadem.

Svěřenské fondy (38 – 68)

Advokátní koncipient Jan Dudák z advokátní kanceláře Holec, Zuska & partneři připravil v průběhu roku několik velmi kvalitních článků na téma svěřenských fondů. Tento staronový právní institut slouží zejména pro správu majetku, při které obvykle vznikají příjmy. Jeho praktické využití, jak Jan Dudák ukazuje, je velmi pestré. Články přiblíží například vztah svěřenské-

ho fondu k dědictví, role a pozice svěřenského správce a obmyšleného anebo konkrétní formy svěřenského fondu.

Dědické právo (70 – 93)

Tým analytiček z Oddělení dokumentace a analitiky judikatury Nejvyššího soudu České republiky v čele s Petrou Polišenskou připravil pro druhé vydání Speciálu přehled o „novém dědickém právu“, který je velmi užitečnou pomůckou (nejen) pro studium této právní oblasti. Materie začíná zcela novým a dosud nepublikovaným textem o zákonné dědické posloupnosti, následuje článek věnující se zřeknutí se dědického práva, odmítnutí dědictví a vzdání se dědictví a na něj navazuje podrobná analýza odkazu. Speciální vydání pak uzavírá opět dosud nepublikovaný článek o Dědické smlouvě ve světle vybraných historických kodifikací.

JAROSLAV KRAMER
šéfredaktor

PRÁVO A FINANCE

Jaké je postavení finančního arbitra v České republice? Víte, že u nás tento institut existuje již dvanáct let? A proč stále dochází k nepochopení jeho funkčního rámce? Odpoví první díl seriálu Právnického rádce.

Finanční arbitr(áž) po česku

Finanční arbitr jako specializovaný státní orgán, příslušný k mimosoudnímu řešení zejména spotřebitelských sporů z vybraných sektorů finančního trhu, byl v České republice zřízen zákonem č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, (dále také „ZFA“) s účinností od 1. 1. 2003, a to k řešení sporů v úzce vymezeném rozsahu v oblasti platebního styku.

ZFA byl do současné doby devětkrát novelizován, přičemž nabytím účinnosti zákona č. 180/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (dále jen „*novela 180/2011 Sb.*“), došlo od 1. 7. 2011 k rozšíření působnosti finančního arbitra i na spory mezi věřiteli

nebo zprostředkovateli a spotřebiteli při nabízení, poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru a na spory mezi investičními fondy, investičními společnostmi nebo zahraničními investičními společnostmi a spotřebiteli ze standardních fondů kolektivního investování a speciálních fondů kolektivního investování, které shromažďují peněžní prostředky od veřejnosti.¹⁾

Kancelář finančního arbitra

K témuž datu zároveň došlo k zásadním organizačním změnám, když byla zřízena Kancelář finančního arbitra jako samostatná organizační složka státu pověřená plněním úkolů spojených s odbor-

ným, organizačním a technickým zabezpečením činnosti finančního arbitra, jejíž výdaje jsou součástí rozpočtové kapitoly ministerstva financí. V čele Kanceláře finančního arbitra stojí finanční arbitr. Rozhodovat spory je oprávněn pouze finanční arbitr, jeho zástupce pouze v době nepřítomnosti finančního arbitra nebo pokud jej finanční arbitr rozhodováním pověří. Kancelář finančního arbitra dnes zaměstnává vedle finančního arbitra a jeho zástupce dalších 37 odborných zaměstnanců, v převážné většině právníků. Organizačně je Kancelář finančního arbitra rozdělena do čtyř oddělení, tří odborných a jednoho provozního, přičemž v organizační struktuře je také pozice interního

1) S účinností od 1. 1. 2015 je znění ustanovení § 1 odst. 1 písm. d) ZFA následující: „Osobou obhospodařující nebo provádějící administraci fondu kolektivního investování nebo nabízející investice do fondu kolektivního investování nebo srovnatelného zahraničního investičního fondu a spotřebitelem při obhospodařování nebo provádění administrace fondu kolektivního investování nebo nabízení investic do fondu kolektivního investování nebo srovnatelného zahraničního investičního fondu.“

auditora a tajemníka finančního arbitra.

Historie v kostce

Uplynulých dvanáct let přineslo z pohledu institucionálního nárůst agendy finančního arbitra, a to jak do rozsahu, tak do objemu činností, které je finanční arbitr ze zákona oprávněn (a povinen) vykonávat, etablování finančního arbitra jako veřejné instituce v prostředí finančního sektoru ekonomiky České republiky, nárůst povědomí veřejnosti o jeho činnosti a v neposlední řadě stabilizaci výkonu jemu svěřených činností do pevného institucionálního rámce. Z pohledu rozhodovací činnosti pak došlo ke standardizaci a zefektivnění procesních postupů, vytvoření rozhodovací praxe a vnitřních funkčních a kontrolních mechanismů, směřujících k naplnění záměru evropského i českého zákonodárce.

V průběhu let, zejména následkem postupného rozšíření kompetence finančního arbitra, spíše minimalistické úpravy řízení před finančním arbitrem v ZFA a subsidiárního použití na specifika řízení před finančním arbitrem ne vždy příslušného zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, soudní moc částečně formovala základní aspekty činnosti finančního arbitra (především působnost finančního arbitra a jeho procesní práva a povinnosti). I díky této skutečnosti a jiným střetům o výklad pravomocí finančního arbitra, které u soudů nakonec neskončily, lze konstatovat, že finančním institucím, jež mají s řízením před finančním arbitrem delší zkušenost, nečiní toto podstatnější potíže a v zásadě jej respektují.

Nepochopení arbitrový funkce

I přesto, že základního konsenzu o procesních otázkách bylo s těmito institucemi dosaženo, v souvislosti s rozšiřováním působnosti finančního arbitra a procesním účastenstvím „nových“ finančních institucí jsou již jednou vyřešené otázky existence finančního arbitra, jeho působnosti a pravomocí znovu nastolovány, vedle toho se zároveň objevují i otázky nové. Vzhledem ke své speciální funkci, evropskému

původu a neobvyklému uspořádání institucionálních, funkčních a procesních parametrů finančního arbitra a Kanceláře finančního arbitra, se finanční arbitr opakovaně setkává s nepochopením jeho funkčního rámce, postavení mezi orgány veřejné moci a procesních úkonů, které činí. V poslední době je finanční arbitr také konfrontován s více či méně výslovnými názory na protiústavnost některých ustanovení ZFA nebo jejich protiústavní či protizákonný výklad.

Finanční arbitr byl od počátku své existence vnímán odbornou veřejností jako institut značně specifický,²⁾ ohniskem pozornosti byly především otázky ukotvení finančního arbitra v systému dělby moci a jeho procesní oprávnění.

Ve vztahu k principům organizace veřejné správy lze uvést, že výkon činností finančního arbitra je výkonem státní moci přímo státním orgánem, nejde o výkon moci jinou osobou od státu oddělenou (uplatnění principu centralizace). Současně je rozhodovací pravomoc svěřena výlučně osobě finančního arbitra, tedy je koncentrována na jedno místo a jeden subjekt (uplatnění principu koncentrace). Jelikož pak rozhoduje sám finanční arbitr, vyjma případů, kdy ho

zastupuje zástupce, lze hovořit také o monokratickém orgánu. Do 30. 6. 2011 bylo ustanovování finančního arbitra do funkce založeno na principu volebním, od tohoto data se uplatňuje princip jmenovací. Finanční arbitr a jeho zástupce jsou do funkce jmenováni vládou České republiky na funkční období pěti let, při výkonu své funkce jsou nezávislí a nestranní.

Česká republika zvolila při harmonizaci úpravy mechanismu mimosoudního řešení sporů (v některých oblastech finančního trhu) s právem Evropské unie koncepci „státní finanční arbitráže“, která je alternativou k rozhodování určeného okruhu soukromoprávních sporů soudní mocí. Zákonodárce původně předpokládal převzetí iniciativy soukromým sektorem a vytvoření soukromoprávního mechanismu mimosoudního řešení sporů financovaného příspěvkem svých členů. Takový vývoj však nenastal, když se předpoklad seberegulace neukázal jako životaschopný v žádném sektoru finančního trhu, proto bylo zvoleno veřejnoprávní řešení – v současnosti je Kancelář finančního arbitra financována ze státního rozpočtu. K tomu je však nutné dodat, že příčinou nebyla paternalistická aktivita státu, ale subsidiární ▶

PRÁVNÍ RÁMEC

Institut finančního arbitra vznikl na základě zákona č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi. Jedním z hlavních důvodů přijetí této úpravy byla snaha o harmonizaci českého právního řádu s právem Evropské unie, a to zejména na základě:

- ♦ čl. 10 směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/5/ES ze dne 27. 1. 1997, o přeshraničních převodech (zrušena směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2007/64/ES),
- ♦ doporučení Evropské komise 98/257/ES ze dne 30. 3. 1998, o principech uplatňovaných pro osoby odpovědné za mimosoudní urovnání spotřebitelských sporů,
- ♦ doporučení Evropské komise 2001/310/ES ze dne 4. 4. 2001 o zásadách, jež se týkají mimosoudních orgánů při konsenzuálním řešení spotřebitelských sporů,
- ♦ nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2560/2001 ze dne 19. 12. 2001 o přeshraničních platbách v eurech.

O institutu finančního arbitra lze hovořit jako o státem garantované finanční arbitráži.

2) Srov. Smolík, P.: Finanční arbitr: rozhodčí, nebo správní řízení? In: Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám, Praha, ASPI, 2005, s. 265 nebo Kadečka S., Vlasák M.: Řízení před finančním arbitrem, [Program] ASPI, LIT27296CZ.

- ▶ zákonodárná iniciativa (tam kde soukromý sektor selhal) ve veřejném zájmu směřující k naplnění povinnosti státu ve vztahu k Evropské unii.

Garance státu

Současné lze vzhledem k terminologickým označením základních prvků mechanismu mimosoudního řešení sporů „finanční arbitráž“ nebo „návrh zákona o finanční arbitráži“, atributům řízení před finančním arbitrem (zásadně neveřejné, rychlé ve srovnání s běžným soudním řízením, méně nákladné) a samotnému chápání arbitráže jako závaznému způsobu řešení konfliktů mimosoudní cestou hovořit o institutu finančního arbitra jako o státěm garantované finanční arbitráži.

Podle důvodové zprávy k zákonu č. 229/2002 Sb., o finanční arbitráži, (k zákonu o finančním arbitrovi, dále jen „Důvodová zpráva“): „Za účelem vyřizování zákonem vymezených sporů se zřizuje zvláštní právnická osoba, v jejímž čele stojí osoba fyzická – arbitř, který je oprávněn rozhodovat spory.“ Ačkoliv byl institut finančního arbitra organicky navázán na fyzickou osobu, podstatný záměr zákonodárce, že bude mít pravomoc rozhodovat vybrané soukromoprávní spory, byl naplněn. V tomto ohledu jej bylo možné z pohledu organizace státní moci chápat ve smyslu § 244 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, spíše jako smírcí orgán zřízený podle zvláštního předpisu (byť toto zákonodárce do zákona o finančním arbitrovi zakotvil až později), neboť logické přiřazení do soustavy orgánů moci výkonné komplikovaly významné institucionální znaky finančního arbitra, tj. zejména volba finančního arbitra Parlamentem České republiky, jeho nezávislost nebo organizační navázání na Českou národní banku, tj. nezávislý subjekt ústavně stojící vedle zákonodárné, výkonné i soudní moci.

Ačkoliv se jedná o správní orgán, zákonodárce mu svěřil rozhodování o soukromých právech a povinnostech, ke kterým je jinak příslušný český soud, jako orgán moci soudní “

Financování kanceláře

Česká národní banka byla podle dřívější úpravy garantem institucionálního zázemí finančního arbitra, když podle § 1 odst. 2 ZFA ve znění účinném do 30. 6. 2011 platilo, že: „Česká národní banka poskytuje v odůvodněném rozsahu na své náklady administrativní zajištění výkonu činnosti arbitra, včetně úhrady výdajů spojených s činností osob pověřených podle tohoto zákona. Plat a další stanovené požitky arbitra a jeho zástupce jsou též nákladem České národní banky.“

Původní záměr k financování (a vlastně k podobě existence) finanční arbitráže byl následující: „Přijetí zákona si nevyžádá žádné prostředky ze státního rozpočtu. Finanční arbitráž bude v budoucnu financována zcela z příspěvků institucí, jejichž spory s klienty bude vyřizovat. V počátku poskytnete potřebnou pomoc Česká národní banka v souladu se svými zákonnými povinnostmi.“ Financování činnosti finančního arbitra Českou národní bankou bylo předmětem opakovaných kritik ze strany Evropské komise a Evropské centrální banky, zejména s ohledem na zákaz měnového financování činnosti státních orgánů; rovněž byla tímto financováním narušena zákonem o finančním arbitrovi dedikovaná nezávislost finančního arbitra.

Volba arbitra

Jak bylo zmíněno již výše, do 30. 6. 2011 volila finančního arbitra a jeho zástupce Poslanecká sněmovna na funkční období pěti let, po novele 180/2011 Sb. došlo k přenosu pravomoci jmenovat a odvolávat finančního arbitra z Poslanecké sněmovny na vládu České republiky. Změna formy ustanovení finančního arbitra a jeho zástupce do funkce ukotvila postavení finančního arbitra v systému orgánů veřejné moci jako orgánu moci výkonné. Ačkoliv se pak jedná o správní orgán, zákonodárce mu

svěřil rozhodování o soukromých právech a povinnostech, ke kterým je jinak příslušný český soud, jako orgán moci soudní.³⁾ Finanční arbitř je tedy nadán rozhodovací pravomocí, zároveň však podle § 1 odst. 3 ZFA usiluje o smírné řešení sporu.

Rozšíření působnosti

Od počátku existence finančního arbitra zákonodárce předpokládal, že v případě osvědčení zvoleného schématu mimosoudního řešení sporů bude možné jeho využití rozšířit, když Důvodová zpráva k tomuto uváděla: „Orgán pro rozhodování sporů je koncipován tak, aby po čase, kdy v ES budou přijata další doporučení či rozhodnutí o tom, že podobná mimosoudní procedura má být umožněna i v dalších oblastech poskytování finančních služeb (např. o poskytování finančních služeb na dálku), bude možno jednoduchou novelou působnost orgánu rozšířit.“

Vývoj po přijetí zákona o finančním arbitrovi – v souladu s předpoklady uvedenými v Důvodové zprávě – ukázal využitelnost a vhodnost institutu finančního arbitra pro další rozšiřování působnosti mechanismu mimosoudních řešení sporů v oblasti finančního trhu. Vedle výše uvedeného rozšíření působnosti o rozhodování sporů v oblasti spotřebitelských úvěrů a kolektivního investování, s účinností od 1. 11. 2013 rozšířil zákonodárce působnost finančního arbitra o oblast životního pojištění a směnářské činnosti. Lze důvodně předpokládat, že k dosažení synergického efektu bude působnost finančního arbitra dále rozšířena. ♦

Článek obsahuje osobní názory autorů, nikoliv Kanceláře finančního arbitra.

V dalším díle seriálu autoři pojednají o evropském původu institutu finančního arbitra, který je důležitý nejen pro pochopení důvodů jeho samotného vzniku, ale i jeho činnosti jako takové.

3) V rozsudku ze dne 19. 4. 2007, sp. zn. 2 Afs 176/2006, vymezil Nejvyšší správní soud finančního arbitra následovně: „Z hlediska právní povahy arbitrem řešených věcí tím, že arbitř má – jakožto na stranách sporu nezávislý třetí subjekt – pravomoc k rozhodování právních sporů týkajících se soukromoprávních vztahů mezi zákonem definovanými osobami, tj. na rozhodování o subjektivních soukromých právech; nutnou podmínkou pravomoci arbitra je, aby ve sporu, který má rozhodovat, byla dána pravomoc českého soudu ve věcech soukromého práva, tj. v nalézacím řízení soudním podle části třetí občanského soudního řádu, [...] z hlediska postavení arbitra jako orgánu, který rozhoduje, se jedná o rozhodování orgánu veřejné moci, který není soudem, byť má jisté atributy nezávislosti (viz § 4 až 7, zejm. pak § 5 odst. 1 zákona o finančním arbitrovi), a který v řízení postupuje podle zákona o finančním arbitrovi a subsidiárně podle správního řádu (§ 24 zákona o finančním arbitrovi), přičemž předmětem rozhodování jsou individuální práva sporných stran a výsledkem rozhodování je individuální správní akt (rozhodnutí ve smyslu § 67 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu), který je závazný a nuceně vykonatelný (viz § 17 zákona o finančním arbitrovi). Znamená to tedy, že rozhodovací pravomoc arbitra vyplývající z § 1 odst. 1 zákona o finančním arbitrovi je pravomocí správního orgánu rozhodovat v individuálních případech o subjektivních soukromých právech účastníků řízení před ním.“

Právní rádce

**Jediný odborný měsíčník
s právními informacemi pro
management a podnikání**

- nové právní úpravy
- výklady • analýzy
- praktické příklady • rozhovory

Speciální nabídka pro koncipienty:

**předplatné
se slevou**

35%

Objednávky a více informací na: www.ihned.cz/konference

e.conomia
obsah rozhoduje

Evropské kořeny finančního arbitra

PRÁVO A FINANCE

Evropská integrace má za sebou velký kus cesty. Od jejího počátku je zřejmé, že jediné ekonomická aktivita probíhající bez větších ohledů na přítomnost přeshraničního prvku povede k vytvoření skutečného tržního (a konkurenčního) prostředí a naplnění „čtyř svobod“ (volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu) upravených již Římskými smlouvami.

Co začalo spoluprací v oblasti uhlé-
ného a ocelářského sektoru (ESUO)
a vytvořením celní unie, pokračo-
valo postupným odstraňováním
tarifních překážek obchodu (fáze
společného trhu) přes eliminaci
technických bariér pohybu zboží
a liberalizaci pohybu osob, služeb
a kapitálu (fáze jednotného vnitř-
ního trhu) po přijetí společné měny
(fáze hospodářské a měnové unie),
pokračuje dále k plné hospodářské
a jiné integraci, zejména prostřed-
nictvím stále větší harmonizace
právních ráků.

Harmonizace právních předpisů
v oblasti finančních služeb má pak
speciální efekt; má totiž význam jak
pro vlastní volný pohyb a konku-
renci finančních služeb v Evropské
unii, tak pro obchod samotný
(prodej všeho zboží a služeb), neboť
ten se prostřednictvím finančních

služeb realizuje a je jimi v moder-
ních ekonomikách podmíněn. To
si lze nejlépe uvědomit na plateb-
ních službách, kdy předpokladem
hladkého vypořádání obchodu je
bezproblémové provedení platby
za zboží či službu. V době neexis-
tence společné platební legislativy
bylo provedení platby za plnění
protistrany často spojeno s doda-
tečnými časovými a finančními ná-
klady a přeshraniční obchod oproti
vnitrostátnímu mnohdy znevýhod-
ňovalo (třeba již jen z platebních
důvodů). Harmonizace právních
předpisů regulující platební styk
měla význam nejen pro vznik
konkurenčního prostředí v oblasti
poskytování platebních služeb, ale
ovlivnila nepřímo i míru přeshra-
ničního obchodu v Evropské unii.
Podnikatelům dnes například může
být jasné, v jakých lhůtách musí být

přeshraniční platba za zboží či službu provedena, že částka převodu bude na účet příjemce připsána celá nebo také že přeshraniční platba v eurech nebude zatížena vyššími poplatky než vnitrostátní platba v eurech¹.

Záhy po založení Evropské měnové unie se ukázalo, že Evropská unie sice představuje oblast s jednotnou měnou, jednotným trhem a měnovou politikou, ale stále také oblast, kterou tvoří různé země s odlišnou bankovní-obchodní praxí a právní úpravou. I když prostřednictvím postupující harmonizace právních předpisů v oblasti finančních služeb došlo k odstranění většiny překážek volného pohybu osob, zboží, služeb a kapitálu, bylo zřejmé, že k dosažení plně konkurenčního prostředí je potřeba dodat i novou kvalitu v podobě společných obchodních modelů, postupů, praxí a produktů, ale také evropského institucionálního rámce. Tato nová kvalita integrace evropských ekonomik vyžaduje spolupráci veřejného a soukromého sektoru, kterou pak Evropská unie demonstrovala při zavádění projektu SEPA (Single Euro Payments Area – Jednotná oblast pro platby v eurech).

Odstranění legislativních, technických a jiných bariér obchodu mezi členskými státy Evropské unie je do základů Evropské unie vytesaným, avšak stále ještě ne úplně dosaženým cílem evropské integrace. Byla-li výše v souvislosti s překážkami obchodu v Evropské unii řeč o potřebě nové kvality integrace evropských ekonomik z pohledu konvergence obchodních praxí, nelze vynechat ani zmíněné prosazování institucionálního rámce, neboť mezi faktické překážky naplnění čtyř základních svobod Evropské unie patří i obtíže s vymáháním nároků z přeshraničních závazků (jde již samozřejmě o překážky zcela jiného druhu než na počátku evropské integrace).

V zajištění hladkého fungování vnitřního trhu Evropské unie je tedy také možné spatřovat originální motiv ke zřizování mechanismů mimosoudního řešení sporů v Evropské unii a důvod jejich existence. Je logické, že faktický stav různosti procesních pravidel v civilních soudních řízeních napříč Evropskou unií neulehčuje procesy nalézání práva v přeshraničních

**Institucionální
zaštítění orgá-
nů mimosoud-
ních řešení
sporů v oblasti
finančních
služeb nachází
svoji podobu
na půdorysu
Evropy v orga-
nizaci FIN-NET.**

soukromoprávních sporech. Vedle justiční spolupráce členských zemí Evropské unie se pro účely povzbuzení přeshraniční ekonomické aktivity jeví jako vhodné i zavedení mimosoudních mechanismů řešení sporů, které pro své charakteristiky mohou usnadnit nalézání práva mimo jiné v přeshraničních sporech.

Mimosoudní řešení sporů v oblasti finančních služeb je celoevropským trendem. Řešení přijatá napříč různými členskými státy Evropské unie, i za jejími hranicemi, se však liší. Tyto rozdíly mají obecně kořeny v odlišnostech právních kultur, institucionálním uspořádání států, historickém vývoji a v neposlední řadě v úrovni finanční gramotnosti veřejnosti a schopnosti seberegulace podnikatelů ve finančním sektoru.

Institucionální zaštítění orgánů mimosoudních řešení sporů v oblasti finančních služeb nachází svoji podobu na půdorysu Evropy v organizaci FIN-NET. FIN-NET sdružuje orgány zabývající se alternativním řešením sporů na finančním trhu mezi spotřebiteli a poskytovateli finančních služeb, a to i sporů přeshraničních. Cílem FIN-NET je odstranění bariér přístupu k právu způsobených jak interními faktory jednotlivých jurisdikcí (prostřednictvím spolupráce a výměny poznatků z jednotlivých členských zemí a legislativních konzultací), tak faktory externími, tj. ve spojení s přeshraničním poskytováním finančních služeb. Obecným cílem FIN-NET tak v důsledku je přispívat k hladkému fungování vnitřního trhu.

Institut finančního arbitra má svůj původ v evropském právu. Pro jeho postavení a činnost má význam jak primární a sekundární právo Evropské unie, tak Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod přijatá mimo její půdorys, k jejímuž respektování se však Evropská unie výslovně hlásí a která je pro Českou republiku závazná.

Evropské právo je autonomním právním řádem, který tvoří integrální součást souboru v členském státě použitelných právních ustanovení, nesplývá však s právem čistě domácího původu a jeho aplikace se řídí vlastními zásadami². Aplikací zásady unijního práva postupně definoval Soudní dvůr Evropské unie

a jsou jimi zejména zásady přímého účinku, nepřímého účinku a zásada aplikační přednosti evropských norem. Originálním pramenem české právní úpravy finančního arbitra v zákoně č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi (dále jen „zákon o finančním arbitrovi“), byly především postupně přibývajícím sektorové směrnice, a proto je možné konstatovat, že ve vztahu k výkladu jednotlivých institutů definujících postavení finančního arbitra je aktuální zejména zásada nepřímého účinku evropských norem, tj. eurokonformní výklad práva domácího; tedy výklad s právem evropským souladný, harmonický a konzistentní – výklad „ve světle textu a cíle normy“³.

Primární právo Evropské unie

Ochrana spotřebitele je jedním ze základních ideových předpokladů uplatňování Smlouvy o fungování Evropské unie ve znění Lisabonské smlouvy (dále jen „Lisabonská smlouva“). Základní východiska úpravy evropského soukromého práva jsou zejména fungování vnitřního trhu, zákaz diskriminace a ochrana spotřebitele.

Podle čl. 169 Lisabonské smlouvy: „[k] podpoře zájmů spotřebitelů a k zajištění vysoké úrovně ochrany spotřebitele přispívá unie k ochraně zdraví, bezpečnosti a hospodářských zájmů spotřebitelů, jakož i k podpoře jejich práva na informace, vzdělávání a práva sdružovat se k ochraně svých zájmů.“ Základní ustanovení ochrany spotřebitele v čl. 169 Lisabonské smlouvy má průřezový charakter, a uplatní se tedy při provádění všech politik, které se nějak dotýkají postavení spotřebitele. Podle čl. 169 odst. 2 Lisabonské smlouvy Evropská unie přispívá k dosažení těchto cílů opatřeními přijatými „podle článku 114 v souvislosti s vytvářením vnitřního trhu“. Článek 114 odst. 3 Lisabonské smlouvy pak stanoví povinnost dbát vysoké úrovně opatření ve prospěch ochrany spotřebitele (identicky čl. 38 Listiny základních práv Evropské unie, dále jen „Listina práv Evropské unie“). Ochrana spotřebitele je dokonce pro unijní právo tzv. kategorickým požadavkem obecného zájmu, který je způsobitelný do jisté míry omezit volný pohyb služeb⁴, tedy jednu ze základních svobod Evropské unie. ▶

- Z hlediska zájmu spotřebitele lze mezi základní hodnoty a zájmy, které unijní právo chrání, přiřadit právo na přístup k právu⁵. Tento požadavek se odráží právě ve formování alternativních mimosoudních schémat rozhodování sporů, realizovaných v různých institucionálních a funkčních mutacích napříč členskými státy Evropské unie.

Sekundární právo Evropské unie

Od 90. let se lze v unijním právu při regulaci jednotlivých sektorů finančních služeb setkat s ustanoveními pojednávajícími o mimosoudním řešení nejen spotřebitelských sporů⁶.

CHRONOLOGICKY JE LZE UVÉST V TOMTO POŘADÍ:

1. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku a o změně směrnice Rady 90/619/EHS a směrnic 97/7/ES a 98/27/ES (bod 27 a 28 preambule a čl. 14; dále jen „směrnice 2002/65/ES“);
2. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/92/ES o zprostředkování pojištění (bod 23 preambule a čl. 10 a 11; dále jen „směrnice 2002/92/ES“);
3. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/39/ES o trzích finančních nástrojů (bod 61 preambule a čl. 53; dále jen „směrnice 2004/39/ES“);
4. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/64/ES o platebních službách na vnitřním trhu, kterou se mění směrnice 97/7/ES, 2002/65/ES, 2005/60/ES a 2006/48/ES a zrušuje směrnice 97/5/ES (body 50 až 52 preambule a čl. 80, 82 a 83; dále jen „směrnice 2007/64/ES“);

5. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES o smlouvách a spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS (čl. 24; dále jen „směrnice 2008/48/ES“);

6. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/65/ES o koordinaci právních a správních předpisů týkajících se subjektů kolektivního investování do převoditelných cenných papírů (čl. 100; dále jen „směrnice 2009/65/ES“);

7. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/110/ES o přístupu k činnosti instituce elektronických peněz, o jejím výkonu a o omezitelnostním dohledu nad touto činností, o změně směrnice 2005/60/ES a 2006/48/ES a o zrušení směrnice 2000/46/ES (bod 19 preambule a čl. 13; dále jen „směrnice 2009/110/ES“);

8. Nařízení Evropského parlamentu a Rady ES/924/2009 o přeshraničních platbách ve Společenství a zrušená nařízení (ES) č. 2560/2001 (body 3, 15 a 16 preambule a čl. 11 a 12; dále jen „nařízení „ES/924/2009““);

9. Nařízení Evropského parlamentu a Rady ES/260/2012 kterým se stanoví technické a obchodní požadavky pro úhrady a inkasa v eurech a kterým se mění nařízení (ES) č. 924/2009 (čl. 12; dále jen „nařízení ES/260/2012“);

10. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/17/EU o smlouvách o spotřebitelském úvěru na nemovitosti určené k bydlení a o změně směrnic 2008/48/ES a 2013/36/EU a nařízení (EU) č. 1093/2010 (bod 77 preambule a čl. 39; dále jen „směrnice 2014/17/EU“);

11. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/65/EU o trzích finančních nástrojů a o změně směrnic 2002/92/ES a 2011/61/EU (bod 151 preambule a čl. 75; dále jen „směrnice 2014/65/EU“).

V uvedených předpisech lze pozorovat, že evropský zákonodárce volil různá slovní vyjádření pro stanovení povinnosti členských států zřídit mechanismus mimosoudního řešení sporů. Zde si lze povšimnout poměrně zajímavého historického vývoje s důsledky pro postavení finančního arbitra.

Starší předpisy (např. směrnice 2002/92/ES a směrnice 2004/39/ES) stanoví povinnost státu: „Členské státy podporují vytvoření přiměřených a účinných postupů pro vyřizování stížností a zjednávání nápravy s cílem mimosoudního urovnávání sporů mezi zprostředkovateli pojištění a zákazníky, popřípadě s využitím stávajících orgánů.“ Obdobně směrnice 2002/65/ES: „Členské státy podporují zřízení nebo další rozvoj přiměřených a účinných mimosoudních postupů k vyřizování stížností a opravných prostředků pro vyřizování spotřebitelských sporů souvisejících s finančními službami poskytovanými na dálku.“

Naopak směrnice přijímané od roku 2007 stanoví povinnost členských států přísněji, srov. například směrnici 2008/48/ES používající ve spojitosti s povinností členských států ve vztahu k mimosoudnímu mechanismu řešení sporů důraznější jazykové prostředky: „Členské státy zajistí zavedení vhodných a účinných postupů pro mimosoudní řešení spotřebitelských sporů v souvislosti s úvěrovými smlouvami, případně s využitím stávajících subjektů.“

Obecně největší důraz na existenci alternativních schémat mimosoudního řešení sporů (a explicitnost stanovené povinnosti) potom lze vysledovat u směrnice 2014/65/EU, když tato stanoví: „Členské státy zajistí zavedení účinných a účelných postupů vyřizování stížností a zjednávání nápravy pro mimosoudní řešení spotřebitelských sporů v souvislosti s investičními a doplňkovými službami, které poskytují investiční podniky, popřípadě

Je zřejmý posun od proklamativního ustanovení o podpoře zakládání a fungování mechanismů mimosoudních řešení sporů k výslovné povinnosti členských států jejich zřízení zajistit.

1) Srov. směrnici Evropského parlamentu a Rady 2007/64/ES o platebních službách na vnitřním trhu a Nařízení Evropského parlamentu a Rady ES/924/2009 o přeshraničních platbách ve Společenství.

2) Tichý L., Rainer A., Král R., Dumbrovský T., Evropské právo, 4. vydání, Praha, 2011, Nakladatelství C. H. Beck, str. 754

3) Rozsudek soudního dvora ze dne 10. dubna 1984, Sabine von Colson a Elisabeth Kamann, číslo rozhodnutí 14/83 (Von Colson), tamtéž na str. 315.

4) Rozsudek Soudního dvora ze dne 21. října 1999, Questore di Verona proti Diegu Zenattimu číslo rozhodnutí C 67/98 (Zenatti).

5) Tichý L., Rainer A., Král R., Dumbrovský T., str. 754

6) V oblasti platebního styku je finanční arbitér oprávněn řešit i nespotebitelské spory, a to od počátku své existence (viz směrnici Evropského parlamentu a Rady 97/5/ES ze dne 27. ledna 1997 o přeshraničních převodech).

Doporučení komise se stalo zapracovanou předlohou zákona o finančním arbitrovi, čímž došlo k recepci nezávazných unijních norem do vnitrostátního práva a k vytvoření vnitrostátní normy síly zákona s obecnou závazností.

s využitím stávajících subjektů. Členské státy dále zajistí, aby všechny investiční podniky využívaly jeden nebo více takových subjektů, které tyto postupy vyřizování stížností a zjednávání nápravy provádějí.“

Vedle již standardní povinnosti členských států zajistit existenci mechanismu mimosoudního řešení spotřebitelských sporů směrnice 2014/65/EU přináší dodatečnou povinnost státu k mocenským opatřením k podpoře aktivní využitelnosti tohoto, resp. těchto schémat.

Ze souhrnu uvedených případů je zřejmý posun od proklamativního ustanovení o podpoře zakládání a fungování mechanismů mimosoudních řešení sporů k výslovné povinnosti členských států jejich zřízení zajistit. Vedle výše uvedených závazných předpisů je nutné zmínit také dva formálně nezávazné předpisy, a to doporučení komise č. 98/257/ES (dále jen „Doporučení komise“) a č. 2001/310/ES, o zásadách pro orgány příslušné pro mimosoudní urovnávání spotřebitelských sporů.

Ač je doporučení formou výkonu pravomoci Evropské unie podle čl. 288 Lisabonské smlouvy nezávaznou, v případě Doporučení komise fakticky vzhledem k odkazu bodu 61 preambule směrnice 2004/39/ES (MiFID) zavazuje, neboť závaznost je v podstatě „příkazána“ odkazem směrnice na text Doporučení komise. Respektování požadavků stanovených v Doporučení komise pak vyžaduje i dokument „Memorandum of Understanding“, na jehož základě byla zřízena síť finančních ombudsmanů FIN-NET, jako nutnou podmínku pro umožnění zapojení mechanismu (orgánu) mimosoudních řešení sporů do této sítě.

Ze znění zákona o finančním arbitrovi vyplývá, že se Doporučení komise stalo zapracovanou předlohou zákona o finančním arbitrovi, čímž došlo k recepci nezávazných unijních norem do vnitrostátního práva a k vytvoření vnitrostátní normy síly zákona s obecnou závazností. Jak tedy požadují evropské předpisy týkající se mimosoudního řešení sporů, byl institut finančního arbitra vytvořen jako specializovaný

orgán veřejné moci určený k rychlému, bezplatnému a efektivnímu vyřizování sporů mezi občany a vybranými finančními institucemi.

Z Doporučení komise plyne, že mechanismus mimosoudního řešení sporů, který je v českém právu zhmotněn finančním arbitrem, má být orgánem, který je alternativou k procesně a nákladově náročnému soudnímu řízení. Takový způsob rozhodování preferující rychlost, odbornost a efektivnost je odůvodněn faktem, že mnoho nároků v oblasti finančního trhu ztrácí s postupujícím časem schopnost efektivního narovnání porušených vztahů. V odborné literatuře se lze setkat i s názory, že finanční arbitř je orgánem specializovaným, jehož posláním bylo mimo jiné „od břemene“ soudy od odborně specifického druhu sporů⁷, přičemž požadavky na odbornost stanoví § 4 odst. 2 zákona o finančním arbitrovi. Nárokem na specifickou odbornost je také odůvodněn přesun rozhodovací pravomoci soukromoprávní věci na správní orgán, o které je jinak typicky příslušný rozhodnout soud⁸.

Ve vztahu k požadavku efektivnosti je také nutné zmínit směrnici Evropského parlamentu a rady 2013/11/EU ze dne 21. května 2013, o alternativním řešení spotřebitelských sporů a o změně nařízení (ES) č. 2006/2004 a směrnice 2009/22/ES (implementační lhůta je dána do 9. 7. 2015), která věcně dopadá na spotřebitelské spory, směřuje k podpoře rozvoje alternativních řešení sporů (jak vnitrostátních, tak přeshraničních s cílem zlepšení fungování vnitřního trhu) a v čl. 5 stanoví: „Členské státy usnadní přístup spotřebitelů k postupům alternativního řešení sporů a zajistí, aby spory, na něž se vztahuje tato směrnice a jež se týkají obchodníka usazeného na jejich území, mohly být předloženy subjektu alternativního řešení sporů, který splňuje požadavky stanovené v této směrnici.“

Z vývoje evropské legislativy je tedy možné vypozařovat preferenci alternativních přístupů k řešení sporů, které posouvá od konkrétních oborových regulací a doporučení k zřízení alternativních

rozhodovacích mechanismů řešení spotřebitelských sporů v jednotlivých oborových směrniciích k obecnému ustanovení a stanovení povinnosti členským státům zajistit alternativní řešení spotřebitelských sporů pro všechny druhy prodeje zboží nebo poskytování služeb spotřebitelům. Česká republika tedy nejdříve v rozsahu jednotlivých sektorových směrnic rozšířila působnost finančního arbitra a dále nad rámec unijního práva svěřila finančnímu arbitrovi v souladu se směrnicí o alternativním řešení sporů i působnost v oblasti směnárenské činnosti.

Lze v tomto ohledu uzavřít, že finanční arbitř historicky vznikl na základě úzce vymezené působnosti v oblasti platebního styku. Unijní zákonodárce, jak je uvedeno výše, postupně posiloval mechanismus mimosoudního řešení sporů, a to kvalitativně stanovením postupně bezpodmínečnosti povinnosti zřízení mechanismu mimosoudního řešení sporů i kvantitativně zvětšením rozsahu svěřené působnosti. Český zákonodárce tak do českého právního řádu postupně promítl a v působnosti finančního arbitra zohlednil směrnici 2002/65/ES, směrnici 2002/92/ES, směrnici 2007/64/ES, směrnici 2008/48/ES, směrnici 2009/65/ES, směrnici 2009/110/ES a adaptoval nařízení ES/924/2009 a nařízení ES/260/2012. Do budoucna pak zbývá českému zákonodárci povinnost vypořádat se především se zněním směrnice 2014/17/EU a směrnice 2014/65/EU.

Článek obsahuje osobní názory autorů, nikoliv Kanceláře finančního arbitra.

Poděkování patří i Mgr. Lukáši Vackovi za cenné podněty a některé podklady.

V dalším díle seriálu autoři pojednají o finančním arbitrovi v některých ústavněprávních souvislostech. Předchozí díl se věnoval postavení finančního arbitra v České republice. ♦

7) Liška P., Postavení finančního arbitra v rámci systému státních orgánů České republiky, Právní rozhledy 10/2006, s. 351, zdroj: ASPI
8) Jemelka L., Pondělíčková K., Bohadlo D., Komentář ke správnímu řádu, 3. Vydání, 2011, C.H.BECK, str. 516.

PŘÍLOHA

Finanční arbitr v ústavněprávních souvislostech

**Jako kterýkoliv jiný
orgán veřejné moci se
i finanční arbitr musí
pohybovat v rámci
mantinelů daných
ústavním pořádkem
České republiky.
Přinášíme třetí díl
seriálu Právního
rádce.**

Finanční arbitr rozhoduje soukromoprávní spory tam, kde je dána pravomoc českého soudu a kde jde současně o oblast, která mu byla zákonem č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi (dále jen „ZFA“), do působnosti svěřena. Případná intuitivní odpověď na otázku postavení finančního arbitra v systému dělby moci, řadící ho kamsi k orgánům soudní moci, však nebude správná, a to ani přesto, že se logicky nabízí – jde o orgán, který závazným způsobem rozhoduje spory mezi subjekty práva, jeho rozhodnutí jsou současně vykonatelná.

Zařazení finančního arbitra v rámci systému dělby moci nebylo v počátečních letech existence finančního arbitra jednoduchou záležitostí. Již v prvním díle seriálu bylo řečeno, že logické přiřazení do soustavy orgánů moci výkonné komplikovaly významné institucionální znaky finančního arbitra (volba finančního arbitra Parlamentem České republiky, jeho nezávislost

nebo organizační navázání na Českou národní banku), do moci soudní jej přiřadit také možné nebylo již s ohledem na § 1 odst. 1 ZFA, který jej staví jako alternativu k soudům, a na čl. 81 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „Ústava“), podle něhož „soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy“. Rozhodně by jej nebylo možné chápat ani jako orgán moci zákonodárné (podle čl. 15 odst. 1 Ústavy ČR „zákonodárná moc v České republice náleží Parlamentu“).

Nejpozději od 1. 7. 2011, tj. od nabytí účinnosti novely ZFA provedené zákonem č. 180/2011 Sb., kterou došlo nejen k přenosu pravomoci jmenovat a odvolávat finančního arbitra z Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky na vládu České republiky, ale i k jeho rozpočtovému navázání na ministerstvo financí, pak není žádných pochyb, že finančního arbitra lze pokládat za orgán moci výkonné podle hlavy třetí ústavy. Finanční arbitr

je správní orgán a spory rozhoduje ve správním řízení.¹

Spíše pro zajímavost je možno uvést, že z hlediska zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“), lze finančního arbitra s ohledem na § 1 odst. 3 ZFA („Finanční arbitr usiluje zejména o smírné řešení sporu“) pravděpodobně považovat také za smírčí orgán podle zvláštního zákona (viz § 244 odst. 1 OSŘ), nicméně praktické důsledky z takového pojetí finančního arbitra z pohledu OSŘ nevyplynou. Finanční arbitr totiž do vymezení orgánů spadajících pod soudní přezkum podle části páté OSŘ spadne tak nebo onak,

Součástí právního státu je ovšem také legitimita výkonu státní moci, proto by měl finanční arbitr chránit oprávněné zájmy procesních stran, respektovat jejich specifické postavení.

neboť i za předpokladu (který však z ničeho nevyplyvá), že by mohl být buď jen orgánem moci výkonné, nebo orgánem smírčím zřízeným podle zvláštního zákona, stále by pod uvedené kompetenční ustanovení spadal. Je tak spíše teoretickou otázkou, zda ve smyslu tohoto ustanovení může být orgán moci výkonné současně také smírčím orgánem.

Z hlediska systematického by však již minimálně terminologický problém mohl nastat v případě, kdyby byl finanční arbitr označen jen jako orgán smírčí (a tudíž ne jako orgán moci výkonné), když podle § 4 odst. 1 písm. a) zákona

č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen „SŘS“), smírčí orgán podle OSŘ nemá v SŘS terminologický ekvivalent. Finanční arbitr by tak musel být smírčím orgánem, jenž by byl zároveň ve smyslu § 4 odst. 1 písm. a) SŘS tzv. jiným orgánem, kterému bylo svěřeno rozhodování o právech a povinnostech fyzických a právnických osob v oblasti veřejné správy. Ve světle citovaného judikátu je však zřejmé, že pokud judikatura dospěla k závěru, že rozhodnutí finančního arbitra jsou přezkoumatelná podle OSŘ nebo SŘS v závislosti na tom, zda se týkají soukromých, nebo veřejných subjektivních práv, musí finanč

1.) Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 10. 2007, sp. zn. 2 Afs 176/2006, v němž mj. zaznělo, že „z hlediska postavení arbitra jako orgánu, který rozhoduje, se jedná o rozhodování orgánu veřejné moci, který není soudem, byť má jisté atributy nezávislosti (viz § 4 až 7, zejm. pak § 5 odst. 1 zákona o finančním arbitrovi), a který v řízení postupuje podle zákona o finančním arbitrovi a subsidiárně podle správního řádu (§ 24 zákona o finančním arbitrovi), přičemž předmětem rozhodování jsou individuální práva sporných stran a výsledkem rozhodování je individuální správní akt (rozhodnutí ve smyslu § 67 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu), který je závazný a nuceně vykonatelný (viz § 17 zákona o finančním arbitrovi).“

- ní arbitr jako orgán moci náležet k oběma výčtům orgánů veřejné moci, tj. jak v § 244 odst. 1 OSŘ, tak v § 4 odst. 1 písm. a) SŘS.

Pro úplnost je možné k institucionálnímu zakotvení finančního arbitra doplnit, že k jeho postavení se vztahují přinejmenším ještě dva zákony, a to zákon č. 500/2004 Sb., správní řád (dále jen „SpŘ“), a zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Výčet orgánů a osob uvedených v § 1 odst. 1 SpŘ je stejný jako výčet obsažený v § 4 odst. 1 písm. a) SŘS, z čehož logicky vyplývají výše předestřené závěry.

Řízení před finančním arbitrem je sporným řízením správním, které, z pohledu obecných procesních zásad stojí na nestandardní kombinaci zásad řízení vyplývajících ze ZFA a SpŘ. Z ústavněprávního hlediska pak jde především o zásadu legality (zákonnosti) výkonu státní moci stanovenou v čl. 2 odst. 3 Ústavy ČR a v čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, vyhlášené jako součást ústavního pořádku České republiky ústavním zákonem č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. (dále jen „Listina“), a právo na spravedlivý proces, jehož ústavněprávní základ je ztělesněn v čl. 36 a násl. listiny pod marginální rubrikou „Právo na soudní a jinou právní ochranu“.

Finanční arbitr je tedy především povinen uplatňovat státní moc jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon (čl. 2 odst. 3 ústavy), a je povinen respektovat zásadu „každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá“, pravidla tvořící základy právního státu. Součástí právního státu je ovšem také legitimata výkonu státní moci, proto by měl finanční arbitr chránit oprávněné zájmy procesních stran, respektovat jejich specifické postavení a zatěžovat je povinnostmi jen v nezbytně nutném rozsahu; vůdčí hodnotou by pak i v řízení před finančním arbitrem mělo být dosažení spravedlnosti (ve smyslu materiální pravdy). S legitimitou státní moci úzce souvisí také zásada

dobré správy (formulovaná Radou Evropy) tvořená souborem dílčích zásad, které si kladou za cíl zajistit kvalitní a řádné fungování veřejné správy v podmínkách a prostředí moderního demokratického právního státu založeného na účtě a respektu k základním právům a svobodám jednotlivců.

Východiskem ochrany spravedlnosti v demokratickém právním státě je také ústavně zaručený přístup ke spravedlnosti, právu. Přístup k právu je základním právem ze souboru procesněprávních principů tvořících právo na spravedlivý proces a již v minulém díle bylo řečeno, že jeho rozšíření bylo také motivem zřízení schémat mimosoudních mechanismů řešení sporů v Evropě. Koncept práva na spravedlivý proces však dnes znamená daleko více než jen garanci práva na přístup k právu; je tvořeno souhrnem procesních práv ústavní úrovně zahrnujících celou hlavu pátou listiny. Právo na spravedlivý proces je současně neodmyslitelně spjata s čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, která tvoří součást právního řádu České republiky. Úmluva, resp. judikturní činnost Evropského soudu pro lidská práva, je ostatně zásadním zdrojem formulace práva na spravedlivý proces Ústavním soudem.

Platí, že výčet jednotlivých principů v hlavě páté listiny nelze chápat jako definitivní, právo na spravedlivý proces představuje otevřený systém právních a morálních hodnot, jež mohou přispět ke spravedlivému procesu, resp. vytvářejí a zajišťují „fair trial“. Ústavní soud rozšířil institut spravedlivého procesu o řadu dalších principů, které vzešly z určitých procesních situací a porušení práv v řízení a které výslovně ústavně zakotveny nejsou, ale vycházejí ze zákonných procesních norem. Mezi tyto procesní situace a práva náleží právo na odůvodnění rozhodnutí, zákaz odepření spravedlnosti, extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními a právními závěry z nich vyvozenými, opomenutý důkaz, právo na přezkum a zákaz překvapivého rozhodnutí.² Vše

uvedené má zásadní význam i pro řízení před finančním arbitrem.

Ač je finanční arbitr vázán standardem práva na spravedlivý proces, je také holým faktem, že řízení před finančním arbitrem není definitivním sudištěm, které by bezvýhradně, konečně a nezměnitelně rozhodlo existující spor – v případě pochybností o zákonnosti či věcné správnosti rozhodnutí finančního arbitra český právní řád stanoví procesní postupy, jak rozhodnutí finančního arbitra přezkoumat (jako jedno z komponent práva na spravedlivý proces). Nabízí se pak otázka, zda je třeba na všech náležitostech práva na spravedlivý proces v řízení před finančním arbitrem bezmezně trvat, když zde existují soudní přezkum a zvláštěnosti řízení dané účelem úpravy finančního arbitra. Vodítkem by zde mohla být judikatura Evropského soudního dvora, který posuzoval nutnost aplikace zásad obsažených v ustanovení čl. 6 úmluvy v rámci tzv. dobrovolných arbitráží (tj. rozhodčích řízení vedených na základě rozhodčí smlouvy) a konstatoval, že z podstaty těchto řízení vyplývá, že úplná aplikace těchto procesních zásad není zcela nutná, a dokonce může být v některých případech nemožná.³

Z pohledu praktické činnosti finančního arbitra pak také často vyznívá aktuálně stav, kdy dochází k tzv. odmítnutí spravedlnosti (*denegatio iustitiae*), jako další komponenty práva na spravedlivý proces. V prvé řadě jde o to, že finanční arbitr nesmí rozhodovat takovým způsobem, který by fakticky vedl ke stavu odmítnutí spravedlnosti. Takovým stavem by byl procesně formálně bezvadný procesní postup, který by však byl zbaven svého smyslu, resp. by nedbal smyslu a účelu právní úpravy, v jejímž legislativním rámci je činěn – tak například kdyby došlo k zastavení řízení v situaci, kdy takový výsledek není jediný možný a nemusel by nastat, pokud by byl účastník procesně poučen. K tomu by prakticky docházelo tehdy, kdyby finanční arbitr nepoučil navrhovatele o nedostatečném návrhu způsobem, který

Finanční arbitr je především smířčím orgánem, který předně usiluje o smírné řešení sporu, to je maxima jeho činnosti.

2) Klíma K. a kolektiv, Komentář k Ústavě a Listině – 2. rozšířené vydání, Plzeň, 2009, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., str. 1290
3) tamtéž, str. 1291

by následně umožnil finančnímu arbitrovi řádně vést řízení, a namísto toho by řízení z důvodu nedostatku návrhu zastavil. Že k takovým důsledkům docházet nesmí, judikoval ostatně i Ústavní soud například v nález ze dne 9. 4. 2009, sp. zn. III. ÚS 2690/08. Poučování navrhovatelů o jejich právech a povinnostech bude tématem dalších dílů seriálu.

Druhým náhledem na legalitu výkonu státní moci finančním arbitrem je z povahy institutu finančního arbitra plynoucí větší neformálnost řízení před finančním arbitrem, která je však odůvodněná faktem, že finanční arbitr vykonává svoji pravomoc se zvláštním účelem – dosažení nápravy ve sporech na finančním trhu, jež se vyznačují řadou specifika a kde se fakticky nacházejí strany odlišné „sily zbraní“. Finanční arbitr je také především smířčím orgánem, který předně usiluje o smírné řešení sporu, to je maxima jeho činnosti. Co je legalita výkonu státní moci v řízení před

finančním arbitrem, je s ohledem na rozvolněnost zákona o finančním arbitrovi a ne vždy přiléhavé použití správního řádu předmětem větší míry interpretace – interpretačním vodítkem však je bezpochyby právě i zmíněná legitimita výkonu státní moci.

Uvedené úvahy shrnuje název Ústavního soudu ze dne 24. 6. 2014, sp. zn. II.ÚS 475/13: „Za jedno z takových porušení práva na spravedlivý proces, jehož imanentní součástí je i právo jednotlivců domáhat se ochrany svých práv soudní cestou, je třeba nezbytně považovat svévolné odmítnutí meritorního přezkumu (denegatio iustitiae) z důvodu restriktivního či „přepjatě formalistického“ výkladu příslušných procesních pravidel podmiňujících přístup jednotlivců k soudu, resp. stanovujících podmínky pro připuštění meritorního přezkumu jednotlivých podání. Taková pravidla a podmínky jsou obecné soudy povinny interpretovat a aplikovat tak, aby dodržely maximy

práva na spravedlivý proces vymezené Listinou a Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod. Při jejich výkladu musí obecné soudy vždy přihlídnout k tomu, že účastník řízení svým podáním sleduje ochranu svých subjektivních práv, a proto je třeba bdít nad tím, zda tato omezení jsou proporcionální ochraně základního práva, a to nikoliv pouze v rovině normativní, ale též při posuzování konkrétního případu v rovině výkladu a aplikace takových omezení, neboť základní práva nevytvářejí pouze rámec normativního obsahu podústavního práva, nýbrž právě i rámec jeho interpretace [srov. k tomu např. název sp. zn. I. ÚS 2030/07 ze dne 11. 9. 2007 (N 138/46 SbNU 301) a judikaturu tam uvedenou].“

Článek obsahuje osobní názory autorů, nikoliv Kanceláře finančního arbitra. V dalším díle seriálu autoři pojednají o působnosti Finančního arbitra. ♦

Právní rádce

V PROSINCOVÉM ČÍSLE NALEZNETE:

- **ROK MINISTRA PELIKÁNA:**
Nejdůležitější události a data
- **ANKETA:**
Právní výzvy roku 2016 pohledem redakční rady
- **ROZHOVOR:**
(Ne)obyčejná státní zástupkyně Věra Nováková
- **RECENZOVANÉ ODBORNÉ PŘÍSPĚVKY:**
Společné jednání statutárního orgánu a prokuristy.
Distribuce investičních nástrojů

Objednejte si aktuální vydání jednoduše přes SMS

1 výtisk jen za 171 Kč
Pošlete SMS ve tvaru
RADCE JMENO PRIJMENI
ULICE C.P. OBEC PSC
na číslo 902 11

Objednací SMS jsou zpoplatněny podle běžného tarifu mobilního operátora.
Cena SMS služby včetně doručení výtisku je 171 Kč vč. DPH.
Službu technicky zajišťuje ATS Praha.
Infolinka 296 363 199 v pracovní dny 8:00 – 17:00, www.platmobilem.cz.

**NOVÉ ČÍSLO
PRÁVĚ V PRODEJI**

Příslušnost, nebo působnost finančního arbitra?

Již čtvrtý díl seriálu Právnického rádce, tentokrát o vymezení oblastí, v nichž smí finanční arbitr uplatňovat svou pravomoc. V otázce jeho příslušnosti, respektive působnosti se totiž velmi výrazně projevuje téma minulého dílu – tedy problematika ústavních mantinelů výkonu státní moci, její legality a legitimacy.

Pokud se jedná o samotné pojmy příslušnosti, působnosti, pravomoci a případně kompetence, které odrážejí vymezení a přiřazení určité části státní moci konkrétnímu orgánu veřejné moci k řešení nej-různějších záležitostí společenských vztahů, nelze než konstatovat, že jejich obsah je předmětem nesčetných „diskusí“, a to jak v odborné literatuře, tak i v soudních síních.¹

Pravomoc spočívá v oprávnění orgánu veřejné moci vykonávat

veřejnou moc. To znamená, že orgán mající pravomoc autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, které nejsou v rovnoprávném postavení s tímto orgánem.² Pravomoc v oblasti výkonné moci pak vyznívá poměrně široce, neboť tato zná vedle vydávání individuálních správních aktů (připodobitelné k rozhodování sporů v rámci soudní moci) i další právní prostředky³, jako například tvorbu obecně závazných předpisů, výkon správního

dozoru, uzavírání veřejnoprávních smluv a další.

Oproti tomu právním prostředkem soudní moci k plnění jejích úkolů je obecně rozhodovací činnost, mocenská výbava k tomu, aby soudy mohly projednávat, rozhodovat a svými rozhodnutími zakládat, měnit nebo rušit právní vztahy nebo autoritativně potvrzovat, že právní vztahy existují či neexistují.⁴ V procesních předpisech soudních se lze setkat s pojmem pravomoc, který však lze rovněž chápat i ve smyslu působnosti, neboť v podstatě vymezuje „okruh svěřených úkolů k řešení“ (tj. projednávat a rozhodovat spory vyplývající ze soukromého práva⁵), jako s významným společenským jevem, stojícím vedle jiných společenských jevů určených k aktivitě státu ve formě správní činnosti. Pravomoc civilních soudů tak vymezuje jak okruh záležitostí, tak svěřených prostředků, což je obojí obsaženo ve slovním spojení „rozhodovat spory ze soukromého práva“.

Hledání vhodného termínu

Samostatnou kapitolou jsou pak příslušnost a působnost, když i zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi (dále jen „ZFA“), jak se alespoň na první pohled zdá, používá pro okruh otázek, které je finanční arbitr oprávněn řešit, oba tyto pojmy promiscue (srov. § 1 odst. 1 a § 9 písm. a) ZFA).

S jistou dávkou zobecnění lze říci, že termíny působnost a kompetence jsou charakteristické spíše pro právo správní, zatímco s pojmy příslušnosti a pravomoci se lze setkat v procesních předpisech správních i soudních. Jestli ve vztahu k finančnímu arbitrovi použít působnost nebo spíše příslušnost se pak může jevit jako nikoliv jednoduchá otázka;⁶ již dříve jsme poukázali na zvláštní postavení finančního arbitra v systému dělby moci, který se po letech ukotvil mezi orgány moci výkonné, přestože zásadně rozhoduje soukromoprávní spory. Bylo by tak možno tvrdit, opět s jistou dávkou zjednodušení, že zakotvení finančního arbitra v orgánech moci výkonné by spíše implikovalo jeho působnost a že pravomoc rozhodovat spory spíše poukazuje na užití pojmu příslušnost.^{7,8} Odpověď na tuto otázku proto bude vhodnější hledat jinde, totiž v samotných definicích příslušnosti a působnosti.

Obecně příslušnost jako organizační princip vymezující organizační vztahy správní i soudní soustavy dává odpověď na otázky, jak přiřazovat záležitosti typové

(věcně), územně (místně) a vzhledem k instancčnosti soudnictví a hierarchické struktuře výkonné moci i funkčně. Budeme-li pak respektovat postavení finančního arbitra jako správního orgánu, je třeba věnovat se také působnosti, jež je ve správněprávní nauce obvykle chápána jako vymezení okruhu úkolů, záležitostí (věcná působnost), které může, či dokonce musí orgán veřejné moci na určitém území vykonávat a řešit (územní působnost), přičemž za zvláštní kategorii věcné působnosti lze považovat působnost osobní.

Pohled Ústavního soudu

Zde je namístě vrátit se k výše zmíněnému nálezu Ústavního soudu ve věci IV. ÚS 150/01, když podle některých autorů⁹ lze shrnout, že „v citovaném nálezu kompetenci se rozumí působnost jako institut hmotného práva a příslušnost jako institut práva procesního. Příslušnost je ve správním právu vyjádřením toho, kdo z orgánů majících stejnou působnost je místně a věcně příslušný v konkrétním případě rozhodovat. Toto rozlišení působnosti a příslušnosti je v oborech veřejného práva velice důležité zejména v případech, kdy působnost jednotlivým úřadům nebo orgánům byla stanovena druhově (shodně většímu počtu jednotek). Jako příklad možno uvést působnost obcí, krajů, finančních úřadů, úřadů práce.“

Jelikož je rozhodovací pravomoc svěřena výlučně osobě finančního

V případě finančního arbitra se bude jednat o věcnou působnost dílčí a územní působnost celostátní, to vše s tím, že spor se k němu vůbec nemusí dostat, neboť se jedná o alternativu k řízení soudnímu.

arbitra, tedy je koncentrována na jedno místo a jeden subjekt (uplatnění principu koncentrace), nabízí se ve světle právě uvedeného otázka, zda rozlišování působnosti a příslušnosti finančního arbitra je v jeho případě opravdu tak důležité. Z výše řečeného totiž současně vyplývá, že pokud bude konkrétní spor spadat do působnosti finančního arbitra, bude dána i jeho příslušnost, a zároveň že jeho příslušnost nikdy nebude dána bez jeho působnosti. Primárním pojmem se tak zdá být působnost, do které musí konkrétní spor spadat, aby byl finanční arbitr k jeho rozhodnutí příslušný, a mohl tak realizovat svou pravomoc spočívající především v rozhodování.

Na základě těchto úvah lze uzavřít, že v případě finančního arbitra se bude jednat o věcnou působnost dílčí (především rozhodování sporů mezi určitými osobami podle § 1 odst. 1 ZFA) a územní působnost celostátní, to vše s tím, že spor se k němu vůbec nemusí dostat, neboť se jedná o alternativu k řízení soudnímu. Právě alternativnost řízení před finančním arbitrem k civilnímu soudnímu řízení je pak jedním z prvků, jež naopak nabádají k preferenci pojmu příslušnost, a to ve spojení s vymezením pravomoci mezi orgány rozhodující soukromoprávní spory v dané oblasti navzájem a současně v situaci, kdy soud a finanční arbitr náleží každý k jiné soustavě, tj. soudní a správní. I když by v tomto ▶

1) Snad nejméně určitý je v tomto směru pojem kompetence, který může být chápán například jako jistá specifikace pravomoci, jako synonymum působnosti, ale též jako pojem zahrnující působnost, příslušnost i pravomoc, srov. Frumarová, K.: Kompetenční spory rozhodované Nejvyšším správním soudem, [Program] ASPI, LIT47208CZ. Naopak například v nálezu ze dne 9. 10. 2003, sp. zn. IV. ÚS 150/01, Ústavní soud vyslovil, že „je nutné trvat na rozlišování pravomoci a kompetence“.

2) Hendrych, D. a kol. Správní právo. Obecná část. 8. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 112.

3) Pravomoc jako soubor právních prostředků daných orgánu veřejné moci za účelem výkonu jeho působnosti.

4) Jírsa, J. a kol., Občanské soudní řízení (soudcovský komentář), Kniha I., Praha: JUDr. Karel Havlíček, 2014, str. 44.

5) Podle § 7 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, platí, že: „[v] občanském soudním řízení projednávají a rozhodují soudy spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány.“

6) Tomu ostatně napovídá i judikatura Nejvyššího a Nejvyššího správního soudu, když podle prvního z nich § 1 ZFA vymezuje „příslušnost (ve smyslu ‚pravomoci‘)“ a podle druhého působnost (srov. rozhodnutí ve věci 29 Cdo 1180/2008 a ve věci 2 Afs 176/2006).

7) I ve správních předpisech se však lze setkat jak s označením věcné působnosti (např. zákon č. 456/2011 Sb., o finanční správě České republiky), tak s pojmem věcné příslušnosti (v zákoně č. 500/2004 Sb., správní řád nebo zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád), když lze tvrdit, že jejich použití může být významově ekvivalentní (obojí poukazuje na typový okruh vztahů).

8) Není však takovým orgánem veřejné moci jediným, podobné postavení a pojetí lze spatřovat i u Českého telekomunikačního úřadu nebo Energetického regulačního úřadu.

9) Srov. Hendrych, D.: Správní úřad a správní orgán v českém právu, [Program] ASPI, LIT27107CZ.

- ▶ ohledu za jiné právní konstelace bylo možné hovořit o vzájemně si konkurující pravomoci těchto orgánů zakládající ukázkový kompetenční spor (zde je namístě použití pojmu kompetence jako určení orgánu „oprávněné soustavy“ k řešení dané záležitosti), žádný kompetenční spor nevzniká, protože pravomoc orgánu správního (finanční arbitr) a soudního je dána zákonem nekonfliktně, souběžně. Autoři se domnívají, že v souvislosti s pravomocí finančního arbitra lze hovořit o alternativní příslušnosti jako druhu příslušnosti *sui generis*.

Praktický dopad

Finanční arbitr se při výkonu své činnosti v souvislosti s projednávanými spory opakovaně setkává a následně ve svých rozhodnutích vyrovnává s procesními námitkami zpochybňujícími jeho pravomoc daný spor rozhodnout. Tyto procesní námitky, kterými se finanční arbitr zabývá již v okamžiku zkoumání splnění procesních podmínek pro vedení řízení, může finanční arbitr přezkoumat i kdykoli v jeho průběhu, přičemž platí, že nedostatek příslušnosti finančního arbitra je neodstranitelnou překážkou řízení.

Finanční arbitr není příslušný rozhodnout o návrhu, nejsou-li splněny podmínky řízení před finančním arbitrem. Takový návrh se pak posuzuje podle § 9 ZFA jako nepřipustný a finanční arbitr podle § 14 téhož zákona řízení zastaví. Jedná se o případy, kdy:

- ◆ spor nenáleží do působnosti finančního arbitra,
- ◆ ve věci samé již rozhodl soud nebo řízení ve věci samé bylo před soudem zahájeno,
- ◆ spor je nebo již byl předmětem řízení před finančním arbitrem,
- ◆ ve věci samé již bylo rozhodnuto v rozhodčím řízení nebo ve věci samé bylo rozhodčí řízení zahájeno.

Podle § 1 odst. 1 ZFA: „K rozhodování sporu spadajícího jinak do pravomoci českých soudů je příslušný též finanční arbitr (dále jen „arbitr“), jedná-li se o spor mezi

- ◆ poskytovatelem platebních služeb a uživatelem platebních služeb při poskytování platebních služeb,
- ◆ vydavatelem elektronických peněz a držitelem elektronických peněz při vydávání a zpětné výměně elektronických peněz,
- ◆ věřitelem nebo zprostředkovatelem a spotřebitelem při nabízení, poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru,
- ◆ osobou obhospodařující nebo provádějící administraci fondu kolektivního investování nebo nabízející investice do fondu kolektivního investování nebo srovnatelného zahraničního investičního fondu a spotřebitelem při obhospodařování nebo provádění administrace fondu kolektivního investování nebo nabízení investic do fondu kolektivního investování nebo srovnatelného zahraničního investičního fondu,
- ◆ pojišťovnou nebo pojišťovacím zprostředkovatelem a zájemcem o pojištění, pojistníkem, pojištěným, oprávněnou osobou nebo obmyšleným při nabízení, poskytování nebo zprostředkování životního pojištění,
- ◆ provozovatelem směnářenské činnosti a zájemcem o provedení směnářského obchodu nebo osobou, se kterou byl směnářský obchod proveden.“

Zákonodárce zde dal taxativním vymezením působnosti finančního arbitra výslovně najevo, ve kterých oblastech a kterým subjektům chce umožnit alternativní řešení jejich sporu u státem garantované instituce tak, aby se účastníkům řízení dostalo v rychlém a efektivním řízení spravedlivého rozhodnutí, které je rovněž vykonatelné, tj. na jehož základě se účastník, který má ve věci úspěch, může účinně domáhat svého práva nebo se naopak účinně bránit.

Jak široký zvolit výklad?

Taxativní vymezení působnosti finančního arbitra pochopitelně představuje prostor pro různé výklady, zejména na téma kde je její hranice a co finanční arbitr ještě může nebo již nemůže rozhodovat. Působnost finančního arbitra

proto byla, je a v souvislosti s jejím postupným rozšiřováním nejspíš i nadále bude předmětem častých polemik. Lze se setkat s názory zúčastněných procesních subjektů usilujících o takovou interpretaci působnosti finančního arbitra, která *de facto* vede k vyloučení pravomoci finančního arbitra ve věci rozhodovat, nebo právě naopak, tj. o takovou interpretaci, která vede k jejímu nepřipustně extenzivnímu výkladu, na základě čehož by pak měl finanční arbitr rozhodovat v konečném důsledku veškeré spory na finančním trhu mezi jakýmkoliv účastníky.

Je však třeba si uvědomit, že příliš restriktivním výkladem své působnosti by finanční arbitr docílil stavu, který zákonodárce jistě nezamýšlel, tedy že by odmítal účastníkům řízení spravedlnost, když by rezignoval na svoji funkci; navrhovatelé by se tak nemohli pružně a efektivně domáhat svých práv v situaci, kdy by finanční arbitr pouze „formálně“ rozhodoval o zastavení řízení pro nepřipustnost. Naopak, příliš extenzivním výkladem své působnosti by finanční arbitr mohl rovněž porušovat ústavní práva účastníků řízení, tentokrát právo na výkon státní moci pouze v případech a v mezích stanovených zákonem (srov. například čl. 2 odst. 2 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky).

K působnosti finančního arbitra, resp. jeho pravomoci ukládat sankce (podle § 23 odst. 2 ve znění ZFA účinném do 31. 3. 2006) se v minulosti vyjádřil i Nejvyšší správní soud v svém rozhodnutí ze dne 19. 4. 2007, sp. zn. 2 Afs 176/2006, který se vyslovil ve smyslu restriktivního pojetí pravomoci ukládat veřejnoprávní sankci. Zde je však nutné oddělit rovinu ukládání veřejnoprávní sankce, ke kterému je možné přistoupit za pevně daných podmínek a jako prostředku ultima ratio (a samozřejmě uložení sankce náležitě odůvodnit), a rovinu stanovení působnosti v oblasti rozhodování soukromoprávních sporů, kde existuje veřejný zájem na projednání věci orgánem (mechanismem)

Taxativní vymezení působnosti finančního arbitra pochopitelně představuje prostor pro různé výklady.

mimosoudního řešení sporů. Vedle ústavní maximy legality výkonu státní moci nelze opomenout ani hledisko teleologické zohledňující právě smysl zákona o finančním arbitrovi a veřejný zájem (důvod na svěření působnosti v oblasti rozhodování soukromoprávních sporů mimosoudnímu orgánu státní moci. Nebyl-li by takový zájem (nebo by neexistoval), zajisté by zákonodárce institut finančního arbitra vůbec nezřizoval (argumentum e ratione legis).

Působnost finančního arbitra je vymezena jak subjekty, tak předmětem soukromoprávních vztahů, které je oprávněn řešit; tato kombinace vymezení subjektů (stran sporu) s předmětem sporu (určité finanční služby) tvoří východisko (jádro) působnosti finančního arbitra, ve kterém spor musí ležet. Současně nelze vyloučit, že spor, který leží v právním vztahu (a z něho pramení) mezi uživatelem a poskytovatelem finančních služeb, se per definitionem následně svými konkrétními projevy může formou sekundárních právních následků dotýkat i obecných právních institutů.

Tak tomu bude například v záležitostech náhrady škody nebo bezdůvodného obohacení, jelikož jde o právní instituty často bytostně spojené s posuzovanými nároky zejména v oblasti platebního styku, životního pojištění či spotřebitelských úvěrů, které ze zákona finančnímu arbitrovi přísluší řešit. Finanční arbitr posuzuje spor na základě různých podkladů, po jejichž vyhodnocení může konstatovat porušení povinnosti, existenci práva na plnění uživatele finanční služby, ale také neplatnost smlouvy. Pokud pak například finanční arbitr vysloví v nálezů neplatnost smlouvy, většinou rozhodne i o vydání bezdůvodného obohacení, jež na zá-

kladě plnění z neplatné smlouvy vzniklo.¹⁰

Opačný výklad by byl proti smyslu a účelu zákona o finančním arbitrovi, základním zásadám právního státu (zákaz odmítnutí spravedlnosti, zásady právní jistoty a legitimního očekávání), zásadám správního řízení (princip efektivnosti a hospodárnosti řízení) a v takovém výsledku by podstatně narušoval fungování finančního arbitra jako mechanismu rychlého, nezpлатného a efektivního mimosoudního řešení sporů, neboť navrhovatel by byl v takovém případě v této části nároku vyplývajícím ze sporu (bezdůvodné obohacení nebo náhrada škody) odkázán na pomoc jiného orgánu státní moci (soud). Navrhovatel by tak mohl bezplatně předložit k řešení soukromoprávní spor finančnímu arbitrovi, ten by o něm efektivně, rychle a bez poplatků rozhodl, nebyl by však oprávněn přiznat vydání bezdůvodného obohacení; navrhovatel by se tak musel následně obrátit žalobou na soud, zaplatit soudní poplatek, zajistit si právní zastoupení a absolvovat nové řízení.

Současně použití gramatického výkladu slovního spojení „*při poskytování služeb*“, které je přítomno v pěti z celkových šesti sektorových působností finančního arbitra, signalizuje širší záměr k výkladu věcné působnosti, dotýkající se sporů „*při poskytování*“, tedy obepínající spor z poskytování služeb – tj. i jednotlivé nároky v bezprostřední příčinné souvislosti s poskytnutím finanční služby. Pokud by chtěl zákonodárce skutečně pojmout konkrétní sektorovou působnost restriktivně, tj. omezovat by ji na posuzování konkrétní právní skutečnosti (např. platnosti smlouvy), nepochybně by tak učinil jiným způsobem, například konkrétním výčtem

Pokud by chtěl zákonodárce skutečně pojmout konkrétní sektorovou působnost restriktivně, tj. omezovat by ji na posuzování konkrétní právní skutečnosti, nepochybně by tak učinil jiným způsobem.

těchto skutečností či formou omezení, která obsahuje například § 127 odst. 1 a § 129 odst. 1 zákona č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů.¹¹ Pravděpodobně by však zákonodárce použil i jinou předložku (např. „*z poskytování*“), když z použití předložky „*při*“ lze gramatickým výkladem vyvozovat úmysl zákonodárce k postižení „*něčeho, co je průvodním jevem jiného*“.¹²

Institut finančního arbitra historicky vznikl na základě úzce vymezené působnosti v oblasti platebního styku. Do dnešního dne zákonodárce rozšířil působnost finančního arbitra na podstatnou část finančního trhu, včetně trhu pojišťovacího (životní pojištění), přičemž jde zároveň o důsledek vývoje evropského práva, jak bylo zmíněno již v předchozích dílech seriálu. Na tomto místě však lze zopakovat, že evropský ani český zákonodárce nemá úmysl působnost finančního arbitra omezovat; naopak, legitimita jeho existence roste právě i s postupným rozšiřováním jeho působnosti. Výklad působnosti finančního arbitra tedy nelze omezovat výhradně na výkladovou metodu jedinou. Působnost finančního arbitra je tak nutné vykládat nejen výkladovou metodou gramatickou a teleologickou, ale také metodou historickou a systematickou. ♦

Článek obsahuje osobní názory autorů, nikoliv Kanceláře finančního arbitra. V dalším díle seriálu autoři pojednají o řízení před finančním arbitrem.

10) Finanční arbitr tak činí mj. i proto, že navrhovatelé v řízení před ním často požadují vrácení peněžité částky bez jakékoli právní kvalifikace, přičemž pokud by finanční arbitr došel například k absolutní neplatnosti konkrétní smlouvy (platnost posuzuje jako předběžnou otázku) a zároveň navrhovateli nepřiznal částku bezdůvodného obohacení z této neplatnosti vyplývající, v podstatě by ignoroval požadavek navrhovatele a odpíral mu spravedlnost.

11) Český telekomunikační úřad, jenž je také správním orgánem rozhodujícím soukromoprávní spory jako finanční arbitr, může rozhodovat pouze spory vyplývající z „*povinností uložených tímto zákonem nebo na jeho základě*“. O tom, že mezi tímto orgánem a finančním arbitrem je mnoho velkých rozdílů (včetně vymezení jejich působnosti), pojednají autoři v pozdějších dílech seriálu.

12) Pokud by například zákonodárce použil předložku „*z*“, jednalo by se o takové vymezení působnosti v oblasti platebních služeb, které by již neumožňovalo řešit spory z výpovědi smlouvy o platebním účtu.

PRÁVO A FINANCE

SERIÁL

Stejně jako jiná řízení, v nichž se závazně rozhoduje o právech a povinnostech dotčených subjektů, i řízení před finančním arbitrem je ovládáno určitými zásadami a probíhá ve vymezených mantinelech, které přibližuje pátý díl seriálu Právního rádce.

Řízení před finančním arbitrem

Řízení o návrhu a jeho zahájení

Podle § 8 zákona o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZFA“) může být řízení před ním zahájeno pouze na návrh navrhovatele, když jeho podání „*má na promlčení tytéž právní účinky, jako kdyby byla v téže věci podána žaloba u soudu*“. Ačkoliv některé náležitosti návrhu upravuje v obecné rovině i zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „správní řád“ nebo „SpŘ“), který se na řízení před finančním arbitrem použije přiměřeně, zákonodárce považoval za vhodné uvést je na jednom místě bez nutnosti nahlížení do správního řádu, a veškeré náležitosti návrhu proto zakotvil do § 10 odst. 1 a odst. 2 ZFA.¹ Podle § 10

odst. 3 ZFA lze návrh podat také prostřednictvím formuláře, který navrhovatelům usnadňuje orientaci v jeho náležitostech a který lze najít na webových stránkách finančního arbitra, včetně praktického průvodce jeho správným vyplněním.

Na návrh k zahájení řízení finanční arbitr standardně reaguje oznámením o zahájení řízení, v němž navrhovatele informuje zejména o tom, pod jakou spisovou značkou řízení vede a koho, resp. kterého zaměstnance Kanceláře finančního arbitra, finanční arbitr pověřil prováděním šetření ve věci, když navrhovatele současně poučí o tom, jak řízení před finančním arbitrem obecně probíhá, v jakých lhůtách finanční arbitr rozhoduje apod. Pokud nemá návrh veškeré náležitosti požadované v § 10 odst. 1 a 2 ZFA,

v souladu s § 10 odst. 4 téhož zákona finanční arbitr současně vyzve navrhovatele k odstranění veškerých nedostatků ve lhůtě 15 dnů, kterou může na žádost navrhovatele i prodloužit.² Na samém počátku řízení však může finanční arbitr dojít i k závěru, že návrh je nepřipustný ve smyslu § 9 ZFA,³ a řízení tak podle § 14 písm. a) téhož zákona zastavit.

Jestliže není důvod pro zastavení řízení hned na jeho počátku, finanční arbitr oznámí zahájení řízení rovněž instituci a vyzve ji, aby se k návrhu navrhovatele ve lhůtě 15 dnů, která může být i prodlužována, vyjádřila, a zpravidla ji vyzve i k další součinnosti ve smyslu § 12 odst. 6 ZFA, zejména k předložení veškerých relevantních podkladů.

1) § 10 odst. 1: „Návrh obsahuje a) označení účastníků řízení, b) doklad o tom, že instituce byla neúspěšně vyzvána k nápravě, c) úplné a srozumitelné vyličení rozhodných skutečností, d) důkazní prostředky nebo označení důkazů, e) označení, čeho se navrhovatel domáhá, f) prohlášení, že navrhovatel nepodal v téže věci žalobu k soudu nebo k rozhodčímu soudu anebo rozhodci a že neuzavřel s institucí dohodu o mimosoudním vyrovnání a je si vědom závaznosti nálezu, g) plnou moc, je-li navrhovatel zastoupen na základě plné moci, h) datum a podpis navrhovatele.“ § 10 odst. 2: „Je-li navrhovatelem právnická osoba, návrh musí obsahovat prohlášení osoby, která návrh podepsala, že je oprávněna za navrhovatele jednat.“

2) V této souvislosti se nabízí otázka, v jakém rozsahu by měl finanční arbitr navrhovatelům s odstraněním vad pomáhat, a to zejména s ohledem na svoji nestrannost a na rovnost stran v řízení.

3) „Návrh je nepřipustný, jestliže a) spor nenáleží do působnosti arbitra, b) ve věci samé již rozhodl soud nebo řízení ve věci samé bylo před soudem zahájeno, c) spor je nebo již byl předmětem řízení před arbitrem, d) ve věci samé již bylo rozhodnuto v rozhodčím řízení nebo ve věci samé bylo rozhodčí řízení zahájeno.“

Neshledá-li finanční arbitr důvody pro zastavení řízení (např. pro nesoučinnost, zpětvzetí návrhu, nepřipustnost), případně přerušení řízení ani později po jeho zahájení, směřuje svou činnost ke smírnému vyřešení sporu a v případě, že smírné řešení není možné, k tomu, aby ve věci co nejdříve rozhodl. Finanční arbitr usiluje o co nejúplnější zjištění skutkového stavu a vyzývá

strany sporu k součinnosti zejména ohledně vysvětlení relevantních skutečností a předložení veškerých podkladů, když se v odůvodněných případech obrací i na třetí osoby,⁴ pokud mohou pomoci objasnit některé okolnosti.

Jakmile finanční arbitr uspokojivě zjistí skutkový stav, v souladu s § 36 odst. 3 SpŘ vyrozumí účastníky řízení o tom, že shromáždil veškeré

podklady k vydání nálezu a že se k nim mohou vyjádřit a navrhnout další důkazy (zásada koncentrace).⁵ Nevystane-li potřeba dalšího dokazování, vydá finanční arbitr bez zbytečného odkladu⁶ nález ve věci, který se podle § 15 odst. 2 ZFA doručuje účastníkům do vlastních rukou.

Na výsledek sporu úzce navazuje § 17a ZFA, podle něhož „v nálezu, ▶

4) Slovy § 12 odst. 9 ZFA se jedná o tzv. dožádané instituce a zpravidla se jedná o osoby, které se nějakým způsobem podílely na poskytnutí finanční služby, typicky například zprostředkovatele spotřebitelského úvěru či investičního životního pojištění.

5) Tomuto vyrozumění často předchází další pokus finančního arbitra o dosažení smírného vyřešení sporu, v jehož rámci stranám sdělí i svůj předběžný právní názor, a dá jim tak další možnost zvážit své mnohdy nepřiměřené a právu odporující požadavky.

6) V této souvislosti si zaslouží zmínku § 15 odst. 1 ZFA, který ukládá finančnímu arbitrovi to, aby nález vydal do 30 dnů a ve zvlášť složitých případech do 60 dnů ode dne zahájení řízení, případně v přiměřeně prodloužené lhůtě. Ačkoliv se běh této lhůty podle téhož ustanovení staví v případě, kdy běží lhůty účastníkům řízení, k jejich součinnosti, je nutno zdůraznit, že zejména 30denní lhůta je často dost iluzorní, a to s ohledem na složitost projednávaných případů a jejich neustále se zvyšující počet.

► *jmž arbitr vyhovuje, byť i jen zčásti, návrhu navrhovatele, uloží současně instituci povinnost zaplatit sankci ve výši 10 % z částky, kterou je instituce podle nálezu povinna zaplatit navrhovateli, nejméně však 15 000 Kč. Zaplacení 15 000 Kč uloží i v případech, kdy předmětem sporu není peněžitá částka. Sankce je příjmem státního rozpočtu“.*

V souladu s § 17 ZFA dále platí, že pokud strany sporu nepodají proti nálezu námitky, nález nabývá právní moci. Nestanoví-li finanční arbitr lhůtu k plnění (např. k zaplacení určité částky), stává se nález vykonatelným ode dne své právní moci, a to i soudně podle zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“).⁷

Řízení o námitkách

V případě, že kterákoliv ze stran sporu s nálezem nesouhlasí, má možnost v souladu s § 16 odst. 1 ZFA podat proti nálezu odůvodněné námitky. Tyto námitky musí účastník řízení podat do 15 dnů od doručení písemného vyhotovení nálezu, a pokud tak učiní, mají odkladný účinek.

Po podání námitek finanční arbitr postupuje přiměřeně podle správního řádu a ověřuje, zda jsou námitky odůvodněné, resp. zda splňují náležitosti ve smyslu § 82 odst. 2 SpŘ, tedy zda z nich vyplývá, proti kterému rozhodnutí směřují, v jakém rozsahu ho napadají a v čem je spatřován rozpor s právními předpisy nebo nesprávnost rozhodnutí nebo řízení, jež mu předcházelo. V případě, že námitky proti nálezu nemají veškeré náležitosti, finanční arbitr vyzve dotčeného účastníka k odstranění veškerých vad a poskytnutí mu náležitého poučení.

V souladu s § 86 odst. 2 SpŘ následně finanční arbitr zašle stejnopis námitek druhému účastníkovi a vyzve ho, aby se k němu zpravidla ve lhůtě 15 dnů vyjádřil. Následuje v zásadě obdobný postup jako v případě řízení o návrhu, kdy se finanční arbitr zabývá argumentací obsaženou v námitkách a navazujících vyjádřeních, případně dále zjišťuje skutkový stav věci a provádí právní posouzení. Ani v námitkovém řízení však finanční arbitr nezapomíná na své základní poslání vyjádřené v § 1 odst. 3 ZFA, a pokud je to možné, opakovaně usiluje o smírné vyřešení sporu.

V této souvislosti se nabízí otázka, zda je finanční arbitr povinen i před vydáním rozhodnutí o námitkách opět vyrozumět účastníky řízení ve smyslu § 36 odst. 3 SpŘ a dát jim opakovaně možnost vyjádřit se ke shromážděným podkladům. Lze dovodit, že takovou povinnost finanční arbitr má v závislosti na tom, zda byl spis v námitkovém řízení doplněn o nové podklady, když demonstrativní výčet těchto podkladů podává § 50 odst. 1 SpŘ. Obdrží-li proto finanční arbitr například námitky obsahující pouze nesouhlas s právním posouzením řešeného případu a druhá strana se stručně vyjádří například pouze v tom smyslu, že trvá na své dřívější argumentaci (tedy bezesporu nedojde ani k žádné zásadní změně ve spisovém materiálu), není podle autorů nutné účastníky opakovaně vyrozumívat a oddalovat tak vydání rozhodnutí.⁸

V souladu se ZFA finanční arbitr nález rozhodnutím buď potvrdí, nebo změní (§ 16 odst. 2); rozhodnutí se doručuje účastníkům do vlastních rukou a je konečné (§ 16 odst. 3 a 4). K vydání rozhodnutí

má finanční arbitr stejné lhůty jako k vydání nálezu, pokud však finanční arbitr vyzval strany sporu k další součinnosti, lhůty se na rozdíl od řízení v „první instanci“ nestaví.

Přiměřené použití správního řádu

Ohledně výše zmíněného „*přiměřeného použití správního řádu*“,⁹ kdy není na první pohled zřejmé, v jakém rozsahu správní řád řízení před finančním arbitrem včetně jeho zásad ovlivní, je třeba zmínit především následující. Pokud se jedná o to, jak velký význam má v § 24 ZFA slovo „*přiměřeně*“, lze se v judikatuře setkat s názory, že již samotný odkaz na správní řád je nadbytečný, neboť ten se použije i bez takového odkazu.¹⁰ Tyto závěry lze dovodit i z jiných zdrojů, které poukazují na znění § 1 odst. 2, § 177 odst. 1 a § 180 odst. 1 SpŘ.¹¹ Jestliže tak ZFA neupravuje ani veškeré procesní postupy v řízení před ním, ani plně nevyčerpává výčet základních zásad činnosti správních orgánů ve smyslu § 2 až § 8 SpŘ, je i s ohledem na článek 2 odst. 3 Ústavy¹² nepochybné, že by finanční arbitr měl subsidiárně podle správního řádu postupovat. Naopak tam, kde danou otázku upravuje jak ZFA, tak SpŘ, musí mít prvně jmenovaný právní předpis jako *lex specialis* přednost.

Ačkoliv se v souvislosti s připravovanou novelou ZFA zvažuje i vypuštění slova „*přiměřeně*“ z dotčeného ustanovení (vzhledem k výše řečenému je však otázkou, proč pak nezrušit toto ustanovení jako celek), autoři příspěvku zastávají názor, že současné znění § 24 ZFA není ničemu na překážku a naopak, zmínkou o přiměřenosti použití správního řádu dává zřetel-

Ani nastavení některých zásad a procesních postupů ve prospěch navrhovatelů nemění nic na tom, že finanční arbitr rozhoduje podle svého nejlepšího vědomí, nestranně, spravedlivě a bez průtahů.

7) Přestože § 17 odst. 2 ZFA zmiňuje vykonatelnost nálezu pouze podle občanského soudního řádu, lze s odkazem na § 40 odst. 1 písm. e) a § 130 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, dospět k závěru, že exekuci lze provést i podle exekučního řádu.

8) Srov. např. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 8. 1996, sp. zn. 6 A 147/94, který k podkladům pro vydání rozhodnutí (byť v souvislosti s předchůdcem § 36 odst. 3 správního řádu) vyslovil, že „důkazní stav byl v řízení o rozkladu doplněn o další zásadní důkazy a účastníku řízení nebyla dána možnost uplatnit zákonné právo plynoucí z ustanovení § 33 odst. 2 SpŘ, totiž k takto doplněnému podkladu pro rozhodnutí se před vydáním rozhodnutí vyjádřit či navrhnout jeho doplnění“. I z těchto závěrů vyplývá, že seznámení s podklady má smysl především tam, kde došlo k jejich změně.

9) § 24 ZFA: „V řízení podle tohoto zákona se postupuje přiměřeně podle správního řádu, nestanoví-li tento zákon jinak.“

10) Srov. rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 4. 2009, sp. zn. 5 As 13/2009: „Dle názoru Nejvyššího správního soudu ustanovení, která obecně odkazují v řadě právních předpisů na použití správního řádu, jsou nadbytečná a nemají normativní význam; správní řád, resp. jeho jednotlivá ustanovení se podle svého § 1 použije...“

11) Srov. například závěr č. 10 poradního sboru ministra vnitra ke správnímu řádu ze dne 12. 9. 2005.

12) „Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon.“

ně najevo, že řízení před finančním arbitrem má jistá specifika a správní řád na něj nelze aplikovat mechanicky. Ostatně i z článku č. 41 Legislativních pravidel vlády vyplývá, že použití slova „přiměřeně“ značí „volnější vztah“ mezi dotčenými ustanoveními, resp. právními předpisy.

Není tedy pochyb o tom, že finanční arbitr bude často postupovat podle správního řádu (například doručování, počítání času, přerušování či zastavování řízení, postup v námitkovém-odvolacím řízení apod.) a že jeho činnosti jako celkem by měly prozařovat základní zásady ve smyslu § 2 až § 8 SpŘ, současně je však třeba mít na paměti, že finanční arbitr může mnohé, s ohledem na svou specifickou povahu a ZFA jako *lex specialis*, v určitých ohledech modifikovat, resp. konkretizovat, jak autoři ještě v tomto, ale i v dalších příspěvcích blíže rozvedou.

Zásady řízení

Jestliže padla zmínka o základních zásadách činnosti správních orgánů ve smyslu § 2 až § 8 SpŘ, kterými musí být řízení před finančním arbitrem ovládáno (finanční arbitr je správním orgánem podle § 1 odst. 1 SpŘ), nelze než konstatovat, že i on ty zásady bezvýhradně naplňuje. Proto i on například postupuje v souladu se zákony a ostatními právními předpisy včetně mezinárodních smluv (§ 2 odst. 1 SpŘ), šetří oprávněné zájmy dotčených osob (§ 2 odst. 3 SpŘ), skutkově shodně nebo obdobné případy rozhoduje tak, aby nevznikaly nedůvodné rozdíly (§ 3 SpŘ), vyřizuje věci bez zbytečných průtahů (§ 6 odst. 1

SpŘ) či postupuje tak, aby nikomu nevznikaly zbytečné náklady (§ 6 odst. 2 SpŘ). Jak už bylo naznačeno výše, s výkladovými otázkami se tak finanční arbitr setkává především u poučení ve smyslu § 4 odst. 2 a rovnosti ve smyslu § 7 odst. 1 SpŘ, kdy mu občas některé instituce vytýkají zvýšenou pomoc spotřebiteli, a zcela tak přehlíží právě speciální povahu ZFA a specifickou úlohu, kterou má finanční arbitr plnit.¹³ Ze správního řádu pak vyplývají nad rámec těchto základních zásad i další zásady, a to zejména v souvislosti se správním řízením.¹⁴ Ani tyto se však v řízení před finančním arbitrem nepoužijí vždy v plné míře.

Pokud se jedná o zahájení řízení před finančním arbitrem, uplatní se striktně dispoziční zásada, neboť podle § 8 odst. 1 ZFA řízení nelze zahájit z moci úřední, ale pouze na návrh navrhovatele.¹⁵ Řízení je zásadně písemné, ale pokud to účastník navrhne nebo to finanční arbitr uzná za potřebné, podle § 12 odst. 2 ZFA nařídí ústní jednání. Stran obstarávání důkazních prostředků, obecná zásada ovládající sporné řízení správní (§ 141 odst. 4 SpŘ¹⁶) je do jisté míry modifikována tím, že v souladu s § 12 odst. 3 ZFA finanční arbitr „aktivně opatřuje důkazy“, čímž je nejen zdůrazněna vyšetřovací zásada, ale ve sporném řízení poněkud neobvykle posílena i zásada materiální pravdy. Z § 12 odst. 3 téhož zákona zároveň plyne, že finanční arbitr vychází ze skutkového stavu věci a volně hodnotí důkazy, čímž se nijak neodlišuje od úpravy SpŘ. Pro úplnost lze zmínit, že ZFA nijak neupravuje otázku (ne)veřejnosti řízení, a tudíž je řízení v souladu

s § 49 odst. 2 a odst. 3 SpŘ neveřejné, pokud finanční arbitr nerozhodne k žádosti účastníků jinak.

Ačkoli ZFA o těchto zásadách nepojednává v § 12 obsahujícím zásady řízení, je třeba upozornit i na zásadu bezplatnosti řízení a zásadu, že „navrhovatel má právo na vedení řízení v jazyce, ve kterém je sepsána jeho smlouva s institucí nebo ve kterém s institucí obvykle písemně jednal“; najdeme je v § 18 odst. 2 a § 13 ZFA. I těmito zásadami zákonodárce vyjádřil, že navrhovatel (zpravidla spotřebitel a slabší strana) jako iniciátor celého řízení má mít k finančnímu arbitrovi co nejjednodušší přístup, nehledě na jeho majetkové poměry či jazykové znalosti. Zde se sluší upozornit i na další odchylku od obecné úpravy ve správním řádu (§ 141 odst. 11), když podle § 12 odst. 1 ZFA si každý účastník řízení nese své náklady sám, s výjimkou nákladů na tlumočení, které hradí vždy instituce.¹⁷

Avšak ani nastavení některých zásad a procesních postupů ve prospěch navrhovatelů nemění nic na tom, že finanční arbitr, pokud se mu nepodaří dosáhnout smíru, usiluje především o důsledné naplnění ustanovení § 12 odst. 1 ZFA, totiž rozhodnout „podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, nestranně, spravedlivě a bez průtahů a pouze na základě skutečností zjištěných v souladu s tímto zákonem a zvláštěními právními předpisy“. ♦

Článek obsahuje osobní názory autorů, nikoliv Kanceláře finančního arbitra. V dalším díle seriálu se autoři zaměří na soudní přezkum rozhodnutí vydávaných finančním arbitrem.

13) Srov. například § 21 odst. 3 ZFA, podle něhož „arbitr poskytuje navrhovatelům na jejich žádost pomoc v souvislosti se zahájením řízení, zejména při sepsání, podání nebo doplnění návrhu, a kdykoli v průběhu řízení...“. O tom však blíže až v sedmém díle seriálu.

14) Mezi ně lze zařadit například zásadu volného hodnocení důkazů (§ 50 odst. 4), zásadu písemnosti řízení (§ 15 odst. 1), zásadu dispoziční a zásadu oficiality (např. § 44 a § 46), zásadu koncentrace (např. § 36 odst. 1) či zásadu projednací a vyšetřovací (např. § 141 odst. 4 a § 50 odst. 3).

15) To se samozřejmě netýká řízení o pokutě pro nesoučinnost ve smyslu § 23 ZFA, které finanční arbitr naopak zahajuje z moci úřední.

16) „Ve sporném řízení vychází správní orgán z důkazů, které byly účastníky navrženy. Pokud navržené důkazy nepostačují ke zjištění stavu věci, může správní orgán provést i důkazy jiné. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází správní orgán při zjišťování stavu věci z důkazů, které byly provedeny. Správní orgán může též vzít za svá skutková zjištění shodná tvrzení účastníků.“

17) Nárok na náhradu nákladů zde nemá ani navrhovatel jako zpravidla slabší smluvní strana, neboť ZFA předpokládá snadné zahájení řízení bez poplatku a rozsáhlejší pomoc finančního arbitra. Navrhovatel by tak měl být schopen zahájit a vést řízení sám bez cizí pomoci (právního zástupce), což jeho vynaložené náklady minimalizuje – ne vždy jsou si však tohoto navrhovatelé vědomi. Diskutabilní pak může být odůvodněnost povinnosti instituce hradit náklady na tlumočení, nicméně pokud například uvážíme, že instituce vystupuje zpravidla v mnohem silnějším postavení, že není její povinností uzavírat smlouvy v cizím jazyce apod., lze podle autorů toto řešení, i s ohledem na smysl a účel institutu finančního arbitra, ospravedlnit.

PRÁVO A FINANCE

SERIÁL

Rozhodnutí finančního arbitra jakožto správního orgánu podléhají soudnímu přezkumu a řízení před finančním arbitrem tak pochopitelně nemusí mít poslední slovo. Kdo takový přezkum provádí, podle jakých pravidel a mnoho dalšího, to vše odpoví šestý díl seriálu Právního rádce.

Rozhodnutí finančního arbitra a jejich soudní přezkum

Právo na soudní přezkum rozhodnutí finančního arbitra, jako jednu z komponent práva na spravedlivý proces, lze kromě mezinárodních závazků dovést také z čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod vyhlášené jako součást ústavního pořádku České republiky ústavním zákonem č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., podle něhož „kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, může se obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí...”

Dva režimy

Právě na tomto místě zákonodárce položil základní kameny právní úpravy správního soudnictví, které je v České republice tvořeno dvěma oblastmi, a to soukromoprávní a veřejnoprávní.¹ V závislosti na tom, zda pak konkrétní orgán veřejné správy (tedy i finanční arbitr) rozhodl o soukromém nebo o veřejném subjektivním právu,² se liší také režim, v němž budou soudy jeho rozhodnutí přezkoumávat. Jak však vyplývá například z rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne

3. 11. 2005, sp. zn. 2 Aps 2/2005, které se zabývalo dvojím postavením obce, tj. jako vykonavatele veřejné moci a současně vlastníka nemovitosti, takové určení nemusí být jednoduchou otázkou. Pokud se jedná o finančního arbitra, je možno na samém počátku předeslat, že výsledky jeho rozhodovací činnosti budou podléhat oběma zmíněným režimům.

Již z podstaty institutu finančního arbitra, tj. specializovaného státního orgánu, příslušného k mimosoudnímu řešení zejména

1) Klíma K. a kolektiv, Komentář k Ústavě a Listině – 2. rozšířené vydání, Plzeň, 2009, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., str. 1319 – 1321

2) „Veřejná subjektivní práva jsou práva osob založená v právních normách, která umožňují a současně chrání určité chování osoby ve vztazích k subjektům veřejné správy. Podle jejich obsahu je lze rozlišovat na práva směřující k tomu, aby se veřejná správa zdržela zásahu do svobody osob, dále práva na určitou činnost či plnění správy ve prospěch určitých osob a práva podílet se na správě věcí veřejných.“, srov. rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 3. 2013, sp. zn. 6 Aps 11/2012.

spotřebitelských sporů z vybraných sektorů finančního trhu, vyplývá, že jedním z jeho hlavních úkolů je rozhodovat soukromoprávní spory. V takovém případě budou jeho rozhodnutí přezkoumatelná v režimu části páté zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*občanský soudní řád*“ či „*OSŘ*“), tedy podle § 244 odst. 1³ a násl. OSŘ. Do této skupiny patří především nálezy finančního arbitra (resp. rozhodnutí o námitkách), individuální správní akty závazně rozhodující o subjektivních soukromých právech navrhovatele a instituce, jimiž finanční arbitr rozhoduje v merit věci v rámci své působnosti vyplývající z § 1 odst. 1 zákona č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „*ZFA*“), viz předchozí díl seriálu o působnosti finančního arbitra. Ačkoliv to pak nemusí být na první pohled zřejmé, stejnému režimu budou podléhat i sankce uplatněné na instituci ve smyslu § 17a ZFA, kterou finanční arbitr udělí, pokud návrhu navrhovatele alespoň částečně vyhoví,⁴ a dále i četná rozhodnutí finančního arbitra procesní povahy.⁵

Jestliže však finanční arbitr využije své pravomoci ve smyslu § 23 odst. 1 ZFA a instituci udělí pokutu za neposkytnutí součinnosti, budou soudy takové rozhodnutí přezkoumávat podle § 65 odst. 1⁶ a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního, ve zně-

ní pozdějších předpisů (dále jen „*soudní řád správní*“ či „*SŘS*“), neboť se bezpochyby nebude jednat o „*soukromou věc*“, ale o mocenský zásah do veřejného subjektivního práva.⁷

Pokud pak nastane situace, že žalovaná strana, ať už omylem či z neznalosti, zamění oba režimy a podá žalobu k nesprávné větvi správního soudnictví, nabývá v případě rozhodnutí finančního arbitra na významu § 104b odst. 1 OSŘ, podle něhož soud v občanském soudním řízení toto zastaví a poučí žalobce o možnosti podat žalobu podle SŘS. Pokud tak žalobce do jednoho měsíce od zastavení řízení učiní, v souladu s § 72 odst. 3 SŘS budou účinky žaloby zachovány ke dni jejího dojití k soudu rozhodujícímu v občanském soudním řízení. Obdobně je tomu i v opačné situaci, když soud ve správním soudnictví podle § 46 odst. 2 SŘS takový návrh odmítne a taktéž žalobce poučí, že „*do jednoho měsíce od právní moci usnesení může podat žalobu a ke kterému věcně příslušnému soudu*“.

Jak moc se oba režimy liší?

S uplatněním rozdílných procesních úprav pak pochopitelně souvisí i mnohá specifika obou soudních řízení.⁸ To lze pozorovat například už u problematiky věcné legitimace, když podle občanského soudního řádu je k žalobě oprávněn „*ten, kdo tvrdí, že byl dotčen na svých právech*“ (§ 246 odst. 1) a „*účastníci řízení jsou žalobce a ti, kdo byli*

účastníky v řízení před správním orgánem“ (§ 250a odst. 1), zatímco podle soudního řádu správního bude žalobcem ten, „*kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen*“ (§ 65 odst. 1), a „*žalovaným je správní orgán, který rozhodl v posledním stupni, nebo správní orgán, na který jeho působnost přešla*“ (§ 69). Z uvedeného vyplývá, že v řízení podle občanského soudního řádu mohou být pasivně a aktivně legitimováni jak navrhovatel, tak instituce (v závislosti na výsledku sporu před finančním arbitrem), zatímco finanční arbitr účastníkem soudního řízení nikdy nebude, neboť jím nebyl ani během řízení před ním. Oproti tomu, při přezkumu podle soudního řádu správního bude žalovaným vždy finanční arbitr a žalobcem instituce, neboť pouze ona může obdržet pokutu ve smyslu § 23 odst. 1 ZFA.

Na režimu soudního přezkumu dále závisí i způsob určení věcné a místní příslušnosti soudů, když podle občanského soudního řádu to budou okresní soudy, a to buď obecný soud instituce, nebo obecný soud navrhovatele (srov. § 250 odst. 1 písm. a) a b)), a podle soudního řádu správního to bude soud krajský, v jehož obvodu je sídlo správního orgánu, tedy v případě finančního arbitra vzhledem k současnému sídlu Kanceláře finančního arbitra Městský soud v Praze (§ 7 odst. 1 a odst. 2).

Poměrně rozdílné jsou však obě právní úpravy například i v postupu, který spojují se zrušením

Ačkoliv se režimy soudního přezkumu podle OSŘ a SŘS v mnohém shodují, rozdíl mezi jednotlivými řízeními je poměrně zásadní, a to od jejich zahájení až po charakter rozhodnutí, kterými mohou skončit.

- 3) „Rozhodl-li orgán moci výkonné, orgán územního samosprávného celku, orgán zájmové nebo profesní samosprávy, popřípadě smířící orgán zřízený podle zvláštního právního předpisu (dále jen „správní orgán“) podle zvláštního zákona o sporu nebo o jiné právní věci, která vyplývá ze vztahů soukromého práva (§ 7 odst. 1), a nabylo-li rozhodnutí správního orgánu právní moci, může být tatáž věc projednána na návrh v občanském soudním řízení.“
- 4) Srov. rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 4. 2007, sp. zn. 2 Afs 176/2006, který se přezkumu jednotlivých rozhodnutí finančního arbitra podrobně věnoval a který mimo jiné vyslovil, že „ustanovení nyní § 17a zákona o finančním arbitrovi je tedy plně akcesorické k meritornímu rozhodnutí o sporu podle § 1 odst. 1 zákona a povinnost platit sankci nastoupí „automaticky“ tehdy, neuspěje-li instituce ve sporu s klientem. Přestože sankce podle nyní § 17a zákona o finančním arbitrovi je „automaticky“ odvozena od neúspěchu v soukromoprávním sporu před arbitrem, nezabavuje ji to jejího veřejnoprávního charakteru; ten je však „převrstven“ automatismem nástupu sankce tehdy, je-li instituce shledána „procesně neúspěšnou“ v řízení o soukromém právu. Z hlediska soudní kontroly je proto podstatné, že uvedená sankce je součástí rozhodnutí arbitra v „hlavní“ věci, tedy věci soukromého práva, a sdílí její procesní osud i při případném následném rozhodování civilního soudu o „hlavní“ věci v režimu části páté občanského soudního řádu.“
- 5) Srov. rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 25. 10. 2005, sp. zn. 2 As 36/2005, který mj. uvedl: „Skutečnost, že samo napadené rozhodnutí odvolacího orgánu o řádném opravném prostředku ve správním řízení se zabývá pouze procesní otázkou (zde otázkou, zda byl řádný opravný prostředek přípustný), nemění nic na tom, že ve věci rozhodování o vlastnictví k nemovitostem podle § 9 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, jako věci soukromoprávní nelze rozhodnutí správního orgánu ani ve vztahu k této otázce přezkoumávat podle soudního řádu správního. Tuto otázku lze posoudit v civilním řízení soudním podle části páté občanského soudního řádu.“
- 6) „Kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen přímo nebo v důsledku porušení svých práv v předcházejícím řízení úkonem správního orgánu, jímž se zakládají, mění, ruší nebo závazně určují jeho práva nebo povinnosti, (dále jen „rozhodnutí“), může se žalobou domáhat zrušení takového rozhodnutí, popřípadě vyslovení jeho nicotnosti, nestanovi-li tento nebo zvláštní zákon jinak.“
- 7) § 2 SŘS: „Ve správním soudnictví poskytují soudy ochranu veřejným subjektivním právům fyzických i právnických osob způsobem stanoveným tímto zákonem a za podmínek stanovených tímto nebo zvláštním zákonem a rozhodují v dalších věcech, v nichž tak stanoví tento zákon.“ Negativně je pak pravomoc správních soudů podle SŘS vymezena mj. v § 68 písm. b) tohoto právního předpisu, podle něhož je žaloba nepřipustná také tehdy, jde-li „o rozhodnutí správního orgánu v soukromoprávní věci, vydané v mezích zákonné pravomoci správního orgánu.“
- 8) Není však ambicí a ani v možnostech tohoto příspěvku poukázat na veškeré rozdíly (případně shody) mezi těmito právními úpravami, a proto autoři zmíní jen některé z nich.

► rozhodnutí finančního arbitra. V intencích § 78 SŘS totiž platí, že pokud soud rozhodnutí finančního arbitra zruší, až na výjimky⁹ mu věc vrátí zpět a finanční arbitr bude při novém projednání věci vázán nejen právním názorem soudu, ale případně i soudem prováděnými důkazy. Oproti tomu pak z § 250j OSŘ vyplývá, že dospěje-li soud k odlišnému řešení sporu nebo jiné právní věci, než k jakému došel finanční arbitr, sám ve věci rozhodne rozsudkem. Tento rozsudek pak nahrazuje rozhodnutí finančního arbitra v takovém rozsahu, v jakém je rozsudkem soudu dotčeno, přičemž tento následek musí být uveden ve výroku rozsudku.

Oba režimy přezkumu si však také v mnohém odpovídají, a to když například žalobu je nutné podat do dvou měsíců od doručení rozhodnutí finančního arbitra (srov. § 72 odst. 1 SŘS a § 247 odst. 1 OSŘ), když základní podmínkou jejího případného úspěchu je to, že žalobce vyčerpal v řízení před finančním arbitrem řádné opravné prostředky (námitky proti nálezu, odvolání proti usnesení, srov. § 68 písm. a) SŘS a § 247 odst. 2 OSŘ), nebo když podání žaloby nemá automaticky odkladný účinek, ale tento jí může být přiznán (srov. § 73 SŘS a § 248 OSŘ). Zajímavou se jeví například také otázka vázanosti soudu skutkovým stavem, z něhož vycházel správní orgán, když podle § 250e OSŘ platí, že: „(1) Soud není vázán skutkovým stavem, jak byl zjištěn správním orgánem. (2) Soud může vzít za svá též skutková zjištění správního orgánu. Možnost zopakovat důkazy provedené před správním orgánem není dotčena.“ A podle § 75 odst. 1 SŘS to, že „při přezkoumání rozhodnutí vychází soud ze skutkového a právního stavu, který tu byl v době rozhodování správního orgánu“. Ačkoliv by se totiž mohlo na první pohled zdát, že soudy podle SŘS mají oproti soudům podle OSŘ výrazněji „svázané ruce“, není tomu tak. Například podle rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 4. 2015, sp. zn. 6 Ads 297/2014 totiž platí, že „soud zcela samostatně a nezávisle hodnotí správnost a úplnost skutkových

zjištění učiněných správním orgánem a zjistí-li přitom skutkové deficity, může reagovat jednak tím, že uloží správnímu orgánu jejich odstranění, nahrazení či doplnění, nebo tak učiní sám. Tato činnost soudu je nezbytným předpokladem pro bezvadný právní přezkum napadeného rozhodnutí, neboť jen správně a úplně zjištěný skutkový stav v řízení bez procesních vad může být podkladem pro právní posouzení věci.“ I když se však soud rozhodne podle § 77 odst. 2 SŘS zopakovat nebo doplnit dokazování, stále platí, že toto „musí směřovat výlučně k osvědčení skutkového stavu v době rozhodování správního orgánu“, jak požaduje § 75 odst. 1 SŘS.¹⁰

Lze tak v souvislosti s výše položenou otázkou uzavřít, že ačkoliv se oba režimy soudního přezkumu v mnohém shodují, rozdíl mezi jednotlivými řízeními je poměrně zásadní, a to od jejich zahájení až po charakter rozhodnutí, kterými mohou skončit (vrácení vs. nahrazení).

A kde žalovat nicotnost?

Pokud se jedná o nicotnost správního rozhodnutí, poměrně podrobný výklad k ní najdeme v usnesení zvláštního senátu zřízeného podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů (dále jen „zvláštní senát“) ze dne 5. 3. 2012, Konf 53/2011, podle něhož „nicotné rozhodnutí však není ‚běžným‘ rozhodnutím nezákonným, nýbrž ‚rozhodnutím‘, které pro jeho vady vůbec nelze za veřejněmocenské rozhodnutí správního orgánu považovat a které není s to vyvolat veřejnoprávní účinky. Zatímco v případě ‚běžných‘ vad správních rozhodnutí se na tato, s ohledem na uplatnění zásady presumpce platnosti a správnosti správních aktů, hledí jako na rozhodnutí existující a způsobila vyvolávat příslušné právní důsledky a působit tak na sféru práv a povinností jejich adresátů, v případě nicotných správních rozhodnutí se ani tato zásada neuplatní. Z povahy vad způsobujících nicotnost pak plynou i příslušné právní následky. S nejtěžšími vadami jsou tak nutné spojeny i ty nejtěžší následky. Proto není nikdo povinen nicotné správní rozhodnutí respek-

Nicotnost mohou jako předběžnou otázku zkoumat i soudy podle části páté občanského soudního řádu.

tovat a řídit se jím. Hledí se na něj, jako by vůbec neexistovalo...“

V souvislosti s činností finančního arbitra by se mohlo jednat například o situaci, kdy by finanční arbitr překročil svou pravomoc a rozhodl o věci, která nepatří do jeho působnosti. Ačkoliv pak nicotnost nezařadí zrovna rozhodnutí finančního arbitra o bezdůvodném obohacení nebo o náhradě škody, jak autoři vysvětlili ve čtvrtém dílu seriálu, otázka zůstává: žalovat nicotnost podle OSŘ, nebo SŘS?

K tomuto podává poměrně vyčerpávající výklad výše citované usnesení zvláštního senátu, podle něhož „pravomoc vyslovit nicotnost rozhodnutí vydaného správním orgánem v soukromoprávní věci náleží soudu ve správním soudnictví (§ 76 odst. 2 s.r.s.), popř. správnímu orgánu (§ 77 odst. 1 správního řádu z roku 2004),“ neboť pokud by soud v občanském soudním řízení „projednal věc, v níž bylo vydáno nicotné rozhodnutí, a toto nicotné rozhodnutí nahradil svým rozsudkem, nejen že by se dopustil vady řízení, ale také jeho rozsudek by bylo třeba považovat za nicotný, neboť by nahrazoval neexistující nic“.

Z usnesení zvláštního senátu však zároveň plyne, že nicotnost mohou jako předběžnou otázku zkoumat i soudy podle části páté občanského soudního řádu, přičemž pokud k nicotnosti opravdu dospějí, řízení o žalobě zastaví „podle § 104 odst. 1 o.s.ř. pro neodstranitelný nedostatek podmínky řízení spočívající v absenci pravomocného správního rozhodnutí, které by soud mohl svým rozsudkem nahradit“. Na samém závěru dotčené usnesení zmiňuje i možnosti žalobce pro případ, že civilní a správní soudy posoudí otázku nicotnosti rozdílně, když v takové situaci přichází v úvahu žaloba na obnovu či pro zmatečnost podle § 228 odst. 1 písm. a) a § 229 odst. 1 písm. a) OSŘ. ♦

Článek obsahuje osobní názory autorů, nikoliv Kanceláře finančního arbitra. V dalším díle seriálu se autoři zaměří na pomoc finančního arbitra navrhovatelům.

9) Viz zakotvení revizního principu v § 78 odst. 2 SŘS a možnost soudu zrušit či moderovat uloženou pokutu.

10) srov. též rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 3. 2007, sp. zn. 1 As 32/2006

... JANA KUDRNY

Prezident v poločasu

Prezident republiky zhruba před měsícem dosáhl poloviny svého funkčního období. To je vedle pravidelných výročí nástupu do funkce vhodná příležitost k určité bilanci. Hodnoceno již bylo mnoho aspektů činnosti hlavy státu, ale jedna obvykle opomíjena. Konkrétně postupná obnova Ústavního soudu.

Při troše dobré vůle lze říct, že konec procesu „znovuustavení“ této vrcholné ústavní instituce připadá zhruba právě na polovinu prezidentova mandátu. Svou pozornost si zaslouží jak proto, že se jedná o velmi významný ústavní orgán, tak i z hlediska hodnocení činnosti hlavy státu.

Ačkoliv celá řada kroků prezidenta republiky vyvolávala více nebo méně kontroverzí, při jmenování ústavních soudců byl prezident úspěšný. Je pravda, že dva jeho kandidáti v Senátu neuspěli. To ale podle mého názoru nic nemění na celkovém výsledku. Ústavní soud netrpí dlouhodobou neobsazeností jednotlivých míst a současně podle mého názoru byli vybráni velmi kvalitní kandidáti a jejich sestava je velmi silná.

Nejsem přítelem označování „ústavních soudců“, ať už pořadím nebo jejich přiřazováním jednotlivým prezidentům. Zastírá to skutečnou povahu jmenovací procedury, kde prezident sice hraje významnou, ale nikoliv výlučnou roli. Svou úlohu má také Senát. Snad má ještě smysl rozlišovat poprvé jmenovaný Ústavní soud, kde se mohla naplno projevit novost situace a význam přechodového období státu a společnosti. Čím je však demokracie a právní stát etablovanější, tím menší je podle mě prostor pro jakousi svébytnou tvář daného ústavního soudu. Dokonce je otázkou, zda by to nebylo kontraproduktivní.

V každém případě podle mého názoru není důvod předpokládat, že by nyní jmenovaný Ústavní soud měl mít jakékoliv problémy při řádném plnění své funkce. A přesto, že se nejedná o výlučnou pravomoc prezidenta republiky, jde podle mého o úspěšně splněný úkol. ♦

Autor je odborným asistentem katedry ústavního práva Právnické fakulty UK v Praze a poradcem premiéra.

... MICHALA TOMÁŠKA

Ubi bene, ibi patria

Evropou obchází strašidlo uprchlictví. Lépe řečeno uprchlíci, hlavně z válkou zmítané Sýrie. Krátce poté, kdy utichla řecká dluhová krize, jsou soudržnost Evropské unie spolu s evropským právem opět vystaveny velké zkoušce. A zase se ukazuje, že silnější než evropská jednota je znovu Německo, které se jeví jako akceschopné a rozhodné. Vezměme například různé prohlášení kancléřky Angely Merkelové, že Spolková republika bude vracet do zemí původu všechny ekonomicky uprchlíky.

Podle Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a tzv. Newyorského protokolu k ní z roku 1967 je uprchlík osoba, která se nachází mimo svou vlast a má oprávněné obavy před pronásledováním z důvodů rasových, náboženských, národnostních nebo z důvodů zastávání určitých politických názorů. Zdálo by se nad slunce jasným, že všichni ostatní Syřané přicházející do EU by mohli být označeni za „nepravé“ uprchlíky a vráceni do vlasti. Třeba ten, který v televizním zpravodajství téměř perfektní angličtinou vykládá, že chce do Německa, aby vydělal peníze, postavil dům a koupil si auto.

Předseda Evropské komise Jean-Claude Juncker onehdy v Evropském parlamentu trefně připomněl, kolik západní Evropa, včetně jeho vlasti, Lucemburska, přijala československých uprchlíků po sovětské okupaci v roce 1968. Spadali ovšem všichni do „ženevské“ a „newyorské“ definice? I jeden z nejznámějších československých exulantů spisovatel Pavel Kohout ve svém románu „Konec velkých prázdnin“ popisuje příběhy československých utečenců, mezi nimiž byli i stávající členové KSČ, a tudíž lidé, u nichž by nikdo perzekuci v touž stranou ovládané zemi nepředpokládal. Čili jasně uprchlíci ekonomičtí.

Bude dnešní EU méně tolerantní k Syřanům, než byla kdysi třeba k Čechoslovákům? Spíše půjde o to, jak takového ekonomického uprchlíka rozeznat od uprchlíka politického. To bude téměř nemožné. Jednak je situace v Sýrii i pro skutečné znalce tamních poměrů téměř nepřehledná. Jednak řada tvrzení může být obtížně ověřitelných. A kdo by také otevřeně řekl, že tam, kde je dobře, tam má vlast? ♦

Autor je proděkanem Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a vedoucím katedry evropského práva.

Pomoc finančního arbitra navrhovatelům

PRÁVO
A FINANCE

SERIÁL

V rozhodovací praxi finančního arbitra se někdy objevují spory o to, do jaké míry může jednotlivým navrhovatelům pomáhat, aniž by porušil zásadu rovnosti účastníků řízení, a nevrhl tak stín na svoji nestrannost. Jaké podoby tato pomoc nabývá a kde hledat její limity? Přinášíme sedmý díl seriálu Právnického rádce.

Ačkoliv tento příspěvek nemůže podrobně pojednat o veškerých možných formách pomoci finančního arbitra navrhovatelům, sluší se alespoň zmínit, že jejich kompletní výčet by nebyl krátký. To ostatně implikuje již přiměřené použití zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu (dále jen „*správní řád*“ nebo „*SŘ*“), na řízení před finančním arbitrem, které vychází z § 24

zákona č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi (dále jen „*zákon o finančním arbitrovi*“ nebo „*ZFA*“) a o němž byla zmínka v předchozích dílech seriálu.¹ Další povinnosti finančního arbitra ve vztahu k navrhovatelům však pochopitelně stanoví i zákon o finančním arbitrovi, srov. například jeho § 10 odst. 4, týkající se odstraňování nedostatků návrhu, nebo § 21 odst. 3, podle něhož

„arbitr poskytuje navrhovatelům na jejich žádost pomoc v souvislosti se zahájením řízení, zejména při sepsání, podání nebo doplnění návrhu, a kdykoli v průběhu řízení...“.

Zatímco je pak u některých forem této pomoci na první pohled zřejmé, že nejsou projevem jakéhokoliv stranění navrhovatelů (například upozornění na povinnost podepsat návrh na zahájení řízení), u jiných tomu tak být nemusí. Tak například se autoři setkali s názorem, že pomoc finančního arbitra přesahující určitou míru (například poučení o formulaci žalobního petitu či o věcné legitimaci) porušuje zásadu rovnosti účastníků řízení obecně vyjádřenou v článku 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, vyhlášené jako součást ústavního pořádku České republiky ústavním zákonem č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. (dále jen „*Listina*“), neboť se dotýká i otázek hmotného práva. Tento názor byl pak podpořen srovnáním institutu finančního arbitra s civil-

1) Srov. například povinnost chovat se zdvořile, vycházet dotčeným osobám vstříc a poskytovat jim přiměřené poučení (§ 4 odst. 1 a 2 SŘ) nebo pomáhat odstranit nedostatky podání (§ 37 odst. 3 SŘ), kdy pouze tyto tři povinnosti v sobě mohou zahrnovat skutečně mnoho konkrétních činností (s mírnou nadsázkou od pomoci starší paní do schodů až po upozornění na nedostatky podaného odvolání).

Nelze přehlédnout, že § 21 odst. 3 ZFA výslovně neomezuje pomoc finančního arbitra ryze na procesní otázky, což je zcela v souladu s jeho posláním.

ním řízením soudním, to vše včetně smělého odkazu na příslušnou judikaturu.

Analogie s občanským soudním řádem?

Autoři zastávají názor, že pokud finanční arbitr poučuje navrhovatele ve smyslu výše citovaného § 21 odst. 3 ZFA, resp. § 10 odst. 4 ZFA, nemusí se takové poučení týkat výhradně práv procesních, bez možnosti se jakkoliv dotknout práva hmotného. To ostatně odpovídá i historickým východiskům, účelu vzniku institutu finančního arbitra a principům, na jejichž základě by měl, s ohledem na přání evropského i českého zákonodárce, fungovat. V souladu s tímto jsou autoři přesvědčeni, že posláním finančního arbitra ve smyslu uvedených ustanovení je mj. pomoci navrhovateli vytvořit takový návrh, z něhož bude vyplývat i to, čeho se domáhá (petit), a který bude směřovat i proti správné instituci.²

Nicméně i kdyby autoři vyšli vstříc některým názorům a na dotčené postupy finančního arbitra nahlíželi optikou zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „občanský soudní řád“ či „OSŘ“), jen stěží by to podle nich vedlo k zásadnímu obratu. Ačkoliv totiž podle § 5 OSŘ platí, že „soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech“, a rozsáhlá judikatura nejvyšších soudních instancí to jen potvrzuje, nelze přehlédnout, že

§ 21 odst. 3 ZFA pomoc finančního arbitra ryze na procesní otázky výslovně neomezuje, což je zcela v souladu s jeho posláním. Navíc lze vysledovat celou řadu výjimek, které uvedenou zásadu prolamují i v režimu samotného civilního procesu.

Prvním takovým případem může být situace, kdy sám zákon soud k hmotněprávnímu poučení opravňuje, resp. mu ho přikazuje.³ Zde se nabízí jistá analogie k zákonu o finančním arbitrovi a možnost považovat jeho § 21 odst. 3 právě za takové oprávnění, byť třeba jen v nejnútnejším rozsahu (například správné označení instituce). Další výjimku nepochybně představuje § 118a OSŘ, upravující poučovací povinnost soudu, podle jehož odst. 1 mohou soudy vyzvat účastníky k dodatečnému potvrzení rozhodných skutečností a podle jehož odst. 2 jim mají oznamovat své odlišné hmotněprávní posouzení věci a dát jim prostor pro další tvrzení a dokazování.⁴ Tuto povinnost lze dovodit například i z rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2014, sp. zn. 21 Cdo 1637/2014, v němž se tento, v souladu s aktuální judikaturou evropských soudů, vyjádřil mj. k zásadě kontradiktornosti.⁵

Zásadní je však v uvedeném kontextu i postup soudu podle § 99 odst. 1 OSŘ, když během řízení usiluje o smírné vyřešení sporu, a dočasně se tak nachází v postavení obdobném postavení finančního arbitra, kterému totéž ukládá zákon o finančním arbitrovi hned

v § 1 odst. 3. Nezávislý a nestranný soud potom „s účastníky probere věc, upozorní je na právní úpravu a na stanoviska Nejvyššího soudu a rozhodnutí uveřejněná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek týkající se věci a podle okolností případu jim doporučí možnosti smírného vyřešení sporu“, tedy i on poučí strany sporu o hmotném právu.

Stran pomoci finančního arbitra navrhovatelům s odstraněním vad petitu (žalobního návrhu) je nutno zmínit, že obdobně konají, resp. by měly konat i obecné soudy v civilním řízení, jestliže z návrhu buď vůbec nevyplývá, čeho se žalobce domáhá, popř. pokud žalobní návrh není úplný, určitý a srozumitelný.⁶ Existují však i případy, kdy navrhovatelé označí instituci s takovým nedostatkem, že nelze seznat ani to, jaký subjekt měli na mysli, případně označí subjekt neexistující či nemající procesní způsobilost. Podle názoru autorů je může finanční arbitr i o takovém nedostatku, obdobně jako obecné soudy, poučit.⁷

Nahlíženo skrze pravidla a zásady občanského soudního řádu, finanční arbitr by se mohl ocitnout na pomyslné hraně zejména v případě, když by pomohl konkrétnímu navrhovateli uvědomit si, proti komu svůj návrh směřovat, neboť poučovat žalobce o věcné legitimaci vycházející z hmotněprávního vztahu obecné soudy nesmějí.⁸ Přestože si pak autoři plně uvědomují, že tyto výjimky představují specifické případy, s ohledem na požadavek vysoké ochrany spotřebitele ▶

2) Finanční arbitr tak může navrhovateli, jímž je v drtivé většině spotřebitel, pomoci orientovat se v často složitých právních situacích (např. zprostředkování investičního životního pojištění), kdy je navrhovatel povinen nejen tvrdit veškeré rozhodné skutečnosti a předkládat k nim důkazy, ale zároveň tyto nepřehledné právní vztahy z pohledu svých jednotlivých nároků vyhodnotit a tyto nároky poté uplatnit vůči správné instituci (zprostředkovateli či samotné pojišťovně).

3) Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2013, sp. zn. 20 Cdo 3551/2011, podle něhož „soud účastníky o otázkách hmotného práva nepoučuje. Hmotněprávní poučení účastníků je soud povinen poskytnout jen tam, kde mu to zákon výslovně ukládá – např. § 336b odst. 2 písm. j/ o. s. ř.“

4) Viz například nálezy Ústavního soudu ze dne 2. 9. 2010, sp. zn. II. ÚS 1617/10, podle něhož „účastníci nesmějí být zaskočení možným posouzením věci soudem, aniž by jim bylo umožněno tvrdit skutečnosti významné z hlediska soudcovy názoru a nabídnout k jejich prokázání důkazy.“

5) „Zásada kontradiktornosti však obecně ukládá vnitrostátnímu soudu, který i bez návrhu zjistil, že smluvní klauzule má zneužívající charakter, aby o tom informoval účastníky řízení a umožnil jim, aby se k tomu kontradiktorně vyjádřili způsobem, který stanoví vnitrostátní procesní pravidla. K tomu, aby vnitrostátní soud mohl posoudit případný zneužívající charakter smluvní klauzule, na níž je založen návrh, který mu byl předložen, musí zohlednit všechny další klauzule smlouvy...“

6) To potvrzuje například rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2004, sp. zn. 33 Odo 534/2002, podle něhož „formulace žalobce, že požaduje „plnění za 205 bodů bolestného a penále ve výši 0,3 promile za každý den prodlení počínaje dnem 1. 5. 2000“, nesplňuje požadavek určitosti žalobního petitu“, nebo ze dne 17. 3. 2008, sp. zn. 22 Cdo 112/2007, v němž bylo judikováno, že „s ohledem na formulaci petitu může soud o žalobě rozhodnout tak, že použitím jiných slov vyjádří ve výroku svého rozhodnutí stejná práva a povinnosti, kterých se žalobce domáhal, anebo zváží, zda je namíste žalobce o správné formulaci návrhu poučit.“

7) Srov. například nálezy Ústavního soudu ze dne 27. 10. 1995, sp. zn. IV. ÚS 41/95; „Ústavní soud sice sdílí názor Krajského soudu v Brně, že není věcí soudu, aby žalobce poučoval o hmotném právu, a tedy ani v otázce věcné legitimace, to však neznamená, že by soud neměl žalobce poučit ve věci správného označení účastníků, tj. i tehdy, je-li žalován někdo, kdo nemá způsobilost být účastníkem řízení. Tento názor zastává Ústavní soud proto, že způsobilost být účastníkem řízení je procesní podmínkou řízení, kterou zkoumá soud z úřední povinnosti a jejíž nedostatek vede k zastavení řízení. Měl by tedy soud před tím, než řízení zastaví, dát žalobci šanci věc napravit.“

8) Ani toto však neplatí bezpodmínečně, viz třeba konkrétní druhy případů jako restituce apod. Tak například v nálezu ze dne 4. 11. 1999, sp. zn. III. ÚS 61/97, i Ústavní soud odmítá přepjatý formalismus a v závislosti na tom, zda se „v dané věci jedná o správné označení nekvalifikovaného účastníka, nebo nesprávné označení účastníka právně kvalifikovaného“, nevylučuje ani poučení o pasivní legitimaci, pokud to lze ospravedlnit nějakým vyšším zájmem.

- a specifickou povahu finančního arbitra, jak byla v průběhu seriálu představena, jsou přesvědčeni, že ve výjimečných případech, odůvodněných především nedostatečnými možnostmi a schopnostmi konkrétního navrhovatele, může i finanční arbitr přiměřeně poučení o pasivní legitimaci poskytnout. Ostatně má-li finanční arbitr skutečně plnit svou funkci, tedy jednat rychle a efektivně pro navrhovatele a zároveň dovést strany sporu především ke smírnému řešení, je zcela zásadní, aby již od začátku jednal se správnými subjekty.⁹

Rozpor se správním řádem?

Ačkoliv se autoři s ohledem na výše uvedené domnívají, že analogie s občanským soudním řádem nemůže obstát a přesvědčivě vyloučit možnost finančního arbitra v odůvodněných případech poučit i o hmotném právu (ba právě naopak), stále je zde správní řád, jenž se na činnost finančního arbitra použije přiměřeně. Podle některých názorů jsou to pak především § 4 odst. 2 a § 7 odst. 1 správního řádu,¹⁰ případně judikatura Nejvyššího správního soudu,¹¹ z nichž by mělo zřetelně vyplývat, že finanční arbitr smí navrhovatele poučovat pouze o jejich procesních právech. Ani tyto argumenty však autoři nepovažují za nejpersvědčivější, neboť nejenže přehlíží specifickou povahu institutu finančního arbitra a výslovný příkaz pomáhat navrhovatelům nad rámec obvyklého poučení stanovený ve speciálním právním předpisu (§ 21 odst. 3 ZFA),¹² ale lze s nimi polemizovat i v rovině správního řádu samotného.

Pomůže-li totiž finanční arbitr na počátku řízení navrhovateli, naplňuje tím nejen požadavky zákona o finančním arbitrovi jako *lex specialis*, ale současně požadavky správního řádu, neboť i ten finančnímu arbitrovi v souvislosti s jeho

úkonem (např. výzva k odstranění vad návrhu) prikazuje, aby navrhovatele přiměřeně poučil s přihlédnutím k jeho osobním poměrům. Odlišné poučení tak pravděpodobně bude potřebovat silná obchodní společnost zastoupená advokátem a jiné osoba bez právního vzdělání v ekonomicky a sociálně nepříznivém postavení, což jsou často právě navrhovatelé v řízení před finančním arbitrem. V tomto ohledu nepřináší zásadní zlom ani výše citovaný judikát Nejvyššího správního soudu, podle něhož sice dotčený správní orgán neměl povinnost poučit účastníka nad rámec jeho čistě procesních práv, ale v němž bylo současně konstatováno, že to „samozřejmě neznamená, že by stavební úřady o tomto právu poučovat nesměly“. Bez povšimnutí pak samozřejmě nelze nechat ani skutečnost, že § 4 odst. 2 SŘ výslovně nezmiňuje poučení o procesních právech jako § 5 OSŘ, ale obecně poučení.¹³

Vezmou-li pak autoři v úvahu skutečnost, že poučení o odstranění nedostatku podání (viz např. § 37 odst. 3 a § 45 odst. 2 SŘ) a uzavření smíru ve sporném řízení (§ 141 odst. 8) předpokládá i správní řád, jsou s přihlédnutím k doposud řečenému přesvědčeni, že finanční arbitr by, i kdyby navrhovatelům v odůvodněných případech pomohl odstranit nedostatky návrhu a uvědomit si, s kým spor ve skutečnosti vedou, neporuší ani zásadu rovnosti ve smyslu § 7 odst. 1 SŘ. Takovým postupem ostatně naplní i další základní zásady činnosti správních orgánů, například šetřit oprávněné zájmy dotčených osob (§ 2 odst. 3), vycházet jim podle možností vstříc (§ 4 odst. 1), vyřizovat věci bez zbytečných průtahů (§ 6 odst. 1) či postupovat tak, aby nikomu nevznikaly zbytečné náklady, a dotčené osoby co nejméně zatěžovat (§ 6 odst. 2).

V souladu se zákonem o finančním arbitrovi

Jak už ale autoři naznačili výše, rozhodující je podle jejich názoru to, že šířejí pojatá poučovací povinnost (resp. pomoc) finančního arbitra vyplývá už ze samotného znění zákona o finančním arbitrovi, v tomto případě *lex specialis*. Pokud se totiž jedná o pomoc finančního arbitra při odstraňování vad návrhu, například ohledně účastníků řízení nebo žalobního petitu ve smyslu § 10 odst. 1 písm. a) a e) ZFA, podle odst. 4 téhož ustanovení má navrhovatele o všem uvědomit, sdělit mu, o jaké vady se jedná a jak je odstranit. To je postup, který běžně aplikují i obecné soudy. Má-li však finanční arbitr pomáhat navrhovatelům ve smyslu § 21 odst. 3 ZFA (tedy nikoliv pouze poučit je), je zřejmý požadavek zákonodárce na to, aby finanční arbitr činil i něco navíc, v tomto případě poskytl odůvodněné a nezbytné poučení o hmotném právu. Podle názoru autorů je proto třeba odmítnout tvrzení, že pomoc finančního arbitra podle § 21 odst. 3 ZFA směřuje k poučení čistě o procesních otázkách, či dokonce jen ke znění návrhu a jeho podání, a to zvláště za situace, kdy takové poučení pokrývá již § 10 odst. 4 ZFA.

Nelze proto označit a priori za nesprávný postup finančního arbitra, jenž se svou pomocí navrhovateli občas dotkne i hmotněprávní stránky věci, když toto nejenže odpovídá zákonu a povaze a účelu institutu finančního arbitra, ale když přiměřeného poučení se často dostává i jednotlivým institucím, což souvisí především s otázkou snahy o smírné řešení sporu, jak byla představena v souvislosti s § 99 odst. 1 OSŘ výše. V určité fázi sporu proto finanční arbitr může sdělit stranám svůj předběžný právní názor a dát jim možnost, aby zvážily své někdy až nepřiměřené požadavky v řízení

Šířejí pojatá poučovací povinnost finančního arbitra vyplývá už ze samotného znění zákona o finančním arbitrovi.

9) Finanční arbitr by sice měl možnost v případě nesprávného označení instituce takový návrh zamítnout a navrhovatele o důvodech zamítnutí uvědomit v odůvodnění svého rozhodnutí, takový postup však autoři považují za zbytečně formalistický. Bude totiž jen otázkou času, než navrhovatel svůj návrh zopakuje, tentokrát se správným označením stran sporu.

10) § 4 odst. 2: „Správní orgán v souvislosti se svým úkonem poskytne dotčené osobě přiměřené poučení o jejich právech a povinnostech, je-li to vzhledem k povaze úkonu a osobním poměrům dotčené osoby potřebné.“ § 7 odst. 1: „Dotčené osoby mají při uplatňování svých procesních práv rovné postavení. Správní orgán postupuje vůči dotčeným osobám nestranně a vyžaduje od všech dotčených osob plnění jejich procesních povinností rovnou měrou.“

11) Např. rozhodnutí ze dne 13. 10. 2010, sp. zn. 1 As 51/2010, v němž Nejvyšší správní soud vyslovil, že dotčený správní orgán neměl povinnost poučit účastníka o něčem jiném než o procesním právu.

12) Samozřejmě vedle snahy o dosažení smírného řešení sporu ve smyslu § 1 odst. 3 ZFA, která taktéž jistě poučení o hmotném právu předpokládá.

13) O šířejí pojaté poučovací povinnosti a možnosti dotknout se hmotného práva hovoří u § 4 odst. 2 SŘ i odborná literatura, srov. např. Jemelka, L., Pondělíčková, K., Bohadlo, D. Správní řád. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 21.

**Lze jen těžko
dojít k závěru,
že by finanční
arbitr, navzdory
časté pomoci
navrhovatelům
především
v rané fázi
řízení, neměl
být nestranný.**

a případně se dohodly na smírném řešení.

S ohledem na doposud uvedené se autoři nedomnívají, že by finanční arbitr postupoval v rozporu se zákonem, či dokonce narušoval rovnost účastníků v řízení ve smyslu článku 37 odst. 3 Listiny, když navrhovatele jako zpravidla slabší smluvní stranu nijak zvláště neznevýhodňuje¹⁴ (pouze v souladu se zákonem „vyrovnává zbraně“), ale když poučení poskytuje často oběma stranám. Toto „vyrovnávání zbraní“ se však striktně týká pouze přístupu navrhovatele k finančnímu arbitrovi, protože v okamžiku, kdy finanční arbitr závazně rozhoduje o věci, postupuje v souladu s § 12 ZFA zcela nestranně.¹⁵

O tom svědčí i zveřejňované výroční zprávy o jeho činnosti, kdy například za rok 2014 u 513 pravomocně skončených řízení dovedl 220 sporů ke smírnému vyřešení věci (zpětvzetí návrhu), u 18 řízení návrhu vyhověl, u 147 řízení návrh zamítl a 50 řízení zastavil pro ne-součinnost navrhovatele. I z tohoto pohledu lze jen těžko dojít k závěru, že by finanční arbitr, navzdory časté pomoci navrhovatelům především v rané fázi řízení, neměl být nestranný. ♦

*Článek obsahuje osobní názory
autorů, nikoliv Kanceláře finanč-
ního arbitra. Další díl seriálu bude
věnován srovnání finančního arbitra
a Českého telekomunikačního úřadu.*

14) Srov. například rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 2. 2014 ve věci Avotínš proti Lotyšsku, podle něhož „důležitou součástí pojmu ‚spravedlivý proces‘ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy je zásada rovnosti zbraní, která vyžaduje ‚spravedlivou rovnováhu‘ mezi stranami řízení: každá z nich musí mít možnost obhajovat svou věc za podmínek, které ji podstatným způsobem neznevýhodňují vzhledem k protistraně (Gorraiz Lizarraga a další proti Španělsku, § 56). Uvedená zásada, jež je společná procesním kodexům všech smluvních států, se uplatní rovněž ve zvláštních oblastech, jakou je například oblast doručování soudních písemností účastníkům řízení.“

15) Viz závěry z pátého dílu seriálu: Ani nastavení některých zásad a procesních postupů ve prospěch navrhovatelů tak nemění nic na tom, že finanční arbitr, pokud se mu nepodaří dosáhnout smíru, usiluje především o důsledné naplnění ustanovení § 12 odst. 1 ZFA, totiž rozhodnout „podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, nestranně, spravedlivě a bez průtahů a pouze na základě skutečností zjištěných v souladu s tímto zákonem a zvláštními právními předpisy“.

SERIÁL

Finanční arbitr a Český telekomunikační úřad

Český telekomunikační úřad je vedle finančního arbitra jedním z dalších správních orgánů, kterým přísluší rozhodovat spory vyplývající ze soukromoprávních vztahů. Jak moc se tento orgán a jeho rozhodovací činnost od finančního arbitra liší? Odpověď přináší osmý díl seriálu Právního rádce

I když se může srovnání těchto dvou správních orgánů jevit na první pohled jako nedůležité a okrajové téma, opak je pravdou, když otázkou například je, zda a případně v jakém rozsahu lze v řízení před finančním arbitrem relevantně argumentovat judikaturou týkající se činnosti Českého telekomunikačního úřadu (dále jen „ČTÚ“), jak někteří tu a tam s oblibou činí.

Některé zásadní rozdíly

Cílem tohoto příspěvku není vyčerpávající srovnání obou uvedených správních orgánů a uvedení taxativního výčtu rozdílů mezi nimi, nicméně již z prvního pohledu do zákona č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o elektronických komu-

nikacích“ nebo „ZEK“) a do zákona č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrování, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o finančním arbitrování“ nebo „ZFA“) vyplývá, že jich nebude málo.

Jeden z nejzásadnějších rozdílů mezi finančním arbitrem a ČTÚ lze vysledovat již z prvních ustanovení zákona o elektronických komunikacích, když podle § 3 odst. 1 ZEK je ČTÚ ústředním orgánem státní správy „ve věcech stanovených tímto zákonem, včetně regulace trhu a stanovování podmínek pro podnikání v oblasti elektronických komunikací a poštovních služeb“ a podle následujícího § 4 ZEK je cílem této právní úpravy „nahradit chybějící účinky hospodářské soutěže, vytvářet předpoklady pro řádné fungování hospodářské soutěže a pro ochranu uživatelů a dalších účastníků trhu do doby dosažení plně konkurenčního prostředí“.

Z usnesení Zvláštního senátu ze dne 13. 1. 2011, Konf 72/2010

„K nároku žalobkyně na smluvní pokutu (úrok z prodlení) za porušení povinnosti uhradit vyfakturovanou částku za mobilní služby zvláštní senát odkazuje na své usnesení ze dne 9. 9. 2008, čj. Konf 27/2008 – 7, publikované pod č. 1738/2009 Sb. NSS, www.nssoud.cz, podle něhož „[p]ři posuzování pravomoci k rozhodování sporů na úseku elektronických komunikací, jejichž předmětem je právě nárok na smluvní pokutu, je však nutné především vycházet z charakteru povinnosti, která byla porušena. Vztah mezi porušenou povinností a nárokem na smluvní pokutu je totiž vztahem příčiny a následku, které nelze posuzovat odděleně; existence porušení povinnosti je přitom určující pro existenci nároku na smluvní pokutu, nikoliv obráceně. O smluvní pokutě tedy bude rozhodovat ten orgán, který je podle zákona příslušný k rozhodování sporů o porušení povinnosti, za něž je smluvní pokuta vymáhána.“ Jelikož zvláštní senát výše vyslovil, že v předmětné věci nejsou splněny podmínky osobnostního ani věcného vymezení sporu podle § 129 odst. 1 zákona o elektronických komunikacích a že k rozhodování předmětného sporu je dána pravomoc soudu, rozhodne soud rovněž o nároku žalobkyně na smluvní pokutu za porušení soukromoprávní povinnosti.“

Tyto cíle a základní zásady činnosti ČTÚ jsou pak podrobně rozvedeny v následujících ustanoveních zákona o elektronických komunikacích a je na první pohled zřejmé, že od úkolů finančního arbitra, tak jak byly v předchozích dílech seriálu představeny, jsou většinou na míle vzdálené. Finanční arbitr usiluje především o dosažení smíru mezi stranami sporu, v případě neúspěchu této snahy pak o spravedlivé rozhodnutí ve věci v rámci mantinelů vymezených zákonodárcem, nestanovuje však žádné podmínky pro podnikání osob a nenahrazuje chybějící účinky hospodářské soutěže (finanční arbitr neplní regulatorní funkci) apod. Jelikož ČTÚ k tomu

Na rozdíl od zákona o elektronických komunikacích, zákon o finančním arbitrovi výslovně finančnímu arbitrovi ukládá, aby usiloval především o smírné vyřešení sporu.

všemu rozhoduje i soukromoprávní spory, jak bude rozvedeno níže, je nepochybné, že na rozdíl od finančního arbitra má širší pole působnosti neomezuje se jen na rozhodování soukromoprávních sporů.¹

Z pohledu principů organizace veřejné správy však stojí za povšimnutí také to, že vedení ČTÚ je na rozdíl od finančního arbitra kolegiálním orgánem. Podle § 107 ZEK vedení ČTÚ jmenuje vláda na návrh ministra (zde průmyslu a obchodu) na období 5 let a předstává ho pětičlenná rada (dále jen „rada“), v jejímž čele stojí předseda (dále jen „předseda“). I když tedy předseda jedná jménem ČTÚ a stojí v jeho čele, jak stanoví § 107 odst. 1 ZEK, je to právě rada jako

kolegiální orgán, kdo je oprávněn mnoho záležitostí schválit nebo o nich rozhodnout, a to včetně opravných prostředků proti rozhodnutím vydaným předsedou (srov. § 107 odst. 9 ZEK). Finanční arbitr je naopak monokratický orgán, i zde je tedy rozdíl patrný na první pohled.

Rozhodování soukromoprávních sporů

Na zcela odlišných principech však stojí z velké části i samotné rozhodování sporů, což lze dovodit především z § 127 až § 129 ZEK upravujících základní dva druhy řízení.²

Pokud se jedná o rozhodování ČTÚ na základě § 127 ZEK, je třeba v první řadě upozornit na fakt, že se nejedná o spory mezi podnikateli a spotřebiteli, jak je tomu zpravidla v řízení před finančním arbitrem. Přehlednout však nelze ani další hmatatelné rozdíly od právní úpravy zákona o finančním arbitrovi, kdy podle § 127 ZEK může spor iniciovat kterákoliv ze stran, za podání návrhu se hradí poplatek, podle míry úspěšnosti ve sporu se nahrazují náklady řízení a lhůta pro vydání rozhodnutí je čtyři až šest měsíců,³ přičemž podle § 128 odst. 1 ZEK má ČTÚ dokonce možnost dočasné rozhodování sporu odmítnout.⁴

Také řízení podle § 129 ZEK se od řízení před finančním arbitrem odlišuje mj. tím, že ho může zahájit kterákoliv ze stran, návrh na zahájení řízení je zpoplatněn a stranám lze podle míry úspěšnosti ve sporu přiznat náhradu nákladů řízení, když i v tomto případě stanovuje zákon o elektronických komunikacích lhůtu pro vydání rozhodnutí v délce čtyři až šest měsíců. Avšak řízení podle § 129 ZEK, ve kterém se naopak ČTÚ se spotřebiteli setkává, obsahuje i další zvláštnosti, které ▶

1) K tomu srov. například i § 108 odst. 1 ZEK, podle něhož ČTÚ mj. vydává opatření obecné povahy, určuje podniky s významnou tržní silou, vykonává kontrolu cen v oblasti elektronických komunikací, vykonává správu rádiových kmitočtů a čísel, vydává prováděcí právní předpisy v oblasti elektronických komunikací, vykonává státní statistickou službu atd.

2) § 127 odst. 1: „Předseda Rady rozhoduje spory mezi osobami vykonávajícími komunikační činnosti (§ 7) nebo mezi těmito osobami a jinými podnikateli působícími v jiném členském státě, v jejichž prospěch existuje povinnost přístupu nebo propojení na základě návrhu kterékoliv ze stran sporu, pokud se spor týká povinností uložených tímto zákonem nebo na jeho základě...“

3) § 129 odst. 1: „Úřad rozhoduje spory mezi osobou vykonávající komunikační činnost (§ 7) na straně jedné a účastníkem, popřípadě uživatelem na straně druhé na základě návrhu kterékoliv ze stran sporu, pokud se spor týká povinností uložených tímto zákonem nebo na jeho základě...“

4) S ohledem na složitost případů projednávaných finančním arbitrem však autoři nevidí rozumný důvod pro to, aby ČTÚ měl základní lhůtu k vydání rozhodnutí čtyři měsíce a finanční arbitr pouze 30 dnů.

5) § 128 odst. 1: „Úřad je oprávněn odmítnout rozhodnout spor podle § 127, pokud na základě ústního jednání za účasti všech stran sporu dojde k závěru, že jiné způsoby řešení by lépe přispěly k včasnému vyřešení sporu...“

► přístup slabší strany k ČTÚ poněkud ztěžují.

Vedle výše uvedeného zpoplatnění řízení a případné náhrady nákladů řízení, je zde totiž například také povinnost účastníka či uživatele podat návrh na zahájení řízení na elektronickém formuláři, pokud se jedná o peněžité plnění (srov. § 129 odst. 2 ZEK) a dále nutnost dodržení veškerých postupů při reklamaci vyúčtování ceny poskytovaných služeb, kdy spotřebitel musí vyúčtování služby nejprve ve stanovených lhůtách řádně reklamovat, a pokud mu podnikatel nevyhoví, v prekluzivní lhůtě jednoho měsíce od vyřízení reklamace či uplynutí lhůty k jejímu vyřízení podat návrh na zahájení řízení k ČTÚ (srov. § 64 odst. 7 až odst. 9 a dále § 129 odst. 3 ZEK).

Přestože pak zákon o elektronických komunikacích neobsahuje ustanovení o subsidiárním použití zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu (dále jen „*správní řád*“) jako § 24 ZFA, když zmiňuje především odchylky od něj (viz například § 122 ZEK), s ohledem na § 1 odst. 2, § 177 odst. 1 a § 180 odst. 1 správního řádu je povinnost jeho aplikace zřejmá, a to včetně základních zásad činnosti správních orgánů.⁵ Podle správního řádu tak ČTÚ postupuje i při opravných prostředcích proti rozhodnutím ve smyslu § 127 a § 129 ZEK (odvolání, rozklad), neboť § 123 téhož zákona zakotvuje pouze některá pravidla.⁶ Ačkoliv tak oba srovnávané správní orgány aplikují správní řád, lze mezi nimi i v této otázce, a to včetně právní

Řízení před ČTÚ není skutečnou alternativou k řízení soudnímu, jak je tomu u finančního arbitra.

úpravy rozhodování ve druhém stupni, vysledovat mnoho rozdílů.

Snad nejzásadnější rozdíly mezi rozhodováním soukromoprávních sporů finančním arbitrem a ČTÚ však vyplývají ze samotného znění § 127 odst. 1, § 129 odst. 1 a § 108 odst. 1 písm. g)⁷ ZEK v kombinaci s § 7 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů, neboť pokud je dána pravomoc ČTÚ spor rozhodnout, navrhovatel se s touto věcí nemůže obrátit na obecný soud.⁸ Z právě uvedeného tak lze dovodit, že řízení před ČTÚ není skutečnou alternativou k řízení soudnímu, jak tomu je u finančního arbitra. Jak však vyplývá z § 127 odst. 6 a § 129 odst. 5 ZEK, strany sporu mohou uzavřít i rozhodčí smlouvu, a nejsou tak nuceny řešit svůj spor vždy před ČTÚ.

V souvislosti s působností finančního arbitra, jak byla v průběhu seriálu představena, je však nutno věnovat pozornost i tomu, že ČTÚ může spory rozhodovat v mnohem menším rozsahu, když § 127 odst. 1 a § 129 odst. 1 ZEK shodně stanoví, že spory se musí týkat „*povinností uložených tímto zákonem nebo na jeho základě*“.⁹ Právě z tohoto zákonného omezení působnosti ČTÚ, které však zákon o finančním arbitrovi neobsahuje, se pak obecné soudy staví skepticky i k jeho možnosti rozhodovat spory vyplývající například z bezdůvodného obohacení.¹⁰ Naopak, finanční arbitr rozhoduje o právech a povinnostech, které, kromě smluv samotných, vyplývají z jiných právních předpisů¹¹

než ZFA, a to včetně bezdůvodného obohacení, náhrady škody či třeba smluvních pokut. To však samozřejmě neznamená, že by ČTÚ jiné právní předpisy, včetně občanského zákoníku, nikdy neaplikoval.

S ohledem na výše uvedené lze shrnout, že ačkoliv mají řízení před finančním arbitrem a před ČTÚ mnoho společného, což je dáno tím, že se v obou případech jedná o rozhodování správního orgánu v soukromoprávním sporu za subsidiárního použití správního řádu, je zřejmé, že v mnohém se současně významně odlišují.

To vyplývá i z toho, že na rozdíl od zákona o elektronických komunikacích, zákon o finančním arbitrovi výslovně finančnímu arbitrovi ukládá, aby usiloval především o smírné vyřešení sporu, když současně mu umožňuje „*jít nad návrh*“, aktivně opatřovat důkazy a poskytovat specifickou pomoc navrhovateli (většinou slabší smluvní straně – spotřebiteli) při zahájení řízení i v jeho průběhu. Ačkoliv pak i zákon o elektronických komunikacích ochranu slabší smluvní strany zohledňuje,¹² činí tak poněkud v jiných souvislostech a i z tohoto důvodu tak lze uzavřít, že judikatura týkající se rozhodování ČTÚ nemůže být mechanicky aplikována na řízení před finančním arbitrem. ♦

Článek obsahuje osobní názory autorů, nikoliv Kanceláře finančního arbitra.

5) Za pozornost však stojí § 129 odst. 6 ZEK, na jehož základě se při doručování v řízení podle § 129 téhož zákona použije občanský soudní řád.

6) Odst. 1: „O rozkladu nebo odvolání proti rozhodnutí Úřadu, které v prvním stupni nevydal předseda Rady, rozhoduje předseda Rady.“ Odst. 2: „Pokud v prvním stupni vydal rozhodnutí předseda Rady, při rozhodování o odvolání nebo rozkladu v Radě nehlasuje.“

7) „Úřad podle tohoto zákona rozhoduje ve sporech, stanoví-li tak tento zákon.“

8) Srov. například usnesení zvláštního senátu zřízeného podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů (dále jen „Zvláštní senát“) ze dne 13. 1. 2011, Konf 72/2010 či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2014, sp. zn. 23 Cdo 2669/2013, ve kterém soud mj. judikoval, že „odvoláním zpochybněný závěr, podle něhož není v dané věci dána pravomoc soudů, je v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu...“

9) Srov. například usnesení Zvláštního senátu ze dne 9. 9. 2008, Konf 27/2008, podle něhož je k řešení sporu o smluvní pokutě za neuhrazení ceny za poskytnutou službu příslušný ČTÚ a k řešení sporu o smluvní pokutě za nevrácení vypůjčeného satelitu obecný soud. Obdobně, zajímavé jsou i závěry z usnesení Zvláštního senátu ze dne 13. 10. 2005, Konf 99/2004, kde tento senát konstatoval, že výpůjčka není službou elektronických komunikací, a vyslovil, že „k projednání a rozhodnutí sporu o nárok plynoucí z porušení povinnosti vrátit zařízení sloužící k přijímání signálu digitálního satelitního vysílání osobě vykonávající komunikační činnost je dána pravomoc soudu...“

10) Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 10. 2011, sp. zn. 28 Cdo 205/2011, podle něhož „pravomoc Českého telekomunikačního úřadu je dána nejen tam, kde existuje platná smlouva, ale i tam, kde někdo využívá či žádá službu bez smlouvy. Pravomoc Úřadu není dána přinejmenším v případě, kdy ke vzniku bezdůvodného obohacení na straně podnikatele došlo tím, že mu bylo zapláceno bez uzavřené smlouvy (případně nad její rámec) za služby, které neposkytl a které nikdo ani nepožadoval“.

11) Například zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojišťných událostí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku, ve znění pozdějších předpisů a mnoho dalších.

12) Srovnej například § 5 odst. 3 písm. b), podle něhož ČTÚ „zajišťuje v souladu s ustanoveními tohoto zákona vysokou úroveň ochrany spotřebitelů“ či § 63 odst. 5, podle něhož může ČTÚ nařídit podnikateli i změnu smlouvy, pokud je tato v rozporu se zákonnými pravidly na ochranu spotřebitele.

E-učebnice

nový projekt půjčování
studijních materiálů

od společnosti Wolters Kluwer

Utrácíte peníze za učebnice a přitom se Vám na ně po ukončení studia jen práší?
Je Vám líto platit za tištěné knihy, ze kterých se za pár let stane jen těžký balík do sběru?

Využijte nové možnosti E-učebnic od Wolters Kluwer

- připravujeme pro vás balíčky elektronických učebnic k předmětům z občanského, obchodního a správního práva
- k dispozici získáte potřebné studijní materiály, a to vždy v nejnovějším vydání
- za učebnice platíte nízký měsíční paušál a to pouze ve školním roce, kdy učebnice potřebujete
- všechny potřebné studijní materiály máte díky moderní elektronické aplikaci WK eReader přístupné ze svého tabletu nebo počítače, navzájem provázané a s možností připojení vašich vlastních poznámek

Moderní elektronická aplikace WK eReader
vyvinutá na míru odborným publikacím

VYUŽIJTE NOVINKU - aplikaci pro četbu odborných E-knih WK eReader

WK eReader je uživatelsky komfortní a nabízí propracovaný poznámkový aparát.

Více informací na www.wolterskluwer.cz/eucebnice

Svěřenský fond: Staronový právní institut

První díl seriálu Právního rádce o novince občanského zákoníku z roku 2012. Média tehdy svěřenským fondům přisuzovala potenciál nahradit anonymní akcie. Je tomu tak?

Co je to svěřenský fond, kde se vzal a k čemu slouží?

Svěřenský fond slouží zejména pro správu majetku, při které obvykle vznikají příjmy, např. zisk z pronájmu nemovitostí nebo dividendy z akcií vyčleněných do svěřenského fondu.¹ Jako právní institut byl svěřenský fond již odedávna považován za nástroj veskrze praktický, neboť podstatně rozšiřuje možnosti správy majetku a čerpání užitků a plodů z něho. Svěřenský fond mj. umožňuje ekonomicky efektivní

správu soustředěného majetku ve prospěch i mnoha obmyšlených (beneficientů).²

Ve své podstatě se jedná o právní institut, který navazuje na *fidei-komis* podle římského práva a je ekvivalentem, byť dosti modifikovaným,³ již od středověku fungujících angloamerických trustů.⁴

Trust je chápán jako jeden z typů držby majetkových práv, kde svěřenský správce takto držená práva spravuje ve prospěch obmyšleného.⁵ Stěžejním je přitom koncepce od-

dělení formálního vlastnictví (tzn., komu svědčí právní titul k majetku, komu majetek patří) a ekonomického vlastnictví (tzn., kdo má právo majetek užívat, požívat jeho plody a užitky) k majetku vyčleněnému do fondu. Důsledkem takového oddělení je skutečnost, že takový majetek není předmětem dědického řízení, a dále, že až na specifické výjimky není možné takový majetek exekučně ani jinak zabavit. Oddělení formálního a ekonomického vlastnictví je zásadně dočasné, trvá ►

1) Viz Servus, Stanislav; Jurka, Robert: Jak právně a daňově přistupovat ke svěřenskému fondu, 17. 1. 2014, pravnihradce.ihned.cz.

2) Viz Horn, Kryštof: Trust podle common law a institut svěřenského fondu v novém občanském zákoníku (diplomová práce), Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014.

3) Viz Čeladník, F.: Svěřenský fond jako výsledek českého pokusu o právní transplantaci trustu: Zklamání jako dítě očekávání? Vybraná zákonná ustanovení z pohledu zahraničního právníka, www.epravo.cz, 3. 2. 2014.

4) Srov. Januš, Jan; Klesla, Jan: Trusty mají v angloamerické kultuře staletou tradici, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

5) Zdroj: Functioning of Trust (international conference), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 15. – 16. 5. 2015.

VLASTNĚ TO NENÍ LOUPEŽ,
KDYŽ TO NEMÁ MAJITELE.

► jen po dobu, po kterou se majetek nachází ve fondu. Poté (zejména po výplatě obmyšlenému) se opět formální a ekonomické vlastnictví spojí.⁶

Na rozdíl od právního systému kontinentální Evropy nenahlíží angloamerický právní systém na trusty jako na jeden z institutů uspořádání majetku, nýbrž jej vnímá spíše jako právní nástroj existující v mnoha různých podobách majících rozličné účely.⁷ Trusty nemusí vznikat jen uzavřením smlouvy, ale za specifických podmínek mohou dokonce vznikat i automaticky. Právní úprava trustů stojí zejména na řadě soudních rozhodnutí, je dosti komplexní, objemná, místy až detailní, přičemž specifikuje především povinnosti péče a loajality svěřenského správce.⁸ Společným jmenovatelem trustů a srovnatelných institutů je skutečnost, že jsou primárně založeny na důvěře, což již samotné pojmy „trust“, „fideikomis“ či „svěřenský“ signalizují. V souladu s tím předpokládají i zpravidla dlouhodobý vztah k osobě správce. Především má-li diskréční pravomoc, je namísto pečlivý výběr osoby správce i důvěra v něj, včetně případného předání určité volnosti, aby mohl posoudit jednotlivá kritéria pro výplatu majetku, např. co je řádný život, dobré vzdělání, neužívání drog, atd.⁹

Trust přitom představuje v angloamerické právní kultuře obecné označení pro jakoukoliv právní situaci, v níž jedna osoba spravuje

vymezený majetek ve prospěch osob druhé.¹⁰ Zajímavostí je, že v USA se pojem trust používá i ve spojení anti-trust (tzn. antimonopolní právo). Pojmové sepetí zřejmě není náhodou, neboť na počátku 20. století fungovaly velké monopolní koncerny právě jako trusty.¹¹

Trusty jsou v zahraničí využívány k mnoha různým účelům, od hmotného zajištění nezodpovědných dědiců, přes charitu, ochranu rodinného jmění, až po penzijní fondy či instrumenty investičního trhu.¹² Využívány jsou např. i jako zajišťovací instrumenty, a to dokonce v rámci přeshraničních finančních projektů a globálních bankovních obchodů.¹³ Jejich uplatnění se rozšiřuje i v důsledku vývoje na kapitálových trzích.¹⁴ Poměrně široké možnosti využití trustů jsou právě jedním z hlavních důvodů pro zavádění právních institutů srovnatelných s trusty (coby jejich funkční ekvivalenty)¹⁵ též do právních řádů zemí kontinentální Evropy (např. „treuhand“ v Německu či „trust interno“ v Itálii).¹⁶ V neposlední řadě je motivací k jejich zavádění zřejmě i snaha zabránit relokaci majetku do zemí, které správu majetku pomocí obdobných nástrojů umožňují,¹⁷ popř. obava ze zneužití situace, kdy trusty (svěřenské fondy) nejsou právní úpravou výslovně pokryty (ani zakázány).¹⁸ Ovšem samotné zavedení netradičního, cizího institutu do právní úpravy nestačí pro jeho fungování, nýbrž je třeba, aby si jej nejprve praxe osvojila (včetně

ustálení judikatury soudů, postupů úřadů, bank, atd.).¹⁹

To se týká i České republiky, do jejíhož právního řádu byl svěřenský fond zaveden teprve nedávno, konkrétně k 1. 1. 2014, účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „o. z.“). Ačkoliv z historického hlediska nejde o úplnou novinku, neboť podobný institut fungoval na našem území již od středověku v podobě nedílu, později jako české svěřenství a následně jako rodinný fideikomis,²⁰ na rozdíl od dnešního svěřenského fondu se tehdy jednalo pouze o institut dědického práva sloužící k uchování rodového majetku, který vždy zdědil jen jeden člen rodiny ve stanovené rodové posloupnosti. V souvislosti se zrušením šlechtictví po vzniku Československa v roce 1918 se tehdejší politikům rodinný fideikomis jevil jako reziduum privilegií šlechtického stavu, navíc bránil realizaci pozemkové reformy, a proto byl v roce 1924 bez náhrady zrušen.²¹

Svěřenský fond podle o. z.

Podle české právní úpravy je svěřenský fond z definičního hlediska entitou bez právní subjektivity,²² představující autonomní majetek bez vlastníka vyčleněný zakladatelem k naplňování konkrétního účelu a spravovaný svěřenským správcem podle instrukcí vtělených zakladatelem do zakladatelského právního jednání, resp. do zvláštního statutu.²³ Svěřenský správce sice

Samotné zavedení netradičního, cizího institutu do právní úpravy nestačí pro jeho fungování, nýbrž je třeba, aby si jej nejprve praxe osvojila.

6) Viz Eppinger, Aleš: Svěřenský fond jako nástroj pro investování, 19. 3. 2015, HN.IHNED.CZ.

7) Viz Eppinger, Aleš; Kolářová, Anna: Příležitost, jejíž potenciál ukáže až praxe: Trusty v českém pojetí, Právní rádce, č. 9-2013. K různorodosti účelů srov. např. Januš, Jan; Klesla, Jan: Trusty mají v angloamerické kultuře staletou tradici, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

8) Viz Januš, Jan; Klesla, Jan: Trusty mají v angloamerické kultuře staletou tradici, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

9) Viz Čekal, Daniel: Trusty mohou být zcela novým průmyslovým odvětvím, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ. Srov. Januš, Jan; Klesla, Jan: Unikát v českém právu otevírá velké možnosti, ale i rizika, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

10) Viz Mikoláš, Alexander: Svěřenské fondy poprvé v českém právu. O co přesně půjde a koho to může zajímat?, 28.5.2013, Patria.cz.

11) Srov. např. Januš, Jan; Klesla, Jan: Trusty mají v angloamerické kultuře staletou tradici, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

12) Viz Mikoláš, Alexander: Svěřenské fondy poprvé v českém právu. O co přesně půjde a koho to může zajímat?, 28.5.2013, Patria.cz.

13) Viz Koci, Miloš: Institut svěřenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fondu-v-noz>.

14) Zdroj: Functioning of Trust (international conference), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 15. – 16. 5. 2015.

15) Viz Mikoláš, Alexander: Svěřenské fondy poprvé v českém právu. O co přesně půjde a koho to může zajímat?, 28.5.2013, Patria.cz.

16) Viz Čeladník, F.: Svěřenský fond jako výsledek českého pokusu o právní transplantaci trustu: Zklamání jako dítě očekávání? Vybraná zákonná ustanovení z pohledu zahraničního právníka, www.epravo.cz, 3. 2. 2014.

17) Viz Koci, Miloš: Institut svěřenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fondu-v-noz>.

18) Zdroj: Functioning of Trust (international conference), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 15. – 16. 5. 2015. K dalším obavám srov. např. Klesla, Jan: Takový pěkný experiment, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

19) Viz Januš, Jan; Klesla, Jan: Trusty mají v angloamerické kultuře staletou tradici, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

20) Viz Bednaříková, B.: Svěřenské fondy: Institut pro uchování a převody rodinného majetku, Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012., str. 30 – 32 a 85.

21) Viz Pauknerová, M.; Rozehnalová, N.; Zavadilová, M. a kol.: Zákon o mezinárodním právu soukromém – Komentář, Wolters Kluwer, Praha, 2013, k § 73 odst. 4. Viz také Januš, Jan; Klesla, Jan: Trusty mají v angloamerické kultuře staletou tradici, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ. Srov. Klesla, Jan: Takový pěkný experiment, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

22) Svěřenský fond není právníckou osobou, vůbec totiž nemá právní osobnost, dokonce ani sídlo. Přesto je však svěřenský fond daňovým subjektem a v daňovém řízení se na něj hledí jako na právníckou osobu.

23) Viz Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek III. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, k § 1448.

není vlastníkem majetku ve svěrenském fondu, ale náleží mu jeho plná správa a zapisuje se do veřejného seznamu nebo do jiné evidence jako vlastník majetku ve svěrenském fondu.²⁴

Vlastnictví bez vlastníka

Podle české právní úpravy se tak majetek po vyčlenění do svěrenského fondu stává majetkem bez vlastníka, neboť svěrenský fond jej nabýt nemůže, když vůbec není osobou, a zákon výslovně stanoví, že vyčleněním majetku do svěrenského fondu nenabývá vlastnictví ani svěrenský správce, ani obmyšlený či jiná osoba.²⁵ Konstrukce „vlastnictví nikoho“ (tzn. autonomního majetku bez vlastníka, bez konkrétní osoby, která by jej vlastnila) je poněkud zvláštní,²⁶ navíc může vzbuzovat i řadu otázek (např. do jaké míry se uplatní ustanovení o převodu vlastnického práva),²⁷ ale představuje řešení, jímž se český zákonodárce vypořádal s problematikou oddělení vlastnictví. Zatímco angloamerický právní systém rozlišuje u vlastnictví k majetku v trustu mezi formálním vlastnictvím (tzv. „legal title“), které náleží správci, a ekonomickým vlastnictvím (tzv. „equitable title“), které náleží obmyšlenému, přičemž každé z nich lze přiznat odlišné osobě, kontinentální právní systém zná pouze jediné a univerzální vlastnictví, které mohou osoby nabývat a pozbývat jen celé a najednou, přičemž jakýkoliv ekvivalent ekonomického vlastnictví k majetku by v zásadě představoval toliko obligaci.²⁸

Přestože koncepce trustu je v kontinentálním právním systému těžko uchopitelná, i v kontinentál-

ní právní doktríně lze vysledovat myšlenky, které by mohly posloužit jako mosty pro sblížení s angloamerickým právním světem.²⁹ Uvést lze mj. pojetí právnických osob jako pouhého účelového sdružení majetku bez právní osobnosti a bez vlastní vůle, které zastával v 19. stol. profesor Alois von Brinz, v neposlední řadě i pozměněný francouzský koncept „*patrimoine*“, jak jej chápal profesor Pierre Lepaulle, tedy soubor jmění vyčleněný pro specifický účel a nezávislý na určité osobě, což odpovídá původnímu pojetí Quebeckého trustu,³⁰ později však modifikovaného judikaturou, která přiznala svěrenskému správci „*sui generis*“ formu vlastnictví majetku ve svěrenském fondu. Touto filozofií se však český zákonodárce neinspiroval,³² byť mu Quebecká právní úprava trustů jinak sloužila jako inspirační zdroj a být by takový přístup více odpovídal i pojetí trustu vymezenému v Úmluvě o právu rozhodném pro trusty a jejich uznání.³³

Nutno dodat, že české právo se již delší dobu celkem běžně vypořádává s podobnými situacemi (kdy ve skutečnosti třetí osoba nikoliv pro vlastní prospěch spravuje majetek, který původní vlastník pozbyl, ale nikdo další dosud nenabyl), byť jde vždy jen o přechodná provizoria, lze uvést např. splacený vklad společníků před vznikem obchodní společnosti, nebo ležící pozůstalost.³⁴

Ochrana majetku ve svěrenském fondu a osob z něj oprávněných vs. ochrana věřitelů

Základní myšlenkou, na které svěrenský fond stojí, je oddělení

(separace) vlastnictví, kdy zakladatel oddělí ze svého vlastního majetku určitou část, kterou vyčlení do svěrenského fondu, a určí, jakým způsobem má být svěrenský fond spravován. Majetek, který je takto oddělen, je mj. chráněn před případnými (negativními) dopady spjatými s ostatním majetkem zakladatele a naopak tento je chráněn před případnými (negativními) dopady majetku vyčleněného do svěrenského fondu.³⁵ Po uplynutí příslušných lhůt stanovených na ochranu zakladatelových věřitelů majetek ve svěrenském fondu v zásadě nelze postihnout v rámci exekučního či insolvenčního řízení. Zde je otázkou, zda či za jakých podmínek lze postihnout majetek, pokud zakladatel sám sebe stanovil obmyšleným, aby se vyhnul budoucím nárokům svých věřitelů.³⁶ Nárok na konkrétní plnění, který vznikne obmyšlenému v době trvání svěrenského fondu, však již postižitelný je. Věřitelé se mohou bránit i proti samotnému vyčlenění majetku do svěrenského fondu, bylo-li činěno s úmyslem zkrátit jejich vymahatelné pohledávky, zejména dovoláním se neplatnosti či relativní neúčinnosti takových úkonů.³⁷ Ovšem věřitel se může domáhat relativní neúčinnosti jen v případě, že druhé straně byl znám, nebo musel být znám dlužníkům úmysl zkrátit věřitele, navíc jen ve vztahu k jednáním učiněným v posledních pěti letech a v určitých případech pouze v posledních dvou letech.³⁸

Vedle uvedeného jsou věřitelé chráněni také trestněprávními předpisy, popř. legislativou na ochranu před praním špinavých peněz.³⁹

Je otázkou, zda či za jakých podmínek lze postihnout majetek, pokud zakladatel sám sebe stanovil obmyšleným, aby se vyhnul budoucím nárokům svých věřitelů.

24) Viz § 1456 o. z.

25) Viz Servus, Stanislav; Jurka, Robert: Jak právně a daňově přistupovat ke svěrenskému fondu, 17. 1. 2014, pravniradce.ihned.cz.

26) Kriticky viz Čeladník, F.: Svěrenský fond jako výsledek českého pokusu o právní transplantaci trustu: Zklamání jako dítě očekávání?

Vybraná zákonná ustanovení z pohledu zahraničního právníka, www.epravo.cz, 3. 2. 2014.

27) Viz Servus, Stanislav; Jurka, Robert: Jak právně a daňově přistupovat ke svěrenskému fondu, 17. 1. 2014, pravniradce.ihned.cz.

28) Viz Mikoláš, Alexander: Strange beasts abroad: Transplantation of the Quebecois trust to Czech law, 28.5.2013, Patria.cz.

29) Zdroj: Functioning of Trust (international conference), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 15. – 16. 5. 2015

30) Viz Mikoláš, Alexander: Strange beasts abroad: Transplantation of the Quebecois trust to Czech law, 28.5.2013, Patria.cz.

31) Srov. věc Royal Trust Co. v Tucker [1982], kde Nejvyšší soud Kanady osobě trustee přiznal *sui generis* formu vlastnictví majetku v trustu, neboť ji shledal pro účely trustu aplikovatelnou, byť neslučitelnou s civil law.

32) Kriticky viz Čeladník, F.: Svěrenský fond jako výsledek českého pokusu o právní transplantaci trustu: Zklamání jako dítě očekávání?

Vybraná zákonná ustanovení z pohledu zahraničního právníka, www.epravo.cz, 3. 2. 2014.

33) The Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition, platná od 1. 1. 1992.

34) Viz Mikoláš, Alexander: Svěrenské fondy poprvé v českém právu. O co přesně půjde a koho to může zajímat?, 28.5.2013, Patria.cz.

35) Zdroj: Functioning of Trust from a Comparative Perspective (workshop), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 7. 11. 2014.

36) Viz Eppinger, Aleš; Kolářová, Anna: Příležitost, jejíž potenciál ukáže až praxe: Trusty v českém pojetí, Právní rádce, č. 9-2013.

37) Viz Mimrová, T.: Svěrenský fond jako efektivní nástroj ochrany majetku před věřiteli, 12. 12. 2014, *Obchodněprávní revue*, 2014, č. 3, s. 68.

38) Viz § 590 o. z. a Svárovská, Helena: Svěrenské fondy neslouží ke schování majetku, 3. 12. 2014, HN.IHNED.CZ.

39) Viz Eppinger, Aleš: Svěrenský fond jako nástroj pro investování, 19. 3. 2015, HN.IHNED.CZ.

► Věřitelé mohou mít rovněž nárok na náhradu škody. Zakladatelův věřitel se může domáhat náhrady škody vůči zakladateli, svěrenskému správci nebo obmyšlenému, účastní-li se tito činů sledujících úmyslné poškození jeho práv, přičemž mu odpovídají solidárně. Jejich solidární odpovědnost se uplatní i v případě úmyslného poškození svěrenského fondu.⁴⁰ Ovšem poškození svých práv musí prokazovat sám zakladatelův věřitel.⁴¹

Co se týče ochrany zakladatele či osob oprávněných z majetku ve svěrenském fondu, tak ta je o poznání slabší. Tyto osoby totiž nemají žádná věcná práva k takovému majetku. Proto ani v případě neoprávněného převodu majetku na třetí osobu nemají věcnoprávní nárok na vrácení věci do svěrenského fondu, tzn. požadovat vůči třetí osobě, aby se obnovil předešlý stav a svěrenský fond tak mohl nadále plnit svůj účel. Česká právní úprava nepřevzala mechanismus užívaný někdy u trustů, kdy ze zákona nebo z rozhodnutí soudu v podobných případech přechází na třetí osobu úloha svěrenského správce a oprávněná osoba pak má vůči ní možnost uplatnit své nároky.⁴² Zakladateli či oprávněným osobám tak v případě neoprávněného převodu majetku svědčí pouze závazkověprávní postih vůči správci svěrenského fondu, včetně případného nároku na náhradu škody. Vůči třetím osobám lze uvažovat o domáhání se vydání bezdůvodného obohacení v podobě požitků, které by jinak ze svěrenského fondu oprávněným náležely, avšak šance na uspokojení závisí na tom, zda takové požitky budou nadále existovat.⁴³ Zakladatel či oprávněná osoba sice

mohou vznést námitku neplatnosti právního jednání správce, kterým poškozuje svěrenský fond, ale zákon přiznává silnější ochranu právu třetí osoby, když stanoví, že neplatnost nesmí vést k její újmě, pokud nabyla právo v dobré víře, k čemuž navíc v případě věci nezapsané ve veřejném seznamu v zásadě postačí úplatný převod, zpravidla bez ohledu na to, zda cena byla přiměřená.⁴⁴

Vznik, trvání a zánik svěrenského fondu

Svěrenský fond může být zřízen na dobu určitou či neurčitou,⁴⁵ a nejen bezúplatně, ale i úplatně, tedy za určité protiplnění ze strany obmyšleného. Svěrenský fond lze zřídit smlouvou nebo pořízením pro případ smrti.⁴⁶ Pro vznik svěrenského fondu nepostačí pouhé vyčlenění majetku z vlastnictví zakladatele, nýbrž k jeho vzniku dojde až přijetím pověření ke správě svěrenského fondu svěrenským správcem, byl-li fond založen smlouvou, resp. smrtí zůstavitele, byl-li fond založen pořízením pro případ smrti.⁴⁷ Okamžik vzniku svěrenského fondu je tedy rozdílný v závislosti na zřízení smlouvou nebo pořízením pro případ smrti, avšak po té již právní úprava mezi těmito typy nerozlišuje.⁴⁸

Vznikem svěrenského fondu zaniká vlastnické právo zakladatele k vyčleněnému majetku. Zakladatel však může mít nad majetkem nadále určitou kontrolu a dokonce může ve statutu určit obmyšleným sám sebe a získat tak za daných podmínek svůj bývalý majetek zpět.⁴⁹

Svěrenský fond musí mít svůj statut, ve formě notářského zápisu, v němž je třeba uvést označení svě-

renského fondu, údaj o době trvání svěrenského fondu, účel, k jakému je zřízen, a označení vyčleňovaného majetku (to však zřejmě nebude aktualizováno). Dalšími náležitostmi statutu jsou podmínky pro plnění ze svěrenského fondu, a má-li být ze svěrenského fondu plněno určité osobě jako obmyšlenému, tak i určení této osoby, nebo způsobu, jak bude obmyšlený určen.⁵⁰ Pro absenci výslovné právní úpravy není jisté, jaké jsou důsledky nedodržení obligatorních náležitostí statutu (vyjma požadavku na určení doby trvání).⁵¹

Ačkoliv zřízení svěrenského fondu je z technického pohledu dosti jednoduché, v praxi vyžaduje proces založení svěrenského fondu mnohem delší dobu, a to pro správné nastavení svěrenského fondu a jeho fungování, včetně struktury řízení majetku, což zpravidla trvá řádově měsíce.⁵²

Po vzniku svěrenského fondu, kdy vzniká oddělené a nezávislé vlastnictví vyčleněného majetku a svěrenský správce je povinen se ujmout tohoto majetku a jeho správy, vykonává svěrenský správce vlastním jménem na účet fondu vlastnická práva k majetku ve svěrenském fondu. Přesto tento majetek není jeho vlastnictvím, ani vlastnictvím zakladatele, obmyšleného či jiné osoby.⁵³ Zdá se tedy, že zmíněný výkon vlastnických práv správcem je jediným, co majetek odlišuje od věci ničí a chrání jej před vydržením.⁵⁴

Svěrenský správce spravuje svěrenský fond s péčí řádného hospodáře a v souladu se statutem, případně též vyplácí plnění či vydává majetek obmyšlenému, popř. jiné oprávněné osobě.⁵⁵

Pro absenci výslovné právní úpravy není jisté, jaké jsou důsledky nedodržení obligatorních náležitostí statutu.

40) Viz § 1467 o. z.

41) Viz Eppinger, Aleš; Kolářová, Anna: Příležitost, jejíž potenciál ukáže až praxe: Trusty v českém pojetí, Právní rádce, č. 9-2013.

42) Viz Čeladník, F.: Svěrenský fond jako výsledek českého pokusu o právní transplantaci trustu: Zklamání jako dítě očekávání? Vybraná zákonná ustanovení z pohledu zahraničního právníka, www.epravo.cz, 3. 2. 2014.

43) Viz tamtéž.

44) Viz § 1466 o. z. K nabytí v dobré víře viz § 1111 o. z. a § 1109 písm. c) o. z.

45) Trvání svěrenského fondu založeného k soukromým účelům je zákonem časově omezeno, viz § 1460 o. z.

46) Viz § 1448 odst. 1 občanského zákoníku. Možnost zřízení svěrenského fondu ze zákona je pro absenci výslovné zákonné právní úpravy sporná, nicméně důvodová zpráva tento způsob nevylučuje.

47) Viz § 1451 o. z.

48) Viz Mikoláš, Alexander: Strange beasts abroad: Transplantation of the Quebecois trust to Czech law, 28.5.2013, Patria.cz.

49) Srov. Mimrová, T.: Svěrenský fond jako efektivní nástroj ochrany majetku před věřiteli, 12. 12. 2014, Obchodněprávní revue, 2014, č. 3, s. 68.

50) Viz § 1452 o. z.

51) Viz Mikoláš, Alexander: Strange beasts abroad: Transplantation of the Quebecois trust to Czech law, 28.5.2013, Patria.cz.

52) Viz Čekal, Daniel: Trusty mohou být zcela novým průmyslovým odvětvím, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

53) Viz § 1448 o. z.

54) Viz Mikoláš, Alexander: Strange beasts abroad: Transplantation of the Quebecois trust to Czech law, 28.5.2013, Patria.cz.

55) Viz zejm. § 1456 o. z. Viz také např. § 1472 o. z.

Je ovšem třeba si uvědomit, že s majetkem ve svěřenském fondu nelze operativně nakládat.

Svěřenský fond zaniká v důsledku dosažení účelu, pro který byl svěřenský fond zřízen, uplynutí doby, na kterou byl zřízen, soudního rozhodnutí⁵⁶ (srov. § 1469 o. z., kdy soud může též změnit účel či statut) nebo vzdání se práva na plnění ze svěřenského fondu zřízeného k soukromým účelům všemi obmyšlenými. Pokud majetek zaniklého fondu nepřipadne nikomu (ani zakladateli), propadne státu.⁵⁷

Účel svěřenského fondu

Svěřenský fond může být zřízen k veřejně prospěšnému účelu, nebo k soukromému účelu, přičemž účel musí být společný pro veškerý vyčleňovaný majetek.⁵⁸ Jinak si však zakladatel může zvolit konkrétní účel celkem volně. Svěřenský fond může sloužit k nejrůznějším veřejně prospěšným nebo soukromým účelům. Zakladatel tak má v podobě svěřenského fondu k dispozici významný instrument k úpravě správy, uchování a převodů svého majetku, včetně zajištění jeho celistvosti při přechodu na následující generace. Je ovšem třeba si uvědomit, že s majetkem ve svěřenském fondu nelze operativně nakládat. Svěřenský fond je proto vhodný spíše pro správu majetku, který má být držen dlouhodobě. Při zvažování výhod a nevýhod svěřenského fondu (např. míra anonymity, evidence, zdanění, aj.) je klíčové mít na paměti rovněž hledisko stability právní

úpravy, resp. předvídatelnosti jejích změn. Ve statutu je proto rozumné zakotvit taková pravidla, aby bylo možné v reakci na uvedená rizika majetek přesunout jinam.⁵⁹

Svěřenský fond je možné koncipovat nejen tak, že plnění bude vypláceno přímo z majetku vyčleněného do svěřenského fondu, ale i tak, že budou vypláceny výnosy z tohoto majetku. Tato plnění, resp. výplaty pak mohou sloužit buď k financování veřejně prospěšných aktivit, nebo naopak soukromých aktivit. Svěřenský fond zřízený k soukromému účelu může sloužit k prospěchu určité osoby nebo na její památku, lze jej zřídit i za účelem investování pro dosažení zisku k rozdělení mezi zakladatele, zaměstnance, společníky či jiné osoby. Dosahování zisku nebo provozování závodu nemůže být hlavním účelem veřejně prospěšného svěřenského fondu, nýbrž toliko svěřenského fondu zřízeného k soukromému účelu.⁶⁰ Daňově zvýhodněno to však zatím není.

Zdanění svěřenského fondu

Svěřenskému fondu v ČR ubírá na atraktivnosti⁶¹ to, že neumožňuje efektivně snižovat daňové zatížení, což bývá jednou z výhod obdobných zahraničních institutů (zejména „charitable trustů“ v angloamerickém právním systému).⁶² Případně nízké zdanění dosaženého zisku i výplaty obmyšlenému by jistě posílilo zájem o využívání tohoto in-

stitutu. Stávající právní úprava v ČR však stanoví v případě svěřenských fondů v zásadě obdobný daňový režim jako u obchodních korporací. Svěřenské fondy tak v ČR nelze používat jako nástroj efektivní daňové optimalizace.⁶³

Ačkoliv svěřenský fond není právnickou osobou, paradoxně podléhá dani z příjmů právnických osob, a to v zásadě obdobným daňovým režimu jako běžný poplatník daně z příjmu právnických osob. Svěřenský fond je nejen poplatníkem daně z příjmů právnických osob, ale i poplatníkem daně z nabytí nemovitých věcí i daně z nemovitých věcí a při splnění stanovených podmínek je i plátcem DPH.⁶⁴ Majetek vyčleněný do svěřenského fondu je možné daňově odpisovat.⁶⁵ Daňová uznatelnost nákladů u svěřenského fondu je obdobná jako v případě právnických osob.⁶⁶

Z daňového hlediska tak lze na svěřenský fond nahlížet jako na kteroukoliv jinou právnickou osobu. Aplikovatelné jsou na něj i požadavky na vedení účetnictví, přičemž může podléhat i auditu.⁶⁷

Osobou, která plní povinnosti stanovené svěřenskému fondu coby daňovému subjektu, je svěřenský správce.⁶⁸ Svěřenské fondy mají registrační povinnost podle ust. § 125 a násl. zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů, a podle příslušných ustanovení jednotlivých daňových zákonů. Registrační řízení ▶

56) Včetně případného rozhodnutí o tom, že majetek svěřenského fondu zřízeného za veřejně prospěšným účelem, bude z důvodu, že tento účel nelze naplnit, převeden do jiného svěřenského fondu nebo do vlastnictví právnické osoby sledující dosažení účelu podobného původnímu účelu svěřenského fondu. Srov. § 1473 o. z.

57) Viz § 1471 a násl. o. z. Viz také Januš, Jan; Klesla, Jan: Unikát v českém právu otevírá velké možnosti, ale i rizika, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

58) Viz Dvořák, Jan; Fiala, Josef; Švestka, Jiří a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a. s., Praha, 2014, k § 1448.

59) Viz Drchal, Václav: Čí je to majetek? Ničí, Euro č. 9/2014. Viz také Moniová, Eva: Svěřenský fond otevírá novou cestu, jak ukrýt majetek, 3. 3. 2014, MF DNES Byznys speciál.

60) Viz § 1449 o. z.

61) Viz Matzner, Jiří: Kam se letos posunou svěřenské fondy, 16. 1. 2015, pravnicka.ihned.cz. Srov. Čeladník, F.: Svěřenský fond jako výsledek českého pokusu o právní transplantaci trustu: Zklamání jako dítě očekávání? Vybraná zákonná ustanovení z pohledu zahraničního právníka, www.epravo.cz, 3. 2. 2014.

62) Srov. Bednaříková, B. Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 167–168.

63) Srov. Jurka, Robert: Šance pro rodinné firmy, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

64) Podle ust. § 17 odst. 1 písm. f) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o daních z příjmů“), je svěřenský fond poplatníkem daně z příjmů právnických osob. Podle § 1 a § 3 zákonného opatření senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí, je svěřenský fond poplatníkem daně z nabytí nemovitých věcí. Podle ust. § 4b odst. 2 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů, se pro účely DPH na svěřenský fond hledí jako na právnickou osobu. Podle ust. § 3 odst. 2 písm. b) a § 8 odst. 2 písm. b) zákona č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí, ve znění pozdějších předpisů, je svěřenský fond poplatníkem daně z pozemků a daně ze staveb.

65) Viz § 30 odst. 10 písm. b) zákona o daních z příjmů. Srov. § 25 až § 27 cit. zákona.

66) Viz § 24 zákona o daních z příjmů. Viz též Dvořák, Jan; Fiala, Josef; Švestka, Jiří a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a. s., Praha, 2014, k § 1448, bod 36.

67) Viz Servus, Stanislav; Jurka, Robert: Jak právně a daňově přistupovat ke svěřenskému fondu, 17. 1. 2014, pravnicka.ihned.cz. Viz Januš, Jan; Klesla, Jan: Unikát v českém právu otevírá velké možnosti, ale i rizika, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

68) Viz § 20 odst. 3 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů.

► probíhá stejným způsobem jako u jiných daňových subjektů – tedy svěřenský správce je povinen v zákonem stanovených případech podat přihlášku k registraci pro právnické osoby, jejíž nedílnou součástí jsou kopie statutu svěřenského fondu a dokladu o datu vzniku svěřenského fondu a další doklady prokazující údaje uvedené v přihlášce k registraci (originály dokladů je nutno předložit správci daně k nahlédnutí). Při registraci je nutno uvést také údaje týkající se svěřenského správce (je-li správců více, pak údaje všech svěřenských správců).⁶⁹

Z hlediska zdanění svěřenského fondu lze rozlišovat zejména tyto situace:

◆ **Vyčlenění majetku do svěřenského fondu** – není zdaněno daní z příjmů. Úplatné vyčlenění (tuzemské) nemovité věci však podléhá dani z nabytí nemovitých věcí ve výši 4 %.⁷⁰

◆ **Držba majetku svěřenským fondem** – nepodléhá dani. Výjimkou jsou nemovité věci, které podléhají dani z nemovitostí a motorová vozidla podléhající silniční dani.

◆ **Zisk svěřenského fondu** – zpravidla tvoří vše, co vzniklo v rámci a v důsledku činnosti svěřenského fondu. V zásadě podléhá standardnímu korporátnímu zdanění, tzn., že daň z příjmů se stanoví ze základu daně zjištěného z výsledku hospodaření upraveného podle běžných pravidel a aplikuje se běžná 19% sazba daně z příjmů právnických osob. Odchylná pravidla se uplatní v případě, že svěřenský fond je

Z daňového hlediska tak lze na svěřenský fond nahlížet jako na kteroukoliv jinou právnickou osobu.

zároveň investičním fondem podle § 148 a násl. zákona č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, ve znění pozdějších předpisů, a naplní definici základního fondu. Potom totiž podléhá zdanění v sazbě 5 %. Oproti obchodní korporaci může mít svěřenský fond status veřejně prospěšného poplatníka, a jako takový by při splnění stanovených podmínek sice požíval určité daňové výhody, ale vedle toho by na něj dopadala i určitá znevýhodnění (např. nevykáže-li v rámci hlavní činnosti zdaniitelný zisk, nemůže na svou činnost uplatnit výdaje jako daňové, a není mu tak umožněno si o případnou ztrátu, byť v ní ve skutečnosti je, snížit daňový základ v následujících letech).⁷¹ Nevýhodou svěřenského fondu oproti obchodním korporacím dle současné právní úpravy zatím zůstává i to, že nelze plně využít osvobození od daně v systému mateřských a dceřiných společností (např. osvobození příjmů z přijatých dividend, z prodeje podílů v dceřiné společnosti), což je nevýhodné v případě vyplácení podílů na zisku.⁷²

◆ **Výplata ze svěřenského fondu obmyšlenému** – podléhá dani z příjmů, přičemž míra zdanění závisí na osobě obmyšleného a povaze vypláceného plnění. Z hlediska zdanění výplat ze svěřenského fondu je nezbytné rozlišovat výplatu zisku (tzn. prostředků majících původ v zisku svěřenského fondu) a výplatu majetku (tzn. prostředků, které byly do svěřenského fondu vyčleněny či zvýšily jeho majetek), přičemž pro účely daní z příjmů platí, že nejdříve se vyplácí vždy veškerý

zisk svěřenského fondu, až poté lze vyplácet majetkovou podstatu svěřenského fondu.⁷³

Zdanění výplaty ze zisku, resp. z majetkové podstaty svěřenského fondu

U obmyšleného – právnické osoby je zdaněna 19% daní (jako součást jejího obecného základu daně). U obmyšleného – fyzické osoby je zdaněna 15% srážkovou daní (jako příjem z kapitálového majetku, tedy v zásadě stejně jako podíly na zisku z obchodní korporace, v případě výplaty ze zisku, nebo jako ostatní příjmy, v případě výplaty z majetkové podstaty).⁷⁴ Pokud je však obmyšleným daňový nerezident (tj. rezident mimo ČR), pak příjmy ze svěřenského fondu (nejsou-li osvobozeny) podléhají srážkové dani odváděné plátcem až ve výši 35 %, ledaže je tato sazba snížena aplikovatelnou mezinárodní smlouvou (zejm. o zaizení dvojího zdanění).⁷⁵

Jelikož zdaňován je jak zisk ze zhodnocení majetku svěřenského fondu, tak výplata tohoto zisku (po zdanění na úrovni svěřenského fondu) obmyšlenému, dochází k ekonomickému dvojímu zdanění.⁷⁶

Osvobození u zdanění výplaty z majetkové podstaty svěřenského fondu

Osvobozeny od daně⁷⁷ jsou bezúplatné příjmy obmyšleného-fyzické či právnické osoby z majetku svěřenského fondu vyčleněného pořízením pro případ smrti,⁷⁸ popř. příjmy obmyšleného-fyzické osoby spočívající ve výplatě z majetku vyčleněného do svěřenského fondu samotným obmyšleným, jeho příbuzným či osobou blízkou obmyšlenému.⁷⁹

69) Viz Informace k registraci svěřenských fondů, Generální finanční ředitelství, č.j.: 22438/14/7001-41000-010450, dostupné na webu:

http://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/d-sprava-dani-a-poplatku/Informace_k_registraci_sverenskych_fondu.PDF.

70) Vyčlenění majetku do svěřenského fondu je posuzováno pro účely daní z příjmů obdobně jako vklady do základního kapitálu obchodní korporace, které rovněž nejsou předmětem daní z příjmů. Nepeněžitý vklad nemovité věci do základního kapitálu obchodní korporace však podléhá dani z nabytí nemovitých věcí.

71) Srov. Marková, H.: Daňové povinnosti veřejně prospěšných poplatníků, 18. 3. 2014, Všechno, časopis českých právníků, <http://casopis.vse-hrd.cz/2014/03/danove-povinnosti-verejne-prospesnych-poplatniku>.

72) Viz Jurka, Robert: Šance pro rodinné firmy, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ. Viz také Servus, Stanislav; Jurka, Robert: Jak právně a daňově přistupovat ke svěřenskému fondu, 17. 1. 2014, pravniradce.ihned.cz.

73) Viz § 21c odst. 1 zákona o daních z příjmů. Jedná se o nevyvratitelnou právní domněnku.

74) A to dle § 8 odst. 1 písm. i) a § 36 odst. 2 písm. a), nebo dle § 10 odst. 1 písm. m) zákona o daních z příjmů.

75) Jelikož svěřenský fond je v ČR považován pro účely zdanění za právnickou osobu, zřejmě se na něj vztahují též mezinárodní smlouvy regulující zdanění právnických osob Viz Štrichová, Iva: Zdanění svěřenských fondů a jejich praktické použití (diplomová práce), Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví, 2014, http://www.vse.cz/vskp/40096_zdaneni_sverenskych_fondu_a%C2%A0jejich_prakticke_pouziti.

76) Viz Štrichová, Iva: Zdanění svěřenských fondů a jejich praktické použití (diplomová práce), Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta financí a účetnictví, 2014, http://www.vse.cz/vskp/40096_zdaneni_sverenskych_fondu_a%C2%A0jejich_prakticke_pouziti.

77) Viz Servus, Stanislav; Jurka, Robert: Jak právně a daňově přistupovat ke svěřenskému fondu, 17. 1. 2014, pravniradce.ihned.cz.

78) Viz § 4a písm. b) a § 19b odst. 2 písm. a) zákona o daních z příjmů. Jde o srovnatelnou úpravu zdanění jako v případě dědictví.

79) Avšak toliko za podmínek § 4a písm. m) zákona o daních z příjmů. Viz také § 10 odst. 3 písm. c) bodu 3 zákona o daních z příjmů. Jde o srovnatelnou úpravu jako u darování.

♦ **Výplata odměny⁸⁰ svěřenskému správci** – podléhá coby příjem svěřenského správce dani z příjmů fyzických osob, nebo dani z příjmů právnických osob, v závislosti na povaze správce.⁸¹

Anonymita vs. registrace

Svěřenský fond může být atraktivní vedle širokých možností svého využití také z toho důvodu, že skýtá určitou míru anonymity. Ta spočívá zejména v tom, že jméno zakladatele ani obmyšlených a zčásti i označení majetku není nikde uvedeno ani evidováno, vyjma statutu, který však není uveřejněn, naopak coby notářský zápis podléhá notářskému tajemství. Anonymitu sice poněkud oslabuje povinnost podávat daňová přiznání, ale evidence pro účely daní je nevěřejná.⁸² Anonymita může mít nejrůznější projevy, např. v podobě vyhnutí se vypořádávání majetku v dědickém řízení, ale i vyhnutí se závisti okolí.⁸³ Jedním

z příkladů je i situace, kdy zakladatel do svěřenského fondu svěří akcie, ať již v zaknihované či imobilizované podobě, přičemž se zároveň ve statutu označí za obmyšleného a čerpá tak akciové výnosy v anonymitě (podobně, jako donedávna v České republice fungovaly akcie na majitele), neboť jako vlastník akcií bude formálně veden svěřenský správce.⁸⁴ V praxi však může anonymita narážet, např. tehdy, jestliže je třeba pro výplatu benefitů ze svěřenského fondu otevřít bankovní účet, neboť v takovém případě banky vyžadují k tomuto účtu identifikovat zakladatele, správce a obmyšlené.⁸⁵ Nutno dodat, že anonymitu lze dosáhnout i jinak, např. skrze investiční fond či fond kvalifikovaných investorů.⁸⁶ Anonymizovat majetek lze také prostřednictvím družstva nebo smlouvy o tichém společenství.⁸⁷

Byť se dle současné právní úpravy svěřenský fond těší poměrně velké

míře anonymity, tento stav zřejmě v blízké budoucnosti dozná změn v důsledku převládající tendence k značnému posílení míry registrace. Legislativa EU usiluje o to, aby bylo nutné u všech právnických osob i svěřenských fondů vždy evidovat aktuální a pravdivé informace o tom, kdo je skutečným majitelem.⁸⁸ Argumentem pro podrobení svěřenských fondů větší míře registrace je údajně zajištění lepší vymahatelnosti daňových odvodů a prevence zneužívání svěřenských fondů k legalizaci výnosů z trestné činnosti.⁸⁹

Proti přílišné evidenci lze naopak argumentovat ochranou osobních údajů, resp. soukromí. Registrace svěřenských fondů naráží zejména v případě rodinných svěřenských fondů (tzv. *family trusts*) na princip ochrany privátní sféry (zakotvený v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv). Přijatelným kompromisem by proto mohla být (nevěřejná)

Svěřenský fond může být atraktivní vedle širokých možností svého využití také z toho důvodu, že skýtá určitou míru anonymity.

80) Podle § 1402 o. z. správci náleží obvyklá odměna podle povahy jeho služeb (pokud není ujednáno jinak).

81) Například je-li svěřenský správce fyzickou osobou a vykonává správu jako podnikání, bude zdaněn daní z příjmů fyzických osob v rámci příjmů ze samostatné činnosti. Srov. § 7 zákona o daních z příjmů.

82) Viz např. Drchal, Václav: Či je to majetek? Ničí, Euro č. 9/2014. Srov. Matzner, Jiří: Kam se letos posunou svěřenské fondy, 16. 1. 2015, pravniradce.ihned.cz.

83) Viz Moniová, Eva: Svěřenský fond otevírá novou cestu, jak ukrýt majetek, 3. 3. 2014, MF DNES Byznys speciál.

84) Viz Kocí, Miloš: Institut svěřenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fondu-v-noz>.

85) Viz Svárovská, Helena: Svěřenské fondy neslouží ke schování majetku, 3. 12. 2014, HN.IHNED.CZ.

86) Viz Hobza, Martin: Svěřenské fondy jako fondy investiční (SVOČ), Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014.

87) Viz Drchal, Václav: Či je to majetek? Ničí, Euro č. 9/2014.

88) Viz Matzner, Jiří: Kam se letos posunou svěřenské fondy, 16. 1. 2015, pravniradce.ihned.cz. Srov. Svárovská, Helena: Svěřenské fondy neslouží ke schování majetku, 3. 12. 2014, HN.IHNED.CZ.

89) Srov. např. Kocí, Miloš: Institut svěřenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fondu-v-noz>.

Právní rádce

V PROSINCOVÉM ČÍSLE NALEZNETE:

- **ROK MINISTRA PELIKÁNA:**
Nejdůležitější události a data
- **ANKETA:**
Právní výzvy roku 2016 pohledem redakční rady
- **ROZHOVOR:**
(Ne)obyčejná státní zástupkyně Věra Nováková
- **RECENZOVANÉ ODBORNÉ PŘÍSPĚVKY:**
Společné jednání statutárního orgánu a prokuristy.
Distribuce investičních nástrojů

NOVÉ ČÍSLO PŘÁVĚ V PRODEJI

Objednejte si aktuální vydání jednoduše přes SMS

1 výtisk jen za 171 Kč
Pošlete SMS ve tvaru
RADCE JMENO PRIJMENI
ULICE C.P. OBEC PSC
na číslo 902 11

Objednací SMS jsou zpoplatněny podle běžného tarifu mobilního operátora.
Cena SMS služby včetně doručení výtisku je 171 Kč vč. DPH.
Službu technicky zajišťuje ATS Praha.
Infolinka 296 363 199 v pracovní dny
8:00 – 17:00, www.platmobilem.cz.

► registrace toliko pro daňové účely, nebo požadavek na založení svěřenského fondu formou notářského zápisu, ale bez nutnosti registrace.⁹⁰ Tomu odpovídající pravidla již podle současné právní úpravy platí, když pro všechny svěřenské fondy je zavedena jak nutnost statutu ve formě notářského zápisu, tak povinná registrace pro daňové účely, do které mají přístup nejen orgány finanční správy podle daňových předpisů, ale i další orgány veřejné moci, jako policie, atd. Tudíž se zavádění další registrace jeví nadbytečným.⁹¹ Přesto navrhovaná novela, vypracovaná Ministerstvem spravedlnosti, by měla registraci svěřenských fondů dále posílit.

Třebaže tedy dosud platí registrace jen pro daňové účely, připravovaná novela, jejímž hlavním cílem je posílení evidence předcházet praní špinavých peněz a korupci, počítá se zavedením registrace svěřenských fondů jako takových, a to s konstitutivními účinky.

Svěřenský fond by tak vznikl až zápisem a zanikl až výmazem z příslušné evidence. Evidován by měl být nově i počet a způsob jednání svěřenských správců, což mají být nově zároveň obligatorní náležitosti statutu, a u svěřenských fondů založených k soukromému účelu i obmyšlení, jejichž registrace (zaváděná dle důvodové zprávy k novele výslovně za účelem odstranění jejich anonymity) bude dokonce podmínkou požívání výhod, které jim svěřenský fond nabízí. Evidovány mají být nově i údaje o zakladateli. Uvažuje se rovněž o tom, že stejně jako v případě obchodních společností a jejich zápisů do obchodního rejstříku, by zde byla povinnost reflektovat změny ve struktuře fon-

du i v rejstříku svěřenských fondů, přičemž její nedodržení by mělo být sankcionováno.⁹² Některé evidované údaje mají být za určitých podmínek nevěřejné.

Obligatorní zakotvení ve statutu a zavedení registrace počtu svěřenských správců a způsobu jejich jednání je ospravedlňováno v důvodové zprávě k navrhované novele tím, že bez takové registrace by v případě jednání svěřenského správce v rozporu s určeným způsobem jednání musela dostat přednost ochrana dobré víry třetích osob před ochranou vůle zakladatelů, kteří stanovili způsob jednání. Podle stávající právní úpravy, kdy je pro třetí osobu obtížné si relevantní způsob jednání na účet svěřenského fondu zjistit, by totiž případně statutem určený společný způsob jednání více svěřenských správců měl být chápán spíše jako vnitřní omezení, jehož porušení nemá vliv na závaznost učiněných právních jednání.⁹³

Novelou navrhované úpravy je kritiky nejvíce vytýkána její nekonceptnost, zejména ve vztahu k tomu, že registrace by měla mít nově konstitutivní charakter. To totiž vzbuzuje nejasnosti, zejména ohledně mezidobí mezi založením a registrací.⁹⁴ Dále lze mít za to, že svěřenský fond s konstitutivní registrací by již v podstatě vykazoval znaky právnické osoby, nadto by se příliš nelišil od nadačního fondu. Potřebnost a přínos takových změn v pojetí svěřenského fondu je minimálně diskutní.⁹⁵ Další otázky vyvolává evidence obmyšleného, dokonce podmiňující vznik jeho nároku, když obmyšlený ani nemusí být při zápisu do evidence svěřenských fondů znám, navíc není

zřejmé, kdy a proč vůbec by do ní měl být zapisován.⁹⁶

Uvedené však není jediným problémem, široce koncipovaná evidence je problematická rovněž z hlediska jen stěží prakticky realizovatelné verifikace správnosti evidovaných informací.⁹⁷

Dle přechodných ustanovení navrhované novely se výše uvedeným povinností nevyhnuou ani svěřenské fondy vzniklé před účinností novely. Tyto svěřenské fondy budou povinny zapsat příslušné údaje do evidence svěřenských fondů nejpozději do šesti měsíců pod hrozbou zániku správy svěřenského fondu, resp. účinků určení obmyšleného. Otázkou ovšem je, do jaké míry by se novela zavádějící povinnost registrace vztahovala na zahraniční fondy působící na území České republiky.⁹⁸

Svěřenské fondy zřízené v zahraničí

V zemích, které ratifikovaly Úmluvu o právu rozhodném pro trusty a jejich uznání,⁹⁹ lze zakládat trusty podle právních předpisů upravujících český svěřenský fond, třebaže Česká republika tuto Úmluvu neratifikovala.¹⁰⁰ Trust (svěřenský fond) zřízený v zahraničí se uznává i v oblasti českého práva (tzn., že se na něj pohlíží, jako kdyby byl zřízen podle českého práva, byť byl ve skutečnosti zřízen podle práva jiného), vykazuje-li základní znaky požadované pro něj českým právem.¹⁰¹ ♦

V dalším díle se autor zaměří zejména na to, jaký majetek lze vyčlenit do svěřenského fondu, kdo může být zakladatelem, svěřenským správcem či obmyšleným a jaká je jejich role.

Svěřenský fond s konstitutivní registrací by již v podstatě vykazoval znaky právnické osoby.

90) Zdroj: Functioning of Trust from a Comparative Perspective (workshop), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 7. II. 2014.

91) Zdroj: Functioning of Trust (international conference), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 15. – 16. 5. 2015

92) Viz Matzner, Jiří: Kam se letos posunou svěřenské fondy, 16. I. 2015, pravnickadce.ihned.cz.

93) Viz Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Svazek III. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, k § 1454.

94) Zdroj: Functioning of Trust from a Comparative Perspective (workshop), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 7. II. 2014.

95) Zdroj: Functioning of Trust (international conference), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 15. – 16. 5. 2015. Srov. zejm. § 397 o. z.

96) Viz Stanovisko České advokátní komory, ze dne 20. II. 2014, k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob, zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 111/2009 Sb. o základních registrech, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích).

97) Zdroj: Functioning of Trust from a Comparative Perspective (workshop), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 7. II. 2014.

98) Srov. § 73 odst. 4 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

99) The Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition, platná od 1. I. 1992.

100) Srov. Čeladník, E.: Svěřenský fond jako výsledek českého pokusu o právní transplantaci trustu: Zklamání jako dítě očekávání? Vybraná zákonná ustanovení z pohledu zahraničního právníka, www.epravo.cz, 3. 2. 2014.

101) Viz § 73 odst. 4 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.

Právní rádce

Jediný odborný měsíčník s právními informacemi pro management a podnikání

- nové právní úpravy
- výklady • analýzy
- praktické příklady • rozhovory

Speciální nabídka pro studenty:

**předplatné
se slevou**

49%

000004 E01

Objednávky a více informací na: **www.ihned.cz/konference**

e.conomia
obsah rozhoduje

**ZAKLADATEL SVĚŘENSKÉHO FONDU,
SVĚŘENSKÝ SPRÁVCE A OBMYŠLENÝ:**

Zakladatel svěřenského fondu, vyčlenitelný majetek, vztah k dědictví

SERIÁL

PRÁVO
A OBCHOD

Druhý díl seriálu Právnického rádce ke svěřenským fondům se věnuje otázkám, jaký majetek lze vyčlenit do svěřenského fondu a kdo může být zakladatelem svěřenského fondu. Vedle toho se také zabývá důležitými souvislostmi, zejména vztahem institutu svěřenského fondu k právní úpravě dědictví.

Svěřenský fond podle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „o. z.“), představuje autonomní majetek vyčleněný zakladatelem k naplňování konkrétního účelu a spravovaný svěřenským správcem podle statutu, zpravidla ve prospěch obmyšlených.¹

Majetek vyčlenitelný do svěřenského fondu

Majetkem vyčleňovaným do svěřenského fondu může být v zásadě jakákoliv věc ve smyslu § 489 o. z., tzn. vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí. Může se jednat o věci hmotné i nehmotné.

Vyčleněny tak mohou být i pohledávky, např. životní pojistka,² včetně pohledávek za zakladatelem svěřenského fondu, popř. práva zřízeného zakladatelem ve prospěch svěřenského fondu, např. emise cenných papírů či zřízení zajištění ve prospěch svěřenského fondu.³

1) Viz Dvořák, J., Fiala, J., Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1448.

2) Viz Čekal, Daniel: Trusty mohou být zcela novým průmyslovým odvětvím, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

3) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, k § 1448, s. 1188.

Do svěřenského fondu lze vyčlenit též obchodní závod.⁴

Vyčleněný majetek slouží k naplňování konkrétního účelu svěřenského fondu. Toho může být dosahováno zejména skrze poskytování určitých plnění obmyšlenému. Přitom je třeba poznamenat, že plnění, které má být obmyšlenému ze svěřenského fondu poskytnuto, může mít nejen povahu výplaty určité částky z majetkové podstaty nebo výnosu, ať už v době trvání správy svěřenského fondu, nebo až po jejím ukončení, ale např. i užívacího či požívacího práva k majetku ve svěřenském fondu. Práva na plnění ze svěřenského fondu mohou být různě podmíněna a časově diferencována. Uvedené bude zpravidla úzce spjato s konkrétním účelem svěřenského fondu.

Zakladatel si při vyčlenění majetku do svěřenského fondu může zároveň vyhradit určité právo k vyčleňovanému majetku, především právo na plody nebo užitky plynoucí z takového majetku po dobu jeho správy ve svěřenském fondu. Přitom zakladatel nemusí být nutně obmyšleným, může si totiž např. vyhradit věcné právo užívání.⁵

Zakladatel nemůže vyčlenit do svěřenského fondu své dluhy, neboť zákon předpokládá, že do svěřenského fondu lze vyčlenit pouze majetek.⁶ Přesto není vyloučeno, že v důsledku vyčlenění majetku přejdou na svěřenský fond závazky, např. určité závady váznoucí na věci nebo dluhy coby součást obchodního závodu.⁷ Navíc z povahy věci je zřejmé, že s majet-

Vyčleněn může být pouze takový majetek, který není vyloučen z právního obchodu. Vyčlenění majetku nesmí být ani jinak v rozporu se zákonem, např. s omezením dispozic v důsledku exekuce, insolvence.

kem vyčleňovaným do svěřenského fondu budou zpravidla spojeny i povinnosti, a tedy rovněž potenciální dluhy (např. náklady na údržbu nemovitě věci či náklady spojené s vymáháním pohledávek atd.).

Majetek, který tvoří svěřenský fond při jeho vzniku, musí být označen ve statutu svěřenského fondu. Ovšem jakékoliv pozdější změny, včetně jeho případného zvýšení, se již do statutu dle současné právní úpravy nepromítnou.⁸ Má-li být statut podkladem pro zápis do veřejných seznamů, musí obsahovat náležitosti vyžadované pro zápis změny vlastnického práva do takového seznamu.⁹

Vyčleněn může být pouze takový majetek, který není vyloučen z právního obchodu. Vyčlenění majetku nesmí být ani jinak v rozporu se zákonem, např. s omezením dispozic v důsledku exekuce, insolvence aj. Nemá-li omezení převodu určité věci jen obligační, nýbrž věcněprávní povahu, bude vyčlenění v rozporu s takovým omezením (zpravidla relativně) neplatné. Neplatnost má za následek, že daná věc se nestane součástí majetku ve svěřenském fondu. To by v případě neplatnosti vyčlenění veškerého zakladatelem vyčleňovaného majetku vedlo k tomu, že by svěřenský fond nevznikl.¹⁰ Bylo-li však vyčlenění majetku se zákonem souladné, pak v podstatě brání tomu, aby tento majetek byl exekučně či jinak zabaven. Uvedené je důsledkem oddělení formálního a ekonomického vlastnictví majetku ve svěřenském fondu, resp. toho, že majetek formálně nepatří nikomu.¹¹

Zakladatel a jeho právní nástupce

Zakladatel, nechce-li, aby po jeho smrti byl při zániku svěřenského fondu majetek vydán v případě absence obmyšlených státu, nýbrž sleduje-li upřednostnit své právní nástupce či jiné osoby před státem, musí tak výslovně stanovit ve statutu. Právní nástupce zakladatele (není-li obmyšleným) totiž automaticky není osobou oprávněnou k vydání majetku ze svěřenského fondu při jeho zániku.

Zakladatelem může být jakýkoliv svéprávný člověk či právnická osoba. Zakladatel má rozhodující úlohu předně ve fázi založení svěřenského fondu, neboť je to právě on, kdo vyčlení do svěřenského fondu majetek,¹² jakož i pro počáteční nastavení svěřenského fondu vymezením jeho účelu a zakotvením pravidel ve statutu.¹³ Tím však jeho role nekončí, ba naopak, zakladatel v zásadě má mj. dosti široká oprávnění co do vlivu na další fungování svěřenského fondu, zejména může jmenovat svěřenského správce či jej odvolat (bez jakéhokoliv důvodu) nebo sám jmenovat obmyšleného.¹⁴

Právní nástupce zakladatele zřejmě zpravidla nevstupuje do zakladatelových práv a povinností vůči svěřenskému fondu, patrně zpravidla ani nedědí majetek ve svěřenském fondu.¹⁵ Právní nástupce (není-li obmyšleným) zřejmě ani není osobou oprávněnou k vydání majetku ze svěřenského fondu při jeho zániku, na rozdíl od zakladatele

4) Viz Dvořák, J., Fiala, J., Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1448. Srov. § 1449 o. z.

5) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, s. 1194 – 1195.

6) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, k § 1448, s. 1188.

7) Viz § 1448 odst. 1 ve spojení s § 495 o. z.

8) Viz § 502 a § 1107 o. z. Viz též Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, s. 1188.

9) Viz § 1452 odst. 2 písm. b) o. z. Srov. § 1468 o. z. Uvedený stav by mohla změnit připravovaná novela o. z.

10) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, s. 1197.

11) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, s. 1188.

12) Viz Eppinger, Aleš: Svěřenský fond jako nástroj pro investování, 19. 3. 2015, HN.IHNED.CZ.

13) Zakladatelů může být i více. Vedle zakladatele může poskytnout majetek i třetí osoba. Zakladatelem však není pouhý přispěvatel ve smyslu § 1468 o. z., který zvýší majetek již vzniklého svěřenského fondu.

14) Viz § 1448 a násl. o. z.

15) Viz § 1455 odst. 1 a § 1457 odst. 1 o. z.

- le, kterému takové právo náleží tehdy, pokud se neuplatní vyvratitelná právní domněnka svědčící ve prospěch obmyšlených. Sice by bylo možné hypoteticky uvažovat, že zmíněné zakladatelovo právo přechází na právního nástupce, ale zákon nic takového výslovně nestanoví, navíc se zřejmě jedná o právo vázané výlučně na osobu zakladatele.¹⁶ Dispozitivní úprava o. z. v těchto případech dokonce upřednostňuje před dědici zakladatele stát.¹⁷

Jediným případem, kdy zákon výslovně předpokládá účast právního nástupce zakladatele, je povinnost soudu vyžádat si jeho stanovisko ke zrušení, resp. změně svěřenského fondu z důvodu, že dosažení účelu svěřenského fondu je nemožné nebo obtížné dosažitelné.¹⁸

Dalším případem účasti právního nástupce by mohla být situace, kdy by právní nástupce byl osobou mající právní zájem, a tudíž oprávněnou (aktivně legitimovanou) navrhopvat, aby soud jmenoval či odvolal svěřenského správce, uložil či zakázal určité jednání svěřenskému správci, popř. aby jej pověřil zahájením nebo vedením řízení v zájmu svěřenského fondu místo svěřenského správce. Procesní úprava zde sice není zcela konzistentní s hmotněprávní úpravou, když osoba mající právní zájem není uvedena v okruhu účastníků řízení ve věcech svěřenského fondu podle § 95 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů,¹⁹ přesto právní nástupce zakladatele, případně i jiná osoba (např. vyka-

SVĚŘENSKÝ FOND A DĚDICTVÍ

Současná právní úprava výslovně neřeší zřetelný konflikt mezi institutem dědického práva a svěřenského fondu, pročez je v právní doktríně sporné mj. právě to, zda a kdy je majetek vyčleněn do svěřenského fondu součástí pozůstalosti, a to zejména v případě svěřenského fondu zřizovaného pořízením pro případ smrti („*mortis causa*“). Oproti svěřenskému fondu mezi živými („*inter vivos*“), kde patrně lze mít za to, že právní úprava umožňuje majetek vyčleněním do svěřenského fondu zcela vyjmout z režimu dědického práva, a to i vůči nepominutelným dědicům, není v případě svěřen-

ského fondu „*mortis causa*“ jasné, zda a kdy se na něj aplikuje režim dědického práva. Tak např. zákon stanoví, že svěřenský fond zřizovaný pořízením pro případ smrti vzniká již okamžikem smrti zakladatele, ale není zřejmé, jaké důsledky má případné nepřijetí pověření k jeho správě svěřenským správcem. V souvislosti s tím vyvstávají další otázky, na které zatím neexistuje – i vzhledem k absenci praktických zkušeností s institutem svěřenského fondu v právním řádu ČR – jednoznačná odpověď. Lze tudíž doporučit, aby tyto v zájmu právní jistoty vyřešil explicitně zákonodárce „*de lege ferenda*“.

zující určitý vztah k budoucímu obmyšlenému apod.) patrně může být aktivně legitimována, prokáže-li svůj právní zájem.²⁰ Ovšem tento závěr není v právní doktríně přijímán jednomyslně.²¹

Vztah k dědictví

V souvislosti s právním nástupnictvím vyvstává otázka, jaký má majetek vyčleňovaný do svěřenského fondu vztah k dědictví, včetně

případných nároků nepominutelných dědiců.²² Zřetelný konflikt mezi institutem dědického práva a svěřenského fondu současná právní úprava výslovně neřeší. Přitom by na jednu stranu bylo možné zastávat názor, že přednost má dostat vůle zakladatele svěřenského fondu (resp. zůstavitele),²³ na druhou stranu, pokud by tato narážela na kogentní ustanovení dědického práva, mohla by být

16) Viz Svejkský, J.; Marek. R. a kol.: Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku: komentář [§ 1400-1474], vyd. 1., Praha, C.H. Beck, 2015, k § 1472.

17) Viz § 1472 o. z. Blíže viz Kocí, Miloš: Institut svěřenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fondu-v-noz>. Srov. Houfek, I.: Trusty v rekonstrukci soukromého práva, 2. 10. 2013, www.obczan.cz. Ke koncepci práva jako osobního srov. 1475 odst. 2 o. z.

18) Oproti tomu Quebecká předloha je k dědicům „přátelštější“. Viz Svejkský, J.; Marek. R. a kol.: Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku: komentář [§ 1400-1474], vyd. 1., Praha, C.H. Beck, 2015, k § 1472.

19) Blíže viz § 1469 a § 1470 o. z.

20) Podle citovaného ustanovení jsou účastníky zakladatel svěřenského fondu, svěřenský správce, obmyšlený a osoba, která má právo dohledu nad správou svěřenského fondu.

21) Viz Svejkský, J.; Marek. R. a kol.: Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku: komentář [§ 1400-1474], vyd. 1., Praha, C.H. Beck, 2015, k § 1466 a § 1469.

22) Shodně viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, k § 1466. Opačně viz Kocí, Miloš: Institut svěřenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fondu-v-noz>. Srov. § 1466 o. z.

považována za obcházení zákona.²⁴ Vztah svěřenského fondu a dědictví nepomáhá vyjasnit ani Úmluva o právu rozhodném pro trusty a jejich uznání.²⁵ Při řešení uvedeného konfliktu je zřejmě třeba předně vyjít z toho, že dědické právo operuje s pozůstalostí, kterou tvoří zůstavitelem v okamžiku smrti zanechané jmění (majetek a dluhy) v rozsahu způsobilém přejít na dědice.²⁶ V právní doktríně je mj. sporné právě to, zda a kdy je majetek vyčleněný do svěřenského fondu součástí pozůstalosti, a to zejména v případě svěřenského fondu zřizovaného pořízením pro případ smrti („*mortis causa*“).

Jelikož majetek vyčleněný do svěřenského fondu přestává být (vznikem svěřenského fondu, resp. okamžikem naplnění všech podmínek převodu vlastnictví) vlastnictvím zakladatele, zřejmě by nemusel spadat do zakladatelovy pozůstalosti, tudíž ani být předmětem dědictví, resp. dědického řízení. To platí především v případě svěřenského fondu mezi živými („*inter vivos*“), byť ani zde patrně není zcela vyloučeno, že majetek by mohl spadat do dědictví. Svěřenský fond „*inter vivos*“ vzniká až tehdy, kdy svěřenský správce přijme pověření k jeho správě (včetně případu, kdy pověření přijme správce, který byl jmenován soudem v důsledku toho, že se jeho jmenování domáhal ten, kdo na tom osvědčí právní zájem); je-li svěřenských správců více, postačí ke vzniku fondu, pokud pověření přijme alespoň

Zakladatelem se nestává pouhý přispěvatel a do zakladatelovy role v zásadě nevstupuje ani právní nástupce zakladatele. Ovšem je do jisté míry sporné, jaký vztah má svěřenský fond k dědickému právu.

jeden z nich.²⁷ Pokud by v případě svěřenského fondu „*inter vivos*“ zemřel zakladatel dříve, než přijme svěřenský správce pověření, nedošlo by ke vzniku svěřenského fondu a do něj vyčleněný majetek by se zřejmě stal coby pozůstalost předmětem dědictví, zpravidla v režimu intestátní posloupnosti. Ovšem obdobné důsledky by mohla mít i případná neplatnost smlouvy, kterou je zřizován, nebo v případě svěřenského fondu „*mortis causa*“ neplatnost pořízení pro případ smrti. Ani zde by ke vzniku svěřenského fondu pochopitelně nedošlo (s účinky „*extunc*“) a neplatná by byla rovněž všechna právní jednání do té doby učiněná při správě dotčeného majetku.²⁸

Uvedené se týká s podobnými důsledky též zvyšování majetku ve svěřenském fondu.²⁹

Navíc, byť následující rovněž není jednoznačně přijímané, za předpokladu, že vyčleňovaný majetek se nestává odděleným a nezávislým vlastnictvím již samotným vznikem svěřenského fondu, nýbrž až po splnění všech podmínek pro převod vlastnictví (např. u nemovitých věcí až vkladem do katastru nemovitostí), může svěřenský fond „*inter vivos*“ vzniknout již v době, kdy je zakladatel ještě vlastníkem vyčleňovaného majetku. Svěřenský fond tak zatím bude představovat sice autonomní vlastnictví, ale tvořené toliko právy vůči zakladateli na převedení vlastnického práva k vyčleněnému majetku, nikoliv vlastnickým právem k tomuto majetku.³⁰

V takovém případě, dokud nedojde k dovršení převodu vlastnictví, náleží majetek stále zakladateli a může se potenciálně stát součástí jeho pozůstalosti.

V případě vyčlenění majetku do svěřenského fondu „*mortis causa*“ není právní doktrína jednotná v tom, zda takový majetek je součástí pozůstalosti, či nikoliv.

Část zastává názor, že majetek vyčleněný zakladatelem do svěřenského fondu „*mortis causa*“ je součástí pozůstalosti. Zakladatel vyčlení majetek ve prospěch svěřenského fondu tak, že v jeho prospěch vyhradí dědické právo nebo nařídí odkaz³¹ a správce svěřenského fondu pak vykonává práva dědice majetku vyčleněného do svěřenského fondu nebo práva odkazovníka.³²

Proti tomu však stojí názor opačný, že není důvod činit rozdíl mezi svěřenským fondem „*inter vivos*“ a „*mortis causa*“ (kromě rozdílného okamžiku vzniku) a že považovat majetek ve svěřenském fondu za součást pozůstalosti by bylo problematické, jelikož by bylo případně nutné provést započtení plnění poskytnutého obmyšlenému na dědický podíl, třebaže ten nemá k plnění ze svěřenského fondu vlastnické právo. Přitom u tzv. diskrečních svěřenských fondů pak není ani jisté, zda či v jaké výši mu právo na plnění vznikne. Majetek ve svěřenském fondu by neměl být předmětem dědického řízení také proto, že účelem dědického řízení je potvrzení vlastníka, avšak majetek ve svě

23) Nepominutelnému dědici totiž náleží povinný díl z pozůstalosti (viz zejména § 1492 a § 1642 o. z.).

24) Zdroj: Functioning of Trust from a Comparative Perspective (workshop), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 7. II. 2014.

25) K tomu viz např. Horn, Kryštof: Trust podle common law a institut svěřenského fondu v novém občanském zákoníku (diplomová práce), Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014, kapitola 3.5.1. Dědické právo. Opačně srov. Kocí, Miloš: Institut svěřenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fondu-v-noz>.

26) The Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on Their Recognition, platná od 1. I. 1992, která jinak mj. usnadňuje uznávání svěřenských fondů založených v zahraničí, Česká republika, na rozdíl třeba od Velké Británie či Francie, ji však zatím neratifikovala. Zdroj: Functioning of Trust from a Comparative Perspective (workshop), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 7. II. 2014.

27) Viz zejména § 1475 a § 1479 o. z. Viz též Dvořák, J., Fiala, J., Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1475.

28) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, s. 1196. Viz také 1451 o. z.

29) Viz Dvořák, J., Fiala, J., Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1448.

30) Viz tamtéž.

31) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, k § 1448, s. 1187.

32) Srov. § 1452 odst. 1 ve spojení s § 311 odst. 1 o. z.

- řenském fondu žádného vlastníka nemá. Zároveň by na svěrenský fond (na rozdíl od dědice) neměly přecházet dluhy zakladatele (zůstavitele).³³ Navíc právní úprava výslovně nepočítá s jakoukoliv účastí obmyšleného či svěrenského správce v dědickém řízení ani výslovně neomezuje zakladatele v tom, jak vymezí způsobilost obmyšleného k plnění ze svěrenského fondu.³⁴

Oproti svěrenskému fondu „*inter vivos*“, kde vzhledem k výše uvedenému patrně lze mít za to, že česká právní úprava umožňuje majetek vyčleněním do svěrenského fondu zcela vyjmout z režimu dědického práva, a to i vůči nepominutelným dědicům,³⁵ tedy není v případě svěrenskému fondu „*mortis causa*“ jasné, zda a kdy se na něj aplikuje režim dědického práva. Zákon stanoví, že svěrenský fond zřizovaný pořízením pro případ smrti vzniká již okamžikem smrti zakladatele, ale není zřejmé, jaké důsledky má případné nepřijetí pověření k jeho správě svěrenským správcem.

Jedním z možných výkladů je, že svěrenský fond „*mortis causa*“ vznikne nezávisle na tom, kdy a zda vůbec přijme správce takového svěrenského fondu pověření k jeho správě, tedy bez ohledu na okolnost, zda svěrenský správce přijal pověření k jeho správě, či nikoliv.³⁶

Dalším je, že předpokladem vzniku i takového svěrenského fondu je přijetí pověření ke správě správcem. Přitom přijme-li správce pověření až po úmrtí zakladatele, vznikne svěrenský fond zpětně (s účinky „*ex tunc*“) k okamžiku úmrtí zakladatele.³⁷ Nepřijme-li

V průběhu existence svěrenského fondu, bez ohledu na to, zda byl zřízen za veřejně prospěšným, nebo soukromým účelem, na něj může kdokoli další přispět.

však správce pověření, lze mít za to, že svěrenský fond nevznikl, a vyčleněný majetek by připadl dědicům.³⁸ Ovšem zde je otázka, zda by uvedený nedostatek nebylo možné zhojit tím, že by pověření přijal jiný správce jmenovaný soudem na návrh osoby, která na tom má právní zájem.³⁹

Vzhledem k uvedenému zatím panuje nejistota, jestli je na postavení svěrenského fondu „*mortis causa*“ nutné pohlížet jako na dědice, popř. jako na odkazovníka, a to se vším všudy, co se s tímto postavením spojuje, včetně např. odpovědnosti za dluhy zůstavitele, nebo nikoliv, ani jestli má být postupováno tak, že nabytí tohoto majetku do svěrenského fondu má potvrzovat soud podobně jako nabytí dědictví či má být převeden ve prospěch svěrenského fondu dědicem obtížným odkazem, nebo nikoliv, popř. zda by do té doby měl správu svěrenského fondu vykonávat správce pozůstalosti nebo vykonavatel závěti, příp. následně, jde-li o odkaz, dědicové.⁴⁰

V zájmu právní jistoty by měl zákonodárce „*de lege ferenda*“ uvedené nejasnosti explicitně vyřešit.

Příspěvatel

Jako prevence pro případy, že by příspěvatel v průběhu existence svěrenského fondu zvyšoval majetek svěrenského fondu příspěvkem, který by však byl pro svěrenský fond spíše nevhodný, lze pro jistotu doporučit, aby zakladatel výslovně ve statutu blíže specifikoval podmínky pro přijetí příspěvku.

V průběhu existence svěrenského fondu, bez ohledu na to, zda byl zřízen za veřejně prospěšným, nebo soukromým účelem, do něj může kdokoli další přispět, ať již bez nároku na protiplnění, nebo proto, aby se sám stal obmyšleným, pokud mu statut takové postavení přizná. Nestanoví-li statut jinak, není příspěvatel oprávněným k vydání majetku ze svěrenského fondu, a to ani té části, kterou použil ke zvýšení majetku svěrenského fondu. Uvedené nelze zvrátit ani odchylným ujednáním mezi správcem a příspěvatelem ve smlouvě o zvýšení majetku ve svěrenském fondu. Jde totiž o absolutní majetkové právo, tudíž se lze smluvně odchýlit, jen připouští-li to zákon, což tento činí jen u statutu.⁴¹ Poskytnutí příspěvku je možné učinít smlouvou nebo pořízením pro případ smrti, tedy stejnými způsoby, jakými může dojít k vyčlenění majetku při zřizování svěrenského fondu. Ačkoliv lze mít za to, že svěrenský správce by takový majetek nemusel přijmout, např. pokud by byl pro fond spíše zatěžující či jinak nevhodný, lze pro jistotu doporučit využití možnosti blíže specifikovat podmínky pro přijetí příspěvku ve statutu, jinak totiž platí, že ke zvýšení majetku svěrenského fondu je způsobilá jakákoliv osoba a může vložit libovolný druh majetku. Posléze příspěvek podléhá v zásadě stejnému účelovému určení a pravidlům správy jako ostatní majetek ve svěrenském fondu. Výjimkou je případ, kdy zakladatel ve vztahu ke konkrétnímu budoucímu příspěvku předem stanoví ve statutu zvláštní pravidla jeho

33) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, k § 1448, s. 1187.

34) Viz § 1662 až 1664 a § 1448 odst. 3 o. z. Srov. Dvořák, J., Fiala, J., Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1448 a 1457.

35) Viz zejm. § 1481 až 1484 o. z. Srov. Dvořák, J., Fiala, J., Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1457 o. z.

36) Nepominutelnému dědici v zásadě náleží povinný díl, a to z pozůstalosti (viz zejména § 1492 a § 1642 o. z.).

37) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, s. 1196.

38) Srov. Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, k § 1448, s. 1187.

39) Viz Svejkský, J.; Marek, R. a kol.: Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku: komentář [§ 1400-1474], vyd. 1., Praha, C.H. Beck, 2015, k § 1451.

40) Viz § 1455 odst. 2 o. z. Srov. § 1451 a § 1466 odst. 1 o. z.

41) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, s. 1187 a 1196. Opačně viz Dvořák, J., Fiala, J., Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1448 a 1457.

správy, resp. pokud by je charakter příspěvku objektivně vyžadoval.⁴²

Příspěvatel, který jen navýšil majetek (již existujícího) svěřenského fondu, se nestává zakladatelem ani nemá jeho práva.⁴³ Nestanoví-li statut jinak, nepřísluší příspěvateli právo přímo jmenovat svěřenského správce či obmyšleného ani vykonávat dohled nad správou svěřenského fondu, není-li obmyšleným. Příspěvatel, má-li na tom právní zájem, však může soudu navrhnout, aby svěřenskému správci uložil nebo zakázal určité jednání nebo aby jej odvolal či jmenoval nového, dovolat se neplatnosti právního jednání správce poškozujícího svěřenský fond nebo právo obmyšleného, být soudem pověřen zahájením nebo vedením řízení v zájmu svěřenského fondu a navrhnout soudu změnu statutu, resp. i zrušení svěřenského fondu.⁴⁴

Závěrem lze shrnout, že zakladatel, kterým může být člověk i právnická osoba, může do svěřenského fondu vyčlenit v zásadě jakýkoliv majetek, zároveň vymezí jeho účel a určí pravidla, podle kterých bude spravován. Přitom zpravidla má nadále na tento majetek určitý vliv, nevzdá-li se jej, zejména může jmenovat svěřenského správce či jej odvolat nebo sám jmenovat obmyšleného. Zakladatel si rovněž může k majetku vyhradit určité právo, např. právo na plody nebo užitky plynoucí z takového majetku po dobu jeho správy ve svěřenském fondu.

Zakladatelem se nestává pouhý příspěvatel, tzn. osoba, která navyšuje majetek ve svěřenském fondu. Příspěvatel se nestává ani obmyšleným, ledaže mu statut takové postavení přizná. Ve statutu je vhodné vymezit nejen práva spjatá s poskytnutím příspěvku,

ale i podmínky jeho poskytnutí. Bez výslovného určení ve statutu nemá příspěvatel právo na vydání majetku ze svěřenského fondu, a to ani té části, kterou použil ke zvýšení majetku svěřenského fondu. Avšak svědčí-li mu „právní zájem“, má příspěvatel určitá intervenční a kontrolní oprávnění ve vztahu ke správě svěřenského fondu.

Do zakladatelovy role nevstupuje podobně jako příspěvatel v zásadě ani právní nástupce zakladatele. Ovšem na rozdíl od příspěvatele je v případě právního nástupce zakladatele v právní doktríně do jisté míry sporné, zda je osobou mající „právní zájem“ a tedy osobou mající příslušná intervenční a kontrolní oprávnění ve vztahu ke správě svěřenského fondu.

Nejasná je také otázka, jaký vztah má svěřenský fond k dědickému právu. Patrně lze mít za to, že současná právní úprava umožňuje majetek vyčleněním do svěřenského fondu zcela vyjmout z režimu dědického práva, a to i vůči nepominutelným dědicům, zejména v případě svěřenského fondu „*inter vivos*“. Výjimečně však i tento může podléhat dědění. V případě svěřenského fondu „*mortis causa*“ pak panují v právní doktríně zásadní neshody a není tudíž jasné, zda a kdy je majetek u takového fondu součástí pozůstalosti a v režimu dědického práva. Vedle toho není v odborných kruzích shoda ani na významu přijetí pověření svěřenským správcem mj. pro vznik svěřenského fondu. Dle jednoho z názorů svěřenský fond „*mortis causa*“ vznikne bez ohledu na okolnost, zda svěřenský správce přijal pověření k jeho správě či nikoliv. Proti tomu stojí názor, že předpokladem vzniku i takového svěřenského fondu je přijetí pověření ke správě svěřenským správcem, přičemž svěřenský správce může přijmout pověření i dodatečně,

Zakladatel může do svěřenského fondu vyčlenit v zásadě jakýkoliv majetek, zároveň vymezí jeho účel a určí pravidla, podle kterých bude spravován.

čímž svěřenský fond vznikne zpětně k okamžiku úmrtí zakladatele. Za účelem předcházení sporů a nastolení právní jistoty je žádoucí, aby zákonodárce „*de lege ferenda*“ tyto nejasnosti explicitně vyřešil novelizací příslušných ustanovení o. z. Do té doby, resp. do doby než bude přijata relevantní judikatura, je třeba před založením svěřenského fondu „*mortis causa*“ zvažovat veškerá rizika pramenící z přetrvávajících nejasností, včetně případu, kdy svěřenský fond po smrti zakladatele vůbec nevznikne a majetek do něj vyčleněný nakonec „*spadne*“ do dědického řízení.

V případě zániku svěřenského fondu připadá podle dispozitivní právní úpravy majetek při neexistenci obmyšlených a zakladatele do vlastnictví státu. Těto úpravě lze vytknout, že nesleduje jednoduché zřízování svěřenského fondu, odpovídající běžnému používání zahraničních trustů, kdy např. zakladatel stanoví sám sebe jako obmyšleného, předá majetek ke spravování správci, a nic dalšího již nemusí řešit, neboť má automaticky zajištěno, že v případě jeho smrti zdědí jeho pozici zákonní dědici. Podle české právní úpravy, přeje-li si zakladatel, aby majetek v takovém případě připadl jeho dědicům, popř. komukoliv jinému než státu, musí tak výslovně stanovit ve statutu. ♦

42) Viz Svejkovský, J.; Marek, R. a kol.: Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku: komentář [§§ 1400-1474], vyd. 1., Praha, C.H. Beck, 2015, k § 1472.

43) Srov. Dvořák, J., Fiala, J., Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a. s., Praha, 2014, k § 1468 o. z.

44) Viz § 1468 o. z.

**ZAKLADATEL SVĚŘENSKÉHO FONDU,
SVĚŘENSKÝ SPRÁVCE A OBMYŠLENÝ:**

Svěřenský správce a obmyšlený

PRÁVO A OBCHOD

SERIÁL

Třetí díl seriálu Právnického rádce ke svěřenským fondům se věnuje tomu, kdo může být svěřenským správcem či obmyšleným a jaká je jejich úloha včetně soustředění obou rolí v rukou zakladatele.

Svěřenský fond podle zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „o. z.“) představuje autonomní majetek vyčleněný zakladatelem k naplňování konkrétního účelu a spravovaný svěřenským správcem podle statutu, zpravidla ve prospěch obmyšlených.¹

Kdo může být svěřenským správcem či obmyšleným a jaká je jejich úloha, jakož i to, zda lze roli zakladatele, svěřenského správce či obmyšleného soustředit v rukou jedné osoby, jsou hlavními otázkami, které si následující text klade

za cíl zodpovědět. Přitom bude upozorněno i na některé problematické souvislosti, včetně ochrany dobré víry třetích osob.

Svěřenský správce

Svěřenským správcem může být každý svéprávný člověk, přičemž zákon po něm nepožaduje žádnou speciální kvalifikaci. Zákon tak patrně činí i s ohledem na to, že zejména v případě tzv. rodinného svěřenského fondu mohou být vysoké morální kvality svěřenského správce (např. rodinného důvěrníka) upřednostňo-

vány před jeho odbornými dovednostmi, popř. profesionalitou.²

Právnická osoba může být svěřenským správcem, stanoví-li to zákon. V tom lze sice spatřovat určitý nesoulad, neboť zvláštní zákon stanovící způsobilost k výkonu funkce svěřenského správce tak činí jen pro právnické osoby se speciální kvalifikací, ale zákonodárce klade-ním vyšších nároků na právnické osoby patrně sledoval vyšší ochranu zúčastněných osob, což je nepochybně cílem legitimním.³ V současnosti zákon umožňuje za určitých

1) Viz Dvořák, J., Fiala, J., Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1448.

2) Zdroj: Functioning of Trust (international conference), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 15.–16. 5. 2015.

3) Viz § 1453 o. z. V současnosti je takovým zákonem toliko zákon č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, ve znění pozdějších předpisů.

podmínek stát se svěřenským správcem z právnických osob toliko investičním společností. Jiné finanční instituce (banky, pojišťovny apod., byť podléhají stejně jako investiční společnosti licenci a dohledu ČNB) se nemohou stát svěřenským správcem. V budoucnu by však mohl být okruh těchto právnických osob rozšířen, zejména o nadace se statutem veřejné prospěšnosti.⁴

Svěřenský správce má za úkol spravovat majetek vyčleněný do svěřenského fondu, případně vyplácet plnění či vydávat majetek obmyšlenému, popř. jiné oprávněné osobě,⁵ přičemž tak činí v souladu se statutem a s cílem naplnit účel svěřenského fondu, vykonává vlastním jménem na účet fondu vlastnická práva (byť není vlastníkem) a náleží mu plná správa tohoto majetku, tzn. že dbá nejen o jeho uchování, ale i o jeho zhodnocení.⁶ Statut může rozsah plné správy omezit (např. co do zcizování určitého druhu majetku či stanovení míry přípustné rizikovosti investic, popř. stanovením povinnosti nechat si určitá jednání schválit zakladatelem), půjde však pouze o vnitřní omezení, jejichž porušení nepůsobí neplatnost učiněných právních jednání. Zde se totiž dovozuje, že před ochranou vůle zakladatele, který stanovil způsob jednání, by měla dostat přednost ochrana dobré víry třetích osob, neboť podle stávající právní úpravy je pro třetí osobu obtížné si relevantní způsob jednání na účet svěřenského fondu zjistit. Změnu tohoto stavu by mohla při-

nést připravovaná novela o. z., která má v úmyslu zavést obligatorní zakotvení způsobu jednání ve statutu a registraci počtu svěřenských správců i způsobu jejich jednání. Nehledě na to se obmyšlený či jiná osoba mající na tom právní zájem (zejm. věřitel) může dovolávat neplatnosti jednání správce, kterým tento poškozuje svěřenský fond nebo právo obmyšleného, také zde však neplatnost jednání nesmí vést k újmě třetí osoby, nabyta-li právo v dobré víře.⁷

V důsledku ochrany třetí osoby v dobré víře se při neplatnosti jednání mezi správcem a takovou třetí osobou zřejmě neuplatní právní úprava následků bezdůvodného obohacení. Poškození by se tak mohli toliko domáhat náhrady škody proti svěřenskému správci z jeho osobního majetku, který ovšem nemusí dosahovat výše způsobené škody, a tudíž být postačující k její náhradě. Také tehdy, kdy obmyšlený vystupuje majetek svěřenského fondu převedený neoprávněně na třetí osobu, stane se tato, byla-li v dobré víře, což může být dokonce i v případě, že za převáděný majetek nezaplatila přiměřenou cenu, oprávněným nabyvatelem. Obmyšlený nemá právo požadovat po třetí osobě vrácení majetku, neboť právo obmyšleného na plnění není věcněprávního charakteru.⁸ Lze uzavřít, že ochrana třetí osoby se zde jeví příliš silná.

Svěřenský správce je oprávněn činit se spravovaným majetkem vše, co je podle jeho mínění nutné a užitečné (např. může zcizovat

majetek,⁹ zatěžovat majetek či majetek investovat), ledaže statut rozsah plné správy omezí.¹⁰ Zároveň musí svěřenský správce postupovat s péčí řádného hospodáře, popř. i náležitě obezřetně, jestliže bude majetek investovat (tzn. vkládat do jiných aktiv či ho poskytovat jinému subjektu za účelem jeho zhodnocení).¹¹ Zákonem vyžadovaný standard péče řádného hospodáře může být statutem zpřísněn, patrně však nikoliv zmírněn.¹²

V případě více obmyšlených nesmí svěřenský správce nikomu stranit.¹³ Také správců může být více. Obecně platí, že je-li několik správců pověřených společnou správou, tak o záležitostech správy rozhodují a v těchto záležitostech jednají na základě stanoviska většiny z nich, přičemž každý z nich má jeden hlas. Výjimkou je případ, kdy důvod plurality správců spočívá v tom, že jedním z nich je zakladatel či obmyšlený, kdy totiž svěřenský fond musí mít dalšího svěřenského správce, kterým je osoba třetí, a správci musí právně jednat společně. Jinak však lze smluvně stanovit odchýlný režim, včetně přijetí úpravy, aby každý ze svěřenských správců rozhodoval v rámci své předem vymezené kompetence.¹⁴ Svěřenští správci tak mohou mít rozdílné role. Jeden například může řídit chod po finanční stránce a druhý aktivně vyhledávat příležitosti.¹⁵

Pokud je majetek vyčleněný do svěřenského fondu předmětem evidence (např. nemovitá věc evidovaná v katastru nemovitostí nebo zaknihované akcie), zapisuje se ▶

V právní doktríně je přitom sporné, jak posuzovat případy, kdy by obmyšleným měla být osoba jinak nezpůsobilá k přijetí takového plnění od zakladatele.

4) Viz Dvořák, J., Fiala, J., Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1453.

5) Viz zejm. § 1456 o. z. Viz také např. § 1472 o. z.

6) Viz zejména § 1409, § 1448 odst. 3 a § 1456 o. z.

7) Viz Dvořák, J., Fiala, J., Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1454 a § 1465. Viz též § 1466 odst. 1 o. z.

8) Viz Svejkský, J.; Marek, R. a kol.: Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku: komentář [§ 1400–1474], vyd. 1., Praha, C.H. Beck, 2015, k § 1466.

9) A to úplatně bez omezení, bezúplatně jen za podmínek § 1416 o. z.

10) Viz zejména § 1408, § 1410 a § 1416 o. z.

11) Viz § 1411 a § 1432 až 1435 o. z. Viz též Dvořák, J., Fiala, J., Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1465.

12) Zdroj: Functioning of Trust (international conference), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 15.–16. 5. 2015.

13) Viz § 1412 o. z.

14) Viz § 1428 o. z. Srov. důvodová zpráva k o. z. Dále viz § 1454, věta druhá, o. z.

15) Viz Čekal, Daniel: Trusty mohou být zcela novým průmyslovým odvětvím, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

- do evidence svěřenský správce, který je formálně veden jako vlastník tohoto majetku, byť jím ve skutečnosti není.¹⁶ Svěřenský správce rovněž plní povinnosti stanovené svěřenskému fondu coby daňovému subjektu.¹⁷ Také vede účetnictví svěřenského fondu a odpovídá za jeho vedení.¹⁸

Osoba oprávněná dohlížet na správu svěřenského fondu v zájmu obmyšleného

Pokud obmyšlený, v jehož prospěch je svěřenský fond zřízen, v den vzniku fondu buď ještě není, nebo jej ještě nelze určit, musí zakladatel ve statutu jmenovat osobu oprávněnou dohlížet na správu svěřenského fondu v zájmu obmyšleného. Nejmenuje-li takovou osobu zakladatel, může tak učinit za určitých podmínek soud. Osobě oprávněné ze zákona k dohledu musí svěřenský správce bez zbytečného odkladu doručit oznámení, v němž uvede alespoň označení, účel a dobu trvání svěřenského fondu a své jméno a adresu, ledaže jsou jí tyto skutečnosti již známy.¹⁹

Obmyšlený

Obmyšleným může být jakákoli osoba způsobilá být k okamžiku, kdy jí má být plněno, z takového práva oprávněná. Obmyšleným se tak může stát kdokoli, koho zakladatel dle svého uvážení určí, tedy jak člověk, tak právnická osoba, včetně osob ještě nenarozených či nevzniklých.²⁰ U soukromého svěřenského fondu zřízeného ve prospěch určité osoby zákon omezuje dobu jeho trvání, čímž je okruh možných obmyšlených limitován do té míry, že se

musí jednat o takové osoby, které bude možné určit v době omezeného trvání svěřenského fondu.²¹

V právní doktríně je přitom sporné, jak posuzovat případy, kdy by obmyšleným měla být osoba jinak nezpůsobilá k přijetí takového plnění od zakladatele (např. nezpůsobilý dědic v postavení obmyšleného svěřenského fondu zřízeného pro případ smrti). Proti názoru, že v těchto případech je namístě odepřít takové osobě způsobilost být obmyšleným,²² stojí názor, že zákon nic takového nestanoví, a proto na základě soukromoprávní zásady, že co není zákonem zakázáno, je dovoleno, je nezbytné dospět k opačnému závěru a není tedy významné, zda je dotyčná osoba způsobilá být dědicem, a to ani v případě svěřenského fondu zřízeného bezúplatně, byť důvodová zpráva k o. z. (zřejmě pod vlivem Quebecké předlohy) zde podmínku způsobilosti být dědicem uvádí.²³

Posléze zmíněný názor se zdá být přesvědčivějším, když zákon výslovně neomezuje zakladatele v tom, jak vymezí způsobilost obmyšleného k plnění ze svěřenského fondu, neboť ta nemusí být vázána na žádné podmínky, ba dokonce ji lze vázat i na mnohem přísnější podmínky než u dědičné nezpůsobilosti. Rovněž zřejmě nic nebrání tomu, aby zakladatel např. jmenováním svého dědice jako obmyšleného kompenzoval tomuto dědici zřeknutí se dědičného práva, resp. předcházal situaci, kdy by jeho předpokládaný dědic mohl být v budoucnu z dědění vyloučen.²⁴

Obmyšleného je oprávněn jmenovat především zakladatel. Může

tak učinit již ve statutu, kde určí obmyšleného nebo způsob, jakým má být obmyšlený určen.²⁵ Obmyšlených pochopitelně může být více. Ve statutu lze stanovit též posloupnost jednotlivých obmyšlených i její pravidla.

Zakladatel může jmenovat obmyšleného a určit mu plnění i kdykoliv po zřízení svěřenského fondu. Nevyužije-li zakladatel svého práva jmenovat obmyšleného, je ze zákona oprávněn k jeho jmenování svěřenský správce, avšak u svěřenských fondů zřízených k soukromému účelu toliko tehdy, je-li ve statutu vymezen okruh osob, z něhož lze obmyšleného jmenovat.²⁶ V této souvislosti je diskutabilní, zda určení obmyšleného jako takové je nezbytnou náležitostí svěřenského fondu, nebo zda svěřenský fond může fungovat i bez jediného (byť budoucího) obmyšleného, tedy zcela bez obmyšlených, popř. jaké důsledky má absence určení obmyšleného.²⁷ Existuje mj. názor, že neurčení obmyšleného ani okruhu osob, ze kterého jej lze jmenovat, ve statutu by u soukromého svěřenského fondu zřízeného ve prospěch konkrétního obmyšleného mělo za následek absolutní neplatnost tohoto fondu.²⁸

Svěřenskému správci lze právo jmenovat obmyšleného přiznat přímo ve statutu (popř. spolu se zakladatelem, jinou osobou či vedle nich). V takovém případě se jedná o tzv. diskrétní svěřenský fond a v závislosti na pravidlech určených ve statutu může osoba, která má právo jmenovat obmyšleného nebo mu určit plnění ze svěřenského fondu, následně své rozhodnutí

Je diskutabilní, zda určení obmyšleného jako takové je nezbytnou náležitostí svěřenského fondu, nebo zda svěřenský fond může fungovat i bez jediného (byť budoucího) obmyšleného.

16) Viz § 1456 o. z. Srov. Kocí, Miloš: Institut svěřenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fondu-v-noz>.

17) Viz § 20 odst. 3 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů.

18) Viz § 4a odst. 1 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

19) Viz § 1464 o. z. Dále viz § 1465 odst. 1 o. z.

20) Viz § 1457 a § 1464 o. z.

21) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, s. 1194–1195. Srov. § 1460 o. z.

22) Viz § 1461 o. z. Viz též Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, k § 1457.

23) Viz Dvořák, J., Fiala, J., Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1457.

24) Srov. tamtéž. Viz také zejm. § 1481 až 1484 o. z.

25) Viz § 1452 odst. 2 písm. f) o. z.

26) Viz § 1457 o. z. Viz také Servus, Stanislav; Jurka, Robert: Jak právně a daňově přistupovat ke svěřenskému fondu, 17. 1. 2014, pravnicka.radce.ihned.cz

27) Zdroj: Functioning of Trust (international conference), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 15.–16. 5. 2015. Srov. § 1452 odst. 2 písm. f) o. z. Dále srov.

Mikoláš, Alexander: Strange beasts abroad: Transplantation of the Quebecois trust to Czech law, 28. 5. 2013, Patria.cz.

28) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, k § 1457.

těž změnit či zrušit. Ve statutu lze přiznat oprávnění jmenovat obmyšleného také třetí osobě. Kromě toho je rovněž přípustné, aby statut předvídal též mechanismus, kdy je osoba oprávněná k jmenování obmyšleného vázána výběrem z okruhu osob navrženého třetí osobou.²⁹

Obmyšlený může během trvání svěřenského fondu jemu určené plnění požadovat. Přitom se spíše než o věcné právo (k majetku ve svěřenském fondu) jedná o závazkové právo (na plnění z majetku svěřenského fondu), které se svou povahou blíží právu oprávněného ze smlouvy ve prospěch třetí osoby. Právo obmyšleného na plnění je však závazkovým právem „*sui generis*“, neboť má kvazi-věcný charakter, jelikož je neprohlášené, převoditelné jen tehdy, kdy to neodporuje podmínkám konkrétního svěřenského fondu, a jeho hodnota je postihnutelná osobními věřiteli obmyšleného.³⁰

Obmyšlený se také může plnění a práva na něj vzdát, ale v případě svěřenského fondu zřízeného za soukromým účelem jen prohlášením učiněným formou veřejné listiny.³¹

Stejně jako zakladatel je obmyšlený jednou z osob oprávněných k dohledu nad správou svěřenského fondu.³² To se týká nejen

obmyšleného, který již existuje a je určen, ale i obmyšlených, kteří ještě neexistují nebo je zatím nelze určit, za které vykonává toto oprávnění osoba oprávněná dohlížet na správu svěřenského fondu v zájmu obmyšleného.³³ Přitom se obmyšlený, stejně jako zakladatel či „jiná osoba mající na tom právní zájem“, může soudní cestou domáhat řádného výkonu povinností správce, popř. jeho odvolání nebo jmenování nového.³⁴ Tyto osoby se také mohou dovolat relativní neplatnosti právního jednání, kterým správce poškozuje svěřenský fond nebo právo obmyšleného, ovšem s výhradou shora uvedené limitace ochranou třetí osoby nabyvší právo v dobré víře.³⁵

Totožnost zakladatele, správce nebo obmyšleného

Zákon u svěřenských fondů (na rozdíl od správy cizího majetku)³⁶ výslovně připouští, aby zakladatel či obmyšlený byl zároveň svěřenským správcem, splňuje-li podmínky kladené na svěřenského správce zákonem. V takovém případě však musí mít svěřenský fond dalšího svěřenského správce, kterým je osoba třetí, a správci musí právně jednat společně.³⁷ Toto pravidlo je zřejmě kogentní a jeho účelem je řešení střetu zájmů, ke kterému v takovém případě nutně dochází.³⁸

I v zahraničí je poměrně kontroverzní problematikou zakládání tzv. ochranných svěřenských fondů, jejichž smyslem je poskytovat ochranu před věřiteli.

Přesto může výjimečně též svěřenský správce, který je zakladatelem či obmyšleným, jednat samostatně, a to v záležitostech potřebných k udržení současného stavu, popř. v jiných záležitostech se souhlasem soudu.³⁹

Zákon sice nepřipouští možnost zřídit svěřenský fond jednostranným právním jednáním „*inter vivos*“ (na rozdíl např. od nadace), nýbrž pořízením pro případ smrti či smlouvou, ale tu může zakladatel uzavřít nejen se svěřenským správcem, ale i s obmyšleným nebo právě i s jinou osobou (např. osobou pověřenou dohledem nad svěřenským fondem).⁴⁰ Vyloučena tak patrně není ani situace, kdy zakladatel, svěřenský správce a obmyšlený je tatáž osoba.⁴¹ Uvedené však může být sporné, mj. vzhledem k povaze svěřenského fondu (zpravidla má jít přece o správu cizího majetku) či ochranně věřitelů, navíc zákon v tomto směru neobsahuje výslovnou úpravu, resp. toto přímo neřeší. Není proto jisté, zda i v takovém případě by byl svěřenský fond platný a účinný (včetně účinků ochrany před věřiteli), nebo spíše jen simulovaný, zejména tehdy, pokud si zakladatel ponechá v podstatě veškerá (tedy nikoliv jen některá)⁴² práva ve vztahu k majetku.⁴³

29) Viz Dvořák, J., Fiala, J., Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1457 a § 1459 o. z.

30) Viz Svejkský, J.; Marek, R. a kol.: Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku: komentář [§ 1400-1474], vyd. 1., Praha, C.H. Beck, 2015, k § 1448.

31) Viz § 1461 o. z. Viz též Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, k § 1457.

32) Viz § 1463 a násl. o. z.

33) Viz § 1464 o. z. „Je-li svěřenský fond zřízen ve prospěch obmyšleného, který v den vzniku fondu ještě není, nebo kterého v den vzniku fondu nelze určit, jmenuje zakladatel osobu oprávněnou dohlížet na správu svěřenského fondu v zájmu obmyšleného. Není-li to možné, nebo je-li zakladatel nečinný, jmenuje takovou osobu soud na návrh správce nebo toho, kdo na tom má zájem.“

34) Viz § 1466 odst. 1, věta první, o. z. „Zakladatel, obmyšlený nebo i jiná osoba, která na tom má právní zájem, může soudy navrhnout, aby svěřenskému správcí určité jednání uložil nebo zakázal, anebo aby svěřenského správce odvolal nebo jmenoval nového.“

35) Viz § 1466 odst. 1 o. z., věta druhá, včetně části za středníkem.

36) Ke správě cizího majetku srov. § 1400 o. z., když u správy cizího majetku, oproti svěřenskému fondu, není možná totožnost vlastníka a správce, neboť potom by se z podstaty věci nejednalo o správu cizího majetku.

37) Viz § 1453 a § 1454 o. z.

38) Viz Dvořák, J., Fiala, J., Švestka, J. a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1454 o. z.

39) Viz § 1421 a § 1429 o. z. Srov. Pihera, V. in Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, s. 1200.

40) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, k § 1448.

41) Srov. Pihera, V. in Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, s. 1199.

42) Srov. čl. 2 odst. 3 Úmluvy o právu rozhodném pro trusty a jejich uznání (Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on their Recognition, or Hague Trust Convention).

43) Srov. § 1458 odst. 2 o. z. „Nikdo není oprávněn jmenovat obmyšleného nebo určit mu plnění ze svěřenského fondu pro vlastní zisk.“ Toto ustanovení by však patrně mělo být vykládáno tak, že jeho účelem je ochrana zakladatele (mj. před zneužitím diskrece svěřenským správcem) a že tedy zakladateli nebrání, aby obmyšleným určil sám sebe. Ovšem při totožnosti zakladatele, svěřenského správce a obmyšleného se nabízí úvaha, zda jde vůbec o svěřenský fond, či zda se naopak nejedná o pouhé simulované jednání zakladatelovo. Zdroj: Functioning of Trust (international conference), Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 15.–16. 5. 2015.

► V této souvislosti je i v zahraničí poměrně kontroverzní problematikou zakládání tzv. ochranných svěrenských fondů, jejichž smyslem je poskytovat ochranu před věřiteli. Zejména tehdy, nejsou-li zřízeny ve prospěch třetí osoby, nýbrž zakladatel je zároveň i obmyšleným (*self-settled trust*), řada zahraničních států takové svěrenské fondy nepovoluje zakládat. Považuje je totiž za nepřípustné omezování práv věřitelů (přístupu věřitelů k majetku), když zakladatel sám vykonává v podstatě všechna práva k majetku. Přitom je především namítáno, že není přípustné mít z majetku pouze užitek, bez toho, aby se na tento majetek mohly vztažovat nějaké závazky. Ovšem někdy je i takový svěrenský fond akceptován, mj. byl-li zakladatel v době jeho založení solventní⁴⁴ nebo s tím, že věřitelé mají právo se do určité doby po jeho vzniku bránit žalobou zkrácení svých práv.⁴⁵

Podobně i dle české právní úpravy se dotčení věřitelé případně mohou dovolávat náhrady škody⁴⁶ nebo zejm. relativní neúčinnosti zkracujících úkonů, resp. jim odporovat podle insolvenčních předpisů, přičemž poškozování věřitelů může mít dokonce i trestněprávní následky. Jinak je však třeba vycházet z toho, že zakládání tzv. ochranných svěrenských fondů není výslovně zakázáno, a proto vzhledem k soukromoprávním zásadám, zejména zásadě legální licence, lze mít za to, že česká právní úprava jejich zakládání umožňuje, včetně případné totožnosti zakladatele, svěrenského správce a obmyšleného. Ovšem příslušné zákazy (zejména ve vztahu k *self-settled trustům*) by v budoucnu mohla dovodit právní doktrína či soudní judikatura, což bude nutné bedlivě sledovat.

Svěrenský správce má za úkol především spravovat majetek ve svě-

renském fondu, včetně vedení účetnictví a plnění daňových povinností svěrenského fondu. Případně se také zapisuje do majetkové evidence (např. katastru nemovitostí). Svěrenským správcem může být každý svéprávný člověk nebo investiční společnost. Svěrenský správce musí postupovat s péčí řádného hospodáře, popř. při investicích i náležitě obezřetně, přičemž statut patrně může tento zákonem vyžadovaný standard toliko zpřísnit. Svěrenskému správci náleží plná správa majetku ve svěrenském fondu, tudíž má dosti široká oprávnění ohledně nakládání s tímto majetkem. Ta sice mohou být omezena statutem, ale jednalo by se toliko o vnitřní omezení, která nepůsobí neplatnost jednání svěrenského správce, neboť dle současné právní úpravy má přednost ochrana dobré víry třetích osob.

Obmyšleným může být jakákoliv osoba, včetně osob ještě neexistujících. Předně je obmyšleného oprávněn jmenovat a určit mu plnění sám zakladatel, který tak může učinit i kdykoliv po zřízení svěrenského fondu. Výjimečně přechází toto oprávnění na svěrenského správce. Zakladatel rovněž může určit ve statutu mechanismus, jak má být určen obmyšlený a výše jemu náležejícího plnění, např. tak, že zakladatel ve statutu přizná právo jmenovat obmyšleného svěrenskému správci (jde potom o tzv. diskreční svěrenský fond).

Obmyšlený může během trvání svěrenského fondu určené plnění požadovat, ale i se plnění a práva na něj vzdát (u soukromého svěrenského fondu jen prohlášením učiněným formou veřejné listiny).

Stejně jako zakladatel je obmyšlený oprávněn dohlížet nad správou svěrenského fondu. Tito i „jiná osoba mající na tom právní zájem“, kterou patrně může být i právní nástupce zakladatele, prokáže-li právní zájem, se mohou

soudní cestou domáhat řádného výkonu povinností správce, popř. jeho odvolání nebo jmenování nového. Uvedené osoby se též mohou dovolat relativní neplatnosti právního jednání, kterým správce poškozuje svěrenský fond nebo právo obmyšleného, avšak neplatnost nesmí vést k újmě třetí osoby, která nabyla právo v dobré víře. Uvedené brání oprávněným osobám v domáhání se vůči takové třetí osobě vydání bezdůvodného obohacení. Zbývá jim jen nárok na náhradu škody proti svěrenskému správci z jeho majetku, který však nemusí k náhradě postačovat. To představuje dosti zásadní nejistotu na straně oprávněných osob, včetně zakladatele a obmyšlených. Lze mít za to, že dobrá víra, resp. třetí osoby jsou zde chráněny příliš silně na úkor oprávněných osob.

Obmyšlených pochopitelně může být více, přičemž svěrenský správce nesmí nikomu stranit. Také správců může být více. Spolusprávcí rozhodují o záležitostech správy a v těchto záležitostech jednají v zásadě na základě stanoviska většiny z nich, přičemž každý z nich má jeden hlas. Výjimkou je případ, kdy je správcem zakladatel či obmyšlený, kdy totiž musí mít svěrenský fond dalšího svěrenského správce, kterým je osoba třetí, a správci musí právně jednat společně. Jinak lze ovšem smluvně stanovit odchýlný režim, přičemž jednotliví správci mohou mít rozdílné role.

Vyloučena patrně není ani situace, kdy zakladatel, svěrenský správce a obmyšlený je tatáž osoba, přesto by v budoucnu mohla praxe dovodit příslušné zákazy, zejména za účelem ochrany věřitelů. Prozatím tak není uvedená otázka zcela jasná, což je velice nežádoucí pro právní jistotu, a to jak z pohledu věřitelů, tak z pohledu zakladatele a obmyšleného. ♦

44) Viz Mimrová, T.: Svěrenský fond jako efektivní nástroj ochrany majetku před věřiteli, 12. 12. 2014, Obchodněprávní revue, 2014, č. 3, s. 68.

45) Viz Eppinger, Aleš; Kolářová, Anna: Příležitost, jejíž potenciál ukáže až praxe: Trusty v českém pojetí, Právní rádce, č. 9-2013.

46) Srov. v § 1467 o. z. zakotvenou solidární odpovědnost zakladatele, svěrenského správce nebo obmyšleného, účastní-li se činů sledujících úmyslné poškozování práv zakladatelského věřitele nebo poškozování svěrenského fondu.

Největší česko-slovenská advokátní kancelář s mezinárodním dosahem

- I Havel, Holásek & Partners s kanceláři v Praze, Brně, Ostravě a Bratislavě je s týmem více než 180 právníků největší česko-slovenskou právníkovou firmou
- I Více než 1000 klientů, z toho 70 společností uvedených v seznamu největších firem Fortune 500, 40 společností z Czech Top 100 a 7 společností z Czech Top 10
- I Právní poradenství kancelář poskytovala ve více než 60 zemích světa a 12 světových jazycích, až 70 % případů zahrnuje mezinárodní prvek
- I Kancelář je podle historických výsledků všech dosavadních ročníků oficiální soutěže Právníká firma roku podle celkového počtu nominací a titulů nejúspěšnější českou advokátní kancelář v rámci tohoto hodnocení
- I Kancelář spolupracuje s několika desítkami studentů právnických fakult v České republice i na Slovensku, kteří mají možnost získávat zkušenosti na komplexních projektech tuzemských i zahraničních klientů
- I Studentům kancelář nabízí dlouhodobou spolupráci, využití zázemí kanceláře pro své odborné vzdělávání a výjimečnou možnost uplatnění na pozici advokátního koncipienta a dalšího profesního růstu

Právníká firma roku
v České republice
(2011, 2012, 2014, 2015)

WHO'SWHOLEGAL

Klienty nejlépe hodnocená
právníká firma
v České republice
(2010, 2013, 2015)

Právníká firma roku
v kategorii Fúze a akvizice
v České republice
(2013, 2014)

1. místo v celkovém počtu
realizovaných fúzí a akvizic
v České republice
(2009–2013)

Nejúspěšnější kancelář
podle počtu nominací
a titulů všech sedmi
ročníků soutěže

1. místo mezi domácími
právníkými firmami
(2009–2012)

PRACTICAL LAW COMPANY

Účel a praktické využití svěřenských fondů

SERIÁL

Čtvrtý díl seriálu Právního rádce ke svěřenským fondům popisuje a zasazuje do kontextu české právní úpravy vybrané zahraniční zkušenosti s fungováním trustů.

Svěřenský fond může sloužit k veřejně prospěšnému nebo soukromému účelu.¹ Účel svěřenského fondu musí být vymezen v jeho statutu.² Ve volbě samotného konkrétního účelu svěřeného fondu zakladatel není nijak omezen, respektuje-li účel právní úpravy, základní zásady soukromého práva a požadavky dobrých mravů a veřejného pořá-

ku.³ Právní institut svěřenského fondu je tedy co do svého možného účelu koncipován v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“) velmi široce,⁴ což by mohlo přispět k tomu, aby tento institut začal být v České republice více prakticky využíván.⁵

Široké pojetí účelu dává značný prostor k vytvoření svěřenské-

ho fondu podle svých představ, přičemž inspirovat se lze širokou škálou typů svěřenských fondů, známých např. v kanadské provincii Québec, jejíž právní úprava trustů (obdob svěřenských fondů) sloužila autorům o. z. jako inspirační zdroj,⁶ popř. lze fakticky vytvořit (v mezích zákona) další typ svěřenského fondu. Ovšem je přitom třeba mít

1) Účely patrně lze libovolně kombinovat – viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, k § 1449. Ovšem existuje i názor opačný, který dovozuje, že účel nemůže být smíšený (tzn. zároveň veřejný i soukromý, resp. zčásti veřejný a zčásti soukromý), nýbrž musí být buď výhradně soukromý, či výhradně veřejně prospěšný – viz DVORÁK, Jan; FIALA, Josef; ŠVESTKA, Jiří a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a. s., Praha, 2014, k § 1449.

2) Viz § 1452 odst. 2 písm. c) o. z.

3) Viz DVORÁK, Jan; FIALA, Josef; ŠVESTKA, Jiří a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a. s., Praha, 2014, k § 1449. Srov. § 1448 odst. 1 o. z. Shodně viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, s. 1194 – 1195.

4) Viz Kocí, Miloš: Institut svěřenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fondu-v-noz>.

5) Hojně by jej mohly využívat i církve. K tomu viz Čekal, Daniel: Trusty mohou být zcela novým průmyslovým odvětvím, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ. Srov. Eppinger, Aleš; Kolářová, Anna: Příležitost, jejíž potenciál ukáže až praxe: Trusty v českém pojetí, Právni rádce, č. 9-2013. K optimismu ohledně jeho využití pro rodinné závody viz Jurka, Robert: Šance pro rodinné firmy, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ. Opačně srov. Pelikán, Robert: Svěřenské fondy v Česku k ničemu nepotřebujeme, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

6) Viz důvodová zpráva k o. z.

Svěřenský fond může být za soukromým účelem zřízen nejen ve prospěch obmyšleného, který buď žije (existuje), anebo se ještě nenarodil (nevznikl), ale může být zřízen na památku osoby již zesnulé.

na paměti, že svěřenské fondy jsou v právním řádu České republiky stále ještě relativně čerstvým a do jisté míry cizorodým prvkem, z čehož pramení i riziko, že v budoucnu vyvstanou problémy, které dosud nebyly předvídané. Právní nejistota pramení zejména z toho, že Česká republika zavedla do své právní úpravy institut svěřenského fondu po vzoru quebeckých trustů,⁷ aniž by převzala také veškerý kontext, tzn. judikaturu tamních soudů, daňových úřadů, systém právního myšlení apod. Na rozdíl od zemí, kde právní instituty obdobné svěřenským fondům (např. anglo-americké trusty) jsou prověřené a zdokonalené mnohaletou praxí, v České republice zatím takové praktické zkušenosti chybí.

Jednou z cest, jak se s uvedeným nedostatkem vypořádat, je pokusit se zkušenosti z cizích právních úprav přenést a adaptovat na podmínky v České republice. Přispět k tomu si klade za cíl i následující článek, který se snaží popsat a zasadit do kontextu české právní úpravy svěřenských fondů určité vybrané zahraniční zkušenosti s fungováním trustů. V jejich světle se možnosti praktického využití svěřenských fondů jeví být s ohledem na rozmanitou škálu typů svěřenských fondů velmi různorodými a při vhodném nastavení podmínek patrně mohou svěřenské fondy sloužit jako velmi efektivní nástroj správy soustředěného majetku za stanoveným účelem. Jelikož se však jedná o zkušenosti převzaté z jiného právně kulturního prostředí, nemusí být zcela aplikovatelné na český svěřenský fond. V posléze uvedeném rovněž spočívá hlavní

riziko spojené s tímto instrumen-tem.

Zákon vymezuje toliko tyto dvě možné kategorie svěřenských fondů podle účelu:

Veřejně prospěšný svěřenský fond

◆ Svěřenský fond může být založen za veřejně prospěšným účelem, kdy majetek do něj vyčleněný nebo užitek či plody z něho jsou vypláceny podle pravidel statutu fondu, a v souladu s nimi případně i dle uvážení správce, právě za specifickým veřejně prospěšným účelem, např. charitativním, kulturním, náboženským, vzdělávacím, vědeckým apod.

◆ Veřejně prospěšný svěřenský fond tak představuje určitou alternativu k nadaci, nadačnímu fondu či ústavu,⁸ přičemž oproti nim je jeho hlavní výhodou nižší formálnost (svěřenský fond dle současné právní úpravy nepodléhá registračnímu principu, vyjma registrace daňové). S tím pak souvisí také nižší administrativní, časová a finanční náročnost, zejména na jeho zřízení, jakož i nižší míra dohledu ze strany orgánů veřejné moci či větší volnost z hlediska stanovení účelu fondu, subjektů oprávněných k obdržení plnění z fondu, pravidel správy apod.⁹

◆ Hlavním účelem veřejně prospěšného svěřenského fondu nesmí být dosahování zisku nebo provozování závodu, avšak tyto činnosti mohou být účelem vedlejším a podpůrným.¹⁰

◆ Ačkoliv není výslovně zakázáno, aby se veřejně prospěšný svěřenský fond stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti

nebo byl založen za účelem podpory politických stran a hnutí, příslušné zákazy patrně bude nutné dovodit z hledisek veřejné prospěšnosti.

◆ Pokud by aktivitami veřejně prospěšného svěřenského fondu nebylo sledováno dosahování obecného blaha, vyčleněný majetek by nepocházel z poctivých zdrojů nebo svěřenský správce by nebyl bezúhonnou osobou, opravňovalo by to soud k tomu, aby na návrh osoby, která na tom má právní zájem, svěřenský fond zrušil nebo upravil jeho statut.¹¹

Svěřenský fond k soukromému účelu

◆ Svěřenský fond zřízený k soukromému účelu slouží k prospěchu určité osoby nebo na její památku.¹² Svěřenský fond tedy může být za soukromým účelem zřízen nejen ve prospěch obmyšleného coby konkrétně určené či alespoň určitelné osoby, která buď žije (existuje), anebo se ještě nenarodila (nevznikla), ale může být zřízen na památku osoby již zesnulé, která v takovém případě není obmyšleným, ale okruh obmyšlených k ní zpravidla bude mít určitý vztah (např. obmyšlenými budou interpreti zesnulého skladatele, pokračovatelé ve výzkumu vedeném zesnulým vědcem či historici a pedagogové věnující se určité historické osobnosti). Vedle toho patrně může být soukromý svěřenský fond vytvořen i za jiným účelem, který primárně nesleduje prospěch konkrétní osoby, a nemá tak určené obmyšlené jako konkrétní osoby, v jejichž prospěch by mělo být z fondu plněno, nýbrž jiný osobní nebo skupinový cíl (např. udržo-

7) Převzetí quebecké koncepce trustu do právní úpravy svěřenských fondů (§ 1448 až 1474 občanského zákoníku) však neproběhlo zcela důsledně (chybí například zřizování svěřenských fondů ze zákona, byť to důvodová zpráva nevylučuje, z rozhodnutí soudu nebo úprava zajišťovacích svěřenských fondů).

8) Svěřenský fond však nemá právní osobnost. K přirovnání k nadaci viz např. Mikoláš, Alexander: Svěřenské fondy poprvé v českém právu. O co přesně půjde a koho to může zajímat?, 28.5.2013, Patria.cz.

9) Srov. Mimrová, T.: Svěřenský fond jako efektivní nástroj ochrany majetku před věřiteli, 12. 12. 2014, Obchodněprávní revue, 2014, č. 3, s. 68. Také svěřenské fondy však musí vést účetnictví podle zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, a za jeho řádné vedení odpovídá svěřenský správce [viz § 1 odst. 2 písm. i) a § 4 odst. 1 zmíněného zákona].

10) Viz § 1449 odst. 3 o. z.

11) Viz § 1469 o. z. Srov. DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ŠVESTKA, Jiří a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a. s., Praha, 2014, k § 1449.

12) Viz § 1449 odst. 2 o. z.

Svěřenský fond skýtá řešení také pro lidi, kteří z nějakého důvodu usilují o to, aby se zbavili břemene správy svého majetku, přitom si však mohou (jako obmyšlení) nadále fakticky zachovat právo čerpat z tohoto majetku užítky a plody.

► vat historickou budovu, rodinnou hrobku, památník padlých, atd.), nebo ve svém výsledku prospívat určitému projektu, majetku nebo společenství (např. podporovat určité umělecké těleso).¹³

◆ Prakticky lze svěřenský fond zřídit k mnoha různým soukromým účelům, např. i k investování pro dosažení zisku k rozdělení mezi zakladatele, zaměstnance, společníky či jiné osoby, aj.¹⁴

◆ Trvání svěřenského fondu k soukromému účelu, avšak toliko zřízeného ve prospěch určité osoby, je zákonem časově omezeno na dobu maximálně 100 let a dvou lidských životů (zakladatelova dítěte či současníka a jeho dítěte).¹⁵ Okruh možných obmyšlených je tím limitován, musí totiž jít o osoby, které bude možné určit v době omezeného trvání svěřenského fondu. Uvedené omezení doby trvání zřejmě nedopadá na svěřenský fond zřízený k jinému (byť soukromému) účelu než ve prospěch určité osoby, tzn. obmyšleného, jemuž nebo v jehož prospěch má být ze svěřenského fondu poskytnuto plnění.¹⁶

◆ Má-li jmenovat obmyšleného a určit mu plnění ze svěřenského fondu zřízeného k soukromému účelu svěřenský správce, musí statut určit okruh osob, ze kterého lze obmyšleného jmenovat.¹⁷

Příklady typického využití svěřenských fondů v zahraničí:

◆ Svěřenské fondy jsou v zahraničí často využívány jako instrument obchodní, investiční či zajišťovací, a to dokonce i v rámci přeshraničních obchodů. Vedle toho je svěřenský fond využíván i při restrukturalizacích a při bankovních obchodech. V neposlední řadě slouží i jako nástroj kolektivního investování. Svěřenský fond nabízí

alternativu ke konsorciu více podnikatelských subjektů. Podobně lze pomocí svěřenského fondu realizovat např. finanční zájmy sdílené určitou skupinou lidí (např. stavební investice do víkendové chaty), kteří hledají jednoduchý a finančně nenáročný způsob pro spravování a řízení těchto zájmů.

◆ Praktickým důvodem pro založení svěřenského fondu bývá i snaha uchránit svůj majetek před možným budoucím rizikem (např. rozvod, osobní ručení, insolvence, aj.), tedy i před případnými budoucími věřiteli (což je přípustné, ledaže by tím byli nezákonně zkracováni).

◆ Svěřenský fond lze využít také pro správu, uchování celistvosti a mezigenerační přechod rodinného majetku, např. tak, že zakladatel do něj vyčlení určitou nemovitost s tím, že užívání této nemovitosti bude přecházet z generace na generaci po určité vymezené období. Navíc takto si zakladatel může uchovat větší vliv na nakládání s majetkem i po své smrti, než by mu umožňovalo např. dědické právo. Zřízení svěřenského fondu může být motivováno i zachováním soukromí určité rodiny, zejm. je-li možné vyhnout se dědickému řízení.

◆ Svěřenský fond skýtá řešení také pro lidi, kteří z nějakého důvodu (např. pro stáří nebo nemoc) usilují o to, aby se zbavili břemene správy svého majetku, přitom si však mohou (jako obmyšlení) nadále fakticky zachovat právo čerpat z tohoto majetku užítky a plody.

◆ Zakladatel též může vyčlenit do svěřenského fondu určitý majetek s tím, aby zajistil vyvážené potřeby svých potomků či jiných rodinných příslušníků. Výplatu prostředků lze podmínit např. dovršením věku, účelově vázat

na podporu vzdělání, obživy, zdravotní péče apod. Uvedené může být praktické např. v případě potomků z různých vztahů, nezletilých, nemocných, postižených či jinak potřebných rodinných příslušníků, osob závislých na hazardních hrách nebo jiných osob, u nichž hrozí, že by svůj majetek mohly utrácet neuváženým způsobem, kde je namístě, aby svěřenský správce podle svého vlastního uvážení postupně uvolňoval prostředky v souladu se statutem (coby vyjádřením vůle zakladatele) pouze na krytí určitých výdajů či pro potřeby vyvolané určitými situacemi. Sledovaným cílem bývá nejen ochrana mladších členů rodin před neuváženým používáním prostředků, ale i před zneužitím ze strany jiných osob. Svěřenský fond tedy v takovém případě slouží i jako ochrana majetku. ♦

Podrobněji se jednotlivým typům svěřenských fondů a možnostem jejich praktického využití bude autor tohoto článku věnovat v příštím dílu seriálu o svěřenských fonděch.

13) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, s. 1194 – 1195. Opačně viz Svejkovský, J.; Marek, R. a kol.: Správa cizího majetku v novém občanském zákoníku: komentář [§ 1400–1474], vyd. 1., Praha, C.H. Beck, 2015, k § 1451.

14) Viz DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ŠVESTKA, Jiří a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1449.

15) Na rozdíl od svěřenského fondu k veřejně prospěšnému účelu. K omezení doby trvání viz § 1460 o. z.

16) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, s. 1194 – 1195.

17) Srov. § 1457 o. z.

Právní rádce

**Jediný odborný měsíčník
s právními informacemi pro
management a podnikání**

- nové právní úpravy
- výklady • analýzy
- praktické příklady • rozhovory

Speciální nabídka pro koncipienty:

**předplatné
se slevou**

35%

Objednávky a více informací na: www.ihned.cz/konference

e.conomia
obsah rozhoduje

Možnosti praktického využití svěřenského fondu

**Cílem článku je
zvážit využitelnost
jednotlivých typů
svěřenských
fondů, jak jsou
známy v některých
zahraničních
právních úpravách,
v podmínkách české
právní úpravy.**

Úskalím pokusu o zasazení určitých zahraničních zkušeností s fungováním trustů do kontextu české právní úpravy svěřenských fondů je skutečnost, že tyto pocházejí z jiného právně-kulturního pro-

středí, a tudíž se mohou nakonec v praxi ukázat do jisté míry jako nepoužitelné pro český svěřenský fond. K následujícímu textu je tudíž nezbytné přistupovat se zřetelem k uvedenému riziku a s vědomím, že s fungováním svěřenských fondů v ČR zatím není dostatek praktických zkušeností.

Zákon rozlišuje podle účelu jen veřejně prospěšný svěřenský fond a svěřenský fond k soukromému účelu, přičemž konkrétní účel je zakladatel oprávněn stanovit dosti svobodně. S ohledem na značnou tvárnost svěřenského fondu lze uvažovat mj. o jeho následujících typech:

Obchodní svěřenský fond

Obchodní svěřenský fond obvykle napomáhá k realizaci nejrůznějších podnikatelských záměrů, včetně organizace a zajištění velkých finančních projektů. Lze jej např. použít při obchodních transakcích namísto vázaných účtů.¹ Dále může sloužit i jako nástroj kolektivního investování, strukturovaného financování nebo k překonání koordinačních problémů a snížení transakčních nákladů při dluhovém financování poskytovaném dlužníkovi větším množstvím věřitelů.² Svěřenský fond má potenciál být využit rovněž při zajištění bankovních úvěrů i pro složité úvěrové transakce s účastí

1) Viz Kocí, Miloš: Institut svěřenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fondu-v-noz>.

2) Srov. Richter, T. Mezi smlouvou, vlastnictvím a korporací: Právní úprava trustu v návrhu nového občanského zákoníku. In: Štenglová, I. (ed.) Pocta Miloši Tomsovi k 80. narozeninám. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, s. 344.

více finančních institucí, které mají zájem oddělit zajištění od jedné z účastníků se bank, avšak česká právní úprava tento způsob využití přímo nepodporuje.³ V zahraničí jsou obchodní svěrenské fondy využívány i při globálních bankovních obchodech, neboť mj. umožňují napojení na islámský bankovní systém, včetně realizace islámských finančních transakcí založených na fiduciárním principu a právu šaría odmítajícím úrok.⁴

Svěrenský fond rovněž skýtá alternativu k převzetí závodu v rámci akvizice či při restrukturalizacích závodů, ke konsorciu více podnikatelských subjektů nebo k obchodní korporaci (a odpadá tak celá řada jinak typických korporátních záležitostí, např. není nutno konat valné hromady). Obchodní svěrenský fond lze rovněž využít jako rezervní fond.⁵

V zahraničí (např. ve Velké Británii a USA) svěrenský fond slouží i pro odměňování managementu či zaměstnanců zpravidla velkých korporací, včetně poskytování motivačních odměn za dosažení cílů. Využíván bývá i jako doplněk kolektivních či korporátních penzijních systémů s tím, že naspořených peněz se nijak nedotkne případný bankrot obchodní korporace, právě proto, že jsou uloženy v právně odděleném fondu.⁶

Investiční svěrenský fond

Investiční svěrenský fond slouží k diverzifikaci rizik. Oddělení

(vyčlenění) majetku určeného k investování nebo obchodování od ostatního osobního nebo korporátního majetku zakladatele fondu umožňuje ochránit jak tento ostatní majetek od negativních důsledků obchodování či investování s vyčleněným majetkem, tak majetek vyčleněný do fondu od dluhů spojených s ostatním majetkem či činností zakladatele.

Prostřednictvím svěrenského fondu lze zajišťovat i investice v zemích, jejichž legislativa stanoví pro cizince omezení pro nabývání vlastnictví (např. Thajsko, Kazachstán, Alžírsko a další).

Jednou z výhod investování prostřednictvím investičního svěrenského fondu je (alespoň prozatím) vyšší míra anonymity zakladatelů i obmyšlených v důsledku absence registračního principu u svěrenských fondů (vyjma daní).

Svěrenský fond využívaný k investování má vždy povahu soukromého svěrenského fondu.⁷ Přitom je nutné rozlišit jeho dvě varianty: svěrenský fond zřízený, byť za účelem investování, toliko jako (běžný) svěrenský fond podle pravidel o. z., který nepodléhá prakticky žádné veřejnoprávní regulaci, a investiční fond vytvořený jako svěrenský fond podle § 148 a násl. zákona č. 240/2013 Sb., o investičních společnostech a investičních fondech, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZISIF“), který podléhá licenci a dohledu ČNB a na který se vztahují speciální pravidla tohoto záko-

na.⁸ Další jejich odlišnost spočívá v rozdílném zdanění. Zatímco běžný svěrenský fond standardně podléhá dani z příjmů právnických osob ve výši 19 %, investiční fond (i když je vytvořen jako svěrenský fond), je-li zřízen jako základní fond,⁹ je zdaněn zvláštní sazbou daně ve výši 5 %.¹⁰

Výhodu obou výše zmíněných variant lze spatřovat především v tom, že umožňují uvažovat téměř o jakémkoliv druhu investice a že vymezení podmínek pro výplatu výnosů je plně v rukou zakladatele.¹¹ Naopak nevýhodou je prozatím praxí neproověřená funkcionality svěrenských fondů.¹² To by mohlo bránit prosazení investičních fondů vytvořených jako svěrenské fondy oproti již dříve zavedeným a praxí osvědčeným organizačním formám investičních fondů.¹³

Svěrenský fond jako nástroj sanace

Svěrenský fond lze v zákonných mezích, byť s tím český insolvenční zákon výslovně nepočítá, použít také jako nástroj sanace, k řešení hrozícího či již nastalého úpadku, avšak jen se souhlasem dlužníka, neboť zákon mu nestanoví povinnost se tomuto režimu podřídit.¹⁴

Zajišťovací svěrenský fond

Svěrenský fond lze využít také jako zajišťovací instrument, např. tak, že věřitel bude jmenován obmyšleným (popř. i svěrenským správcem), přičemž plnění z fondu ▶

Zákon rozlišuje je podle účelu jen veřejně prospěšný svěrenský fond a svěrenský fond k soukromému účelu, přičemž konkrétní účel je zakladatel oprávněn stanovit dosti svobodně.

3) Viz Januš, Jan; Klesla, Jan: Trusty mají v angloamerické kultuře staletou tradici, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ Viz též Januš, Jan; Klesla, Jan: Unikát v českém právu otevírá velké možnosti, ale i rizika, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

4) Viz. Kocí, Miloš: Institut svěrenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fondu-v-noz>.

5) Viz tamtéž. Viz také Bednaříková, B. Svěrenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 167–168.

6) Viz Januš, Jan; Klesla, Jan: Trusty mají v angloamerické kultuře staletou tradici, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ. Viz též Januš, Jan; Klesla, Jan: Unikát v českém právu otevírá velké možnosti, ale i rizika, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

7) Viz DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ŠVESTKA, Jiří a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1449.

8) Specifikem je např. to, že jediným správcem investičního svěrenského fondu bude vždy investiční společnost (popř. zahraniční osoba s povolením ČNB dle § 481 ZISIF).

9) Ve smyslu § 17b zákona o daních z příjmů, tzn. fond, jehož akcie nebo podílové listy jsou přijaté k obchodování na evropských burzách, otevřený podílový fond a investiční fond investující minimálně 90 procent svého majetku do investičních cenných papírů, nástrojů peněžního trhu a jiných finančních instrumentů.

10) Viz § 21 odst. 2 zákona o daních z příjmů, dle něhož sazba daně činí u základního investičního fondu 5 %.

11) Viz Hobza, Martin: Svěrenské fondy jako fondy investiční (SVOČ), Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. Viz také Eppinger, Aleš: Svěrenský fond jako nástroj pro investování, 19. 3. 2015, HN.IHNED.CZ.

12) Viz také Eppinger, Aleš: Svěrenský fond jako nástroj pro investování, 19. 3. 2015, HN.IHNED.CZ.

13) Blíže viz Hobza, Martin: Svěrenské fondy jako fondy investiční (SVOČ), Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014.

14) Viz Kuděj, Michal; Alexander, Juraj: Využití zahraničních instrumentů pro sanaci českých podniků.

- bude sloužit jako zajištění závazků zakladatele nebo jiného věřitelova dlužníka.¹⁵

Bohužel podmínky pro využití svěřenského fondu jako zajišťovacího instrumentu nejsou dle současné české právní úpravy zcela jasné. Zajišťovací svěřenský fond nemá v o. z. speciální úpravu, patrně tak bude třeba vycházet z obecných ustanovení o zajištění a utvrzení dluhů (§ 2010 o. z.).¹⁶ Z nich však zřejmě nelze na svěřenský fond použít právní úpravu zajišťovacího převodu práva (§ 2040 a násl. o. z.), neboť podmíněný převod práva se jeví být koncepčně neslučitelným s autonomním jménem svěřenského fondu.¹⁷ Sporná je mj. otázka, zda se má, či nemá použít úprava zakotvená v § 1316 o. z., podle které vznikne zástavní právo k věci vedené ve veřejném seznamu až zapsáním do tohoto seznamu (popř. zda musí být zapsán i sám svěřenský fond).¹⁸ Nejasnosti panují též v tom, zda má tento zajišťovací instrument akcesorickou povahu (tzn. je ve své existenci závislý na hlavním, zajišťovaném vztahu).¹⁹

V zahraničí tento typ svěřenského fondu využívají zejména banky pro účely dalšího zhodnocování svých aktiv, popř. k zajištění věřitele při emisi dluhopisů.²⁰ Zajišťovací svěřenský fond slouží i jako zajišťovací prostředek usnadňující restrukturalizaci společnosti.²¹ Svě uplatnění může najít též u trans-

akcí s mnohostí věřitelů (např. tzv. syndikované úvěry), kde svěřenský fond funguje jako agent pro zajištění, nebo v případech tzv. subordinace, tedy dohody věřitelů o pořadí splacení dluhu, popř. tzv. sekuritizace, kdy je část majetku vyčleněna zvlášť, aby izolovala kreditní riziko původního vlastníka majetku.²²

Zajišťovací svěřenský fond také nabízí alternativu k institutu zástavního práva v případech, kdy je buď nemožné, či obtížné naplnit všechny zákonné požadavky na zřízení zástavního práva nebo jejich naplnění není stranami sledováno, např. pokud zástavce má v úmyslu zastavit movitou věc, ale zástavu nechce odevzdat zástavnímu věřiteli.²³

Ochranný svěřenský fond

Svěřenský fond umožňuje oddělení majetku zakladatele fondu od jeho ostatního majetku. To umožňuje ochránit oba takto oddělené majetky od případných negativních důsledků spojených s druhým majetkem (např. dluhů vůči budoucím věřitelům). Věřitelé by se pak tím spíše měli při vyhodnocování solventnosti obchodního partnera mít na pozoru před dojmem tzv. „falešného bohatství“, když (zejména nejde-li o věci podléhající veřejné evidenci) nemusí být zřejmé, zda určitý majetek je jeho vlastnictvím, nebo byl vyčleněn do svěřenského fondu.²⁴

Ochrana před věřiteli spočívá právě v tom, že zakladatel buď vyčlení část svého majetku do svěřenského fondu, aby jej vyňal z dosahu svých potenciálních budoucích věřitelů, nebo nastaví pravidla ve statutu tak, aby obmyslený neměl na plnění z fondu automatický právní nárok, na který by mohli nastoupit jeho případní budoucí věřitelé.²⁵ Toho lze docílit tak, že určení okamžiku vzniku dospělého práva obmysleného bude podle statutu zcela v diskreci svěřenského správce nebo jiné oprávněné osoby. Uvedené chrání obmysleného před věřiteli dokonce i tehdy, kdy obmyslený zřídí v jejich prospěch zástavní právo k věci budoucí.²⁶ Kromě toho lze zvolit i jiné řešení, spočívající v obecném vyloučení zcizitelnosti práv obmysleného, a to jednoduše uložením zákazu obmyslenému převádět či zatěžovat své právo, který, je-li zřízen jako věčné právo, působí i vůči třetím osobám.²⁷

Shora uvedeným postupem však nesmí být sledováno zkrácení současných věřitelů zakladatele. Takové jednání by mohlo být prohlášeno za relativně neúčinné (podle o. z.), resp. věřiteli úspěšně odporováno podle insolvenčního zákona.²⁸ Poškození věřitelů by dokonce mohlo mít i trestněprávní následky.²⁹ Dostí kontroverzním je pak zejména zřizování ochranných svěřenských fondů, kdy zakladatel je zároveň i obmysleným.³⁰ Byť

Prozatím praxí neproověřená funkcionalita svěřenských fondů by mohla bránit prosazení investičních fondů vytvořených jako svěřenské fondy oproti již dříve zavedeným a praxí osvědčeným organizačním formám investičních fondů.

15) Viz Januš, Jan; Klesla, Jan: Unikát v českém právu otevírá velké možnosti, ale i rizika, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

16) Srov. tamtéž.

17) Viz Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, s.1195.

18) Viz Kocí, Miloš: Institut svěřenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fondu-v-noz>.

19) Viz např. Spáčil a kol.: Občanský zákoník – Komentář, sv. III, C. H. Beck, 2013, s. 1195. Opačně viz např. Šulc, R.: Objevte nové možnosti správy majetku. (TRADE NEWS. Magazín asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR. 5/2014, s. 74–76.)

20) Viz DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ŠVESTKA, Jiří a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1449.

21) Viz Kocí, Miloš: Institut svěřenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fondu-v-noz>.

22) Viz Horn, Kryštof: TRUST PODLE COMMON LAW A INSTITUT SVĚŘENSKÉHO FONDU V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU (diplomová práce), Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014. Srov. RICHTER, T., Mezi smlouvou, vlastnictvím a korporací: právní úprava trustu v návrhu nového občanského zákoníku, s. 346 a násl. Srov. též SKUHRAVÝ, J., Institut trustu v českém právu, s. 116–118.

23) Viz Čeladník, F.: Svěřenský fond jako výsledek českého pokusu o právní transplantaci trustu: Zklamání jako dítě očekávání? Vybraná zákonná ustanovení z pohledu zahraničního právníka, 3. 2. 2014, www.epravo.cz.

24) Viz Horn, Kryštof: TRUST PODLE COMMON LAW A INSTITUT SVĚŘENSKÉHO FONDU V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU (diplomová práce), Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014.

25) Srov. Kocí, Miloš: Institut svěřenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fondu-v-noz>.

26) Viz DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ŠVESTKA, Jiří a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1459.

27) Viz § 1761 o. z.

28) Viz § 589 až 599 o. z. a § 235 až 243 insolvenčního zákona.

29) K tomu viz např. trestný čin poškození věřitele ve smyslu § 222 odst. 1 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

30) Viz Januš, Jan; Klesla, Jan: Trusty mají v angloamerické kultuře staletou tradici, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ. Viz také Eppinger, Aleš; Kolářová, Anna: Příležitost, jejíž potenciál ukáže až praxe: Trusty v českém pojetí, Právní rádce, č. 9-2013.

zřizování ani takových svěrenských fondů není výslovně zakázáno, mohla by z důvodu ochrany věřitelů právní doktrína či judikatura soudů v budoucnu dovodit určité zákazy.

Ochranný svěrenský fond slouží také k ochraně majetku před samotným zakladatelem či obmyšleným např. pro případ, že se stane nesvéprávným v důsledku choroby.³¹ Stejně tak může sloužit pro účely podpory nezletilých, studujících dětí, marnotratných osob, kdy plnění je podmíněno např. tím, že dostudují, dosáhnou určitého věku, ukončí nezřízený život apod.

Dalším možným využitím svěrenského fondu je ochrana majetku před jeho rozmělněním. Zakladatel takto může ochránit svůj závod, který vybudoval, aby nebyl po jeho smrti rozdělen. Podobně může být do svěrenského fondu vložen např. rodinný rekreační objekt ve snaze zabránit záminkám ke konfliktům a nejasnostem, které by jinak mohly vzniknout, pokud by vlastnictví k němu bylo rozděleno mezi potomky mající v životě odlišné priority a zájmy. Svěrenský fond tak napomáhá předcházet možným sporům mezi příbuznými, neboť ti jsou motivováni pravidly, jež musejí dodržovat, chtějí-li z fondu získávat prostředky.³²

Diskreční svěrenský fond

Diskreční svěrenský fond se vyznačuje tím, že správce je v něm v zájmu sledovaného účelu vybaven širokou mírou uvážení o tom, koho určí obmyšleným nebo jakou

výši plnění mu přizná, např. tak, že rozhoduje o přerozdělení v rámci dané roční kvóty (tzv. horizontální diskrece), popř. i o celkové přerozdělované sumě (tzv. vertikální diskrece).³³ Jedná-li se o svěrenský fond k soukromému účelu, může zakladatel určení obmyšlených ponechat úvaze správce jen tehdy, vymezí-li ve statutu okruh osob, ze kterého lze obmyšlené jmenovat.³⁴

Užití tohoto typu svěrenského fondu je praktické především tam, kde je sledován veřejně prospěšný účel. Lze jej však využít např. i v rodinných vztazích.³⁵ Svěrenský fond bohužel prakticky nelze za současné právní úpravy v ČR využít jako nástroj daňové optimalizace.³⁶

Do statutu je vhodné vtělit pravidla, kterými se má svěrenský správce při své úvaze řídit. Při jejich formulaci, jakož i při výběru konkrétního svěrenského správce je třeba mít na mysli též omezené možnosti ochrany obmyšlených před zneužitím diskrece správcem. Zakladatel i obmyšlení, včetně eventuálních, dosud nejmenovaných obmyšlených,³⁷ sice mohou dohlížet nad správou svěrenského fondu,³⁸ popř. se dovolávat relativní neplatnosti poškozujících jednání učiněných svěrenským správcem (např. neoprávněného převodu majetku na třetí osobu), ale přednost před případnou námitkou neplatnosti má ochrana třetí osoby, nabyla-li právo v dobré víře, před její újmou, ke které by neplatnost vedla.³⁹

Dostí kontroverzním je pak zejména zřizování ochranných svěrenských fondů, kdy zakladatel je zároveň i obmyšleným.

Rodinný svěrenský fond

Rodinný svěrenský fond zpravidla slouží k zajištění ekonomických potřeb rodiny a často též napomáhá řešení problémů spjatých se správou rodinného majetku (zejm. toho rozsáhlého, včetně např. rodinného závodu), jeho mezigeneračním přechodem a uchováním jeho celistvosti, popř. se zajištěním jeho rozvoje.⁴⁰

Vedle toho umožňuje širší následnou kontrolu a intervenci zakladatele, než jakou by nabízelo třeba darování či zřízení poživacích práv, natož dědění. Zakladatel má možnost zvolit konkrétní osobu správce, kdy i samotný zakladatel může být správcem majetku po dobu svého života a pro případ smrti může zvolit správce následného. V případě smrti zakladatele nemusí ani dojít k přesunu majetku z fondu na určené osoby již v okamžiku jeho smrti (jako by tomu bylo v dědickém řízení), ale majetek může i dlouhodobě či trvale nadále setrvat ve fondu a být z něho pouze vyplácen obmyšleným dle stanovených pravidel.⁴¹

Podobně jako u diskrečního svěrenského fondu, zakladatel může ve statutu určit, že správce bude vybaven širokou mírou uvážení, v jehož rámci se bude moci rozhodovat, zda vůbec a případně v jakém rozsahu či poměru mezi obmyšlené přerozdělí výnosy z rodinného majetku. S ohledem na to by správcem rodinného svěrenského fondu měla být především osoba, která se v poměrech dané rodiny dobře orientuje. Stejně tak je vhodné,

31) Srov. Mírová, T.: Svěrenský fond jako efektivní nástroj ochrany majetku před věřiteli, 12. 12. 2014, Obchodněprávní revue, 2014, č. 3, s. 68.

32) Viz Jurka, Robert: Šance pro rodinné firmy, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

33) Blíže viz Kocí, Miloš: Institut svěrenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fonu-v-noz>.

34) Viz § 1457 odst. 2 o. z. Viz také Servus, Stanislav; Jurka, Robert: Jak právně a daňově přistupovat ke svěrenskému fondu, 17. 1. 2014, pravniradce.ihnec.cz.

35) Srov. Kocí, Miloš: Institut svěrenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fonu-v-noz>.

36) Viz Horn, Kryštof: TRUST PODLE COMMON LAW A INSTITUT SVĚRENSKÉHO FONDU V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU (diplomová práce), Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2014.

37) Viz § 1464 o. z.: „Je-li svěrenský fond zřízen ve prospěch obmyšleného, který v den vzniku fondu ještě není, nebo kterého v den vzniku fondu nelze určit, jmenuje zakladatel osobu oprávněnou dohlížet na správu svěrenského fondu v zájmu obmyšleného. Není-li to možné, nebo je-li zakladatel nečinný, jmenuje takovou osobu soud na návrh správce nebo toho, kdo na tom má zájem.“

38) Viz § 1466 odst. 1, věta první, o. z.: „Zakladatel, obmyšlený nebo i jiná osoba, která na tom má právní zájem, může soudy navrhnout, aby svěrenskému správcovi určité jednání uložil nebo zakázal, anebo aby svěrenského správce odvolal nebo jmenoval nového.“

39) Viz § 1466 odst. 1 o. z., věta druhá, včetně věty za středníkem.

40) Trusty, jimž je právní institut svěrenského fondu podobný, historicky sloužily zejména k zachování rodinného majetku a byly hojně užívány především šlechtou k tomu, aby ochránily její rodinný majetek před rozdělením nebo vyvlastněním hrozícím především v období války. Viz Bednářková, B. Svěrenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku. I. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 31–32.

41) Srov. DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ŠVESTKA, Jiří a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1449.

- aby zakladatel ve statutu určil též dostatečně přesný klíč pro vybrání správce náhradního.⁴²

Zakladatel může takto zabezpečit také sám sebe ve stáří či v nemoci nebo se prostřednictvím postupného plnění ze svěřenského fondu postarat o hmotné zabezpečení členů rodiny, aniž by byl nutný počáteční převod majetku na tyto osoby. Přitom zakladatel může určit, zda a kdy mají, či nemají být potenciální obmyšlení informováni o založení svěřenského fondu. Zakladatel např. může zabezpečit svého potomka trpícího závažným tělesným či duševním postižením tak, že nastaví fungování svěřenského fondu přesně dle individuálních potřeb postiženého a plnění z vyčleněného majetku poskytovaná ostatním rodinným příslušníkům podmíní tím, že o něj budou pečovat náležitě, resp. přesně určeným způsobem. Podobně lze svěřenský fond využít též jako nástroj tzv. podporovaného rozhodování postižených osob.⁴³

Odvolatelný (a neodvolatelný) svěřenský fond

Česká právní úprava na rozdíl od některých zahraničních (např. USA) výslovně nerozlišuje svěřenské fondy na odvolatelné a neodvolatelné (*revocable and irrevocable trusts*).

Odvolatelný svěřenský fond by zakladatel mohl kdykoliv v průběhu svého života zrušit, změnit na neodvolatelný či jinak modifikovat. Takovou situaci však česká právní úprava nepředvídá, přičemž

Podle české právní úpravy nemůže být svěřenský fond po svém vzniku zrušen zakladatelem. Ovšem s tím se lze vypořádat vhodnou formulací účelu, jehož dosažením svěřenský fond zanikne.

pojímá svěřenský fond typově spíše jako neodvolatelný, navíc popírá jeden z typických znaků odvolatelných svěřenských fondů tím, že vylučuje, aby vlastníkem majetku ve svěřenském fondu nadále zůstal zakladatel.

Podle české právní úpravy nemůže být svěřenský fond po svém vzniku zrušen zakladatelem. Ovšem s tím se lze vypořádat vhodnou formulací účelu, jehož dosažením svěřenský fond zanikne.⁴⁴ Zakladatel si rovněž může zachovat nad majetkem určitou kontrolu, nadto se za určitých podmínek může stát jak svěřenským správcem (vedle dalšího svěřenského správce, kterým je třetí osoba), tak obmyšleným. Přestože tedy česká právní úprava neumožňuje založení (typického) odvolatelného svěřenského fondu, zakladatel může dosáhnout podobného efektu zejména vhodným nastavením pravidel ve statutu.⁴⁵

Úplatný svěřenský fond

Svěřenský fond lze zřídit také úplatně, tedy za určité protiplnění ze strany obmyšleného.

Bezúplatný svěřenský fond (mezi živými)

Jeho výhodou je, že na rozdíl od darování umožňuje určeným osobám (obmyšleným) za daných podmínek čerpat prospěch z určitého majetku, aniž by se staly jeho vlastníky.

O tuto formu se bude vždy jednat tam, kde je zakladatel zároveň jediným obmyšleným, neboť zde chybí osoba, která by se mohla zavázat k nějakému protiplnění.⁴⁶

Testamentární (dědický) svěřenský fond

Tento typ svěřenského fondu je zřizován závětí, dědickou smlouvou nebo dovětkem.⁴⁷ Zakladateli umožňuje skrze nastavení pravidel ve statutu ovlivnit zacházení s majetkem i dlouho po jeho smrti, a to v mnohem větší míře, než by mu nabízely jiné právní instituty.⁴⁸

Ačkoliv stejných důsledků by bylo možné dosáhnout zřízením (jiného typu) svěřenského fondu s účinky již za života zakladatele, testamentární svěřenský fond má tu výhodu, že zakladatele nenutí k tomu, aby se vzdal svého majetku (popř. jeho správy) ještě za svého života.⁴⁹

Lze se domnívat (byť tento závěr není doktrínou přijímán bez výhrad), že pomocí svěřenského fondu může být majetek zůstavitele zcela vyloučen z dědického řízení, a to s účinky obdobnými vydědění i pro nepominutelné dědice.⁵⁰ Jedním z projevů uvedeného je vyhnutí se mnohdy zdoluhavému dědickému řízení, což ve svém důsledku umožňuje, aby se namísto toho ihned ujal správy majetku svěřenský správce a činil v souladu se statutem vše potřebné (např. se začal starat o běžící podnikání),⁵¹ jakož i zachovat zakladatelské záležitosti v soukromí.⁵² ♦

42) Srov. Kocí, Miloš: Institut svěřenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fonu-v-noz>.

43) Viz DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ŠVESTKA, Jiří a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1449.

44) Viz DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ŠVESTKA, Jiří a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1448, bod. 9.

45) Srov. Mírová, T.: Svěřenský fond jako efektivní nástroj ochrany majetku před věřiteli, 12. 12. 2014, Obchodněprávní revue, 2014, č. 3, s. 68.

46) Viz DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ŠVESTKA, Jiří a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1449.

47) Viz § 1491 o. z.

48) Srov. § 1452 o. z.

49) Srov. DVOŘÁK, Jan; FIALA, Josef; ŠVESTKA, Jiří a kol.: Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva), Wolters Kluwer, a.s., Praha, 2014, k § 1449.

50) Zároveň tak lze tzv. „přeskočit“ generaci. Srov. Kocí, Miloš: Institut svěřenského fondu v NOZ, 27. 2. 2014, <http://www.bulletin-advokacie.cz/institut-sverenskeho-fonu-v-noz>.

51) Viz Januš, Jan; Klesla, Jan: Unikát v českém právu otevírá velké možnosti, ale i rizika, 28. 2. 2014, HN.IHNED.CZ.

52) Viz Bednaříková, B. Svěřenské fondy. Institut pro uchování a převody rodinného majetku. I. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 167–168.

Právní rádce

Jediný odborný měsíčník s právními informacemi pro management a podnikání

- nové právní úpravy
- výklady • analýzy
- praktické příklady • rozhovory

Speciální nabídka pro studenty:

**předplatné
se slevou**

49%

000004 E01

Objednávky a více informací na: **www.ihned.cz/konference**

e.conomia
obsah rozhoduje

Zákonná dědická posloupnost

Rekodifikace právní úpravy dědického práva se nevyhnula ani oblasti dědické (intestátní) posloupnosti.

Seznam použitých zkratk

- ♦ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění do 31. prosince 2013 (dále i jen jako „obč. zák.“)
- ♦ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále i jen jako „o. z.“).

Exkurz do římského práva

Římská společnost měla výrazný patriarchální charakter, který se také projevil v římském dědickém právu. Základem společnosti byla římská rodina, která byla v nejstarších dobách chápána nejen jako společenství spřízněných osob, ale také jako jednota osoba a majetku, v čele které stál otec rodiny. Z tohoto důvodu bylo důležité upravit právní rámec pro případ, že „představitel“ této jednoty zemře.

Již Zákon dvanácti desek obsahoval úpravu intestátní dědické posloupnosti. Tato úprava byla založena na agnátském příbuzenství, tzn., že v prvním řadě mají dědit tzv. dědicové nutní (a vlastní, *sui heredes*) – tj. osoby v době zůstavitelovi smrti podřízené jeho moci. Výjimkou byl nasciturus, který měl

za splnění stanovených podmínek také způsobilost být dědicem. V nejstarších dobách byla otcovská moc nad osobami v jeho rodině tak silná, že nutní dědicové neměli možnost dědictví vůbec odmítnout a tudíž se oprostili např. od předluženého dědictví.

Do druhé třídy podle Zákona dvanácti desek patřil *proximus agnatus* – nejbližší agnát zůstavitele. Pro určení, kdo je nejbližším agnátem, bylo nutné určení stupně příbuzenství podle zásady *gout partus, tot gradus* (kolik porodů, tolik stupňů). Nejbližšími příbuznými zůstavitele ve smyslu zákonné dědické posloupnosti byli zpravidla jeho sourozenci. Třetí skupinu pak tvořili příslušníci rodu.

Pokud nedědil žádný z dědiců výše uvedených tříd, stávala se pozůstalost *res nullius* (mohla být předmětem dědického vydržení).

Striktní pravidla *ius civile* se postupem času projevila často jako „nespravedlivá“. Tvrdost zákona zmírňovala masa práva vytvořená činností praetora (římského

úředníka),² který začal zohledňovat význam kognátských (pokrevních) vztahů. Praetorské právo v průběhu svého vývoje také vytvořilo určité skupiny (třídy) dědiců. Pozůstalost praetor nabízel postupně jednotlivým dědicům v rámci jedné třídy, pokud takový dědic v rámci jedné třídy ne(na)byl, postupoval praetor ke třídě následující. První třídou, nazývanou *unde liberi* byli děti zůstavitele (vlastní dědicové spolu se všemi potomky zůstavitele, kteří nebyli podřízeni moci otce rodiny). *Unde legitimi* – legitimní dědicové, dědicové podle *ius civile* tvořili druhou třídu. Ve třetí třídě byli povolováni všichni pokrevní příbuzní (zpravidla do 6. stupně příbuzenství), manželské a nemanželské děti po matce apod. Čtvrtou skupinu, nazvanou *unde vir et uxor* tvořili pozůstalý manžel nebo manželka, za předpokladu, že manželství v době smrti zůstavitele trvalo.³

Praetorské právo také poskytovalo ochranu tzv. nutným dědicům, kterým dalo možnost dědictví odmítnout (*beneficium abstinendi*).

1) Jde o příbuzenství umělé, založené právem. Povahu agnace vystihuje latinské rčení: „Civilis cognatio proprie tamen agnatio vocatur, vide licet quae per mares contingit“ (Právní příbuzenství se ovšem správně nazývá agnace, tj. příbuzenství založeno muži.). Srov. KINCL J., SKŘEJPEK M. a URFUS V. Římské právo. Dot. 2. dopl. a přeprac. vyd. (C.H. Beck dot. 1. vyd.). Praha: C.H. Beck, 1997, xxii, 386 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1, s. 73.

2) Blíže k pojmu viz HENDRYCH, Dušan. Právnický slovník. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1. – heslo Praetor.

3) KINCL J., SKŘEJPEK M. a URFUS V. Římské právo. Dot. 2. dopl. a přeprac. vyd. (C.H. Beck dot. 1. vyd.). Praha: C.H. Beck, 1997, xxii, 386 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1, s. 272-274.

Definitivní úpravu intestátní dědické posloupnosti zavedlo justiniánské právo a to na základě pokrevního příbuzenství. Byly vytvořeny čtyři třídy dědiců: 1. descendent (potomci), 2. ascendent a zůstavitelovi plnorodí sourozenci a jejich děti, 3. polorodí sourozenci a jejich děti, 4. ostatní kognátní příbuzní.⁴

Římské právo při úpravě intestátní posloupnosti prošlo určitým vývojem. Společnost i v dnešní době prochází neustále jak ekonomickým, tak i sociálním a společenským rozvojem. Na změny poměrů musí reagovat také právní řád. Římské právo se vyvinulo od nepřihlížení k pokrevním vztahům zůstavitele, až po jejich prosazování.

Římské právo (a dědické právo není výjimkou) zcela bez pochyby ovlivnilo vznik a vývoj kontinentální právní kultury. Je důležité připomenout si také nejstarší kořeny moderní právní úpravy intestátní posloupnosti. Jak je z výše uvedeného zjevné, dělení intestátních dědiců do určitých skupin a systematizace postupu v případě smrti zůstavitele intestatus není žádnou novinkou.

Zákonná dědická posloupnost v současné právní úpravě

Současná právní úprava (ustanovení § 1633 o. z.) upřednostňuje dědickou posloupnost na základě porízení pro případ smrti (testamentární) před posloupností ze zákona (intestátní).⁵ Ustanovení § 1476 o. z. dále stanovuje, že oba důvody mohou působit vedle sebe, jelikož není možné vyloučit situace, kdy dědic povoláný k pozůstalosti dědickou smlouvou nebo závětí bude nezpůsobilý dědit nebo dědictví odmítné.

I za situace, kdy nastupují místo dědiců ze závěti dědici podle zákonné posloupnosti, je nutné zachovat zůstavitelovu poslední vůli – zákon takovým dědicům ukládá splnit ostatní nařízení zůstavitele, jsou-li v jeho porízení pro případ smrti uvedena.⁶

Dělení intestátních dědiců do určitých skupin a systematizace postupu v případě smrti zůstavitele intestatus není žádnou novinkou.

Cílem intestátní dědické posloupnosti je nahradit chybějící zůstavitelovu vůli, aby se pozůstalost dostala jeho nejbližším osobám a nepřipadla státu jako odumřt.⁷

Zákonné třídy dědiců

Základním východiskem pro zařazení člověka do konkrétní dědické třídy je jeho příbuzenský vztah k zůstaviteli v právním slova smyslu. Příbuzní nedědí všichni najednou, nýbrž je současná právní úprava rozděluje do tzv. šesti dědických tříd. O. z. upřednostňuje zůstavitelovy potomky před jeho předky a rovněž bližší příbuzné před vzdálenějšími.⁸

♦ První třída dědiců

První třída dědiců je nyní právně zakotvena v ustanovení § 1635 o. z. Toto ustanovení vymezuje stejně jako předchozí právní úprava v ustanovení § 473 obč. zák., že v první dědické třídě připadne pozůstalost stejným dílem zůstavitelovým dětem a jeho manželovi, tedy nejbližším členům zůstavitelovy rodiny.

Dítětem se v právním slova smyslu rozumí čistě příbuzenský vztah k zůstaviteli bez zřetele k (ne) zletilosti potomka, k jeho narození v manželství nebo mimo něj či k jeho biologickému původu. Zůstavitelovy děti tedy dědí bez rozdílu na to, zda jsou pokrevní či osvojené. Pro zákonnou posloupnost je však rozhodující příbuzenský vztah k zůstaviteli, nikoli k jeho manželovi či manželce.⁹ Za dítě se považuje i dítě počaté (srov. ustanovení § 25 o. z.), narodí-li se živé. Tento princip ostatně (jak bylo zmíněno výše) znalo již římské právo.

Manžel zůstavitele v této třídě však dědí pouze za předpokladu, že ke dni smrti zůstavitele manželství právně trvalo (kořeny tohoto principu lze také vysledovat již v právním řádu Římské říše) a společně s ním dědí také alespoň jeden zůstavitelův potomek. Velikost dědického podílu manžela zůstavitele je tedy odvo-

zena od počtu zůstavitelových dětí a zároveň nedědí-li žádný ze zůstavitelových potomků, dědí manžel zůstavitele až ve druhé dědické třídě.

V této souvislosti je vhodné upozornit na ustanovení § 3020 o. z., které mimo jiné určuje, že tam, kde se stanovují práva a povinnosti manželů v oblasti dědického práva, vztahují se tyto rovněž na registrované partnerství a práva a povinnosti partnerů.

Ustanovení § 1635 odst. 2 o. z. vyjadřuje právo reprezentace, tj. nedědí-li zůstavitelovo dítě, nabývají jeho podíl stejným dílem jeho děti, případně jeho vnuci či další stejně vzdálení potomci, ovšem za podmínky, že takový potomek nedědicího dítěte existují. Právo reprezentace není v první dědické třídě nijak omezeno vzdáleností příbuzenství se zůstavitelem.¹⁰ Podíl, který nenabýlo v první třídě dědiců žádný ze zůstavitelových potomků, pak zvyšuje podíl zbývajících dědiců v této třídě. Právo reprezentace se uplatňuje také ve třetí a šesté dědické třídě (viz dále).

♦ Druhá třída dědiců

Ustanovení § 1636 o. z. (obdobně jako ustanovení § 474 obč. zák.) určuje, že „nedědí-li zůstavitelovi potomci, dědí ve druhé třídě manžel, zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele“.

Ve druhé dědické třídě manžel (partner) zůstavitele dědí vždy nejméně polovinu pozůstalosti (srov. ustanovení § 1636 odst. 2 o. z.). Ostatní výše uvedení dědí rovným dílem. V této třídě dědiců může manžel (partner) zůstavitele dědit i sám (bez jiných dědiců).

Rodičem zůstavitele jsou jeho otec a matka – ať už pokrevní nebo osvojitelé. Podle ustanovení § 1482 odst. 2 o. z. však podle zákonné dědické

4) KINCL J., SKŘEJPEK M. a URFUS V. Římské právo. Dot. 2. dopl. a přeprac. vyd. (C.H. Beck dot. 1. vyd.). Praha: C.H. Beck, 1997, xxii, 386 s. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-1, s. 274-275.

5) Srov. ustanovení § 1633 odst. 1 o. z.

6) Srov. ustanovení § 1633 odst. 2 o. z.

7) Srov. Svoboda, J., Klička, O.: Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-266-3, s. 92.

8) Srov. Fiala, R., Drápal, L. a kol.: Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN: ISBN 978-80-7400-570-1, s. 387.

9) Srov. Svoboda, J., Klička, O.: Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-266-3, s. 97.

10) Srov. Svoboda, J., Klička, O.: Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-266-3, s. 98.

- poslouposti nedědí rodič zbavený rodičovské odpovědnosti proto, že ji zneužíval nebo že výkon rodičovské odpovědnosti z vlastní viny závažným způsobem zanedbával.

K naplnění podmínky spolužití ve společné domácnosti se Nejvyšší soud vyjádřil například v rozsudku ze dne 23. ledna 2002, sp. zn. 21 Cdo 627/2001: „Společnou domácností ve smyslu ustanovení § 115 a § 474 odst.1 obč. zák. se rozumí soužití dvou nebo více fyzických osob, které spolu žijí trvale a které společně uhrazují náklady na své potřeby. Společná domácnost zpravidla předpokládá společné bydlení v jednom nebo více bytech (k naplnění jejich znaků proto nepostačují např. občasně návštěvy); výjimka z tohoto pravidla je možná jen tehdy, jde-li o dočasný a přechodný pobyt jinde z důvodu léčení, návštěvy příbuzných, výkonu práce apod. Jde o spotřební společenství trvalé povahy, a proto společnou domácnost představuje jen skutečné a trvalé soužití, v němž její členové přispívají k úhradě a obstarávání společných potřeb (nepostačuje např. jen příležitostná výpomoc v domácnosti, společné trávení dovolených apod.) a v němž společně a bez rozlišování hospodaří se svými příjmy. Spolužijící fyzická osoba musí žít ve společné domácnosti tak, jako by byla členem rodiny; vyžaduje se, aby pečovala o společnou domácnost (obstaráváním domácích prací, udržováním pořádku v bytě, obstaráváním prádla a údržby šatů, přípravou jídla apod.) nebo poskytovala prostředky na úhradu potřeb společné domácnosti anebo aby byla odkázána výživou na zůstavitele.“ Výslovné vymezení pojmu domácnost (společná domácnost) však nyní o. z. neposkytuje.

V rozsudku ze dne 27. října 2010, sp. zn. 21 Cdo 3233/2009 Nejvyšší soud dále vyložil, že „požadavek „odkázanosti“ dědice „výživou“ na zůstavitele ve smyslu ustanovení § 474 odst. 1 a § 475 odst. 1 obč. zák. je splněna vždy tehdy, kdy zůstavitel, i bez ze zákona vyplývající povinnosti, buď zcela zajišťoval pokrytí všech potřeb výživy dědice, nebo se na pokrytí těchto potřeb, alespoň významnou měrou, podílel; v druhém popsáném případě

není rozhodné jakým způsobem a z jakého (právního) důvodu byly zbývající potřeby výživy dědice pokryty. Otázka „významnosti“ míry, s jakou se zůstavitel podílel na výživě dědice, je vždy otázkou posouzení konkrétních okolností daného případu.“

Spolužijící osoby ve druhé dědické třídě samostatně dědit nemohou, a proto nedědí-li manžel ani žádný z rodičů zůstavitele, dědí tyto osoby až ve třetí dědické třídě.

Ve druhé třídě se neuplatňuje právo reprezentace. Nedědí-li některý z dědiců ve druhé dědické třídě, přirůstá jeho dědický podíl k podílům ostatních dědiců této třídy. Jelikož manžel zůstavitele dědí vždy nejméně polovinu pozůstalosti, přirůstá uvolněný podíl všem ostatním dědicům až do situace, kdy by měl manžel zůstavitele nabýt více než jednu polovinu pozůstalosti.

◆ Třetí třída dědiců

Rovněž ustanovení § 1637 o. z. vychází z původní úpravy ustanovení § 475 obč. zák., podle níž není-li bližších dědiců, dědí rovným dílem zůstaviteli sourozenci a tzv. spolužijící osoby.

Sourozencem zůstavitele je ten, kdo s ním má alespoň jednoho společného rodiče. Není však rozhodné, zda byl sourozenec rodičem osvojen, nebo zda se jedná o pokrevní rodičovství.¹¹

Zásadní pro velikost dědického podílu sourozence zůstavitele je však otázka plnorodého nebo polorodého sourozenectví. Plnorodý sourozenec má se zůstavitelem společné oba rodiče, polorodý pak pouze jednoho. S ohledem na ustanovení § 1641 o. z. je možné se domnívat, že plnorodý sourozenec dostane dvojnásobný dědický podíl oproti sourozcovi polorodému.¹²

Ve třetí dědické třídě se uplatňuje právo reprezentace ve vztahu k sourozencům zůstavitele. Nedědí-li některý ze sourozenců zůstavitele, nabývají jeho dědický podíl stejným dílem jeho děti (srov. ustanovení § 1637 odst. 2 o. z.). Ve vztahu k zůstaviteli se jedná o jeho neteře a synovce. Dále už v této třídě právo reprezentace nepokračuje.

Ve třetí dědické třídě může osoba žijící se zůstavitelem ve společné

Základním východiskem pro zařazení člověka do konkrétní dědické třídy je jeho příbuzenský vztah k zůstaviteli v právním slova smyslu.

domácnosti dědit samostatně, jestliže jiní dědici v této třídě nedědí.

◆ Čtvrtá třída dědiců

Ustanovení § 1638 o. z. na rozdíl od ustanovení § 475a obč. zák. vymezuje, že ve čtvrté dědické skupině mají dědit pouze prarodiče zůstavitele. Jejich děti (strýcové a tety zůstavitele) jsou v o. z. přesunuty do šesté dědické třídy.

Prarodiči zůstavitele jsou rodiče jeho rodičů, tedy jeho babičky a dědové. O. z. neodvívá dědické podíly podle strany, z níž je prarodič se zůstavitelem příbuzný, takže všichni dědí rovným dílem.

◆ Pátá třída dědiců

Pátá dědická třída je v českém právním řádu platná od roku 1918 novou právní úpravou. Zahrnuje do zákonné poslouposti prarodiče rodičů zůstavitele. Každý zůstavitel jich má osm – čtyři ze strany pradědy a čtyři ze strany prababičky.

Ohledně dědických podílů ustanovení § 1639 o. z. uvádí, že prarodičům zůstavitelova otce připadá polovina dědictví, prarodičům zůstavitelovy matky druhá. Obě dvojice prarodičů se dělí rovným dílem o polovinu, která na ně připadá. Nedědí-li jednotlivý člen dvojice, připadne uvolněná osmina druhému členu. Nedědí-li dvojice, připadne tato čtvrtina druhé dvojici téže strany. Nedědí-li ani jedna dvojice téže strany, připadá dědictví dvojicím druhé strany ve stejném poměru, v jakém se dělí o polovinu dědictví, která jim připadá přímo.

◆ Šestá třída dědiců

Ustanovení § 1640 o. z. ukládá, že nedědí-li žádný z dědiců páté třídy, dědí v šesté třídě děti dětí sourozenců zůstavitele (tj. prasnovci a praneteře zůstavitele) a děti prarodičů zůstavitele (tj. strýcové a tety zůstavitele). Nedědí-li některé z dětí prarodičů zůstavitele, dědí jeho děti (tj. bratrance a sestřenice zůstavitele).

Zůstaviteli prasnovci a praneteře a strýcové a tety dědí každý stejným dílem.

Odúmrtí

Pokud nedědí žádný dědic, ať už na základě zákonné nebo testamentární poslouposti, připadne

11) Srov. Svoboda, J., Klička, O.: Dědické právo v praxi. I. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-266-3, s. 102.

12) Srov. Fiala, R., Drápal, L. a kol.: Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář. I. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN: 978-80-7400-570-1, s. 395.

dědictví státu jako odúmrtí. Ačkoliv o. z. preferuje, aby majetek zůstal v okruhu zůstavitelovy rodiny příjím určených osob,¹³ nelze vyloučit, že nastane situace, kdy žádný takový subjekt dědit nebude. Zákon právě pro tyto případy zakotvuje v institut odúmrti.

Úprava obsažená v o. z. vychází z ustanovení § 462 obč. zák., nicméně nová právní úprava přináší také několik změn. Systematicky je odúmrtí nově upravena mezi ustanoveními o zákonné posloupnosti (obč. zák. úpravu obsahoval u nabývání dědictví). Mimo jiné i z nového systematického zařazení lze vysledovat tendenci rekodifikace o změnu vnímání odúmrti jako nároku vyplývajícího ze svrchovanosti státu (veřejnoprávní povaha),¹⁴ což v souvislosti s minulou právní úpravou obč. zák. způsobovalo vyloučení užití norem mezinárodního práva soukromého.¹⁵ Právní řád na základě o. z. nově kvalifikuje institut odúmrti jako nárok vyplývající z dědictvého práva (soudkromopravní povaha).

Státu je oproti úpravě obsažené v obč. zák. nově přímo ze zákona právní fikcí přiznáno postavení zákonného dědice.¹⁶ K postavení státu v případě odúmrti se pro srovnání vyjádřila judikatura k obč. zák. v následujícím duchu: „*Odúmrtí připadá majetek státu proto, že dědictví nenabyl (nemohl nabýt) žádný dědic. Přechod majetku zůstavitele na stát odúmrtí se odlišuje od nabytí majetku, který stát získává jako dědic (na základě závěti); je-li stát dědicem, je jeho právní postavení vždy shodné s jinými osobami, které dědí majetek zůstavitele (stát v tomto případě může např. dědictví odmítnout a nese odpovědnost za zůstavitelovy dluhy), zatímco při odúmrti jsou jeho práva a povinnosti k majetku zůstavitele ovlivněny tím, že dědictví nemůže nabýt žádný dědic a že i v takovéto situaci musí být vypořádány majetek*

zůstavitele a jeho závazky (dluhy) [...] Odúmrtí je tradičně považována za jednu z forem universální sukcese; vyplývá z toho především, že je třeba na ni hledět analogicky podle právní úpravy nabytí zůstavitelova majetku dědici a o odpovědnosti dědiců za zůstavitelovy dluhy, ledaže zákon o tom stanoví při odúmrti něco jiného.

Stát, i když není z důvodu odúmrti dědicem, má tedy, nestanoví-li zákon jinak, zásadně stejné právní postavení jako dědic.“¹⁷ Judikatura zde tedy dovodila, že ačkoliv je nabytí majetku státem odúmrtí svou povahou odlišné od nabytí dědictví dědicem, je na ni nutné nahlížet analogicky jako na nabytí dědictví dědicem.

Jak bylo naznačeno výše, mění se především postavení státu. Ve staré právní úpravě bylo právní postavení státu ve vztahu k odúmrti chápáno jako specifické oprávnění subjektu k věcem (jiným majetkovým hodnotám) bez vlastnictví.¹⁸ Judikatura uvádí (jak vyplývá i z výše uvedeného rozsudku) následující: „*Stát, i když není dědicem, zásadně stejné právní postavení – tedy stejná práva a povinnosti, jako dědic, nestanoví-li zákon jinak.*“¹⁹ Judikatorně bylo také dovozeno, že jako odúmrtí mohlo na stát přejít i členství v bytovém družstvu²⁰ nebo například obchodní podíl.²¹

Právní postavení státu jako zákonného dědice podle o. z. má dále svá specifika. Stát v první řadě nemá právo dědictví odmítnout. Za jeden z důvodů této úpravy lze považovat fakt, že dědictví připadne státu, nedědí-li žádný dědic, ať už intestátní nebo testamentární. V případě, že by mohl stát dědictví odmítnout, neměl by jej kdo nabýt, a bylo by nutné nařít likvidaci (i nepředlužené) pozůstalosti.²² Podle zákonné díkce stát nemá také právo na odkaz podle ustanovení § 1594 odst. 1 o. z. Podle důvodové zprávy k ustanovení o odúmrti je důvodem této právní úpravy

Zákonné dědictvé třídy byly rekodifikací soukromého práva rozšířeny co do počtu i okruhu možných intestátních dědiců po zůstaviteli za účelem co možná nejširší eliminace případů odúmrti státu.

promítnutí zásady, že soukromý majetek by měl zůstat v rukou soukromých osob.

Konečně ustanovení § 1634 odst. 2 o. z. upravuje postavení státu jako dědice vůči jiným osobám. Státu jako dědici může také připadnout dědictví zatíženo dluhy. Vůči třetím osobám má stát ze zákona stejné postavení jako dědic s výhradou soupisu, tzn., že odpovídá za dluhy zůstavitele pouze do výše nabytého dědictví.

Cílem článku bylo poskytnout přehled základních změn v zákonné dědictvé posloupnosti po rekodifikaci soukromého práva provedené především zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Jak je zřejmé, zákonné dědictvé třídy byly tímto zákonem rozšířeny co do počtu i okruhu možných intestátních dědiců po zůstaviteli za účelem co možná nejširší eliminace případů odúmrti státu, které byla také věnována část tohoto příspěvku. Součástí článku je rovněž krátký exkurs do římskoprávního pojetí dědictvé intestátní posloupnosti, jelikož římské právo mělo zásadní vliv na vývoj kontinentální právní úpravy. Pro ilustraci a možnou inspiraci uvádíme také vybraná rozhodnutí Nejvyššího soudu k původní právní úpravě předmětných institutů dědictvého práva v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Nicméně její případnou aplikovatelnost ukáže až čas a rozhodovací praxe, která se postupně formuje v souvislosti s již téměř dvouletou účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. ♦

Názory a myšlenky uváděné v tomto článku jsou výhradně osobními názory autorek, nelze je v žádném případě pokládat za názory institucí, ve kterých působí.

13) Ministerstvo spravedlnosti ČR. Dědění ze zákona. Nový občanský zákoník [online], 2013 [cit. 2015-11-24]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/dedicke-pravo-konkretni-zmeny/dedeni-ze-zakona>.

14) Srov. Svoboda, J., Klička, O.: Dědictvé právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, ISBN 978-80-7400-266-3, s. 150. K povaze odúmrti v souvislosti s obč. zák. srov. také odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 8. října 2013, sp. zn. 28 Cdo 3341/2012, kde se mimo jiné uvádí: „Institut odúmrti je opatřením zákonodárce, které má zabránit výskytu věci bez pána. Proto také má stát jako nabyvatel odúmrti zvláštní postavení...“

15) Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník (konsolidované znění) (dostupná v ASPI – ASPI ID: LIT38253CZ), k ustanovení § 1634 o. z.

16) Srov. ustanovení § 1634 odst. 1 o. z.

17) Srov. odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2012, sp. zn. 21 Cdo 723/2010.

18) Švestka J., Špáčil J., Škárův M., Hulmák M. a kol. Občanský zákoník I, II, 2. vydání, Praha 2009, s. 1393.

19) Srov. odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. září 2012, sp. zn. 29 Cdo 3525/2011.

20) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. února 2011, sp. zn. 31 Cdo 316/2008, uveřejněný pod číslem 92/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

21) Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. září 2012, sp. zn. 29 Cdo 3525/2011.

22) Srov. Fiala, R., Drápal, L. a kol.: Občanský zákoník IV. Dědictvé právo (§ 1475-1720). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, ISBN: ISBN 978-80-7400-570-1, s. 383.

PRÁVO
A SPOLEČNOST

Zřeknutí se dědického práva, odmítnutí dědictví a vzdání se dědictví pohledem analytiček Nejvyššího soudu České republiky.

Vybrané instituty dědického práva

APLIKOVANÉ PRÁVNÍ PŘEDPISY

- ◆ Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících (dále i jen jako „OZO“)
- ◆ Návrh československého občanského zákoníku z roku 1937 (Poslanecká sněmovna parlamentu – senátní tisk č. 425; dostupný v PIS ASPI – ASPI ID: LIT43152CZ) / dále i jen jako „vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937“)
- ◆ Střední občanský zákoník z roku 1950 (zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, uveřejněný v částce 60/1950 Sbírky zákonů na str. 0497) / dále i jen jako „občanský zákoník z roku 1950“)
- ◆ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění do 31. prosince 2013 (dále i jen jako „obč. zák.“)
- ◆ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále i jen jako „o. z.“)
- ◆ Důvodová zpráva k tzv. urgentní novele občanského zákoníku 89/2012 Sb. ze dne 7. listopadu 2014

(dostupná v PIS ASPI – ASPI ID: LIT 50736CZ) / dále i jen jako „důvodová zpráva“/

- ◆ Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů (dále i jen jako „notářský řád“)
- ◆ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále i jen jako „ZŘS“)

ÚVOD

O. z. je celý významně protkán zásadou autonomie vůle. Tato zásada je výrazná i v dědickém právu, které je upraveno daleko obšírněji, než tak činil obč. zák. A právě z tohoto důvodu, i když nejenom z tohoto, jsou do hlavy třetí, zabývající se právě dědickým právem, zařazeny dva „nové“ instituty – zřeknutí se dědického práva a vzdání se dědictví. Jedná se o instituty, jež obč. zák. neupravoval, ale které nejsou českému (potažmo československému právu) až tak úplně neznámé. Dále se v tomto příspěv-

ku jako autoři zabýváme také institutem odmítnutí dědictví, který je českému právnímu prostředí znám již z obč. zák.

ZŘEKNUTÍ SE DĚDICKÉHO PRÁVA

Ustanovení § 1484 o. z. upravuje zřeknutí se dědického práva. Je to způsob, jakým mezi sebou mohou uspořádat vztahy potenciální zůstavitel s presumptivním dědicem. Je jim dána možnost uzavřít smlouvu, ve které se presumptivní dědic zříká dědického práva za předpokladu, že dojde ke smrti druhé strany. Zde je evidentní promítnutí zásady autonomie vůle stran, neboť dává stranám možnost uspořádat své majetkové poměry podle jejich vůle, a to ještě za života potenciálního zůstavitele. Taková možnost tu za platnosti obč. zák. nebyla. Je třeba dodat, že praxe tento institut velmi vítá, jelikož je evidentní, že tento v české právní úpravě chyběl. ►

ČETL JSI TEN
NOVEJ OBČANSKEJ ZÁKONÍK?
ŠKODA, ŽE JSME NEUMŘELI
POZDĚJI.

► Inspirace

Zřeknutí se dědického práva se v českém právním řádu objevilo již v OZO. Ustanovení § 551 uvádělo: „Kdo může platně nakládati svým právem dědickým, je také oprávněn předem se ho zříci smlouvou se zůstavitelem. K platnosti smlouvy jest třeba notářského spisu nebo zápisu v soudním protokolu. Nebylo-li smlouveno nic jiného, působí takové zřeknutí se i vůči potomkům.“ Obdobně bylo upraveno i ve vládním návrhu občanského zákoníku z roku 1937. A rovněž jej obsahoval i občanský zákoník z roku 1950 v § 516.

O. z. se historickou úpravou nepochybně inspiroval, ostatně to uvádí i důvodová zpráva, nicméně zákonodárce považoval za nutné, vzhledem k dlouhé absenci tohoto institutu v českém právním řádu, upravit zřeknutí se dědického práva podrobněji.

Důvodů pro zřeknutí se dědického práva bude v praxi několik. Nejčastěji však půjde o případy, kdy presumptivní dědic obdrží majetek již za života zůstavitele a ostatní presumptivní dědicové a zůstavitel budou chtít mít jistotu, že již nebude nic jiného dědit.

Smlouva o zřeknutí se dědického práva

Smlouva o zřeknutí se dědického práva je dvoustranné právní jednání, jehož stranami jsou presumptivní dědic, tedy ten, jenž by se v případě smrti zůstavitele pravděpodobně stal dědicem, pokud by dědictví neodmítl, a zůstavitel. Dědic měl doposud jen málo možností, jak pořídit s případným dědictvím, pokud ho nechtěl přijmout, mohl pouze vyčkat na dědické řízení, v němž mohl dědictví odmítnout (o odmítnutí dědictví viz níže). Také zůstavitel měl méně možností, jak naložit se svým majetkem po své smrti, respektive jakým způsobem tento majetek rozdělit mezi případné dědice. Mohl pořídit závět, ale z ní nemohl vyloučit například neopomenutelné dědice. Tento staronový institut tak klade větší důraz na smluvní volnost stran.

Zákonodárce považoval za nutné, vzhledem k dlouhé absenci institutu zřeknutí se dědického práva v českém právním řádu, upravit jej oproti historické úpravě podrobněji.

Smlouvou o zřeknutí se dědického práva se dědic může zříci i povinného dílu. Zároveň se lze zříci práva na povinný díl, ale přitom zůstane ponecháno právo z dědické posloupnosti. V tomto je tedy dána velká smluvní volnost stranám, jak své majetkové poměry upravit. Je tedy možné, že se neopomenutelný dědic vzdá práva na povinný díl. Může tak dojít k tomu, že i přesto se stane dědicem, ale bude dědit pouze podle zákonné posloupnosti.

Lze se také zříci dědického práva ve prospěch jiné, třetí osoby. Zde platí vyvratitelná právní domněnka, že zřeknutí se dědického práva platí, jen pokud se stane tato třetí osoba dědicem. Nemusí se přitom jednat o zákonného dědice, může bezpochyby jít i o dědice ze závěti. Pokud se však tato osoba dědicem nestane, pak platí, že se presumptivní dědic dědického práva nezřekl.¹ Zákon však přímo nezakazuje odlišné ujednání, a proto si strany mohou sjednat něco jiného. Dá se tedy předpokládat, že lze sjednat i takovou variantu, že se presumptivní dědic zřekne práva ve prospěch třetí osoby, ale pokud se tato osoba nestane dědicem, pak dojde pouze k obecnému zřeknutí se práva ve prospěch všech ostatních dědiců.

Obdobně lze odlišně ujednat i účinnost vůči potomkům presumptivního dědice. Zákon stanovuje, že zřeknutí se dědického práva působí i vůči potomkům, ovšem umožňuje odchýlnou úpravu. Pokud tedy o tomto smlouva mlčí, pak platí, že zřeknutí se dědického práva vůči potomkům působí.

Dědic se smlouvou může zříci i jen určité části dědictví. Zda se však může zříci konkrétní věci, není doposud jasné, jelikož o tom zákon nehovoří. Obecně lze asi předpokládat, v rámci zásady autonomie vůle stran, že ano, nicméně přesněji na tuto otázku odpoví až soudní praxe.

Je třeba také uvést, že zřeknutím se dědického práva nedochází k pozbytí možnosti přijmout odkaz. Odkazovník totiž není dědicem, to znamená, že nic nebrání tomu, aby

zůstavitel zřídil odkaz pro dědice, který se zřekl dědického práva.

Forma

Zákon pro smlouvu o zřeknutí se dědického práva vyžaduje formu veřejné listiny. Pro platnost smlouvy je třeba vyhotovit notářský zápis o právních jednáních podle § 62 zákona notářského řádu. Notář je povinen smlouvu evidovat v evidenci listin o právním jednání zůstavitele učiněném pro případ smrti podle § 35b odst.1 písm. e) notářského řádu. Pro zánik smlouvy však zákon připouští i jen písemnou formu. Samozřejmě lze smlouvu zrušit opět i notářským zápisem, což se jeví jako příhodnější, neboť v takovém případě je toto opět zaneseno do evidence listin o právním jednání zůstavitele. A je zde tedy větší míra právní jistoty obou stran.

K případné změně smlouvy se zákon nevyjadřuje, a tak je nutné si vystačit s obecným ujednáním o změně smlouvy upraveným v § 564 o. z., které v případě, že zákon vyžaduje pro určité právní jednání formu, stanovuje pro její změnu stejnou nebo přísnější formu. Smlouva o zřeknutí se dědického práva může být tedy měněna opět jen formou notářského zápisu.²

VYBRANÉ ASPEKTY INSTITUTU ODMÍTNUTÍ DĚDICTVÍ

Forma jednání a lhůta k odmítnutí dědictví

Institut odmítnutí dědictví je v podstatě staronovým institutem dědického práva, který po rekodifikaci občanského práva (zejména tedy přijetím nového hmotněprávního civilního kodexu v podobě o. z., kde je institut odmítnutí dědictví normován v ustanoveních § 1485 až § 1489) doznal oproti předchozí právní úpravě v obč. zák. (§ 463 až § 468) tolika dílčích obsahových změn, a to reflektujících i předchozí rozhodovací soudní praxi (např. ustanovení § 1488 o. z. je odrazem judikatorní praxe, kdy o. z. nově výslovně normuje přechod práva odmítnout dědictví na dědice).³

1) Dvořák, Jan; Fiala, Josef; Šešina, Martin; Švestka, Jiří; Wawerka, Karel § 1475–1720 89/2012 Sb. komentář k zákonu občanský zákoník – svazek IV – dědické právo, § 1475–1720 (89/2012 Sb.) [Systém ASPI] Wolters Kluwer [cit. 2015-3-31] ASPI_ID KO89_d2012CZ. Dostupné v systému ASPI. ISSN: 2336-517X.]

2) Viz. poznámka č. 1

3) Viz rozhodnutí NS, 4 Cz 4/78, ASPI JUD6258CZ: „Jestliže dědic zemřel před vyjádřením, zda dědictví odmítá, přechází právo odmítnout dědictví na jeho dědice.“

Co do formy projevu vůle bylo vždy odmítnutí dědictví koncipováno jako jednostranné právní jednání, které lze učinit po smrti zůstavitele v zákoně formě.

Jako inspirační zdroj pro úpravu odmítnutí dědictví v o. z. posloužil jistě OZO, kde při aplikaci ustanovení § 805⁴ tohoto předpisu k rozlišení zřeknutí se / vzdání se dědictvího práva a odmítnutí dědictví lze uvést kupř. rozhodnutí R I 1374/22, Vážný č. 2070, jehož právní věta zní „Ku vzdání se dědictvího práva fideikomisárním substitutem po smrti zůstavitelově není třeba smlouvy dle § 551 obč. zák.“ a z jehož odůvodnění se podává, že „... vzdání se dědictvího práva čekancem státi se mohlo jen smlouvou podle § 551 obč. zák. sdíleti nelze; vždyť v tomto případě nejde o vzdání se dědictvího práva za života zůstavitelova, a to má § 551 obč. zák. na mysli, nýbrž o odmítnutí dědictví, tedy o nárok na pozůstalost po smrti zůstavitelově po rozumu § 805 obč. zák., jenž výslovně ustanovuje, že ten, kdo může samostatně svá práva spravovati, jest oprávněn i odmítnouti dědictví, jež mu napadlo...“. V tomto směru, jak z odůvodnění uvedeného rozhodnutí vyplývá (bez ohledu na nepřesné užití sousloví v odůvodnění „... vzdání se dědictvího práva za zůstavitelova života...“ majíc na mysli podle dikce ust. § 551 OZO institut zřeknutí se dědictvího práva za zůstavitelova života), je nesporné, že již OZO striktně rozlišoval především mezi institutem

odmítnutí dědictví a zřeknutím se dědictvího práva.

Co se týká formy projevu vůle odmítnutí dědictví, lze identické znaky úpravy v o. z. („Odmítnutí dědictví vyžaduje výslovné prohlášení vůči soudu“)⁵ vypořádat již v úpravě normované vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937 v ust. § 624⁶ (obdobně i ust. § 463 odst. 1, věta první obč. zák.),⁷ stejně tak lze usoudit na obdobnou úpravu aktuálně normovanou ust. § 1489 odst. 1 o. z. („Odmítne-li dědic dědictví pod podmínkou, s výhradou nebo jen zčásti, je odmítnutí neplatné“) již v ust. § 617 vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937 (stejně tak § 466 obč. zák.) a dále i s výslovnou úpravou, že dědic má právo odmítnout dědictví po smrti zůstavitele (§ 1485 odst. 1, věta první o. z.), normovanou takto explicitně obdobně ustanovením § 618 vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937,⁹ což je zásadní rozdíl oproti zřeknutí se dědictvího práva podle § 1484 odst. 1, věta první o. z. („Dědictvího práva se lze předem zříci smlouvou se zůstavitelem“), tedy za života zůstavitele (obdobně již ust. § 551 OZO¹⁰ a ust. § 390 vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937,¹¹ bez výslovné úpravy v obč. zák.).

Z výše uvedeného lze učinit obecný závěr, že co do formy projevu vůle bylo vždy odmítnutí dědictví koncipováno jako jednostranné právní jednání, které lze učinit po smrti zůstavitele v zákonné formě¹² (výslovné prohlášení vůči soudu;¹³ ústní prohlášení u soudu, nebo písemné prohlášení soudu zaslané;¹⁴ prohlášení na soudu¹⁵), a to kdykoliv v zákonné lhůtě (§ 1487 odst. 1 věta druhá a třetí o. z.,¹⁶ § 464 obč. zák.¹⁷), jak uvádí například rozhodnutí NS, 21 Cdo 149/2008, Soudní judikatura 1/2010: „I. Úkon odmítnutí nebo přijetí dědictví mohou v úvahu přicházet dědici učinit kdykoli po smrti zůstavitele, nejpozději však do konce lhůty dle ustanovení § 464 obč. zák.“

Zachována v zásadě zůstala úprava zastoupení na základě plné moci (§ 1485 odst. 2 o. z.,¹⁸ § 463 odst. 2 obč. zák.¹⁹) s použitelnou předchozí judikaturou k této otázce. Vzhledem tedy k tomu, že toto ustanovení prakticky neprošlo žádnou zásadní změnou, tak lze vycházet i z dosavadní soudní praxe.²⁰

Ve vztahu k zákonné lhůtě podle o. z. platí, že odmítnout dědictví lze ve lhůtě jednoho měsíce ode dne, kdy byla daná osoba (předpokládaný dědic) soudem vyrozuměna²¹ o právu dědictví odmítnout a o následcích tohoto odmítnutí (§ 1486 o. z. normuje právní fikci

4) „Kdo může svá práva sám spravovati, má na vůli ujmouti se dědictví bezpodmínečně nebo s výhradou shora uvedeného právního dobrodiní, anebo se ho i vzdáti. Poručníci a opatrovníci mají dbáti předpisů daných na příslušném místě (§ 233).“

5) Viz ust. § 1487 odst. 1, věta první o. z.

6) „Dědictví lze odmítnouti prohlášením na soudu. Odmítnutí nelze již odvolati. Ostatně platí o odmítnutí obdobně §§ 617 a 618.“

7) „Odmítnutí se musí stát ústním prohlášením u soudu nebo písemným prohlášením jemu zaslaným.“

8) Podle ust. § 624 vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937 platí o odmítnutí dědictví obdobně ust. § 617 znějící „příhláška k části podílu a přihláška obmezená výminkou nebo doložením času nemá právních následků“, např. viz rozhodnutí NS, R II 413/29, Vážný č. 9455: „Vzdání se dědictvích nároků nemůže být odvoláno, aniž je lze vázati na podmínku.“

9) Podle ust. § 624 vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937 platí o odmítnutí dědictví obdobně ust. § 618 znějící „příhlášku lze podati po smrti zůstavitele, třebaž pozůstalost tomu, kdo se hlásí, nebyla ještě napadla (§ 520).“

10) Viz poznámka č. 4

11) „Kdo může platně nakládati svým právem dědictvím, může se ho také předem zříci smlouvou se zůstavitelem. K platnosti smlouvy o zřeknutí se dědictví je potřebí formy notářského spisu nebo soudního protokolu. Nebylo-li smlouveno nic jiného, působí takové zřeknutí i proti potomkům.“

12) Viz např. rozhodnutí R I 561/29, Vážný č. 9213: „Za pozůstalostního řízení musí se vzdání dědictví státi soudně; mimosoudní soukromé prohlášení nemá právních důsledků pro projednání pozůstalosti.“

13) Viz poznámka č. 5

14) Viz poznámka č. 7

15) Viz poznámka č. 6

16) „Dědictví lze odmítnout do jednoho měsíce ode dne, kdy soud dědice vyrozuměl o jeho právu odmítnout dědictví a o následcích odmítnutí; má-li dědic jediné bydliště v zahraničí, činí lhůta k odmítnutí dědictví tři měsíce. Jsou-li pro to důležité důvody, soud dědici lhůtu k odmítnutí dědictví přiměřeně prodlouží.“

17) „Prohlášení o odmítnutí dědictví může dědic učinit jen do jednoho měsíce ode dne, kdy byl soudem o právu dědictví odmítnout a následcích odmítnutí vyrozuměn. Z důležitých důvodů může soud tuto lhůtu prodloužit.“

18) „Zmocněnec může za dědice prohlásit, že dědictví odmítá, nebo neodmítá, nebo že dědictví přijímá, jen je-li k tomu podle plné moci výslovně oprávněn.“

19) „Zástupce dědice může za něj dědictví odmítnout jen podle plné moci, která ho k tomu výslovně opravňuje.“

20) Např. rozhodnutí NS, 5 Cz 102/65, Rc 12/1966; rozhodnutí NS, 4 Cz 28/78, Rc 12/1981; rozhodnutí NS, 21 Cdo 2439/2007, ASPI ID JUD140417CZ; rozhodnutí NS, 21 Cdo 4542/2010, Výběr NS II07/2012; rozhodnutí MS v Praze, 24 Co 249/95, Ad Notam 2/1996, s. 44.

21) § 164 odst. 1 ZŘS: „Nebylo-li řízení zastaveno podle § 153 nebo 154, soud usnesením vyrozumí každého, o němž lze mít podle dosavadních výsledků řízení za to, že je zůstavitelovým dědicem, o jeho dědictvím právu a poučí ho o tom, že může dědictví odmítnout a jaké jsou náležitosti a následky odmítnutí dědictví. K odmítnutí dědictví soud v usnesení stanoví lhůtu 1 měsíce nebo, má-li vyrozumívaný jediné bydliště v zahraničí, 3 měsíce od doručení usnesení; z důležitých důvodů může být lhůta k odmítnutí dědictví přiměřeně prodloužena.“

► s ex tunc účinky)²²/nově je v o. z. oproti úpravě obč. zák. stanovena tříměsíční lhůta pro případ bydliště dědice v zahraničí/. Stanovenou lhůtu může soud z důležitých důvodů přiměřeně prodloužit před jejím uplynutím,²³ což plyne i z dikce ust. § 1487 odst. 2 o. z., když uplynutím lhůty k odmítnutí dědictví právo odmítnout dědictví zaniká, a neučiní-li tedy soudem vyrozuměný dědic „... žádné prohlášení... o odmítnutí dědictví... hledí se na něj po marném uplynutí lhůty stejně, jako by prohlásil, že dědictví neodmítá“.²⁴

Odmítnutí dědictví je třeba vůči příslušnému soudu učinit ve lhůtě k tomu určené soudem (ve vyrozumění o dědickém právu), přičemž lhůta k odmítnutí dědictví je shodně (co do stanovení délky lhůty) normována jak v o. z. (§ 1487 odst. 1 věta druhá a třetí o. z.), tak i v ZŘS (§ 164 odst. 1 ZŘS); ovšem vzhledem ke zcela jednoznačné úpravě lhůty v o. z. lze soudit, že se jedná o lhůtu svou povahou hmotněprávní, tj. úkon odmítnutí dědictví učiněný vůči příslušnému soudu nutno pak též nejpozději v poslední den lhůty tomuto soudu doručit.

Neúčinnost některých projevů vůle dědice v návaznosti na (ne)odmítnutí dědictví

Zákon (např. § 1489 odst. 2 o. z.)²⁵ výslovně normuje neúčinnost některých právních jednání v návaznosti na (ne)odmítnutí dědictví (obdobně ust. § 465 a § 467 obč. zák.)²⁶ s použitelnou předchozí judikaturou k této otázce.²⁷

VZDÁNÍ SE DĚDICTVÍ

Vzdání se dědictví je nový institut dědického práva, který rovněž klade větší důraz na vůli dědice. Ustanovení § 1490 o. z. uvádí: „Dědic, který

Lze předpokládat, že zrušení vzdání se dědictví lze provést jen před soudem a za souhlasu obou stran.

dědictví neodmítl, se jej může před soudem v řízení o dědictví vzdát ve prospěch druhého dědice...“

Historie

Tento institut je v českém právním řádu nový a jeho zavedení se opírá o potřebu praxe. Nebyl tedy upraven doposud v žádném českém (či československém) občanském zákoníku. Je třeba ale uvést, že je možné nalézt jej v rozhodnutích NS z meziválečného období, která jsou k dispozici ve sbírkách Vážného.²⁸ Zde se však nejedná o institut vzdání se dědictví, tak jak je obsažen v současném občanském právu, nýbrž je zaměnitelný s institutem odmítnutí dědictví či odmítnutí odkazu. Mezi pojmy vzdání se a odmítnutí se zde nečinily rozdíly.

Vzdání se dědictví jakožto vícestranné právní jednání

Důvodem jeho zavedení je podle důvodové zprávy možnost úpravy majetkových poměrů mezi jednotlivými dědici. Na první pohled by se mohlo zdát, že k tomuto již slouží dohoda dědiců o vypořádání dědictví. Rozdíl je ovšem právě v tom, že vzdání se dědictví se realizuje jen mezi stranami, jež jsou součástí dohody, tedy dědicem, který se dědictví vzdává, a dědicem, v jehož prospěch se vzdává. Na rozdíl od dohody dědiců tak není třeba souhlasu všech ostatních dědiců. Ke vzdání se dědictví ve prospěch jiného dědice tedy může dojít i proti jejich vůli.

Vzdání se dědictví je institut, kterého může využít dědic, jemuž svědčí dědický titul a neodmítl dědictví (popřípadě mu uplynula lhůta k odmítnutí) a dědické řízení ještě není skončeno, po smrti zůstavitele v rámci probíhajícího dědického řízení. Jedná se o dvoustranné či vícestranné právní

jednání, neboť vzdání se dědictví je vždy ve prospěch jiného dědice a k platnosti takového jednání je nutný jeho souhlas. Pokud by souhlas neprojevil, pak se ke vzdání dědictví nepřihlíží.

Obdobné užití ustanovení o zcizení dědictví

Ustanovení § 1490 o. z. rovněž odkazuje na úpravu zcizení dědictví (§ 1714 – § 1720 o. z.), která se na vzdání dědictví použije obdobně. Rozdíl oproti zcizení je však v tom, že zcizit dědictví lze v podstatě ve prospěch jakékoliv osoby, která je svéprávná, na rozdíl od vzdání se dědictví, které lze učinit jen ve prospěch dědice, který rovněž dědictví neodmítl. Také požadavek formy je u zcizení dědictví nižší, jelikož jej není třeba činit před soudem.

Z úpravy zcizení dědictví lze rovněž dovodit, že vzdáním se dědictví nesmí dojít ke krácení práv třetích osob. V případě, že by vzdáním se dědictví došlo například ke krácení věřitelů, je možné takové jednání prohlásit za relativně neúčinné nebo se bránit odpůrci žalobou.

Z ustanovení § 1720 o. z. rovněž vyplývá, že dědic, který se vzdává dědictví, bude i přesto odpovědný za dluhy zůstavitele společně a nerozdílně s dědicem, v jehož prospěch vzdání se bylo učiněno.²⁹

Vzdání se práva má rysy dohody dvou či více stran,³⁰ proto lze předpokládat, že lze mnohé upravit odlišně od zákona. Vzdát se lze celého dědického podílu či jen jeho části, a to vzhledem k tomu, že zákon to výslovně nezakazuje. Vzdává-li se dědictví neopomenutelný dědic, vzdává se tím i práva na povinný díl a toto je účinné i pro jeho potomky. Dá se ovšem předpokládat, že je možnost to ujednat i jinak.

22) „Odmítne-li dědic dědictví, hledí se na něho, jako by dědictví nikdy nenabyl.“

23) KS v Praze, 21 Ok 339/52, Rc 33/1954: „Po uplynutí lhůty dané dědici k prohlášení o odmítnutí dědictví nelze už tuto lhůtu prodloužit.“

24) Z rozhodnutí MS v Praze, 24 Co 214/96, Ad Notam 1/1997, s. 20a

25) „K odmítnutí dědictví se nepřihlíží, dal-li dědic již svým počínáním najevo, že chce dědictví přijmout. Nepřihlíží se ani k projevu vůle, kterým dědic odvolá své prohlášení, že dědictví odmítá, nebo neodmítá, anebo že dědictví přijímá.“

26) § 465 obč. zák.: „Dědictví nemůže odmítnout dědic, který svým počínáním dal najevo, že dědictví nechce odmítnout.“ § 467 obč. zák.: „Prohlášení o odmítnutí dědictví nelze odvolat. Totéž platí, prohlásí-li dědic, že dědictví neodmítá.“

27) Viz např. rozhodnutí KS v Pardubicích, 4 Co 1218/55, Rc 60/1956; rozhodnutí NS, Cpj 30/75, Rc 34/1976; rozhodnutí NS, 21 Cdo 1351/2000, Soudní judikatura 8/2001; rozhodnutí NS, 21 Cdo 2149/2009, ASPI ID JUD212925CZ; rozhodnutí NS, 21 Cdo 4391/2009, ASPI ID JUD218351CZ; rozhodnutí MS v Praze, 24 Co 321/1999, Ad Notam 1/01, s. 22; rozhodnutí KS v Brně, 18 Co 324/95, Ad Notam 3/1996, s. 68; rozhodnutí KS v Hradci Králové, 17 Co 77/2004, Soudní rozhledy 4/2005, s. 140.

28) Např. rozhodnutí NS, R I 1374/22, Vážný č. 2070

29) Dvořák, Jan; Fiala, Josef; Šešína, Martin; Švestka, Jiří; Wawerka, Karel § 1475–1720 89/2012 Sb. komentář k zákonu občanský zákoník – svazek IV – dědické právo, § 1475–1720 (89/2012 Sb.) [Systém ASPI] Wolters Kluwer [cit. 2015-3-31] ASPI_ID KO89_d2012CZ. Dostupné v systému ASPI. ISSN: 2336-517X.]

30) Svoboda, J., Klička, O.: Dědické právo v praxi. I. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 408 s.

Příkazy, odkazy a jiná opatření

Z odstavce 2 ustanovení § 1490

o. z. plyne, že dědic, který se vzdává dědictví, se nezabývá povinností splnit opatření, které mu bylo uloženo zůstavitelem a které má splnit osobně. Jedná se jak o příkaz, odkaz či jakékoliv jiné uložené opatření.³¹

Forma

Vzdání se dědictví lze učinit pouze před soudem v řízení o dědictví, jak to vyplývá z dikce zákona. Zrušení tohoto právního jednání zákon neupravuje. Lze ale předpokládat, že zrušení lze provést opět jen před soudem a za souhlasu obou stran. Rovněž změna vzdání se dědictví může probíhat pouze v této formě, jak to plyne z obecného ustanovení o formě změny právního jednání (§ 564 o. z.).

Závěr

Rekodifikace dědického práva jako jednoho ze základních odvětví civilního práva byla de facto vyžadována odbornou i laickou veřejností již delší dobu, jelikož mít možnost co nejvariabilněji a nejefektivněji v souladu se zákonem upravit si své majetkové poměry pro dobu, kdy nastane pro každého neodvratitelná právní událost, je zcela legitimním požadavkem na právní řád, obzvláště např. jedná-li se o majetného (budoucího) zůstavitele lapeného v síti spleťtých (ne)harmonických rodinných (příbuzenských či i nepříbuzenských) vztahů. V tomto směru lze spatřovat v úpravě dědického práva normovaného o. z. jistý příslib otevírající právní cestu k respektování vůle zůstavitele i jeho dědiců.

Autoři závěrem ještě dodávají, že si v příspěvku kladli především za cíl nastínit základní (vybrané) aspekty zmíněných dědických institutů, a to i s odkazy na (podle jejich názoru) použitelnou relevantní judikaturu českých soudů včetně judikatury historické (rozhodnutí sbírky Vážného). ♦

31) Dvořák, Jan; Fiala, Josef; Šešina, Martin; Švestka, Jiří; Wawerka, Karel § 1475–1720 89/2012 Sb. komentář k zákonu občanský zákoník – svazek IV – dědické právo, § 1475–1720 (89/2012 Sb.) [Systém ASPI] Wolters Kluwer [cit. 2015-3-31] ASPI_ID KO89_d2012CZ. Dostupné v systému ASPI. ISSN: 2336-517X.]

Komentáře Wolters Kluwer

Nejrozsáhlejší komentářová řada

NOVINKY

ZÁKON O INVESTIČNÍCH SPOLEČNOSTECH A INVESTIČNÍCH FONDECH. Komentář

Jan Šovar, Aleš Králík,
Jiří Beran, Daniela Doležalová
a kolektiv

První odborný výklad zákona upravujícího fondové podnikání v České republice.

ZÁKON O DANI Z PŘIDANÉ HODNOTY Komentář

Olga Holubová,
Milena Drábová,
Milan Tomíček

Praktický průvodce při každodenní aplikaci zákona o dani z přidané hodnoty.

ZÁKON O SOUDNICTVÍ VE VĚCÍCH MLÁDEŽE Komentář

Eva Žatecká,
Milana Hrušáková

Komplexní výklad zákona doplňuje předmětná judikatura, součástí jsou také související ustanovení tohoto zákona i souvisejících předpisů.

Komentáře jsou zařazeny také v systému ASPI

Objednávejte na www.wolterskluwer.cz/obchod

Wolters Kluwer

Vybrané instituty dědického práva: Odkaz

Díky odkazu může zůstavitel komukoliv zanechat konkrétní věc z pozůstalosti, aniž by tato osoba byla dědicem. Jak přesně tento zvláštní institut dědického práva funguje, popisují analytičky Nejvyššího soudu ČR.

PRÁVO
A SPOLEČNOST

Aplikované právní předpisy

◆ Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Obecný zákoník občanský, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících (dále i jen jako „OZO“)

◆ Návrh československého občanského zákoníku z roku 1937 (Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR – senátní tisk č. 425; dostupný v PIS ASPI – ASPI ID: LIT43152CZ) / dále i jen jako „vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937“)

◆ Střední občanský zákoník z roku 1950 (zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, uveřejněný v částce 60/1950 Sbírky zákonů na str. 0497) / dále i jen jako „Občanský zákoník z roku 1950“)

◆ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění do 31. prosince 2013 (dále i jen jako „obč. zák.“)

◆ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále i jen jako „o. z.“)

◆ Důvodová zpráva k tzv. urgentní novele občanského zákoníku 89/2012 Sb. ze dne 7. listopadu 2014 (dostupná v PIS ASPI – ASPI ID: LIT 50736CZ) / dále i jen jako „důvodová zpráva“)

Úvod

Dědické právo je oblastí soukromého práva, kterého se rekodifikace dotkla velice výrazně. Jedním ze (staro) nových institutů dědického práva, který upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, je odkaz. Je dalším důkazem snahy posílit zásadu autonomie vůle v občanském právu.

Odkaz totiž dává zůstaviteli možnost lépe uspořádat majetkové vztahy po své smrti. Tímto institutem dědického práva je zůstaviteli

dána možnost přenechat konkrétní věci (v právním smyslu věci v o. z. – tedy i nehmotné věci a také práva). Je tak ponechána možnost předat po své smrti věc, aniž by konkrétní osoba musela být dědicem.

Odkazem zůstavitel zřizuje odkazovníku pohledávku vůči dědici (popřípadě vůči jinému odkazovníkovi) na vydání věci či zřízení práva. Bude tak moci činit formou pořízení pro případ smrti (staro) nově upravených v o. z., především zřejmě formou závěti, jejímuž výkladu je ve světle judikatury prvo republikového Nejvyššího soudu (Vážného sbírky) také věnována pozornost s ohledem na její předvídanou použitelnost jako vodítka nejen pro rozhodovací, ale také aplikační praxi. Může být tedy praktickou pomůckou, „jak platně zřídit odkaz“.

V našem právním řádu velmi podrobnou právní úpravu institutu odkazu obsahoval již Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Obecný zákoník občanský.

Historický vývoj

Odkaz (latinsky *legatum*) je institutem dědického práva, který znalo již římské právo – zákon XII tabulí. *Legatum* znamenalo dar z dědictví, jímž zůstavitel vyjadřoval odkazovníku svoji přízeň. Bylo nutné v té době dodržet přesné slovní formule, kterými se odkaz zřizoval.¹

V evropských dědických systémech je institut odkazu poměrně běžný – můžeme se s ním setkat například ve Francii, Belgii, Lucembursku, Švýcarsku, Portugalsku, Španělsku, Itálii, Německu, Rakousku, Polsku či v Rusku.²

V našem právním řádu velmi podrobnou právní úpravu insti-

tutu odkazu obsahoval již OZO, když ve svých ustanoveních § 647 až § 694 vymezoval jak osobu odkazovníka a osobu odkazem obtíženou, tak způsoby nařízení a předmět odkazu a náhradnictví při odkazech. Obdobná ustanovení obsahoval i vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937, který však zůstal jen v podobě osnovy a nebyl přijat.

Občanský zákoník z roku 1950 upravoval odkaz pouze v ustanovení § 537, kde stanovil, že „*platí o odkazu a o odkazovníkovi přiměřeně ustanovení o dědictví a o dědici*“, čímž došlo ke snížení rozdílu mezi dědicem a odkazovníkem. Odlišnost

spočívala pouze v tom, že odkazovník za určitých podmínek neodpovídal za zůstavitelovy závazky ani za náklady jeho pohřbu.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, institut odkazu vypustil úplně. Podle ustanovení § 477 obč. zák. platilo, že „*v závěti zůstavitel ustanoví dědice, popřípadě určí jejich podíly nebo věci a práva, která jim mají připadnout*“. Zůstavitel tak sice mohl zanechat určitou konkrétní věc z pozůstalosti dědici, ale do výše hodnoty věci přecházely na dědice i dluhy zůstavitele.

Současná právní úprava – o. z. – institut odkazu do dědického práva ►

1) Dvořák, Jan; Fiala, Josef; Šešina, Martin; Švestka, Jiří; Wawerka, Karel § 1594–1632 Díl 3 Odkaz. Komentář k Zákonu Občanský zákoník – Svazek IV – dědické právo, § 1475–1720 (89/2012 Sb.) [Systém ASPI] Wolters Kluwer [cit. 2015-4-27] ASPI_ID KO89_d2012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.
2) Důvodová zpráva k tzv. urgentní novele občanského zákoníku 89/2012 Sb. ze dne 7. listopadu 2014 (dostupná v PIS ASPI – ASPI ID: LIT 50736CZ).

**A TENHLE LUXUSNÍ
VETERÁN JE ODKAZ PRO MOJI
DÁVNOU MILENKU.**

**CO MY SE
V NĚM NAJEZDILI.**

- navrací, když v ustanovení § 1477 stanovuje, že „*odkazem se odkazovník zřizuje pohledávka na vydání určité věci, popřípadě jedné či několika věcí určitého druhu, nebo na zřízení určitého práva. Odkazovník není dědicem.*“

Institut odkazu v o. z.

Odkazem se tedy rozumí zřízení určité pohledávky odkazovníkoví na úkor pozůstalosti, tj. vůči dědicům.³ Účelem „*nové*“ právní úpravy je bezpochyby zjednodušení a zrychlení dědického řízení a poskytnutí co největšího prostoru pro zůstavitele rozhodovat o osudu svého majetku po své smrti.⁴

Tento institut dědického práva dopadá na situaci, kdy zůstavitel chce někoho obdarovat bez toho, aby jej ustanovil dědicem – tedy nechce-li zůstavitel, aby se tato osoba stala jeho právním nástupcem. Odkazovníka totiž zásadně nezatěžuje povinnost přispět na úhradu zůstavitelových dluhů.⁵

Z důvodové zprávy k ustanovení § 1594 o. z. se dá usuzovat, že institut odkazu bude moci být využíván také k dobročinným a všeobecně prospěšným účelům (charitativním plněním nadacím, církvím a náboženským společnostem či poskytnutím předmětů muzejní nebo galerijní hodnoty příslušným ústavům apod.), jak také ostatně demonstruje i předchozí judikatorní praxe např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. února 1948, sp. zn. Rv I 472/47 (Vážný č. 388/1948): „*Odkázal-li zůstavitel v posledním pořízení své jmění, dobročinným, lidumilným a vlasteneckým spolkům, jde o odkaz spolkům vymezeným jasně jejich účelem a jejich určitelností je možná podle § 651 obč. zák. volbou dědice nebo třetí osoby.*“ V tomto směru lze také vyzorovat již v úvodu zmíněné rozšíření

autonomie vůle zůstavitele, jelikož úprava obč. zák. byla v době své platnosti a účinnosti limitující pro přání zůstavitele ohledně úpravy jeho pozůstalosti. Zůstavitel má nyní možnost reflektovat při rozdělování pozůstalosti i své jiné osobní vazby např. mimo legální příbuzenství.

O. z. však pamatuje i na věřitele zůstavitele, jejichž práva nelze prostřednictvím odkazu obcházet. Ustanovení § 1631 odst. 1 o. z. stanovuje, že „*nestačí-li čistá pozůstalost k úhradě všech dluhů a jiných povinných výdajů, odkazy se poměrně sníží*“. Nemůže tak dojít k situaci, že by zůstavitel rozdělil veškerý svůj majetek odkazovníkům, a tím zkrátil své věřitele.

K výše uvedenému ustanovení je vhodné také uvést, že z faktu, že díky ustanovení § 1631 v platném a účinném znění byla zahrnuta do pracovní verze návrhu změn o. z. ze srpna roku 2014⁶, lze usuzovat, že ji zákonodárce považuje za přinejmenším nepřesnou. Z návrhu vyplývá, že podle zákonodárce jde o zjevnou chybu a novou formulaci by měly být odstraněny nedostatky tohoto ustanovení. Zákonodárcem uváděný návrh novelizovaného znění ustanovení § 1631 je: „*Nestačí-li majetek v pozůstalosti k úhradě všech dluhů a jiných povinných výdajů, odkazy se sníží. Přitom se uspokojí přede všemi ostatními odkaz zaopatření, výchovy a výživy; ostatní odkazy se poměrně sníží.*“⁷

Obdobně o. z. chrání i dědice, jelikož se každému z nich se musí dostat z hodnoty dědictví alespoň čtvrtina odkazy nezatížená.⁸ Dědic má právo na poměrné zkrácení odkazu, musí jej však uplatnit, jinak má právo jen na náhradu nákladů učiněných při splnění odkazů a na přiměřenou odměnu za svou námahu.⁹

Odkaz je nutno splnit – ustanovení § 1506 o. z. stanovuje, že „*s uvolněným dědickým podílem přecházejí na toho, komu přiroste, omezení s ním spojená.*“ Povinnost splnit odkaz dále mají v určitých případech i dědici, kteří se dědictví vzdali (§ 1490 odst. 2 o. z.) či náhradníci dědiců (§ 1509 o. z.).

Dědic vs. odkazovník

Odkaz představuje výjimku z obecně uplatňovaného principu univerzálního (dědického) právního nástupnictví po zůstaviteli.¹⁰ Jak akcentuje ustanovení § 1477 odst. 2 o. z., odkazovník není právním nástupcem zůstavitele a představuje tak sukcesí singulární.

Zatímco odkazem zůstavitel nařizuje určité osobě, aby odkazovník vydala předmět odkazu, dědictví reprezentuje podíl na pozůstalosti.¹¹ Pro dědice je tedy podstatný především titul umožňující mu univerzální právní nástupnictví do práv a povinností zůstavitele. Pozůstalost podle ustanovení § 1475 o. z. „*tvoří celé jmění zůstavitele mimo práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.*“

Další rozdíl mezi dědictvím a odkazem spočívá v tom, že nabytí dědictví potvrzuje dědici soud, zatímco právo na odkaz uplatňuje odkazovník vůči dědici přímo bez soudní ingerence.¹² Odkazovník, jímž může být osoba, která není dědicem, tak i některý z dědiců nabývá konkrétní věc nebo právo jakožto odkaz smrti zůstavitele.¹³ Je tedy povinností dědice vydat odkaz odkazovníkovi. Aniž by tak učinil, mu totiž soud nepotvrdí dědictví. Pokud však dědic považuje odkazovníka za nezpůsobilého nabýt odkaz, může se obrátit na soud, aby ten potvrdil jeho nezpůsobi-

Nabytí dědictví potvrzuje dědici soud, zatímco právo na odkaz uplatňuje odkazovník vůči dědici přímo bez soudní ingerence.

3) Srov. Ustanovení § 1477 o. z.

4) Bezouška, P., Piechowiczová, L. Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. ANAG, 2013. ISBN 978-80-7263-819-2 (dostupné v PIS CODEXIS).

5) Dvořák, Jan; Fiala, Josef; Šešina, Martin; Švestka, Jiří; Wawerka, Karel. § 1475–1632 Díl 3 Odkaz. Komentář k Zákonu Občanský zákoník – Svazek IV – dědické právo, § 1475–1720 (89/2012 Sb.) [Systém ASPI] Wolters Kluwer [cit. 2015-4-27] ASPI_ID KO89_d2012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

6) Ministerstvo spravedlnosti ČR. Návrh zákona – Pracovní verze návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Část I. ze dne 17. srpna 2014. [cit. 30. července 2015]. Dostupný z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=2375&d=337646>.

7) Ministerstvo spravedlnosti ČR. Návrh zákona – Pracovní verze návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník Část I. ze dne 17. srpna 2014. s. 71. [cit. 30. července 2015]. Dostupný z: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=2375&d=337646>.

8) Srov. ustanovení § 1598 o. z.

9) Srov. ustanovení § 1598 ve spojení s § 1630 o. z.

10) Hendrych, D. a kol. Právní slovník. Nakladatelství C. H. Beck, Praha 2009. ISBN: 978-80-7400-059-1.

11) Srov. ustanovení § 1475 a § 1594 o. z.

12) Srov. ustanovení § 1670 a § 1620 ve spojení s § 1621 o. z.

13) Viz ustanovení § 1620 o. z.

lost. Stejně tak v případě, že dědic nebude chtít odkaz vydat, může odkazovník podat žalobu na vydání věci vůči dědici.¹⁴

Odkazovník se nestává, na rozdíl od dědice, účastníkem dědického řízení. To má tu velkou výhodu, že může dojít k urychlení dědického řízení, neboť odkazovník do něj nemá právo zasahovat.

Zřízení odkazu

Vzhledem k tomu, že odkaz není samostatným pořízením pro případ smrti, je možné ho zřídit pouze jako součást závěti, dovětku nebo dědické smlouvy.¹⁵

Právě proto, že zůstavitel může odkaz zřídit pouze jako součást závěti, dovětku nebo dědické smlouvy, posuzuje se způsobilost zůstavitele zřídit odkaz stejně jako způsobilost zůstavitele k pořízení závěti. Plnou způsobilost pořizovat závět má fyzická osoba, která je plně svéprávná. Osoba, která není plně svéprávná, ale dovršila patnácti let věku, může pořizovat závět, potažmo odkaz, formou notářského zápisu, a to i bez souhlasu zákonného zástupce.¹⁶ U osob, které jsou omezené ve svéprávnosti soudem¹⁷, je nutné dbát obecných ustanovení o. z., která stanovují, že soud ve výroku rozsudku o omezení svéprávnosti vymezí, v jakém rozsahu svéprávnost omezuje, a proto je nutné, aby v případech, kdy osoba není způsobilá poříditi závět, bylo toto přímo stanoveno v rozhodnutí soudu¹⁸, v opačném případě osoba zřejmě způsobilá k pořízení závěti (odkazu) bude.

Zákon nicméně slevuje z požadavků, které jsou kladené na způsobi-

lost k pořizování závěti u předmětů malé hodnoty, jelikož u těch se může jednat o zůstavitele, kteří nemají způsobilost pořizovat závět.¹⁹

Forma pro zřízení odkazu není přímo stanovena zákonem. Je nutné tedy vycházet z toho, jakým způsobem je odkaz zřízen (v závěti, dědické smlouvě či dovětku). Forma odkazu se totiž bude řídit právě formou stanovenou pro toto právní jednání.

Je možné předpokládat, že zřejmě převažující formou bude závět s akcentací na formulaci odkazu²⁰, přičemž se lze domnívat, že se vyskytnou také výkladové problémy s tím související, především za situace sepsání závěti bez odborné právní pomoci. Přesnou formulaci odkazu zákon nenormuje, tudíž je zcela v kompetenci zůstavitele (sepisovatele závěti), jak svou vůli vyjádří, tj. lingvisticky uchopí tak, aby odkaz byl platným právním jednáním.²¹

Stěžejní pro výklad závěti s odkazem bude samozřejmě primárně vůle zůstavitele seznatelná nejen ze slovního vyjádření jeho vůle v závěti (obsahu závěti)²², ale nutno ji vykládat i ve smyslu ustanovení § 556 odst. 1 o. z. týkajícího se interpretace závěti.²³ V souvislosti s interpretací závěti již bylo hojně judikováno v období tzv. první republiky²⁴ za účinnosti OZO. Z tohoto období lze zmínit např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. dubna 1921, sp. zn. Rv I 6/21 (Vážný č. 1003/1921) týkající se neplatnosti pořízení pro případ smrti, jehož právní věta zní: „*Pouhé sliby vůči zůstaviteli a pouhé jeho přemlouvání nečiní poslední poř-*

zení neplatným.“, nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. října 1931, sp. zn. R II 237/31 (Vážný č. 11060/1931), zabývající se mimo jiné zjišťováním skutečné vůle zůstavitele (právní věta zní: „*Pravou vůli zůstavitelovu lze zjistiti i jinými průvody než listinou.*“), přičemž podle názoru autorského kolektivu je uvedená judikatura přiměřeně použitelná jako pomůcka při výkladu projevu vůle zůstavitele podle současné (účinné) právní úpravy.

Odkazovník

Odkazovník je osoba, v jejíž prospěch je odkaz zřízen. Odkazovníka nelze zaměňovat za dědice, což vyplývá přímo ze zákona (§ 1477 odst. 2 o. z.). To znamená, mimo jiné, že odkazovník není účastníkem dědického řízení, jak již bylo uvedeno výše.

Osoba odkazovníka musí mít způsobilost k nabytí odkazu. Ta se ovšem posuzuje obdobně jako způsobilost být dědicem. Přiměřeně se tedy použijí ustanovení o způsobilosti stát se dědicem. Jde o osobu, která má právní osobnost. Může tedy jít o fyzickou osobu, stejně tak jako o osobu právnickou. Právnická osoba může být existující, ale i taková, která má teprve vzniknout, ovšem nejpozději do jednoho roku od smrti zůstavitele.²⁵

Nezpůsobilost nabytí odkaz se posuzuje podle § 1481 a násl. o. z. Nezpůsobilým se tedy odkazovník může stát, pokud se dopustí úmyslného trestného činu vůči zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu. V takovém případě je ovšem pravděpodobnější, že by ▶

Vzhledem k tomu, že odkaz není samostatným pořízením pro případ smrti, je možné ho zřídit pouze jako součást závěti, dovětku nebo dědické smlouvy.

14) Srov. ustanovení § 1621 odst. 2 o. z.

15) Srov. ustanovení § 1594 o. z. a § 1595 o. z.

16) Srov. ustanovení § 1526 o. z.

17) Lze uvést rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. listopadu 1921, sp. zn. Rv II 210/21 (Vážný č. 1273/1921): „*Kdo byl soudně prohlášen za marnotratníka, může až do polovice svého jmění volně poříditi buď tím, že ustanoví dědice, nebo nařídí odkazy. Odkazy věci jest splniti na účet volně polovice pozůstalosti, pokud se týče dědice, k této polovici povolného.*“

18) Jak je uvedeno i v rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 11. září 2014, sp. zn. 26 Co 197/2014: „*V rozsudku, jímž se omezuje svéprávnost, soud konkrétním způsobem vymezí rozsah, v jakém způsobilost posuzovaného samostatně právně jednat omezil.*“

19) Srov. ustanovení § 1595 o. z.

20) Srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. prosince 1956, sp. zn. Cz 643/56, uveřejněné pod číslem 78/1957 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek: „*Závět, i když obsahuje jen ustanovení o odkazu jedné movité věci, musí mít náležitosti §§ 541 a násl. obč. zák.*“

21) Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. května 1927, sp. zn. Rv I 1736/26 (Vážný č. 7041/1927): „*Idé o ustanovení dědice, bylo-li v posledním pořízení po vypočtení jednotlivých věcí uvedeno, že ostatní případně určité osobě.*“ nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. května 1924, sp. zn. R I 428/24 (Vážný č. 3914/1924): „*Bylo-li v posledním pořízení ustanoveno, že určité v posledním pořízení podrobně vyjmenované movitosti mají připadnouti jednomu, kdežto vše ostatní pak druhé- mu, dlužno považovati onoho za odkazovníka, tohoto za dědice ze závěti.*“

22) Viz ust. § 555 odst. 1 o. z.

23) V této souvislosti uvádíme rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. června 1935, sp. zn. Rv I 119/34 (Vážný č. 14462/1935): „*Při výkladu posledního pořízení nelze se obmeziti na jeho slovné znění, nýbrž jest i jinak zjistiti pravou vůli zůstavitelovu.*“

24) Období Československa v rozmezí let 1918–1938.

25) Srov. ustanovení § 1478 o. z.

► zůstavitel takovou osobu odkazovníkem vůbec neustanovil. Nezpůsobilým se ovšem odkazovník stane i v případě jeho zavržení-hodného činu proti zůstavitelově poslední vůli (např. pokud ji zničí nebo odcizí).

Odkazovníkem může rovněž být i dědic. Z ustanovení § 1596 o. z. vyplývá, že může zůstavitel zřídít odkaz i ve prospěch dědice a v tomto se potom dědic posuzuje jako odkazovník.

Osoba obtížená odkazem

Jedná se o dědice, kterému zůstavitel přikáže vydat odkaz odkazovníkovi. Dědic se stává dlužníkem odkazovníka a předtím než splní vydání odkazu, mu soud nepotvrdí vydání dědictví.

Zůstavitel může odkazem obtížit konkrétního dědice a ten potom odpovídá za vydání odkazu sám a stejně tak jde k tíži pouze jeho části pozůstalosti. Zůstavitel ale může odkazem zatížit i všechny dědice. Pokud totiž není určena konkrétní osoba, pak se dlužníkem stávají všichni dědicové, společně a nerozdílně, a odkaz jim jde k tíži poměrně podle jejich podílů.²⁶

Ochrana dědiců je pak stanovena v § 1598 o. z., jelikož odkazem nelze zatížit více než tři čtvrtiny podílu dědice. V opačném případě má dědic možnost odkaz poměrně zkrátit.

Předmět odkazu

Jak již bylo uvedeno výše, odkazem zřizuje zůstavitel odkazovníku pohledávku vůči dědici – jinému odkazovníkovi – na vydání věci, popř. na zřízení práva.²⁷ Předmětem odkazu může být v zásadě věc v právním slova smyslu nebo zřízení určitého práva, které mají určitou hodnotu pro odkazovníka. Plnění však musí být možné a dovolené.²⁸ Věcí v právním smyslu je vše, s čím je možné právně nakládat, ať už se

Předmětem odkazu může být v zásadě věc v právním slova smyslu nebo zřízení určitého práva, které mají určitou hodnotu pro odkazovníka.

jedná o věci movité, či nemovité, ovladatelné přírodní síly či práva.²⁹ Předmětem odkazu může být i živé zvíře, ačkoliv není podle ustanovení § 494 o. z. věcí.³⁰

OZO obsahoval výslovnou právní úpravu předmětu odkazu. Jednak v ustanovení § 653 stanovoval, že odkázati lze vše, co jest v obecném obchodě: věci, práva, práce a jiná konání, jež mají nějakou hodnotu, a dále uváděl, že jsou-li odkázány věci, které sice mohou být způsobilým předmětem odkazu, avšak odkazovník je osobně nezpůsobilý k jejich nabytí, má mu být nahrazena jejich řádná cena.³¹

O. z. stanovuje v ustanoveních § 1604 až § 1619 zvláštní úpravu jednotlivých druhů odkazů, jež se obsahově více či méně odchylují od obecné úpravy odkazů. Důvodová zpráva uvádí, že tato ustanovení byla převzata z vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937. O. z. se snaží dát zákonný výklad těm ustanovením pořízení pro případ smrti, v nichž případně zůstavitel svoji poslední vůli neprojevil dostatečně přesným způsobem.

Odkaz věci určitého druhu

Stane-li se předmětem odkazu věc druhově určená, je-li v pozůstalosti takových věcí více a nestanovil-li zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti určitá kritéria, jimiž se má řídit výběr odkazu, má osoba obtížená odkazem, tedy zpravidla dědic, právo sám vybrat, která věc bude odkazovníkovi vydána. Musí však zvolit takovou věc, kterou bude moci odkazovník užívat. Ponechá-li však výběr na odkazovníkovi, může si ten zvolit i věc nejlepší.³²

Zůstavitel však může pověřit i jinou osobu, aby zvolila, kterou z několika věcí má odkazovník dostat. Pro její výběr o. z. nestanovuje žádné kritérium. Nevykoná-li tato osoba volbu, je na soudu, aby

určil předmět odkazu se zřetelem k osobním poměrům a potřebě odkazovníka.³³

Na platnost odkazu druhově určených věcí při jejich absenci v pozůstalosti má vliv skutečnost, zda zůstavitel určil jako odkaz takovou věc výslovně ze svého majetku. Pokud totiž zůstavitel určí jako odkaz druhově určenou věc výslovně ze svého majetku a taková věc se v majetku zůstavitele v den jeho smrti nevyskytuje, pak o. z. v ustanovení § 1605 odst. 1 stanovuje, že takový odkaz není platný. Odkáže-li zůstavitel několik věcí určitého druhu a není-li jich v pozůstalosti určité množství, spokojí se odkazovník s těmi, které v pozůstalosti jsou.

Naproti tomu neodkázal-li zůstavitel takovou věc výslovně ze svého vlastnictví a není-li taková věc v pozůstalosti, o. z. v ustanovení § 1605 odst. 1 stanovuje, že ji opatří osoba obtížená odkazem odkazovník v jakosti přiměřené osobním poměrům a potřebě odkazovníka.

V této souvislosti je potřeba upozornit na zvláštní úpravu v ustanovení § 1607 o. z., v němž se uvádí, že peníze, které jsou také věcmi určenými druhově, musí být vydány vždy.

Odkaz určité věci

Při opakování odkazu určité věci v jednom nebo několika ustanoveních pořízení pro případ smrti nemá odkazovník právo na odkázanou věc i na její cenu zároveň.³⁴ Přestože se tedy v pořízení pro případ smrti může odkaz individuálně určené věci objevovat několikrát, odkazovníkovi přísluší právě ta věc a nic dalšího, jelikož individuálně určenou věc není možné opatřit vícekrát.

K odkazu věci, která nepatří ani zůstaviteli, ani dědici nebo odkazovníkovi, se nepřihlíží.³⁵ Zůstavitel může nařídít, aby byla určitá věc odkazovníkovi koupena. Nechce-li

26) Srov. ustanovení § 1597 o. z.

27) Srov. ustanovení § 1477 o. z.

28) Dvořák, Jan; Fiala, Josef; Šešina, Martin; Švestka, Jiří; Wawerka, Karel § 1594–1632 Díl 3 Odkaz. Komentář k Zákonu Občanský zákoník – Svazek IV – dědické právo, § 1475–1720 (89/2012 Sb.) [Systém ASPI] Wolters Kluwer [cit. 2015-06-09] ASPI_ID KO89_d2012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

29) Svoboda, J., Klička, O.: Dědické právo v praxi. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 116. ISBN 978-80-7400-266-3.

30) Dvořák, Jan; Fiala, Josef; Šešina, Martin; Švestka, Jiří; Wawerka, Karel § 1594–1632 Díl 3 Odkaz. Komentář k Zákonu Občanský zákoník – Svazek IV – dědické právo, § 1475–1720 (89/2012 Sb.) [Systém ASPI] Wolters Kluwer [cit. 2015-06-10] ASPI_ID KO89_d2012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

31) Srov. ustanovení § 654 o. z.

32) Srov. ustanovení § 1604 o. z.

33) Srov. ustanovení § 1606 odst. 1 o. z.

34) Srov. ustanovení § 1608 o. z.

35) Viz ustanovení § 1610 o. z.

ji však vlastník prodat nebo za ní chce cenu převyšující obvyklou cenu, vyplatí se odkazovníku obvyklá cena.³⁶

Odkaz pohledávky

Předmětem odkazu mohou být zejména pohledávky, které má zůstavitel za třetí osobou nebo které má zůstavitel za odkazovníkem, či dluhy, které má zůstavitel uhradit odkazovníku.

Odkaz pohledávky, kterou má zůstavitel za třetí osobou, splní dědic uzavřením smlouvy o postoupení pohledávky, vydáním potřebných dokladů a sdělením všech informací potřebných k uplatnění pohledávky proti dlužníku. Nabyvatelem pohledávky je odkazovník, kterému bude pohledávka postoupena, a stane se tak novým věřitelem dlužníka.³⁷

Zůstavitel může odkázat všechny své pohledávky. Jestliže zůstavitel nestanoví výslovně jinak, ustanovení § 1613 o. z. uvádí, že odkaz všech pohledávek zahrnuje sice všechny pohledávky trvající po zřízení odkazu, nikoliv však pohledávky vzniklé z převoditelných cenných papírů a vkladních knížek ani pohledávky váznoucí na nemovitých věcech a pohledávky vznikající z práva věcného.

Odkaz pohledávky, kterou má zůstavitel za odkazovníkem, splní osoba obtížená odkazem tím, že vydá odkazovníku kvitanci anebo vrátí dlužní úpis.³⁸ V zásadě se jedná o prominutí dluhu, jelikož se tímto odkazem stává odkazovník dlužníkem i věřitelem. V souladu s ustanovení § 1376 o. z., byl-li dluh odkazovníka vůči zůstaviteli zajištěný, pak tímto zánikem dluhu zanikne i zástavní právo, potažmo jakékoliv jiné zajištění pohledávky.

Odkaz dluhu, který má zůstavitel uhradit odkazovníku, zavazuje osobu obtíženou odkazem uzнат dluh a uhradit jej nejpozději ve lhůtě pro

splnění ostatních odkazů bez zřetele k podmínkám a lhůtám, které obtížený se zůstavitelem ujednal. Dluh musí být zůstavitelem přesně označen v pořízení pro případ smrti. O. z. rovněž předpokládá, že odkazovník bude schopen řádně prokázat existenci své pohledávky za zůstavitelem.³⁹

Nastane-li situace, kdy zůstavitel odkázal někomu stejnou částku, jakou mu sám dlužil, o. z. stanovuje vyvratitelnou právní domněnkou, že zůstavitel nechtěl odkazem splnit dluh. Odkazovník tedy obdrží dluh i odkaz.⁴⁰

Odkaz vs. příkaz

Institut odkazu by mohl být také v praxi zaměňován za příkaz podle ustanovení § 1569 a násl. o. z., jelikož zůstavitel může své poslední pořízení pro případ smrti omezit i tím, že dědici nařídí, aby se zanechaným majetkem nakládal určitým způsobem nebo aby něco vykonal či opominul.⁴¹

Odlišnost odkazu od příkazu spočívá v tom, že v případě odkazu se má z dědictví nebo z majetku osoby odkazem obtížené něco vydat, kdežto příkazem zůstavitel nařizuje osobě obtížené příkazem něco osobně vykonat, strpět či opominout nebo nějakým způsobem s majetkem v dědictví naložit, popřípadě jej i prodat.⁴²

Rozdíl mezi odkazem a příkazem byl vymezen již v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. května 1925, sp. zn. Rv I 581/25 (Vážný č. 5029/1925): „Rozdíl mezi příkazem ve smyslu § 709 obč. zák. a odkazem, který jest zajisté také příkazem v širším slova smyslu, daným dědicům, záleží v tom, že odkaz má vždy za účel majetkový prospěch obmyšlené osoby, čehož u příkazu podle § 709 obč. zák. není. [...] U odkazu jest primárním zůstavitelův úmysl poskytnouti obmyšlené osobě ma-

jetkový prospěch, kdežto u příkazu jest primárním zatížení toho, komu příkaz byl uložen.“

Zatímco neprovedení příkazu má za následek ztrátu dědictvého práva, nesplnění odkazu tento následek nemá, jelikož dědic, který se brání splnění odkazu, neztrácí dědictvé právo.⁴³ Nicméně v případě nesplnění odkazu dědic neobdrží dědictví, dokud soud nerozhodne o platnosti odkazu.

Zrušení a odvolání odkazu

Jelikož odkaz je možné zřídit pouze jako součást závěti, dovětku nebo dědictvé smlouvy, lze jej podle dnes platné a účinné právní úpravy o. z. zrušit tak jako konkrétní pořízení pro případ smrti, kterým byl odkaz zřízen. Jedním ze způsobů zrušení odkazu je jeho odvolání.

Důvodová zpráva k o. z. uvádí, že odkaz je možné odvolat stejným způsobem, jakým se odvolává pořízení pro případ smrti. Mimo tento způsob o. z. v ustanovení § 1602 a § 1603 upravuje tři případy, kdy nastupuje, popř. nenastupuje vyvratitelná právní domněnka odvolání odkazu.

První domněnkou odvolání odkazu je situace, kdy zůstavitel věc, kterou dříve někomu odkázal, zničil nebo ji převedl někomu jinému a pak ji již nenabyl. Jestliže však odkázanou věc nabyla jiná osoba nebo byla-li odkázaná věc změněna či zničena mimo vůli zůstavitele, má se za to, že odkaz odvolán nebyl.⁴⁴

Druhá domněnka odvolání odkazu nastupuje v případě, že zůstavitel odkázanou věc změnil takovým způsobem, že se stala věcí jinou.

Třetí právní domněnka odvolání odkazu pokrývá situace, kdy zůstavitel někomu odkáže pohledávku, ale to následně sám vymůže a vybere. Naproti tomu odkaz trvá, jestliže pohledávka zanikla proto, že dlužník dluh vyrovnal z vlastního popudu.⁴⁵ ►

Zatímco neprovedení příkazu má za následek ztrátu dědictvého práva, nesplnění odkazu tento následek nemá. Dědic, který se brání splnění odkazu, neztrácí dědictvé právo.

36) Srov. ustanovení § 1610 odst. 1 o. z.

37) Dvořák, Jan; Fiala, Josef; Šešina, Martin; Švestka, Jiří; Wawerka, Karel § 1594–1632 Díl 3 Odkaz. Komentář k Zákonu Občanský zákoník – Svazek IV – dědictvé právo, § 1475–1720 (89/2012 Sb.) [Systém ASPI] Wolters Kluwer [cit. 2015-06-10] ASPI_ID KO89_d2012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

38) Srov. ustanovení § 1614 o. z.

39) Srov. ustanovení § 1616 o. z.

40) Srov. ustanovení § 1617 o. z.

41) Janečková, E., Horálek, V., Eliáš, K. Encyklopedie pojmů nového soukromého práva. Linde Praha, 2012. ISBN: 978-80-7201-870-3 (dostupné v PIS CODEXIS).

42) Dvořák, Jan; Fiala, Josef; Šešina, Martin; Švestka, Jiří; Wawerka, Karel § 1594–1632 Díl 3 Odkaz. Komentář k Zákonu Občanský zákoník – Svazek IV – dědictvé právo, § 1475–1720 (89/2012 Sb.) [Systém ASPI] Wolters Kluwer [cit. 2015-04-27] ASPI_ID KO89_d2012CZ. Dostupné v Systému ASPI. ISSN: 2336-517X.

43) Srov. ustanovení § 1569 odst. 1 a § 1621 o. z.

44) Srov. ustanovení § 1602 písm. a) a § 1603 o. z.

45) Srov. ustanovení § 1602 písm. c) a § 1603 o. z.

► Další případ odvolání odkazu je upraven v ustanovení § 1609 o. z., který uvádí, že nabytí-li odkazovník předmět odkazu bezplatně od zůstavitele poté, co zůstavitel pořízením pro případ smrti nařídil vydání tohoto odkazu odkazovníku, platí, že odkaz byl odvolán. Jedná se tedy o nevratitelnou právní domněnku.

Rovněž je možné odkaz odvolat výslovně, uvede-li zůstavitel ve formě předepsané pro pořízení pro případ smrti jednoznačným a srozumitelným způsobem, že konkrétní odkaz odvolává. Jak již bylo uvedeno výše, odkaz je možné zrušit i tím, že odvolá pořízení pro případ smrti v celém rozsahu, a tím dojde i k odvolání odkazu.⁴⁶

Stejně tak dojde ke zrušení odkazu, pokud dojde ke zrušení dědické smlouvy, ve které byl odkaz zřízen.

Ačkoliv se na první pohled může zdát, že se jedná o ustanovení jasná, nemusí tomu tak být. Nasvědčuje tomu i fakt, že ustanovení § 1602 a § 1603 o. z. se zákonodárce rozhodl zahrnout do pracovní verze návrhu změn o. z. ze srpna roku 2014.⁴⁷

Výše uvedeným návrhem by se právní domněnka obsažená v ustanovení § 1602 změnila na fikci odvolání odkazu, protože tento stejně nemůže být proveden. Odkazovník může být tudíž odškodněn pouze peněžitou kompenzací. Návrh dále uvádí, že k provedení odkazu nemusí dojít také z důvodu, že odkaz (odkázaná věc) je součástí společného jmění manželů a nepřipadla do vypořádání společného jmění manželů (např. z důvodu nevůle pozůstalého manžela).⁴⁸

Návrh uvádí následující znění ustanovení § 1602 a § 1603 o. z.:⁴⁹

◆ § 1602

(1) *Platí, že odkaz byl odvolán, jestliže*

a) *odkázaná hmotná věc byla ještě za života zůstavitele zničena,*

b) *vlastnické právo k odkázané věci zůstavitel ještě za svého života pozbyl v důsledku zcizení, vydržení, zpracování, smísení nebo z jiných důvodů stanovených zákonem a zůstavitel je do své smrti znovu nenabyl,*

c) *dluh odpovídající odkázané pohledávce byl ještě za života zůstavitele splněn nebo jinak zanikl, nebo*
d) *při vypořádání majetku patřícího do společného jmění manželů provedeném v řízení o pozůstalosti (§ 764) odkázanou věc nabyl pozůstalý manžel zůstavitele.*

(2) *Týkají-li se důvody uvedené v odstavci 1 odkázané věci jen zčásti, platí, že odkaz byl odvolán jen v tomu odpovídajícím rozsahu.*

◆ § 1603

Platí-li podle § 1602, že odkaz byl zcela nebo zčásti odvolán, a nastala-li v případech uvedených v § 1602 písm. a) a b) rozhodná skutečnost jinak než v důsledku jednání nebo opomenutí zůstavitele, má odkazovník právo na odpovídající peněžitou náhradu ve výši obvyklé ceny odkázané věci.

Nabytí odkazu

Právo na odkaz nabývá odkazovník smrtí zůstavitele.⁵⁰ Zůstavitel však může vznik tohoto práva spojit s jiným okamžikem, učiní-li jej závislým na splnění podmínky nebo opatří-li odkaz doložkou času.⁵¹

Odkázanou věc nabývá odkazovník způsobem, jakým se nabývá vlastnické právo k předmětu odkazu.⁵²

K nabytí odkazu není nutná žádná zvláštní smlouva mezi odkazovníkem a osobou obtíženou odkazem. Jak uvádí důvodová zpráva, vlastnickým titulem pro odkazovníka je pořízení pro případ smrti. Vydání odkazu dědicem nepředstavuje víc než splnění již nabytého odkazovníkova subjektivního práva.

Již v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. listopadu 1926, sp. zn. Rv I 999/26 (Vážný č. 6459/1926) se uvádí, že „*poměr dědice k odkazovníkovi jest poměrem osobního dlužníka k věřiteli*“. Je tedy povinností dědice vydat odkaz odkazovníkovi. Aniž by tak učinil, soud mu nepotvrdí dědictví.⁵³

Nebude-li dědic chtít odkaz vydat, může odkazovník podat žalobu na vydání věci vůči dědici.⁵⁴ Tato problematika byla řešena například již v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. října 1932, sp. zn. R I 571/32 (Vážný č. 11979/1932): „*Tvrdí-li dědici (přihlásivši se k dědictví ze závěti), že odkaz jest vůbec neplatný, a odmítají-li jej uznati a zaplatiti, nezbyvá odkazovníku, než aby své nároky uplatnil pořadem práva.*“

Splatnost odkazů je upravena v ustanovení § 1624 o. z. pro případ, že zůstavitel neprojeví jinou vůli. Odkazy jednotlivých věcí, práv k jednotlivým věcem, menších odměn, veřejně prospěšné, dobročinné a podobné jsou splatné ihned. Důvodová zpráva uvádí, že pro vyvážení se zatížení osob obtížených odkazy přespřílišnými povinnostmi v jeden okamžik jsou jiné odkazy než výše uvedené splatné až za rok po smrti zůstavitele.

V této souvislosti lze zmínit rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. června 1947, sp. zn. Rv I 146/47 (Vážný č. 260/1947), v němž se uvádí, že „*dědic je oprávněn splnit odkaz nepožívající výhod kdykoliv v jednorroční lhůtě podle § 685 obč. zák. a přivoditi jeho splatnost nabídnutím plnění odkazovníku*“.

Od splatnosti odkazu náleží odkazovníku plody a užitky i vše, co k věci přibude, včetně práv s věcí spojených. Zároveň od téhož dne jej postihují závady na odkázané věci, její zhoršení nebo zkáza vzniklé

K nabytí odkazu není nutná žádná zvláštní smlouva mezi odkazovníkem a osobou obtíženou odkazem. Vlastnickým titulem pro odkazovníka je pořízení pro případ smrti.

46) Svoboda, J., Klička, O.: Dědické právo v praxi. I. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 123. ISBN 978-80-7400-266-3.

47) Ministerstvo spravedlnosti ČR. Návrh zákona – Pracovní verze návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník Část I. ze dne 17. srpna 2014. [cit. 30. července 2015] dostupný přes: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=2375&d=337646>.

48) Ibid. s. 71.

49) Ibid. s. 70–71.

50) Viz ustanovení § 1620 o. z. [srov. také rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. listopadu 1926, sp. zn. Rv I 999/26 (Vážný č. 6459/1926): „*Přihlásil-li se dědic k pozůstalosti ze závěti, v níž mu byl uložen odkaz, vzniká proti němu nárok odkazovníka na splnění odkazu ihned po smrti zůstavitele. Okolnost, že dědic se přihlásil k pozůstalosti s dobrodružným inventárem, nemá za následek, že by dědic byl povinen plnit odkaz pouze z toho, čeho se mu dostane z pozůstalosti, nýbrž má pouze ten význam, že dědic nemusí platit věřitelům pozůstalosti a odkazovníkům více, než činí pozůstalostní jmění.*“]

51) Viz důvodová zpráva k ustanovení § 1620 až § 1626 o. z.

52) Viz ustanovení § 1621 o. z. ve spojení s ustanoveními § 1099 až 1105 o. z.

53) Srov. ustanovení § 1691 o. z.

54) Srov. ustanovení § 1621 odst. 2 o. z.

ze skutečností, za které nikdo neodpovídá.⁵⁵

V případech, kdy splatnost odkazu nastává až později po smrti zůstavitele, může odkazovník požadovat po osobě obtíženě odkazem, aby jeho právo zajistila. Ustanovení § 1627 o. z. dává odkazovníkovi právo na poskytnutí zajištění, jde-li o odkaz opakovaného plnění, při odkazu, jehož plnění se ještě nelze domáhat vzhledem k zákonné lhůtě, či při odkazu, jehož plnění se ještě nelze domáhat vzhledem k lhůtě či podmínce určené zůstavitelem. V ustanovení § 1691 odst. 1 písm. c) o. z. je potřeba zajištění rozšířena i pro odkazy neznámým nebo nepřítomným osobám, přičemž zajištění splnění odkazu může také nařídit zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti.

Zajištěním odkazu se zabýval Nejvyšší soud například již v rozhodnutí ze dne 27. března 1942, sp. zn. R I 374/41 (Vážný č. 18245/1942): „Je-li osoba obmyšleného odkazovníka nejistá, není pouhé nevydání odevzdací listiny dostatečným zajištěním takového odkazu. Jde však o nezákonnost, nařídil-li pozůstalostní soud v takovémto případě knihovni zajištění odkazu dříve, než dědic vykoná právo volby podle § 651 obč. zák., nebo než pozůstalostní soud rozhodl, kterému určitému odkazovníku má odkaz připadnouti a býti vyplacen.“

Odkazovník však může odkaz také odmítnout, a to způsobem, jaký je stanoven pro odmítnutí dědictví.⁵⁶ V souladu s ustanovením § 1487 o. z. vyžaduje odmítnutí dědictví výslovné prohlášení vůči soudu. Na odmítnutí odkazovníka se hledí, jako by odkaz vůbec nenabyl, a předmět odkazu připadne do pozůstalosti, nežádil-li zůstavitel pro tento případ náhradnictví k odkazu.⁵⁷

Osoby, které odkaz vydají

Pozůstalost spravuje správce pozůstalosti nebo vykonavatele závěti, pokud je zůstavitel ustanovil nebo

byl-li správce pozůstalosti ustanoven soudem podle ustanovení § 1632 o. z. Nepovolal-li zůstavitel správce pozůstalosti ani vykonavatele závěti, spravuje pozůstalost dědic; v případě více dědiců, spravují pozůstalost všichni dědicové, neujedná-li si něco jiného.⁵⁸

Tomu, kdo spravuje pozůstalost, je mimo provádění prosté správy pozůstalosti ještě uloženo, aby poskytl splátky na zaopatření osobám, které na ně mají právo, doručil odkazovníkům zprávu o odkazech, které jim připadly, a vyrovnal dospělé odkazy se souhlasem soudu.⁵⁹

Uvolněný odkaz

Nastane-li situace, že odkazovník odkaz nenabude (například jej odmítne), pak odkaz připadne náhradníkovi, pokud jej zůstavitel pro tento případ povolal.

Odkázal-li zůstavitel určitý předmět rovnoměrně bez určení podílů několika osobám a odpadne-li některý z odkazovníků, pak přibude uvolněný podíl poměrně ostatním podílníkům.⁶⁰

V ostatních případech v souladu s ustanovením § 1628 odst. 3 o. z. povinnost splnit odkaz zanikne, a to v rozsahu podílu odkazovníka, který odkaz nenabyl.

Pododkaz

Je možné, že odkazovník sám bude obtížen odkazem. Jedná se o další odkaz (tzv. pododkaz) a ten, komu tento další odkaz náleží, se označuje jako pododkazovník.

Existence pododkazu je závislá na existenci odkazu, a proto pododkaz zaniká společně s odkazem, na jehož základě vznikl. Skutečnost, že hodnota pododkazu přesahuje hodnotu odkazu, však nezabavuje odkazovníka povinnosti jej splnit.⁶¹

Závěr

Odkaz spočívá v jednostranném právním jednání pro případ smrti, jímž zůstavitel zřídí na úkor pozůstalosti určitou majetkovou výhodu osobě, která není jeho dědicem. Ten-

to institut dědictvého práva znal již OZO a právní předpisy následující.

Odkaz bezesporu znamená pro odkazovníka ze své povahy výhodu – odkazovník zásadně neodpovídá za dluhy zůstavitele, není jeho univerzálním právním nástupcem. Odkaz je nutno splnit, přičemž se nabývá smrtí zůstavitele způsobem, jakým se nabývá vlastnické právo k předmětu odkazu.

Zavedením odkazu zpět do českého právního řádu došlo především k rozšíření možností zůstavitele, jak uspořádat majetkové poměry po své smrti. Což je znakem snahy chápat extenzivněji zásadu autonomie vůle stran. Odkazem je zůstaviteli dána možnost přenechat konkrétní věci osobám, které nebudou jeho dědici. Je možné tedy předpokládat, že tento institut bude notně v praxi využíván. To je patrné již z toho, že v době předchozí právní úpravy byl tento institut nahrazován odkázáním konkrétních věcí dědicům v závěti, to ovšem mělo tu nevýhodu, že takový „odkazovník“ byli součástí dědictvého řízení a rovněž odpovídali za dluhy zůstavitele. Tento problém je nyní odstraněn právě zavedením institutu odkazu.

V zásadě lze považovat za pozitivní, že byl tento institut znovu zaveden, ruku v ruce však lze očekávat i aplikační úskalí s tím spojená. A právě proto jako možnou inspiraci k eliminaci některých aplikačních problémů autorský kolektiv sebral relevantní judikaturu Vážného nejen k samotnému institutu odkazu, ale také i k výkladu pořízení pro případ smrti formou závěti jako právního jednání zůstavitele, jelikož platné pořízení pro případ smrti je samozřejmě podmínkou platnosti odkazu jako takového. Aktuálnost otázky využití judikatury Vážného sbírky v souvislosti s rekodifikací soukromého práva naznačuje i její „znovuobjevení“ v odborné literatuře a diskusích právnícké veřejnosti, lze tedy předpokládat také její přiměřenou využitelnost v praxi. ♦

55) Viz ustanovení § 1625 o. z.

56) Viz ustanovení § 1623 a § 1487 o. z.

57) Viz ustanovení § 1623 o. z.

58) Srov. ustanovení § 1678 o. z.

59) Srov. ustanovení § 1678 odst. 2 o. z.

60) Srov. ustanovení § 1628 o. z.

61) Srov. ustanovení § 1599 o. z. ve spojení s ustanovením § 1628 odst. 3 o. z.

Dědická smlouva ve světle vybraných historických kodifikací

Dědická smlouva je zvláštním smíšeným institutem dědického práva. Jedná se o dvoustranné (příp. vícestranné) právní jednání, jímž se pro případ smrti pořizuje o pozůstalosti. Jednou ze smluvních stran musí tedy být zůstavitel. Může jít o jednání jak onerózní, tak lukrativní.

Aplikované právní předpisy

- ◆ Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., Obecný zákoník občanský, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících (dále i jen jako „ABGB“)
- ◆ Návrh československého občanského zákoníku z roku 1937¹ (dále i jen jako „Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937“)
- ◆ Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění do 31. března 1964 (dále i jen jako „Občanský zákoník z roku 1950“)
- ◆ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění do 31. prosince 2013 (dále i jen jako „obč. zák.“)
- ◆ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále i jen jako „o. z.“)

Dědická smlouva je jako dědický titul je běžná v mnohých evrop-

ských právních řádech. Naše právo dědickou smlouvu také až do r. 1950 upravovalo, nicméně Občanský zákoník z roku 1950 ji zcela vypustil. Úprava o. z. se k tomuto (staro) novému institutu vrací v ustanoveních § 1582 a násl. Tato ustanovení přejímají obsah čl. 512 an. a 534 an. ze švýcarského občanského zákoníku.²

V tomto příspěvku se mimo jiné pokusíme nastínit úpravu dědické smlouvy v kodifikacích platných na území stávající České republiky v průběhu právního vývoje s případnou komparací některých rysů právní úpravy v nich obsažených. Vzhledem ke smíšenému charakteru dědické smlouvy jako institutu na pomezí obligačního a dědického práva se také zaměříme na jeho systematické zařazení.

Od ABGB po současnost

Dědická smlouva je právním institutem majícím tradici také v příbuzných právních řádech zemí jako je Německo, Rakousko, Švýcarsko apod.³ V českém právním prostředí se nejedná o neznámý pojem, nicméně do právního řádu České republiky se navrácí po více než půlstoletí, kdy tento institut nebyl právními předpisy upraven. Na tomto místě bychom si dovoľili nastínit vývoj úpravy dědické smlouvy ve vybraných kodifikacích v období moderních českých (právních) dějin.⁴

Na území České republiky lze úpravu institutu dědické smlouvy nalézt již v ABGB, který obsahoval ustanovení § 602 (v Hlavě deváté „O projevení poslední vůle vůbec a o závětech zvláště“). Dědická

1) Poslanecká sněmovna Parlamentu. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Senátní tisk č. 844. Praha. 1937. [online]. [cit. 8. října 2015] Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_01.htm

2) Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník (konsolidované znění) (dostupná v ASPI – ASPI ID: LIT38253CZ).

3) ŠVESTKA, J. a kol. Občanský zákoník: komentář. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, 6. sv. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-369-2. § 1582.

4) Pro účely tohoto příspěvku budeme tímto vymezením charakterizovat období počínající od začátku platnosti a účinnosti ABGB (r. 1811).

smlouva mohla být uzavřena pouze mezi manžely (příp. snoubenci, pokud následně došlo k uzavření manželství),⁵ a dědicem v ní nemohla být ustanovena jiná osoba než jeden z manželů. Dobová judikatura také připouštěla dědickou smlouvu také mezi rozvedenými manžely.⁶ Podrobnější úprava náležitostí dědické smlouvy byla zařazena až mezi tzv. svatební smlouvy (obligační právo). Obsahem dědické smlouvy byl slib pozůstalosti (příp. dílu pozůstalosti) a slib přijetí. Obligatorně byla stanovena písemná forma splňující náležitosti písemné závěti (§ 1249 ABGB). Autonomie vůle ve vztahu k nakládání s pozůstalostí dědickou smlouvou nebyla neomezená, jelikož ¼ pozůstalosti (na které nesměl váznout povinný díl ani jiný dluh) musela zůstat vyhrazena k volnému poslednímu pořízení (§ 1253 ABGB). Dědická smlouva nemohla být jednostranně. Zrušitelná byla vzájemnou dohodou obou stran (§ 1254 ABGB). Z výše uvedeného vyplývá, že v koncepci systematického zařazení dědické smlouvy v ABGB je zjevná převaha smluvní povahy dědické smlouvy a jejího vnímání spíše jako institutu práva obligačního než práva dědického.

Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 obsahoval úpravu komplexnější (§ 441 – § 451). Důvodová zpráva⁷ uvádí, že ačkoliv ustanovení o dědické smlouvě vypracoval subkomitét pro právo rodinné, bylo vhodnější úpravu dědické smlouvy jako jednoho z delačních důvodů systematicky zařadit k dědickému právu. Navrhovaná úprava předpokládala také pouze možnost uzavření dědické smlouvy mezi manžely, platily obdobné podmínky jako v ABGB. Pokud by byla dědická

smlouva neplatná (např. za dědice v ní byla ustanovena třetí osoba), nebylo vyloučeno, aby byla přesto považována za poslední pořízení.⁸ Obdobně bylo judikováno již za účinnosti ABGB. Z judikatury lze uvést ze Sbírky soudních rozhodnutí Glaser-Unger (1859-1897), Gl. U. 1838: „V dědické smlouvě lze také sjednati ustanovení ve prospěch třetích osob. Práva z toho plynoucí se ovšem nezakládají na dědické smlouvě, nýbrž na závěti, která jest v dědické smlouvě obsažena.“⁹

V souvislosti s posuzováním části dědické smlouvy jako testamentu je vhodné zmínit, že Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 zněním ustanovení § 447 sice navazuje na ustanovení § 1253 ABGB a vyjímá ¼ pozůstalosti ze smluvní vázanosti, avšak měl také reagovat na praxi rozvinutou v době platnosti a účinnosti ABGB, že pokud bylo smlouvou pořízeno o celé pozůstalosti, byla tato do ¼ pozůstalosti posuzována jako testament.¹⁰ Již v komentáři Roučka a Sedláčka k ABGB¹¹ se však lze dočíst, že pokud bylo dědickou smlouvou pořízeno o celé pozůstalosti, nelze ji co do ¼ vykládat tak, že jde o testament. V ostatním Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 v zásadě vychází z úpravy ABGB. V komparaci s předchozím výkladem je možné uzavřít, že úprava obsažená ve Vládním návrhu občanského zákoníku z roku 1937 do značné míry navazuje na úpravu ABGB s některými odchylkami, které měly reagovat na nežádoucí aplikační praxi. Na rozdíl od ABGB však již autoři Vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937 v systematické úpravě zákona více reflektují povahu dědické smlouvy jako institutu práva dědického.

Občanský zákoník z roku 1950 institut dědické smlouvy zcela vypouští, neboť podle jeho tvůrců dědická smlouva „podvazuje pro budoucnost zůstavitelovu pořizovací svobodu“ a nežádoucím způsobem zkracuje zákonné dědice.

Občanský zákoník z roku 1950 již nenavazuje na úpravu dědické smlouvy z předchozího období a institut dědické smlouvy zcela vypouští, neboť podle jeho tvůrců dědická smlouva „podvazuje pro budoucnost zůstavitelovu pořizovací svobodu“ a nežádoucím způsobem zkracuje zákonné dědice.¹² Navíc ustanovení § 565 odst. 1 Občanského zákoníku z roku 1950 stanovilo, že při dědění se užije práva platného v den smrti zůstavitele, tudíž dnem 1. ledna 1951 pozbyly platnosti i dřívější (dřívější uzavřené) dědické smlouvy. Ustanovení o dědické smlouvě následně neobsahoval ani obč. zák.

Úprava dědické smlouvy v o. z.

Charakter a systematické zařazení

Nově se institut dědické smlouvy vrací do českého právního řádu s rekodifikací občanského práva provedenou o. z. Dědická smlouva je zařazena pod dědické právo mezi pořízení pro případ smrti. Z textace ustanovení § 1476 o. z. se dozvuje, že se jedná o nejsilnější dědický titul před závětí a zákonem. Systematicky se však ustanovení o dědické smlouvě nachází až za závětí. Lze se domnívat, že důvodem je nadále vnímání závěti jako nejběžnějšího způsobu pořízení pro případ smrti (na výše uvedené je možné usuzovat také vzhledem k tomu, že právní úprava obč. zák. platná na území České republiky bezmála 50 let znala pouze dva dědické tituly – a to závět a zákon).

V pojetí o. z. je dědická smlouva také dvoustranným právním jednáním, kterým zůstavitel povolává druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice (odkazovníka) a druhá strana toto přijímá. Smlouva opět nemůže být jedno-

5) Srov. ustanovení § 1217 ABGB.

6) Sbírka soudních rozhodnutí Glaser-Unger (1859-1897) Gl. U. 11.316, cit. podle ROUČEK, F. a SEDLÁČEK, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3, (§ 531-858). Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2013, 680 s. Komentáře velkých zákonů československých, ISBN 80-859-6360-4. s. 166.

7) Poslanecká sněmovna Parlamentu. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Senátní tisk č. 844. 1937. [online]. [cit. 8. října 2015] Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_01.htm.

8) Ustanovení § 443 a § 444 Vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937.

9) Cit. podle ROUČEK, F. a SEDLÁČEK, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 3, (§ 531-858). Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2013, 680 s. Komentáře velkých zákonů československých, ISBN 80-859-6360-4. s. 166. Jak uvádí zmíněný komentář, vyplývá to i ze smyslu ustanovení § 1250 ABGB in fine.

10) Poslanecká sněmovna Parlamentu. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. Senátní tisk č. 844. 1937. [online]. [cit. 8. října 2015] Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_01.htm.

11) ROUČEK, F. a SEDLÁČEK, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 5, (§ 1090-1341). Reprint původního vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2013, 680 s. Komentáře velkých zákonů československých, ISBN 80-859-6360-4. s. 566.

12) Část „K § 383 až 386“ a „K § 512“ v Poslanecké sněmovně Parlamentu. Vládní návrh. Občanský zákoník ze dne 1950. Senátní tisk č. 509. 1950. [online]. [cit. 8. října 2015] Dostupné z: http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_01.htm. Jak dále uvádí citovaná důvodová zpráva, ze stejných důvodů byla vypuštěna také úprava darování pro případ smrti.

stranně měněna nebo rušena. Jedná se o smíšený právní institut mezi smlouvou a závětí a proto je na něj nutno aplikovat jak ustanovení o. z. o smlouvě tak i o závěti. Jak je popsáno výše, z jejího smíšeného charakteru vyplývá (nejen) odlišné systematické zařazení tohoto institutu jak v různých etapách právního vývoje, tak i v právních řádech různých zemí (rakouský zákoník obsahuje úpravu mezi smlouvami, švýcarský u práva dědického apod.).¹³ Lze říct, že systematické zařazení úpravy dědické smlouvy v o. z. navazuje na vývoj (např. Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937), když za převažující je v o. z. zjevně považován její význam pro dědické právo.

Forma a obsah dědické smlouvy

Zákon obligatorně stanovuje formu veřejné listiny (za současného právního stavu je tedy nutná forma notářského zápisu). Zůstavitel musí být plně svéprávný (v případě omezené svéprávnosti se vyžaduje souhlas opatrovníka), zletilý a smlouvu musí uzavřít osobně. Smluvní volnost pořízení je zde, jak tomu bylo i ve výše zmíněných kodifikacích, také omezena do výše ¼ pozůstalosti. O této lze pořídit pouze zvlášť projevenou vůli.

Z ustanovení § 1586 o. z. vyplývá, že dědická smlouva může povolávat smluvního dědice i v případě, že má zůstavitel zákonné (příp. i nepomenutelné) dědice, se kterými uzavřel smlouvu, již se dědictví zřeknou. Pokud smluvní dědic nedědí, zřeknutí se pozbývá účinky.

V úpravě obsažené v ustanovení § 1587 o. z. se projevuje převaha smluvního charakteru dědické smlouvy, jelikož se u podmínek uplatnění obecná ustanovení § 548 a § 549 o. z. a nikoliv ustanovení o podmínkách v závěti. Znamená to například, že pokud směřuje podmínka k jednání dědice (odkazovníka), stačí její splnění v průběhu zůstavitelova života.

Zákon také umožňuje ujednání, že zůstavitel převede na smluvního dědice majetek již za svého života. Rozsah takto převáděného majetku lze sepsat formou veřejné listiny. Nepředvedl-li zůstavitel všechen majetek (příp. po převodu další majetek získá), vztahuje se dědická smlouva jen na majetek sepsaný notářským zápisem (veřejnou listinou). Došlo-li k takovému převodu majetku inter vivos a smluvní dědic zemře, nedochází k zániku povinnosti z dědické smlouvy, ale práva a povinnosti z dědické smlouvy přechází na dědice.

Platnost dědické smlouvy

Ustanovení § 1591 o. z. pojednává o platnosti dědické smlouvy při nedodržení zákonem předepsané formy, podmínek stanovených v ustanoveních § 1584 a § 1585 o. z., příp. odporuje ustanovením obsaženým v části čtvrté o. z. Tato úprava odráží zásadu o. z. vyjádřenou v ustanovení § 574 o. z., a to, že na právní jednání je nutné nahlížet spíše jako na platné. Zákon výslovně stanoví, že bude-li dědická smlouva splňovat náležitosti závěti, může tato obstát jako platná závěť.

Zrušení dědické smlouvy

Dědická smlouva jako dvoustranné právní jednání může být primárně zrušena vzájemnou dohodou smluvních stran. Zákon dále výslovně umožňuje zrušení povinnosti z dědické smlouvy zůstavitelem (později) pořízenou závětí (ustanovení § 1590 o. z.). K účinnému zrušení se za těchto okolností vyžaduje formální souhlas smluvního dědice. Pro zrušení povinnosti z dědické smlouvy není zákonem stanovená formálnost, nicméně se lze setkat s názory nevylučujícími výklad vycházející z ustanovení § 564 o. z. vyžadující formu veřejné listiny.¹⁴ Lze usuzovat, že budou při zrušení dědické smlouvy kladeny na subjekt stejné požadavky jako při jejím uzavírání. Smrtí smluvního dědice (odkazovníka) zanikají i povinnosti

Závěť byla podle ABGB tzv. posledním pořízením, ve kterém zůstavitel zůstavil jedné nebo několika osobám – ustanoveným dědicům – pro případ smrti odvolatelně svoje jmění nebo jen část.

z dědické smlouvy. Výjimkou z tohoto pravidla je ustanovení § 1589 odst. 2 o. z. popsané při výkladu o formě a obsahu dědické smlouvy.

Zvláštní ustanovení o dědické smlouvě uzavřené mezi manželi

Zákon (§ 1592 a § 1593 o. z.) upravuje speciální odchylky pro režim dědické smlouvy uzavřené mezi manželi od obecné úpravy dědické smlouvy s ohledem na specifický osobně majetkový vztah mezi osobami manželů jako subjektů práva, resp. především jako subjektů majetkového společenství manželů (společného jmění manželů).

V tomto o. z. navazuje na tradiční pojetí ABGB, že „Dědické právo zakládá se na vůli zůstavitelově, vyjádřené podle zákonného předpisu; na smlouvě dědické podle zákona přípustné (§ 602); nebo na zákoně.“¹⁵ V návaznosti na to platilo, že „Smlouvy dědické o celé pozůstalosti nebo o poměrném jejím dílu mohou býti platně sjednány jen mezi manželi. Ustanovení o tom jsou v hlavě o smlouvách svatebních.“¹⁶ Současná právní úprava¹⁷ tedy reflektuje výchozí princip, že jsou to výhradně manželé, kdo je subjektem dědické smlouvy;¹⁸ o. z. totiž omezuje účinky dědické smlouvy mezi manželi jen na ně, na rozdíl od dříve ustanovení § 1582 odst. 1 o. z.,¹⁹ který připouští povolání za dědice i třetí osoby (tj. i ty osoby, které nejsou subjekty dědické smlouvy). Zřejmě jen širším výkladem by bylo možno toto zákonné omezení subjektů dědické smlouvy mezi manželi překlenout tak, aby manželé v dědické smlouvě mohli ujednat, že po smrti manžela, který zemře později, obě dědictví případnou třetí osobě. Tento výklad by i podporovala judikatura k ABGB (viz již citované rozhodnutí ze Sbírky soudních rozhodnutí Glaser-Unger (1859-1897), Gl. U. 1838).²⁰

Dědickou smlouvu mezi manželi je možno pořídit mezi manželi jako vzájemné povolání se za dědice (nebo za odkazovníky), ale lze takto

13) Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník (konsolidované znění) (dostupná v ASPI – ASPI ID: LIT38253CZ) – část „K § 1582 až 1585“.

14) ŠVESTKA, J. a kol. Občanský zákoník: komentář. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, 6 sv. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-369-2. § 1590.

15) Ustanovení § 533 ABGB.

16) Ustanovení § 602 ABGB; dále Viz Hlava Dvacátá Osmá, O svatebních smlouvách (§ 1217 – § 1266 ABGB).

17) Srov. ustanovení § 1592 odst. 1 o. z.

18) ŠVESTKA, J. a kol. Občanský zákoník: komentář. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, 6. sv. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-369-2. § 1592.

povolat za dědice (odkazovníka) i jen jednoho z manželů ve vztahu k druhému. Je vyloučena jednostranná změna obsahu dědické smlouvy (obdobně normováno i v ABGB, ustanovení § 1254, věta první: „Dědická smlouva nemůže být odvolána na újmu druhého manžela, s nímž byla sjednána; nýbrž jen podle předpisu zákonů zbavena moci.“). Shodně s ABGB²¹ dána zákonná možnost uzavřít dědickou smlouvu pro případ vzniku manželství i snoubencům s tím, že smlouva se stane účinnou až vznikem manželství.²²

S ohledem na to, že podle současné právní úpravy manželského majetkového práva lze smlouvou uspořádat majetkové poměry pro případ zániku manželství smrtí jednoho z manželů, pak platí, že takováto smlouva se považuje v této části za dědickou smlouvu, pokud naplňuje zákonné náležitosti tohoto typu smlouvy,²³ přičemž musí být uzavřena ve formě veřejné listiny.²⁴ Nejedná se však o smlouvu, která by vykazovala znaky tzv. společné závěti²⁵ (viz dále²⁷).

Srovnatelně požadavek přisnosti písemné formy u dědické smlouvy mezi manželi stanovil ABGB v ustanovení § 1249 odst. 2 tak, že „pro platnost takové smlouvy je však nutno, aby byla zřízena písemně se všemi náležitostmi písemné závěti.“ ABGB tak předepisoval pro dědickou smlouvu mezi manželi

jako podmínku platnosti splnění náležitostí závěti a ohledně formy pak sepis jako tzv. spis notářský²⁶ (shodně v o. z. forma veřejné listiny, resp. v souladu s ust. § 3026 odst. 2 o. z. notářský zápis).²⁷

Závět byla podle ABGB tzv. posledním pořízením, ve kterém zůstavitel zůstavil jedné nebo několika osobám – ustanoveným dědicům – pro případ smrti odvolatelně svoje jmění nebo jen část.²⁸ Náležitosti závěti byly upraveny v ustanoveních § 553 a násl. ABGB, přičemž nedodržení normovaných náležitostí zakládalo neplatnost smlouvy.²⁹ Pokud šlo o pořizování tzv. společných závětí,³⁰ umožňovalo je (na rozdíl od o. z.) ustanovení § 1248 ABGB, podle kterého bylo manželům dovoleno, aby v jedné a téže závěti ustanovili za dědice sebe navzájem nebo i jiné osoby. Společná závět je však i nadále podle o. z. vyloučena (společnou závět nepřipouštěl ani obč. zák.); toto omezení zřejmě plyne z akcentace specifčnosti osobního právního jednání zůstavitele v případě pořizování závěti.³¹

Ohledně rozvodu manželství ve vztahu k dědické smlouvě mezi manželi platí podle o. z. (§ 1593 odst. 1),³² že rozvodem se neruší práva a povinnosti z dědické smlouvy, jestliže však dědická smlouva neurčuje jinak (v tomto je ponechána tedy smluvní volnost). Dále platí, že po rozvodu manželství se

O.z. úpravou dědické smlouvy mezi manželi zdatně navázal i na úpravu tohoto institutu zejména v ABGB, a to poměrně citlivě.

každý z rozvedených manželů může domáhat, aby soud dědickou smlouvu zrušil (obdobně též i upraveno v ABGB ovšem s akcentací podílu na vině na rozvodu manželství, tj. jen v případě nenese-li žádný, nebo má-li naopak každý z manželů vinu na rozvratu manželství),³³ soud však návrhu na zrušení dědické smlouvy nevyhoví, bude-li to k újmě toho z bývalých manželů, kdo rozvrat manželství nezapříčinil a s rozvodem nesouhlasil – otázka původce rozvratu manželství a nesouhlas druhého manžela s rozvodem tak opět sehrává zásadní úlohu v rozhodování soudu především za situace, kdy mnohdy není snadné správně a objektivně posoudit příčinu (a původce) rozvratu manželství. V tomto směru byla úprava v ABGB striktnější, jelikož toliko v případě, že byl-li jeden z manželů bez viny na rozvodu tento byl primárně aktivně legitimován k podání návrhu na pokračování nebo zrušení dědické smlouvy (nebo podle okolností mohl žádat přiměřenou výživu³⁴).³⁵

XXX

Dědická smlouva je staronovým institutem práva, který se navrácí do českého právního řádu s rekodifikací občanského práva. Zákodárce se při jeho úpravě inspiroval (převzal) úpravu ze švýcarského občanského zákoníku.³⁶ Motivace zákonodárce k převzetí textace těchto ustanovení ze zahraniční

19) Ustanovení § 1582 odst. 1 o. z.: (1) Dědickou smlouvou povolává zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka a druhá strana to přijímá.

20) Viz poznámka pod čarou č. 6.

21) Viz poznámka pod čarou č. 5.

22) Srov. ustanovení § 1592 odst. 2 o. z.

23) Srov. ustanovení § 718 odst. 2 o. z.

24) Srov. ustanovení § 716 odst. 2 o. z. a ustanovení § 1582 odst. 2 o. z. Srov. též k veřejné listině ustanovení § 567 a násl. o. z.

25) ŠVESTKA, J. a kol. Občanský zákoník: komentář. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, 6. sv. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-369-2. § 1592.

26) Srov. § 1 písm. a) Zákona č. 76/1871 ř. z., o tom ku kterým jednáním právním potřebí spisu notářského.

27) Pojem veřejná listina je explicitně v ABGB normován toliko v ustanovení § 432, pojednávajícím o nabývacím jednání při převodu vlastnictví nemovitých věcí.

28) Ustanovení § 552 a § 553 ABGB.

29) Ustanovení § 601 ABGB: Neplatno jest poslední pořízení, jestliže zůstavitel zanedbal některou z náležitostí zde předepsaných a nikoli výslovně pouze doporučených jako opatrnost.

30) Společná závět je závět ustanovená dvěma či více osobami (zůstaviteli).

31) Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník (konsolidované znění) (dostupná v ASPI – ASPI ID: LIT38253CZ) – část „K § 1494 až 1497“.

32) Ustanovení § 1593 odst. 1 o. z.: (1) Rozvodem manželství se neruší práva a povinnosti z dědické smlouvy, ledaže dědická smlouva určí něco jiného. Po rozvodu manželství se každá strana může domáhat, aby dědickou smlouvu zrušil soud. Soud návrhu nevyhoví, směřuje-li proti tomu, kdo nezapříčinil rozvrat manželství a s rozvodem nesouhlasil.

33) Srov. ustanovení § 1264, věta první ABGB: Bylo-li však soudcovským rozsudkem uznáno na rozvod a nemá-li žádná nebo má-li každá strana vinu na rozvodu, může jeden nebo druhý manžel žádati, aby smlouvy byly prohlášeny za zrušené; při tom má se soud vždy pokusiti o narovnání (§ 108).

34) Sankční charakter zjištěné viny na rozvratu manželství na straně jednoho z manželů má odraz také i v o. z. (jako v ABGB) v otázce stanovení výše výživného rozvedeného manžela (srov. ustanovení § 762 odst. 1 o. z.).

35) Srov. ustanovení § 1264, věta druhá ABGB: Je-li jedna strana bez viny, má táž na vůli žádati pokračování nebo zrušení svatebních smluv, nebo podle okolností přiměřenou výživu.

36) Viz výklad v úvodu tohoto článku.

37) Srov. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník (konsolidované znění) (dostupná v ASPI – ASPI ID: LIT38253CZ) – část „A. Obecně“.

Právní rádce

**Jediný odborný měsíčník
s právními informacemi pro
management a podnikání**

- nové právní úpravy
- výklady • analýzy
- praktické příklady • rozhovory

Speciální nabídka pro koncipienty:

**předplatné
se slevou**

35%

Objednávky a více informací na: www.ihned.cz/konference

e.conomia
obsah rozhoduje